

BIBLIOTHECA INDICA:

A -

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED UNDER THE SUPERINTENDENCE OF THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES

Nos. 356, 361, 365, 366, 369, and 371.

Sáma Veda Sañhitá,

WITH THE COMMENTARY OF
SA'YANA A'CHA'RYA.

EDITED BY

SATYAVRATA SA'MAS'RAMI'.

EDITOR OF THE HINDU COMMENTATOR.

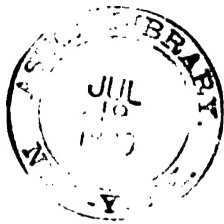
2124
8717

VOL. IV.

CALCUTTA.

PRINTED BY N. K. SIRCAR, AT THE GANESHA PRESS.

1877.

सामवेदसंहिता

भगवत्सायणाचार्य-विरचित-भाष्य-संहिता,

श्रीलक्ष्मी

वङ्गदेशीयासियाटीक्-समाजाभ्यर्थनया

अधीतवेद-“प्रब्रह्मन्मन्दिनी”-सम्पादकेन

श्रीसत्यव्रतसामअभिभट्टाचार्येण

वङ्गसामगेन

टीकित्ता यथावसरं प्रोचिता च ।

चतुर्थो भागः ।

॥ उत्तरार्द्धिकः ॥

चतुर्थादि-प्रपाठक-त्रयात्मकः ॥

कलिकाता

गणेशयन्त्रे सुद्रितः ।

अब्दाः १८९४ ।

॥ मन्त्राणामकारादिक्रमेण सूची ॥

मन्त्रप्रतीकम्	वृत्तम्
अक्रागत्वमङ्गः (५, १, १, १ = क १७, २, १—१२, १, ५—८—८)	२६३
अग्नम् (५, २, ८, १ = क०)	१८८
अग्निसायूषि (६, ३, १२, १ = क०)	४३८
अग्निवोदिवमग्निभिः (५, १, ८, १ = क०)	१८७
अग्निन्नरो (६, १, १०, १ = क०)	४२५
अग्निर्जुषतमो (६, २, १०, २ = क०)	४७१
अग्निर्दत्ताणि (६, २, ७, १ = क०)	४६१
अग्नेत्वो (४, १, २२, १ = क ३, २, १८—१२, २, १५)	८५
अग्न्युच्छ्वा (६, २, २, १ = क०)	४३५
अग्ने सुष्ठतमे (६, १, १, ४ = क०)	३८१
अग्ने सोमं (६, २, १०, १ = क०)	४७०
अग्ने सिन्धूनां (४, १, १, ३ = क ८, ३, ११—२२, २, २)	३
अपिक्रददृषा (४, १, ३, ६ = क०)	१०
अच्छानोयाद्या (६, २, २, २ = क०)	४३६
अजीजनोद्विपवमान (६, १, ७, २ = क पर्युषप्रथम)	४०८
अत्याद्विद्याना (५, १, ३, ५ = क०)	१८१
अद्यातेअन्तमानां (४, १, १५, ३ = क०)	५८
अद्याद्यश्वःश्वः (६, ३, ७, १ = क०)	५३५
अधत्वोमापू (६, २, २०, २ = क०)	५६१
अधुवतप्रियं (४, १, ३, ३ = क०)	८
अध्वयो अद्रिभिः (५, १, ११, १ = क ४, १, २०—४, २, १—२—३—४— ५—१६, २, १२—१४)	२०२

मन्त्रप्रतीकम्	इष्टम्
अनुचिता (६, १, ७, ३ = क पर्युबुप्रधन्व)	४०८
अनाक्षरति (६, १, ११, २ = क०)	४१८
अपन्नकोशराक्षः (५, १, ३, ८ = क०)	१८३
अपन्नम्पवतेश्वरो (५, १, ७, १ = क०)	१८४
अपन्नम्पवसेश्वरः (५, १, १५, ३ = क प्रवसदेवशायवज्)	२२८
अपहारा (४, २, १, ८ = क प्रकाशसुशनेव)	१०८
अपाङ्गपातं (६, २, १३, २ = क ८, १, ३-१८, १, ३)	४८१
अभिक्रान्दम्कलशं (४, १, १, २ = क ८, ३, ११-२३, १, १)	२
अभिगव्यानि (४, १, ६, २ = क०)	२०
अभित्तिष्ठ' (६, २, ११, १ = क ७, २, १७)	७७२
अभिप्रियन्दिवं (४, १, १, १२ = क प्रकाशसुशनेव)	१११
अभिप्रियादिबः (५, १, ४, ८ = क०)	१८८
अभिवस्त्रा (६, २, १८, २ = क ८, २, १४)	५०४
अभिवायुं (६, २, १८, १ = क ८, २, १४)	५०३
अभिविप्रा (५, १, ४, २ = क०)	१८५
अभिहिंसत्य (५, १, १८, २ = क ५, १, १९)	२५३
अभीनोशर्षा (६, २, १८, ३ = क ८, २, १४)	५०४
अभीनोवाजसातसं (५, १, १६, १ = क ५, १, २-४-५-६-७-८- १२, १, १५-१६-१७, १, १२-१३-१४-१८-१८, १, १०- १८, २, ८)	२२२
अभ्यर्षखायुष (४, १, ४, ७ = क०)	१५
अभ्यार्षानपशुतो (४, १, ४, ८ = क०)	१६
अभाह्योशना (६, २, ४, १ = क ७, १, १०)	४५०
अभिन्नहाविसर्षधिः (६, ३, ३, ४ = क०)	५२१
अयंसोमरुद्र (६, ३, १३, १ = क १५, २, ५)	५४३
अयन्द्यायसाधनो (४, १, १८, ३ = क ३, २, १२-८, १, १०-११)	७६
अयापवस्तधारया (५, १, ८, १ = क०)	१८५

...

[व]

मन्त्रप्रतीकम्			वृत्तम्
आतेवह्यी (४, २, १२, १ = ज ४, १, १७)	१५५
आत्वारथे (६, २, ५, २ = ज आत्वारथस्य)	४५२
आत्वारथस्यम् (६, २, ५, १ = ज ७, १, १४-१८, १, १२-२२, ३, ३)			४५२
आदित्यैरिन्द्रः (४, १, २३, ३ = ज०)	८८
आनःसुतास (५, २, १७, २ = ज ५, २, १७-१९, १, १८)	२५८
आनःसोमसंघतं (४, १, ७, ३ = ज प्रोक्तासी०)	१३३
आनस्येगन्तु (६, २, २०, १ = ज ११, १, १६)	५०८
आपवमानधोरथ (५, १, ४, ८ = ज०)	१८८
आपवस्त्रमदिन्मम (५, १, ५, ४ = ज०)	१८१
आपानासोविवस्त्रतो (४, २, १, ८ = ज प्रकाशसुशनेव)	१०८
आमन्त्रमा (४, २, २, ११ = ज०)	१२१
आमासुपक्षमैरथ (६, २, १८, ३ = ज०)	५०७
आमिनेववर्षे (४, २, २, ८ = ज०)	११८
आयज्ञैःपृश्निर् (६, १, ११, १ = ज०)	४२८
आयद्दुवः (४, १, १४, ३ = ज ६, २, ७)	५४
आययोक्त्रिंशतं (४, १, ५, ४ = ज०)	१८
आरथिमा (४, १, २, १२ = ज०)	१२२
आवच्यस्त्रमधि (४, १, ३, २ = ज०)	८
आसुतेसिञ्चत (६, २, १६, १ = ज०)	५११
आसोतापरि (६, २, ६, १ = ज १, १, १-७, १, १७-१२, १, १३)			४५८
इदंवाग्निदिरं (४, १, १०, ३ = ज०)	२८
इदंवेष्टञ्जोतिषाञ्जोतिरुत्तमं (६, २, ५, ३ = ज०)	५२७
इन्द्रःसदामने (५, १, १०, २ = ज०)	२०१
इन्द्रक्रतुश्च (६, १, ६, १ = ज ८, १, १७-१८-८, १, १-१८- १८, १, १-५)	५१८
इन्द्रमीशानम् (५, १, २०, ३ = ज ५, १, १३-२१, २, २०)	१५८

सम्प्रतिकम्	पृष्ठम्
रन्ध्रद्वारो (६, २, ८, २ = ज ७, २, १२)	४६८
रन्ध्रद्वारोद्विगो (६, २, ८, ३ = ज० ")... ..	४६९
रन्ध्रद्वारो (६, १, ८, ३ = ज परिप्रधन्व)	४१४
रन्ध्रद्वारोमघवमान (५, १, १२, ३ = ज वर्तादिवः)	२१३
रन्ध्रद्वारोमघवसे (५, १, २, १ = ज०)	१०५
रन्ध्रद्वारोमघातये मदाय (६, ३, ३, ५ = ज०)	४२९
रन्ध्रद्वारोमघातवेवृचघ्न (५, २, १८, ३ = ज परित्यंघर्ष)	२५१
रन्ध्रद्वारोद्विचिचमानो (४, २, ४, १ = ज०)	१२०
रन्ध्रद्वारोद्वि नूतुज्जान (४, २, ५, ३ = ज०)	१२८
रन्ध्रद्वारोद्विधियेषितो (४, २, ५, २ = ज०)... ..	१२८
रन्ध्रद्वारो (४, १, ११, १ = ज २, १; १८-२०-२१-८, १, ४,— १०, २, ४—१६, १, १३-२२, २, २६-२३, १, १८-१०)	३०
रन्ध्रद्वारो (४, १, ७, १ = ज १७, १, १५)... ..	२१
रन्ध्रद्वारो (४, १, १३, १ = ज०)	८८
रन्ध्रद्वारो (६, १, ८, ३ = ज ६, १, ११-८, २, ११)	४११
रन्ध्रद्वारो (५, १, ८, ३ = ज०)	१८६
रन्ध्रद्वारो (४, १, ११, २ = ज अथापवा)	८८
रन्ध्रद्वारो (६, २, ८, १ = ज०)	५३७
रन्ध्रद्वारो (४, १, ६, ३ = ज०)	१०
रन्ध्रद्वारो (५, १, ३, ४ = ज०)	१८०
रन्ध्रद्वारो (६, २, १५, २ = ज सःकमुचो)... ..	४८८
रन्ध्रद्वारो (६, २, १, ४ = ज०)	४३५
रन्ध्रद्वारो (६, १, १, ३ = ज०)	२८३
रन्ध्रद्वारो (५, १, ५, १ = ज०)	१८८
रन्ध्रद्वारो (६, १, २, १ = ज०)	२८४
रन्ध्रद्वारो (६, २, २, १ = ज०)	४३६

सप्तमतीकम्				शब्दम्
उदुत्येसधुसतमा (६, १, ६, १ = ज ६, १, १६)	४०५
उद्विद्वि (६, ४, ४, १ ज १४, १, १६)	४११
उद्वक्तते (५, १, ८, २ = ज०)	१८८
उपनःसमना (४, १, १५, २ = ज०)	५८
उपप्रच (४, १, १, १४, १ = ज २, २, १८)	१००
उपप्रचको (६, २, १, १ = ज०)	४११
उपप्रचो (६, २, १६, २ = ज०)	५५२
उपोमतिःपृच्छते (६, १, ८, १ = ज ६, १, २१-८, २, ११)	४२१
उपोवुजातम् (५, २, २०, १ = ज ६, १, ५-१८, १, ११)	२०१
उधयंशुचयवच (५, १, १४, १ = ज ४, २, १६-१८, २, ०)	२२४
उन्निवदिन्द्र (४, १, १६, १ = ज०)	६०
उचमभ्यतिर् (६, १, ११, २ = ज ०, २, १०)	४०४
उच्यते (४, १, ५, २ = ज०)	१८
उत्तमतेन (६, २, ११, १ = ज०)	५४०
उत्तमनाथ (५, १, १, २ = ज शिष्टज्ञानं चर्यते)	१६३
उत्तम्यं हरितो (५, २, ४, ६ = ज०)	२८३
उत्तमिन्नाथ योवयो (५, १, ४, २ = ज०)	२८१
उत्तम्यन्दश्चिपोवज्जनि (४, १, १२, १ = ज २, २, ०-१२, १, १४)	५०
उत्तम्यन्दश्चिपोवज्जि (५, २, २, ८ = ज०)	२०८
उत्तम्यज्जनि (५, १, २, २ = ज०)	२०७
उत्तमोमाचमि (५, १, २, २ = ज०)	१०४
उत्तमोमाचम्यत (४, १, ६, १ = ज०)	१८
उत्तोन्निन्द्रं कायाम (६, २, ८, १ = ज ०, १, १२)	४६०
उत्तमोमधि (५, १, १८, १ = ज ५, १, १२)	२५२
उत्तम्यन्तेन (६, २, २, १ = ज १०, १, १-११, १, १२)	५१३
उत्तम्यनाथ (६, १, ८, २ = ज परिप्रथम)	४१२

मन्त्रपतीकम्				पृष्ठम्
एवदन्द्राय (५, ९, ६, २ = ज०)	२८७
एवउख्यपुत्रगतौ (५, २, २, १० = ज०)	२७५
एवउख्यटया (५, २, ४, १ = ज०)	२८०
एवकविर् (५, ९, ६, १ = ज०)	२८७
एवगन्धुर् (५, २, ६, ४ = ज०)	२८८
एवदिवंबिधावति (५, २, २, ७ = ज०)	२७३
एवदिवंब्यासरत् (५, ९, ९, ८ = ज०)	२७४
एवदेवःशुभायते (५, २, ५, ३ = ज०)	२८४
एवदेवोऽमनर्गः (५, २, २, १ = ज०)	२७०
एवदेवोरथर्यति (५, २, ९, ४ = ज०)	२७२
एवदेवोविपन्नुभिः (५, २, २, ५ = ज०)	"
एवदेवोविपाळतो (५, २, २, ६ = ज०)	२७३
एवविथा (५, २, ७, १ = ज०)	२७५
एवनृभिर्वि (५, २, ६, ३ = ज०)	२८८
एवपविर् (५, २, ५, २ = ज०)	२८४
एवपुरुषियायते (५, २, ३, २ = ज०)	२७६
एवप्रतीमजन्मना (५, २, २, ८ = ज०)	२७४
एवसुक्ताभिरी० (५, २, ३, ५ = ज०)	२७८
एवसूनि (५, २, ३, ७ = ज०)	२७९
एववाजी (५, २, ५, १ = ज०)	२८३
एवविप्रीरभिष्टुतो (५, २, २, ९ = ज०)	२७१
एवविश्रानिवायी० (५, २, २, ३ = ज०)	"
एववृषा (५, २, ५, ४ = ज०)	२८५
एवशुक्लादाभ्यः (५, २, ६, ६ = ज०)	२८९
एवशुक्लासिध्यदत् (५, २, ६, ५ = ज०)	"
एवशुक्लासि (५, २, ३, ६ = ज०)	२७८
एवसूर्यमरोचयत् (५, २, ५, ५ = ज०)	२८५

[ज]

संज्ञप्रतीकम्	पृष्ठम्
दशसूत्र्यकदासते (५, २, ५, २ = ज०)	२८६
दशस्यपीतये (५, २, ४, ५ = ज०)	२८९
दशस्यमद्यो (५, २, ५, ४ = ज०)	"
दशस्यमानुषीष्वा (५, २, ५, २ = ज०)	२८९
दशद्विनोवि (५, २, २, ४ = ज०)	२७७
कषवाइन्द्र्यदत्त (५, २, १०, २ = ज०)	२०१
कषवाइन्द्रभृगवः (६, १, ६, १ = ज ६, १, १६)	४०६
कदामर्षम् (५, २, २२, ३ = ज ६, १, ७)	३७८
कविमिषप्रशंस्यं (५, १, १८, २ = ज ५, १, ११)	२५०
कविर्वेधस्या (५, २, १२, ३ = ज षसाविषोमो)	३२८
केतुकृषवन्नकेतवे (६, २, १४, ३ = ज०)	५४२
गर्भेमानुः पितुः (६, २, ७, २ = ज०)	४६२
गायन्तित्वा (५, २, २३, १ = ज० ६, १, ८-१२, १, १-५)	३०८
गिरास्वइन्द्र (४, १, २, ७ = ज०)	११
गिरावज्जोन (५, १, १०, ३ = ज०)	२०१
गीषाइन्द्रो (४, १, २, ८ = ज०)	११
घृतम्यवस्व (६, २, १, २ = ज०)	५१२
बमूष्णेनो (५, १, १, ३ = ज शिप्रुस्रश्चान्दयंतम्)	१६६
जनीयम्नोन्वपवो (६, २, ८, १ = ज०)	५३६
जुष्टइन्द्राय (५, १, ३, ८ = ज०)	१८२
ज्योतिर्यज्ञस्य (४, १, १. १ = ज ८, २, ११-१४, २, १)	१
नंनःखखायो (५, १, १८, १ = ज ३, २, १२-८, १, १०-११)	७५
संक्षिप्तसंज्ञं (५, १, १४, १ = ज ४, २, १६-१८, २, ७)	२२४
सनीयज्ञोच्चजायत (६, २, १८, २ = ज०)	५०७

मन्त्रप्रतीकम्	पङ्क्त
मन्त्रविशुद्धिरेणं (६, ३, १०, १ = ज०)	५१७
मन्त्रिदास (६, ३, १८, १ = ज १२, १, १२)	५५१
मन्त्रामदाय (४, १, ३, ८ = ज०)	११
मन्त्राविप्रा (४, १, ११, १ = ज० इन्द्रायैभ्यो)	३०
मन्त्राश्लेषिष्ठ (४, १, २२, १ = ज अश्लेषिष्ठो)	८६
मन्त्रमन्त्रो (६, १, १०, १ = ज०)	४२६
मन्त्रिद्वन्द्वं (५, २, १०, १ = ज ६, १ ५—१८, १, ११)	३७१
मन्त्रिद्वन्द्वं (५, १, १०, १ = ज०)	२००
मन्त्रिद्वन्द्वो (४, २, ६, १ = ज०)	१२८
मन्त्रानुबन्धं (६, २, १९, २ = ज ७, २, १८—१६, १, ७—१८, १, १४)	४७६
मन्त्रापसक (६, ३, १, १ = ज०)	५११
मन्त्रभन्धो (४, १, ५, १ = ज०)	१७
मन्त्रभन्धो (४, १, ४, ६ = ज०)	१५
मन्त्रभन्धो (५, १, ११, १ = ज अश्लेषिष्ठद्विभिः)	२०३
मन्त्रपुष्पाच्छ (५, २, १७, २ = ज ५, २, १७—११, २, १८)	२४७
मन्त्रःश्लेषं (४, २, ४, १—६, ३, ११, १ = ज०)	१२७, ५१८
मन्त्रोवाञ्जवतीद् (४, २, ६, १ = ज०)	१२०
मन्त्रस्यन्तु (६, २, १७, २ = ज ८, १, ११)	५००
मन्त्रान्तस्यन्तु (६, २, १६, २ = ज०)	५५१
मन्त्रःश्लेषिष्ठं (५, १, ३, ६ = ज०)	१८२
मन्त्रोर्ध्वं (४, २, ११, २ = ज० ४, १, १६)	१५४
मन्त्रोवाञ्जवतीद्विभिः (४, १, १०, १ = ज श्लेषिष्ठवन्त)	७८
मन्त्रिप्रा (४, १, २, ३ = ज०)	७
मन्त्रामदेव (४, १, ८, १ = ज०)	१६
मन्त्रासारव्याख्या (४, १, १०, २ = ज०)	२८
मन्त्रासारव्याख्या (६, १, ११, १ = ज०)	४२०
मन्त्रासारव्याख्या (६, २, १०, १ = ज०)	५५८

[ज]

मन्त्रप्रतीकम्			पृष्ठम्
त्रिरक्षीसप्त (६, २, १९, १ = ज ८, १, ११)	४९८
त्र्यविष्ट (५, १, १८, २ = ज ५, १, ११)	२५०
त्र्यद्वन्द्वत (४, २, ९, २ = ज०)	३००
त्र्यद्वन्द्वस्य (५, १, २०, २ = ज ५, १, १३-१२, २, २०)	१५६
त्र्यविष्टस्य (४, १, १७, २ = ज परिखानोगिरिष्ठाः)	६३
त्र्यसुतीमदिनामो (५, २, १६, १ = ज त्र्यसुतीमदिनामो)	२४१
त्र्यसुतीमदिनामो (५, २, १६, २ = ज ")	"
त्र्यसुतीमदिनामो (५, १, ४, ५ = ज०)	१५
त्र्यसुतीमदिनामो (५, २, १६, १ = ज० ५, २, ११-१२-१३-१४-१५)	२४१
त्र्यद्विजःपिता (४, २, १२, २ = ज ४, १, १८)	१५८
त्र्यद्विजःपिता (५, २, १५, २ = ज ५, २, १०)	२२९
त्र्यद्विजःपिता (५, १, १९, २ = ज ५, १, १३)	२५२
त्र्यद्विजःपिता (६, २, २०, १ = ज २१, १ १६)	५१०
त्र्यद्विजःपिता (४, २, १२, १ = ज ४, १, १८)	१५७
त्र्यद्विजःपिता (६, २, १६, १ = ज०)	५४९
त्र्यद्विजःपिता (६, २, १०, २ = ज०)	४७१
त्र्यद्विजःपिता (६, २, १२, १ = ज ७, २, १८-१६, २, ७-१८, १, १४)	४७६
त्र्यद्विजःपिता (६, १, २, २ = ज०)	२९५
त्र्यद्विजःपिता (४, १, ४, ९ = ज०)	१६
त्र्यद्विजःपिता (४, २, १, २ = ज०)	१२४
त्र्यद्विजःपिता (४, २, १२, २ = ज ४, १, १८)	१५८
त्र्यद्विजःपिता (६, २, १७, १ = ज १२, २, १२)	५५६
त्र्यद्विजःपिता (४, १, १७, २ = ज परिखानोगिरिष्ठाः)	६४
त्र्यद्विजःपिता (५, १, ११, २ = ज त्र्यद्विजःपिताः)	२०३
त्र्यद्विजःपिता (५, १, १७, २ = ज ५, १, ९ - २१, २, ८)	२४७
त्र्यद्विजःपिता (५, १, ४, ४ = ज०)	१८६
त्र्यद्विजःपिता (४, १, १६, २ = ज०)	६१

मन्त्रपत्नीकम्		पृष्ठम्
देवेभ्यस्त्वा (४, १, २, ५ = ऊ०)	१०६
द्विर्यषच्च (५, २, १८, २ = ऊ परित्यंहर्यंतं)	...	२५१
धर्ताद्विः (४, १, १२, १ = ऊ ४, २, १४—८, १, १६—१५, १, १५—१७, १, २०—२३, १, १६—२३, १, १८)	...	२११
धियाचक्र (६, ३, १५, ३ = ऊ०)	...	४५०
ध्वजयोःपुत्रपत्नयोर् (४, १, ५, ३ = ऊ०)...	...	१८
नकिरस्यसंचत्य (६, १, १४, २ = ऊ०)	...	४८४
नकिष्टकुर्महा (४, २, ८, १ = ऊ ४, १, ८)	...	१४०
नकीरेवन् (६, १, ४, २ = ऊ० ७, १, १०)	...	४५१
नलाजतच्च (५, १, ७, २ = ऊ०)	...	१८५
नमसेदुपसीदत (६, ३, ३, ३ = ऊ०)	...	५२०
नराशंसमिच्च (६, १, १, ३ = ऊ०)	...	४८०
नवद्वोजवन्ति (६, ३, ४, २ = ऊ १४, १, १६)	...	५२३
नामानाभिन्न (४, २, १, ११ = ऊ प्रकाशसुश्रमेव)	...	११०
नामियन्नामां (४, २, ३, ३ = ऊ०)	...	१२५
नित्यद्योमो (५, १, ४, ७ = ऊ०)	...	१८७
नूतम्यनामो (५, २, १२, २ = ऊ परीतोषिच्च)	...	३०६
नृचक्षसन्त्वा (५, १, २, ८ = ऊ०)	...	१७७
पदापहीनराषसो (६, १, ३, २ = ऊ०)	...	३८४
परित्यंहर्यंतं (५, १, १८, १ = ऊ० ५, २, १८—१८—२०—६, १, १—२—३— १२, २, १—२—१४, २, १६—१७—१८—१८—२०—२१— १७, १, ८—१७, १, ८—१७, २, ९—२०, २, ४)	...	३५०
परिमोषचक्षम् (५, १, ६, ३ = ऊ०)	...	१८३
परिपथन्मिन्नाय (६, १, ८, १ = ऊ ६, १, २०—८, २, १०—१०, १, ८— १९, १, ७—१४, १, ४—१७, २, ६—२१, १, १८)	...	४१३

मन्त्रप्रतीकम्			पृष्ठम्
परियत्काव्या (४, २, २, ४ = ज०)	११७
परिखलानो (५, १, १६, ३ = ज० अमौनोवाजसातसे)	२२३
परिखानखससे (४, १, १२, ३ = ज परीतोविच्च)	३०७
परिखानास इन्द्रो (४, १, १, ७ = ज प्रकायमुद्गमेव)	१०८
परिखानोगिरिष्ठाः (४, १, १७, १ = ज ३, १, ८-९-१०-८, १, ९-९, २, ६-१२, १, १८-१४, १, ३-१५, १, ८-९-१०-११-१२-१६, १, ७)	६३
परीतोविचता (५, २, १२१ = ज ५, १, १-२-३-४-५-६-७, १, ३-४-७, २, ३-४-९, १, ३-९, २, ४-९, ३, ११-११, १, १८-१२, २, २०-१५, १, ६-१५, १, १२-१४-१४-२६, १, ५-१६, १, ६, १९, १, १८)	३०५
पर्जन्यःपिता (४, २, १२, २ = ज असाविसोमो	३२८
पर्युप्रधन्व (६, १, ७, १ = ज ६, १, १८-१९-९, १, ८-२०, २, ५-६)	४०८
पर्यन्नेवाजसातसे (५, १, ३, ३ = ज०)	१८०
पवमानजितोमसे (५, २, १५, २ = ज पवसदेवआयुधम्)	२२८
पवमानमवस्यो (५, १, ३, २ = ज०)	१०९
पवमानवसुधि (५, २, ११, ३ = ज०)	३०५
पवमानसुदीर्य (६, ३, ३, ८ = ज०)	५२२
पवमानस्यजिप्रतो (५, २, ११, १ = ज०)	३०३
पवमानोअभिरुषो (४, २, २, ५ = ज०)	११७
पवमानोअसिष्यदत् (६, २, १, ५ = ज०)	५१४
पवमानोरधीतसः (५, २, ११, २ = ज०)	३०४
पवसदेवआयुधम् (५, १, १५, १ = ज ४, २, १७-१८-१९-२०-१७, १, १)	२२७
पवसदेववीतस (५, २, १७, १ = ज० ५, १, १७-११, २, १९)	३४७
पवसदेववीर् (४, १, २, १ = ज०)	८
पवसदृष्टिम (६, ३, १, १ = ज०)	५१९
पवससोमसागसुद्रः (५, १, १७, १ = ज ५, १, ९-११, २, ८)	२४६

मन्त्रप्रतीकम्		४४५
पवणसोमनद्ये (५, २, १९, १ = ऊ० ६, १, ४)	...	२६८
यवोत्तारःपुनीतिम् (४, १, ४, ४ = ऊ०)	...	१४
पावमानोर्दधन्तु (५, १, ८, ४ = उ०)	...	१९६
पावमानोर्दधन्तुभिर् (५, १, ८, २ = ऊ०)	...	१९३
पावमानोःसख्ययनीःसुदुषा (५, २, ८, २ = ऊ०)	...	२९५
पावमानोःसख्ययनीःसामिर् (५, २, ८, ६ = उ०)	...	१९०
पिवात्ताश्च (६, २, ५, १ = ऊ० आत्ताश्चक्षम्)	...	४५४
पिवात्तुनस्य (६, १, १६, १ = ऊ० ८, १, ८-१२, १, १५-११, १, १६-१६, २, ११-१८, २, १६)	...	४९२
पुनातादक्षसाधनं (४, २, ९, २ = ऊ० ४, १, १२-०, १, १८-१९-९, १, १८-१४, २, १५)	...	१४४
पुनातः ककुमेवा (४, १, २, ६ = ऊ०)	...	१०६
पुनातासख्ययनी (५, १, २, २ = ऊ०)	...	१०४
पुनातोवारे (४, १, १२, २ = ऊ० सख्ययनाः)	...	२८
पुरःसप्त (५, १, ६, २ = उ०)	...	१९२
पुरास्मिन् (५, १, २०, १ = ऊ० ५, १, १२-२१, १, २०)	...	२५५
पुरवादि (४, २, ११, २ = ऊ० ४, १, १०)	...	१५६
प्रकाशमुद्रनेव (४, २, १, १ = ऊ० ६, २, ५-१६, २, १९-१२, २, १-६)	...	१०९
प्रकाशतस्य (५, २, १०, २ = ऊ०)	...	२०२
प्रतिवांसूर (४, १, ८, १ = ऊ०)	...	१५
प्रतेषोत्तारो (५, १, १९, २ = ऊ० ६, १, ४)	...	२६८
प्रत्यक्षैपिपोषते (६, २, १, १ = ऊ० २०, १, १-१, १, १२)	...	५१५
प्रचारामयो (४, २, २, २ = ऊ०)	...	११६
प्रमत्तोमिरो (६, २, ०, २ = ऊ०)	...	५१५
प्रयजावायो (४, २, २, २ = ऊ०)	...	११६
प्रवासाभिर् (५, १, ४, ६ = उ०)	...	१८०
प्रवासाः सख्ययनारस् (४, २, १०, १ = उ० ४, १, १५-१२, २, १)	...	१४८

मन्त्रप्रतीकम्	पृष्ठम्
प्रवाच्यज्ञाःसप्तचरिता (४, २, १०, २ = ऊ४, १, १५-१३, ३, १) ...	१५०
प्रवोषियो (४, २, ७, २ = ऊ० प्रोषयासी०) ...	१३३
प्रवीमिवाय (४, २, ४, १ = ऊ०) ...	१२६
प्रवीर्षाप (४, १, २, ४ = ऊ ३, २, १९) ...	१००
प्रसवेतउदीरते (५, १, ५, २ = ऊ०) ...	१९०
प्रसुत्वानाया (६, २, ३, १ = ऊ १, २, १७-१८-६, २, १८-१९-१०- ९, १, १-११, १, १-३-१२-१५, १, १६-१६, १, १४-१८, १, १७-१९, १, १९-२०-२१-२२, २, ७)	४३७
प्रसोमयाहीन्द्रस्य (४, २, १०, २ = ऊ ४, १, १५-१३, ३, १) ...	१५०
प्रस्रानासीरद्या० (४, २, १, ४ = उ प्रकाव्यमुग्रमेव) ...	१०६
प्रसंसासक्षुपला (४, २, १, २ = उ प्रकाव्यमुग्रमेव) ...	१०३
प्रेक्षीअप्रेदीद्विष्टि (६, १, १०, ३ = उ०) ...	४२७
प्रेष्ठवो (५, १, १८, १ = उ ५, १, ११) ...	२४९
प्रोषयासीद् (४, २, ७, १ = उ० ४, १, ७-६, २, १०-७, २, ११- १०, १, ५-२३, २, १५-१८) ...	१३१
प्रोथदप्रसोन (४, २, ९, २ = उ०) ...	१९८
वधवेतु (६, ३, ३, १ = उ०) ...	४१९
वृद्धत्रिद्विष्ट (५, २, २१, २ = उ ६, १, ६) ...	३७५
वृक्षप्रजावत् (६, १, ७, ३ = उ०) ...	४६२
मद्रावला (६, २, ८, २ = उ ७, २, ६) ...	४६४
भरामेध्न (४, १, ७, २ = उ० १७, १, १५) ...	२९
भिन्निविश्या (४, १, ९, १ = उ०) ...	२७
भ्यामते (६, २, १६, २ = उ पिवासुभस्य) ...	४९२
मघोनवापवस्य (५, १, ९, ७ = उ०) ...	१७७
मत्स्यवाद्युम् (५, २, १, १ = ऊ अकम्सुमद्रः) ...	२६४
मरुत्पाधि (६, २, २०, १ = ऊ ११, १, १६) ...	५०८

सन्धप्रतीकम्			वृत्तम्
सदृश्वत्वेति (५, १, ४, ३ = ऊ०)	१५५
सधुमन्तन्नूनपात् (६, १, १, २, = ऊ०)	३२०
सधनत्सीमो (५, २, १, ३ = ऊ चक्राम्बुदः)	२६५
सधोरुद्रोय० (५, २, १०, ० = ऊ०)	३०१
सधानन्नामधीर् (४, १, ३, ४ = ऊ०)	९
सधीमेषस्य (४, १, २१, २ = ऊ चयापवा)	९०
सधोनोराय० (५, १, ७, २ = ऊ०)	१९५
सध्वाविश्या (५, २, ९, २ = ऊ०)	,
सधिदन्वत् (६, १, ५, १ = ऊ ६, १, १५)	४०२
सानोचन्नाता (६, २, ६, २ = इन्द्रकतुमथा)	५२८
सूर्ध्वान्दिवी (४, २, ३, १ = ऊ०)	१२३
स्यकमिलादथ (५, १, २, ४ = ऊ०)	१०५
स्यव्यमानःसुखस्था (४, १, १९, १ = ऊ ३, १, १-२-३-४-३, २, ५-८, १, ५-६-८, २, ८-९-९, २, ११-१९, १, ५- १४-२०, २, ७-२०, २, ८)	३८
स्यवाजोकेषु (४, २, ११, २ = ऊ ४, ५, १६)	१५३
स्यइह (४, २, ६, २ = ऊ०)	१३०
स्यरकइद्विदंयते (५, १, २२, १ = ऊ ६, १, ७)	३७६
स्यःपावमानीरधेतृषिभिर् ()	२९५
स्यःसोमःकसमेष्वा (५, १, ४, ५ = ऊ०)	१८६
स्यःस्त्रीद्वितीषु (६, २, १, २ = ऊ०)	४३३
स्यजिष्ठन्नावष्टमे (६, २, १३, १ = ऊ ८, १, १८, १, ३)	४८०
स्यज्यायथाचपूर्व (६, २, १९, १ = ऊ०)	५०६
स्यज्जवनस् (४, १, २३, २ = ऊ०)	९९
स्यज्जस्रद्विष्य (४, १, १०, १ = ऊ०)	२८
स्यतइन्द्रभयामहे (५, २, १५, १ = ऊ ५, २, १०)	३३९
स्यतदिह (४, २, १४, ३ = ऊ ४, १, १९-२३, २, १९)	१६१

मन्त्रप्रतीकम्		पृष्ठम्
सत्यामीःसन्धावधौ (५, २, १३, ३ = ऊ माधमिता)	...	३८०
थदथसर (६, १, १, १ = ऊ०)	३८२
थदिन्द्रचिन्म (४, २, १४, १ = ऊ ४, १, १८-१३, २, १८)	..	१६०
थदिन्द्रप्राञ् (५, १, १३, १ = ऊ ४, २, १५)	२९१
थदोसुतेभिर् (६, २, २, २ = ऊ २०, १, १-२१, १, १९)	५१६
थहाहमेवममे (५, १, १३, २ = ऊ ४, २, १५)	२९१
थहीडावीन्द्र (४, १, ८, २ = ऊ०)	२८
थमन्वासे (४, २, १४, २ = ऊ ४, १, १८-१३, २, २८)	१६०
थसमेष्टमष्ट (६, २, १४, १ = ऊ०)	४८३
थसिद्धिना (५, २, २९, २ = ऊ ६, १, ७)	२७७
थस्यतद्वन्दः (४, १, १८, २ = ऊ ३, २, ११-२१, १, १४)	७२
थस्यतेवचं ४, १, ८, १ = ऊ०)	२७
थुक्साधिकेभिना (५, २, २३, २ = ऊ माधमिता)	३८२
थुक्सात्रिभ्रं (६, २, १२, १ = ऊ०)	५४१
थुक्सात्यस्यकाम्या (६, २, १२, १ = ऊ०)	५४२
थेनदेवाःपवित्रेण (५, २, ८, ५ = ऊ०)	..	२८७
थेसोमासःपरावति (४, २, ११, १ = ऊ ४, १, १६)	१५२
थयिन्द्रचिन्मं (४, १, ४, १० = ऊ०)	१६
थसन्तोमिचो (४, १, ११, ३ = ऊ इन्द्रायेभ्यो)	..	३१
थराजानोमप्रमखिभिः (४, २, १, ६ = ऊ प्रकाशसुशनेव)	१०७
थरायश्चिरण्या (४, १, ८, २ = ऊ०)	..	२६
थेवतीर्णः (४, १, १४, १ = ऊ ३, २, ७)	..	५२
थयन्तोवस्यराधसो (५, १, १६, १ = ऊ अधीनोबाजसतनं)	२३३
थसुरग्निर्वष्ट (४, १, २२, २ = ऊ यन्तिल्लो)	८६
थानोवाञ्जेषु (६, २, १७, २ = ऊ०)	५४८
थानवृधानःश्रवसा (६, २, १८, १ = ऊ १२, २, १९)	५५५
थान्नाश्वर्षनीन्धवः (५, १, ३, ७ = ऊ०)	१८२

संज्ञाप्रतीकम्			पृष्ठम्
विधाङ्बुधत्पिबतु (६, २, ५, १ = ऊ०)	५१५
विधाङ्बुधत्सुभृन् (६, २, ५, २ = ऊ०)	५१६
वृद्धिन्दियपरि (५, १, २, ८ = ऊ०)	१०८
वृद्धिपावादीत्यापेभ्रम् (६, २, ११, २ = ऊ०)	५४०
वेत्यादिबेधो (६, २, १४, २ = ऊ०)	.	..	५४८
ब्रह्मेत्वासमिधं (४, १, ०, २ = ऊ० १०, १, १५)	१२
मिश्रसञ्ज्ञानंश्चरिं (५, २, १८, २ = ऊ ६, १, ४)	१६८
मिश्रसञ्ज्ञानंश्चर्यतं (५, १, १, १ = ऊ ८, १, ११-१०, १, ०-१०, १, ०- १८-१२, २, ४-१२, २, ०)	१६४
शुक्रःपवस्र (५, १, १०, २ = ऊ ५, १, ८-११, २, ८)	१४६
शुक्लमाश्रयतायुभिर् (४, १, २, २ = ऊ०)	०
शुक्लीभ्रयो (६, २, १२, २ = ऊ १५, १, ५)	५४५
शूरपापः (६, २, ११, २ = ऊ ०, २, १०)	४०२
शूरीनो (५, १, १२, २ = ऊ वर्णादिवः)	२१२
शालकादय (५, २, १४, १ = ऊ ५, २, ८-१०, २, २)	२२६
शर्दंरथो (६, २, १२, २ = ऊ १५, २, ५)	५४२
शंखद्वयमानुभिर् (४, १, १८, २ = ऊ २, २, ११-८, १, १०-११)	०५
शंखान्शानिबीदत (४, २, ८, १ = ऊ ४, १, १२-०, १, १८-१८- ८, १, १८-१४, २, १५)	१४२
शमितस्त्राधि (५, २, ०, २ = ऊ०)	१८२
शन्देवः (५, २, ०, ६ = ऊ०)	१८२
शनरुद्रजिवः (६, २, ४, २ = १४, १, १६)	५०२
शनकञ्जो (६, २, १, ४ = ऊ०)	५१४
शनाचसोम (४, १, ४, १ = ऊ०)	१२
शनाष्वातिः (४, १, ४, २ = ऊ०)	"
शनाद्वचमुत (५, १, ४, २ = ऊ०)	१२
शनोद्यमाथ (५, १, १२, २ = ऊ० २, २, ०-१२, २, १४)	५१
शनोद्यमाभिर् (६, २, १६, २ = ऊ०)	५४८
शनोवेदो (६, २, १, २ = ऊ०)	४२४
शपवस्रमदिनामः (५, १, ५, ४ = ऊ०)	१८१
शपविधे विषयश्चो (५, २, ०, २ = ऊ०)	२८१
शपुमानस्य (६, १, ४, २ = ऊ शान्नाष्टविर्)	२८०
शमन्माथो (६, २, १०, २ = ऊ ८, १, १२)	४८८
शमन्सग्निम् (४, २, १२, २ = ऊ ४, १, १०)	१५६

मन्त्रप्रतीकम्	पृष्ठम्
समन्त्राविश्रवा (४, २, ८, २ = ज०)	१८८
समिन्ध्रिषोत (४, १, १२, २ = ज० १, २, ७-१२, २, १४)	१०
समीपस्य (४, २, ८, २ = ज० ४, १, १२-७, १, १८-१८- ८, १, १८-१४, २, १५)	४८८
समीचीनासञ्चारत (४, २, १, १० = ज० प्रकाशमुग्धनेव)	१०८
समुद्रोत्थप्लु (४, १, २, ५ = ज०)	१०
समुप्रियोव्यव्यते (६, २, ८, २ = ज० ७, २, ६)	४६५
सम्प्रातृभिर् (६, २, १५, २ = ज० साकमुष्ठी)	४८७
समाजाया (४, २, ४, २ = ज०)	१२६
सधीजतउदगायस्य (४, २, १, २ = ज० प्रकाशमुग्धनेव)	१०५
सवर्हिता (६, १, ४, २ = ज० आजायत्रिर्)	३८८
सवार्ज (६, २, १४, २ = ज०)	४८५
सवाजी (५, १, ७, २ = ज०)	२८१
सवायुम् (४, २, २, ७ = ज०)	११८
सवीरो (६, २, २, २ = प्रदुम्बानाथ)	४३८
सवृषा (५, २, ७, ५ = ज०)	२८२
सद्यतः (५, २, ७, १ = ज०)	२८०
सद्युष् (४, १, १८, १ = ज० २, २, ११-२१, १, १४)	७२
सद्युष्धारंरुषमं (६, २, ६, २ = ज० २, २, १-७, १, १७-१२, १, १२)	४५८
साकज्ञातः (६, २, १८, २ = ज०)	५६०
साकमुष्ठी ६, २, १५, १ = ज० ८, १, ७-१२, १, ८-१८, २, ४)	४८६
सुप्रावीरक्ष (६, १, २, २ ज०)	२८१
सुरूपद्वयम् (४, १, १५, १ = ज०)	५७
सुषमिद्धी (६, १, १, १ ज०)	३८७
सुष्वासासीवत्रिभिर् (४, १, २०, २ = ज० सोमाःपवना)	७८
सुव्यंख्येव (६, १, ८, १ = ज० ६, १, २१-८, २, ११)	४२०
सोमःपुनानोवर्षति (५, १, २, १ = ज०)	१७८
सोमाव्यवपम् (५, १, ४, १ = ज०)	१८४
सोमाःपवनारुग्धो (४, १, २०, १ = ज० २, २, १२-१४-१५-१६- १५, २, १६-१७-१८-१९, १, १-२२, १, १४)	७८
सोमानास्तरणं (६, २, ११, २ = ज०)	५६८
सकच्युतेभिर् (६, २, २, २ = ज०)	५२०
सिन्धानासोरथा (४, २, १, ५ = ज० प्रकाशमुग्धनेव)	१०६
सोतादेवो (६, २, १७, १ = ज०)	५४८

यस्य निश्चितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्गमे तमहं वन्दे विद्यमतीर्थ-महेश्वरम् ॥ ७ ॥

॥ अथ सप्तमोऽध्यायः आरभ्यते* ॥

तत्र

प्रथमखण्डे,† प्रथम-दृचे—

प्रथमा ।

१ १ ३ १ १ ३ १ २ १ १
ज्योतिर्यज्ञस्यपवतेमधुप्रियं
२ १ ३ १ १ ३ १ ३ १ १ २
पितादेवानाञ्जनिताविभूवत्सुः ।
१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
दधातिरत्नं स्वधयोरपीथं
३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २
मदिन्तमोमत्सरइन्द्रियोरसः ॥ १३ ॥

“यज्ञस्य” अग्निष्टोमादेः “ज्योतिः” दीपकः सोमः “प्रियम्”
इन्द्रादीनां प्रियभूतं “मधु” मधुरसं “पवते” पूयते दशापवि-

* ‘त्रिषवस्तौमिकमिदानीं षष्ठमहः’—इति वि० ।

† ‘अथस्त्रिषवस्तौमिकमहः’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, ३, १९, ५ ।

त्रय शोध्यतइत्यर्थः । रसो विशिष्यते—“पिता” पालकः
 “जनिता” फलस्य उत्पादकः “विभूवसुः” प्रभूतधनः तेन
 सम्पादयितुं शक्यत्वात् तादृशः सोमरसः “स्वधयोः” [“स्वधे”—
 इति द्यावापृथिव्योर्नाम (निघ० ३, ३०, १)] “अपीचम्”
 [—इति चान्तर्हितस्य (निघ० ३, २५, ६)] द्यावापृथिव्यो-
 र्मध्येऽन्तर्हितं “रत्नं” रमणीयं धनं “दधाति” स्थापयति
 यजमानेषु । स एव पुनर्विशिष्यते—“रसः” रसयिता
 “मदिन्तमः” मादयित्वातमः “मत्सरः” स सोमः “इन्द्रियः”
 इन्द्रेण शृष्टः इन्द्रिय-वर्द्धकी वा* ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १२ ३ १२ ३क २८ ३
 अभिक्रन्दन्कलशंवाज्यर्षति

१ २ ३ २ ३ १ १ ३ १
 पतिर्द्विवःशतधारोविचक्षणः ।

१ २ ३ २ ३ १ २
 हरिर्मित्रस्यसदनेषुसीदति

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 मर्मृजानोविभिःसिन्धुभिर्बुषा ॥ २ १ ॥

* ‘ओतिर्यशस्य पवते—ओतिरुज्ज्वलं दीप्तिकरं यशस्य पवते पूयते मधु-
 रसं * * * पिता देवानां जनिता विविधेन प्रकारेण जनिता । कश्चम् ? “अन्नौ
 प्राणाञ्जतिः सम्यग्मादित्य सुपतिष्ठते । आदित्याज्जायते दृष्टिर्दृष्टेरत्नं ततः प्रजाः”—
 अनेन प्रकारेण जनिता । विभुर्विश्वस्य भावयिता । दधाति धारयति रत्नं स्वधयोः
 अपीचम् अविनाशि मदिन्तमः मत्सरः भक्षणीयः इन्द्रियः इन्द्रस्य स्वभूतः रसः
 वीर्यम्—इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, १, १४, १ ।

सोमः “वाजी” वेजनवान् गमनवान् [यद्वा, अश्वसदृशः]
 “अभिकन्दन्” अभितः शब्दं कुर्वन् “कलशं” द्रोणकलशम्
 “अर्षति” गच्छति । कौटुशः “दिवः” द्योतमानस्य अन्तरिक्षस्य
 दशापवित्रलक्षणस्य “पतिः” पालकः स्वामी यद्वा द्युलीकस्य
 स्वामी [दिवि हि सोमउत्पन्नः “दृतीयस्या मितो दिवि सोम
 आसीत्”—इति श्रुतेः] “शतधारः” परिमित-धार-पेतः
 “विचक्षणः” विशेषेण द्रष्टा* ‘हरिः’ हरितवर्णः सोमरसः
 “मित्रस्य” मित्रवर्धितकरस्य यज्ञस्य “सदनेषु” “सौदति”
 निषण्णो भवति† । कौटुशः सन् ? “सिन्धुभिः” स्यन्दन-साधनैः
 अविरोमभिः दशापवित्रावयवैः‡ “मर्मृजानः” शोध्यमानः
 “दृषा” वर्षकः फलानाम् ॥ २ ॥

अथ दृषीया ।

१ १ १ १ १ १ १
 अग्नेसिन्धुनाम्यवमानी अर्ष
 १ ० १ १ १ १ १ १ १ १
 स्यग्नेवाचोअग्रियोगोषुगच्छसि ।
 १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 अग्नेवाजस्यभजसेमद्वहन
 १ १ १ १ १
 स्वायुधःसोतृभिःसोमद्वयसे ॥ ३१ ॥ १

* ‘विश्वस्य द्रष्टा’—इति वि० ।

† ‘मित्र आदित्यविभोवः । अथवा मित्रस्य यजमानस्य सखा सुत्यर्ध-लक्षणेन
 सन्त्यनेन तस्य दृष्टेः द्रोणकलशप्रभृतिषु सौदति’—इति वि० ।

‡ ‘अविभिः—दृषीयावयवेषु मिदं पछीकवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम् । अर्षेः
 लभूतेन दशापवित्रे च सिन्धुभिः सदकैरित्यर्थः’—इति वि० ।

¶ अ० वे० ०, १, १४, २ ।

^४श्रियिर्वा^४प्र^४र्षा^४इ^४प्र^४ई ॥ (२) ^१आ २ ३ ४ । ^१ये^४सि^४न्धूना^४म्य^४व^४मा^४न
^५श्री । ^४हो^४र्षा^४सा^४यि । ^१अ^१ग्ने^१वा^१चो^१अ^१ग्नि^१यो^१गो । ^२पु^१ग^१ष्ठा
^१सा २यि । ^१अ^१ग्ने^१वा^१ज^१स्य^१भ^१ज^१सा^१यि । ^१म^१ह^१द्वा^१ना २ ३ म् ।
^१सू^१वा^१यू २ ३ ४ धाः । ^१सो^१तृ^१भिः^१सो । ^१मा^१सू ३ या ५ सा^१ई
 ५ ई यि(३) ॥ ११* ॥ [१]

^४॥ व^४रु^४ण^४सा^४म ॥ ^४ज्यो^४ति^४र्य^४ । ^४आ ३ स्य^४प^४व^४तो^४म^४धु^४प्रि
^१याम् । ^१पि^१ता^१दे^१वा^१ना^१ञ्च^१नि^१ता^१वि^१भू^१व^१मूर^१श्चो^१यि । ^१द^१धा
^१ति^१र^१त्न^१स्व^१ध^१योः । ^१अ^१पी^१चि^१या^१र^१श्म^१ । ^१हो^१यि । ^१म^१दा^१यि
^१न्ता^१र^१श्माः । ^१मा^१त्सरः । ^१इ^१न्द्रि । ^१यो २ ३ । ^१र^१सा^१उ^१वा
^४३ ॥ (१) ^४अ^४भि^४क्र । ^४दा^४श्न्क^४ल^४शं^४वा । ^४जि^४य^४र्ष^४ता^४यि । ^४प
^१ति^१र्द्दि^१वः^१श^१त^१ध^१ारो^१वि^१च^१क्ष^१णा २ ३ हो^१यि । ^१क्ष^१रि^१म्नि^१त्र^१स्य^१स^१द
^१ने । ^१पु^१सी^१द^१ता^१र^१श्यि । ^१हो^१यि । ^१म^१म^१र्जा^१र^१श्नाः । ^१आ

^१ विभिः । ^१ सिन्धु । ^२ भार३यिः । ^{४ ३} वृषाउवा३ ॥ (२) अग्र^{४ ३}
^५ सि । ^{४ २ २ ४ २} धूनाम्पवमानः । ^५ अर्षसायि । ^{१ २ २ २} अग्नेवाचोअग्नि
^{२ २} योगोषुगच्छसार३यिहोयि । ^{२ २} अग्नेवाजस्रभजसे । ^२ मह
^१ हना३हम् । ^१ होयि । ^{१ १} सुवायूर३धाः । ^{१ १} सोतृभिः । ^{१ २} सो
^१ म । ^१ सू३३ । ^२ यसाउवा३ । ^{१ १ १ १ १ २} ए३ । इन्दुःसमुद्रमुर्विया
^{१ २ १ १ १ १} विभाती३३४५ (३) ॥ २* ॥ [२] १

अथ द्वितीय-दृष्टे—

प्रथमा ।

^{१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २} अष्टक्षतप्रवाजिनोगव्यासोमासोअश्वया ।

^{३ १ २ २ १ २ २ २} शुक्रासोवौरयाश्वः ॥ १* ॥

“वाजिनः” बलवन्तः “शुक्रासः” दीप्ताः “आश्वः” वेगवन्तश्च
 “सोमासः” सोमाः “गव्यया” † यजमानस्य गवेच्छया तथा

* ऊ० मा० १३ प्र० २ अ० २ सू० १ ।

† ऊ० आ० ५, २, ५, ६ (१ भा० ३६४०) = ऊ० वे० ७, १, २६, ४, ५ ।

‡ “गव्या”—इति ऊ०-पाठः ।

“अश्वया” अश्वेच्छया तथा “वीरया” वीराः पुत्र-भृत्यादयः
तेषां मिच्छया “प्र असृजत” प्रासृज्यन्त रसान्वा विसृज्यन्ते ॥१॥

अथ द्वितीया ।

२२ २ २१ २२ २२ २२ २२
शुभमानाश्चतायुभिमज्यमानागभस्वोः ।

११२ १ २२१ २
पवन्ते वारेभव्ये ॥ २* ॥

“शुभतायुभिः” यज्ञेच्छुभिः अश्वयु-प्रभृतिभिः “शुभमानाः”
अलङ्घ्यमाणाः “गभस्वोः” हस्तयोः हस्ताभ्यां† “सृज्यमानाः”
शोध्यमानाः “वारे” वाली दशापवित्ने । कौटुम्भे ? “भव्ये”
अविमये “पवन्ते” पूयन्ते ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२ २२ २ २२ २१ २ २२ २१ २
तेविश्वादाशुषेवसुसोमादिव्यानिपार्थिवा ।

१२२ १२ २२
पवन्तामान्तरिच्छा ॥ ३‡ ॥ २

“ते” सोमाः अभिषूयमाणाः “दाशुषे” हविः-प्रदात्रे यजमा-
नाय “विश्वा” सर्वाणि “वसु” वासकानि गवादि-धनानि “आ

* ऋ० वे० ७, १, ३६, ५ ।

† “गभस्वोः”—गभस्विभ्यां वाङ्भ्यां । ‘गभस्वी वाङ्—इति वाङ्नामसु पाठान्’
—इति ऋ०-व्याख्या ।

‡ ऋ० वे० ७, १, २७, १ ।

पवन्तां सर्वतः चरन्तु । वस्त्रित्युक्तं काथं वसूनां विश्वत्वमिति ?
उच्यते—“दिव्यानि” दिवि भवानि “पार्थिवा” पृथिवी-सम्ब-
द्धानि “अन्तरिक्षा” अन्तरिक्षाणि, अन्तरिक्षे भवानि* एव मुक्त-
प्रकारेण विश्वानीत्यर्थः ॥ ३ ॥ २

पवस्वेति-दशस्रं तृतीय-सूक्ते—

प्रथमा ।

११ ११८ १२११ २ ११ २
पवस्वदेववीरतिपवित्रं सोमरं द्या ।

११ ३ १८ १८
इन्द्रमिन्दोवृषाविश ॥ ११ ॥

हे सोम ! “देववीः” देवकामः‡ त्वं “रं द्या” वेगेन
“पवित्रं” यथा भवति “अति पवस्व” अतिचर किञ्च हे “इन्दो”
“वृषा” सेचकस्व इन्द्रम् “आविश” प्रविश ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

११ १११ १११ ११ २१
आवच्यस्वमद्दिशरोवृषेन्दोद्यु म्नावत्तमः ।

१८ १८ ११
आयोनिन्धर्णासिस्सदः ॥ २१ ॥

* ‘घनानीत्यनुपच्यते’—इति वि० ।

† अ० आ० ६, १, ९, ४ (२भा अ० अ० वे० ६, ७, १८, १ ।

‡ ‘देवानां भक्षभूतः’—इति वि० ।

§ अ० वे० ६, ७, १८, १ ।

हे “इन्द्रो” सोम ! “वृषा” सेवकाभीष्टदाता वर्षकः “द्युक्-
वत्तमः” यशस्वितमः “धर्षसि” धर्ता त्वं “मही” महत् “सुरः”
पानीयम् “अन्धः” अन्नम् “आवच्छस्व” अस्मान् प्रति आगमय
किञ्च “योनिं” स्वकीयं स्थानम्* “आसदः” आसीद् च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
अधुक्षतप्रियम्नधुधारासुतस्यवेधसः ।

१ २ ३ ४ ५ ६
अपोवसिष्टसुक्रतुः ॥ ३ ॥

“सुतस्य” अभिवृतस्य “वेधसः” अभिलषितस्य विधातुर्यस्य
“सोमस्य” “धारा” “प्रियं” प्रीतिकरं “मधु” अमृतम् “अधुक्षत
दुग्धे स “सुक्रतुः” सुकर्मा सोमः “अपः” “वसतीवरीः”
“वसिष्ट” आच्छादयति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
मदान्तन्वामक्षीरन्वापोऽर्षन्तिसिन्धवः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
यद्गोभिर्वासयिष्यसे ॥ ४ ॥

हे सोम ! त्वं “यद्” यदा यत्रे “गोभिः” गोर्षिकारैः
पयोभिः “वासयिष्यसे” आच्छादयिष्यसे तदा “महान्तं” गुणैः

● ‘योनिं दीपकसमम्’—इति वि० ।

† अ० वे० १, ७, १८, २ ।

‡ अ० वे० १, ७, १८, ४ ।

अथ सप्तमी ।

^{१ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
गिरस्तद्गन्ध्रभोजसामर्मृज्यन्ते अपस्युवः ।

^{१ २ १ २ २ १ १}
याभिर्मदायशुम्भसे ॥ ७* ॥

हे “इन्दो !” “ते” तव “भोजसा” बलेन “अपस्युवः”
कर्मच्छा-सम्बन्धिन्यः ताः “गिरः” स्तुतयः “मर्मृज्यन्त”
शोधन्ते । “याभिः” “शीभिः” त्वं मदाय “चरन्” “शुम्भसे”
अलङ्घयसे† ॥ ७ ॥

अथ अष्टमी ।

^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
तन्त्वामदायघृष्ययउलोककृत्नुमीमह ।

^{२ ३ १ २ ३ २}
तवप्रशस्तयेमहे ॥ ८‡ ॥

“लोककृत्नु” लोकस्य कर्त्तारं “तं त्वा” सोम “घृष्यये”
शत्रूणां घर्षण-शीलायण “मदाय” “इमहे” याचामह ।
हे सोम ! पातमिति शेषः । किमर्थम् ? इति, उच्यते—
“तव” “महे” महते “प्रशस्तये” प्रशंसनाय ॥ ८ ॥

* सू० वे० ६, ७, १६, २ ।

† ‘शुम्भसे शोधये’—इति वि० ।

‡ सू० वे० ६, ७, १६, २ ।

§ ‘घृष्यये—घर्षणार्थम्’—इति वि० ।

अथ नवमी ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
गोषाद्इन्दो नृषा अस्म्यश्चसावाजसाउत ।

१ १ १ १ १ १ १
आत्मायज्ञस्यपूर्व्यः ॥ ९* ॥

हे “इन्दो” क्लियमान-सोम ! “यज्ञस्य” ज्योतिष्टोमादेः
“पूर्व्यः” पुराणः नित्यः आत्मा स्वरूपभूतः [सोमस्य यज्ञस्वर-
यत्वं प्रसिद्धम्] । तादृशस्त्वं “गोषा” अस्मभ्यं गवां दाता
“असि” भवसि, “नृषा” नृषां पुत्र-भृत्यादीनां दातासि,
“अश्वसाः” अश्वानां दाता चासि, “उत” अपिच “वाजसा”
अश्वानां दाता चासि ॥ ९ ॥

अथ दशमी ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
अस्मभ्यमिन्द्रविन्द्रयन्मधोःपवस्वधारया ।

१ १ १ १ १ १ १
पर्जन्योवृष्टिमाद्भव ॥ १०† ॥ ३

हे “इन्दो” सोम ! “इन्द्रियम्” इन्द्रेण वृष्टम् इन्द्रियस्य
वीर्यस्य वा वर्षकं रसं “मधोः मद्दकरस्य अमृतस्य “धारया”
“पर्जन्योवृष्टिमाद्भव” यथा वर्षवान् पर्जन्यो मधुः तथा “अस्मभ्यं”
मेधातिथिभ्यः “पवस्व” अर ॥ १० ॥

इति सामवेदार्घ्यप्रकाशे उत्तराध्यायस्य षष्ठस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥ ३

* ऋ० वे० ६, ७, १८, ५ ।

† ऋ० वे० ६, ७, १८, ४ ।

अथ द्वितीय-खण्डे —

सनाचेति-दशर्षे प्रथमे सृक्ते, प्रथमा ।

१२ २१२२१२ २२ २१२
सनाचसोमजेषिचपवमानमहिश्रवः ।

१२२१२
अथानोवस्यससृक्धि ॥ १* ॥

हे “महिश्रवः” महदश्रव ! “पवमान” सोम ! “सना”†
अस्रयागे यजनीयान् देवान् भज “जेषि च” याग-विघ्नकारिणो
राक्षसांश्च जय । “अथ” देवान् प्राप्य राक्षसांश्च जित्वा अन-
न्तरं “नः” अस्मान् “वस्यसः” श्रेयसः‡ “सृक्धि” कुरु अत्र योऽस्रभ्यं
देहीत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ २ २ २१ १ १२ २१२
सनाज्योतिःसनास्वाऽऽर्विश्वाचसोमसौभगा ।

१२२१२२
अथानोवस्यससृक्धि ॥ २† ॥

हे सोम ! त्वं “ज्योतिः” तेजः “सना” अस्रभ्यं प्रयच्छ ।
अपिच “स्वः” स्वर्गं “सना” अस्रभ्यं देहि । “विश्वा” विश्वानि
“सौभगा” सौभाग्यानि “च” सना सिद्धमन्यत् ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ६, ७, २२, २ ।

† ‘सना-श्रवः’ सदावाची । सदा जेषि च श्रवन्—इति वि० । सायण-
मते तु ‘सना’—इति क्रियापदम् “इषीऽतसिक्तः (६, २, १२५) ”—इति
दीर्घः । विवरणकार-मते तु सना सदार्थमवयमिति “निपातस्य च (६, २, १२६) ”
—इति दीर्घः । मूले सर्वत्रैव दीर्घाणां, आश्वानकास्ते त्वयथापथं श्रुत्वात्-
प्रतीकमेव गृह्यते ; इयमेव श्रुत्वास्तथाप्यातुः सर्वत्रैति बोध्यम् ।

‡ ‘वस्यसः—यसनीयः’—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ६, ७, २२, २ ।

अथ तृतीया ।

१ २ १ २३ १७ १ १२ ११२
सनादक्षमुतक्रतुमपसोममृधोजहि ।

१ २ ३ १ २
अथानोवस्यसस्कृधि ॥ ३† ॥

हे सोम ! त्वं “दक्षं” बलं “सन” अस्त्रभ्यं देहि, “उत” अपिच “क्रतुं यज्ञं” सन, “मृधः” हिंसकान् शशंश्च “अप जहि” मारय । सिद्धमन्यत् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ २ २ २ १ २ ३ १ २
पवीतारःपुनीतनसोममिन्द्रायपातवे ।

१ २ ३ १ २
अथानोवस्यसस्कृधि ॥ ४‡ ॥

हे “पवीतारः” सोमस्य शोधयितार ऋत्विजः ! “सोम” “पुनीतन” पावयत दशापवित्रेण शोधयत किमर्थम् ? “इन्द्राय पातवे” इन्द्रस्य पानाय । गतमन्यत् ॥ ४ ॥

† सू० वे० ६, ७, १२, १ ।

‡ सू० वे० १, ७, १२, ४ ।

अथ पञ्चमी ।

१८ १८७१ १ ११ १११ ११ १ १
त्वत्सूर्येनन्नाभजतवक्रत्वातवोतिभिः ।

१ १ १ १ १
अथानोवस्यसस्त्रुधि ॥ ५* ॥

हे सोम ! त्वं “तव क्रत्वा तव जतिभिः” त्वत्कर्तृकाभी-
रक्षाभिश्च “नः” अस्मान् “सूर्ये” “आभज” प्रापय । सिद्ध-
मन्यत् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
तवक्रत्वातवोतिभिर्ज्योक्पश्येमसूय्यम् ।

१ १ १ १
अथानोवस्यसस्त्रुधि ॥ ६† ॥

हे सोम ! “तव” “क्रत्वा” प्रदानेन “तव जतिभिः” पालनैश्च
“ज्योक्” चिरं पश्येम सूर्यं पश्याम द्रक्ष्यामः । सिद्धमन्यत् ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
अभ्यर्षस्त्रायुधसोमद्विवर्द्धसंरयिम् ।

१ १ १ १ १
अथानोवस्यसस्त्रुधिः ॥ ७ ‡ ॥

हे “स्त्रायुध” शोभनायुध सोम । त्वं “द्विवर्द्धसं” द्वयोर्यावा
पृथिव्योः स्त्रानयोः परिट्टठं “रयिं” धनम् “अभ्यर्ष” स्तोतृन्-
अभिगमय । सिद्धमन्यत् ॥ ७ ॥

* ऋ० वे० ६, ७, १२, ५ ।

† ऋ० वे० ६, ७, १३, १ ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, १३, १ ।

अथ द्वितीया ।

३१ २२१ २३ १ २ २१२
उक्त्वा वेदेवसूनामर्त्तस्य देव्यवसः ।

२४२ २१ २
तरत्समन्दीधावति ॥ २* ॥

“वसुनां” धनानाम् “उक्त्वा” उक्तरणशैला प्रदात्री “देवी”
द्योतमाना स्तूयमाना वा यस्य सोमस्य धारा “मर्त्तस्य” मनुष्यं
यजमावम् “अवसः” रक्षितुं “वेद” जानाति† । सिद्धमन्थत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२१२ २२ २ २३१२
ध्वस्त्रयोः पुरुषन्थोरासहस्राणि ददद्महे ।

२२२ २१ २
तरत्समन्दीधावति ॥ ३‡ ॥

“ध्वस्त्रयोः पुरुषन्थोः”† वा ध्वस्त्रः कश्चिद्भ्राजा तथा पुरुष-
न्तिथ, तयोश्च भयोरपि तरयोग-विवक्षया द्विवचनं द्रष्टव्यं “सह-
स्राणि” धनानां सहस्राणि “आ ददद्महे” वयं प्रतिगृह्णीमः ।
तदस्त्राभिः प्रतिगृह्णीतं धनमुत्तममस्त्विति ऋषिः सोमं प्रार्थयत
इति सोमस्य स्तुतिः । सिद्धमन्थत् अथावक्षार एतयोर्धनानि

* ऋ० वे० ७, १, १५, २ ।

† ‘उक्त्वा दीपा वेद वसूनां, विद ज्ञाने, विद्भु ज्ञाने, विद सत्तावान्, सर्वज्ञा
वारा’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, १, १४, २ ।

¶ ‘ध्वस्त्रयोः पुरुषन्थोः’—समान-समावयोः सोम-धारयोरपि त्रीष्वकालेन सह
समन्वयोः प्रापध्वं उक्तरयोः’—इति वि० ।

“मदिन्तमस्र” देवानां मादयिष्यतमस्र रसस्य सम्बन्धिन् एते
 सीमा अभिषुताः सरूपाः “वृषानाः” स्तूयमानाः “महे”
 मसृते “अवधे” अस्माकं बलाय धारया “असृचत” गच्छन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १८ १८ १ १ १ १ १ १ १ १
 अभिगव्यानिवीतये नृम्णापुनानो अर्षसि ।

१ १ १ १ १ १
 सनहाजःपरिस्रव ॥ २० ॥

हे सीम ! “वीतये” देवानां अ. कषाय वृम्णा” वृम्णानि
 धनवत् प्रियतराणि† “गव्यानि” गो-सम्बन्धीनि चीरादीनि
 “पुनानः” पूयमानः सम् “अर्षसि” अभिगच्छसि । हे सीम !
 “सनहाजः” दीयमानाः‡ त्वं “परि” परितः “स्रव” दद्या-
 पवित्राद्धः चर ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 उतनोगोमतीरिषोविश्वार्षपरिष्टुभः ।

१ १ १ १ १
 गृणानोजमदग्निना ॥ ११ ॥ ६

* ऋ० वे० ७, १, १८, १ ।

† ‘नृ मषा बलेम’—इति वि० ।

‡ ‘समत् सदा’—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ७, १, १८, ४ ।

“उत्त” षषिच हे सोम ! “जमदग्निना” जमदग्नि-नाम्ना ऋषिणा मया “ऋषानः” स्तूयमानः त्वं “नः” अन्नाकं “गोमतीः” गोभिर्युक्तानि “परिष्टुभः” परितः स्तोतव्यानि० सर्वाणि “इषः” अन्नानि देहीत्यर्थः ॥ १ ॥ ६

इति सामवेदार्धप्रकाशे उत्तरायणस्य सप्तमस्याध्यायस्य
द्वितीयः खण्डः† ॥ २ ॥

इमं स्तोममिति-द्वितीयखण्डे ‡—

प्रथम-द्वये, ¶ प्रथमा ।

१२४ ११७ ११२ १
इमं स्तोममर्चते जातवेदसे

१२ ११२ ११२
रथमिव सम्यचे मामनीषया ।

१२४ ११२ ११२
भद्राग्निः प्रमनिरस्यसत्सु

१२२ १२ १२ ११२ २२
द्युसेसस्ये मारिषामावयन्तव ॥ १५ ॥

“अर्चते” पूज्याय “जातवेदसे” जातानामुत्पन्नानां वेदिने,
जात-प्रदाय जात-धनाय वा अन्वये “मनीषया” निश्चितया

* ‘परिष्टुभः—परि सज्जात् सौमि’—इति वि० ।

† ‘उत्तं षषिष्यवसावम्’—इति वि० ।

‡ ‘मवज्जिं मवोमः षष्ठमवः’—इति वि० ।

¶ ‘आग्ने वसावम्’—इति वि० ।

§ ४० आ० १, २, ३, ४ (१भा १०१४०) = ४० वे० १, २, ३, ४ ।

बुद्ध्या “इमम्” एतत्सत्त्वरूपं स्तोमं रथमिव यथा तच्चा रथं संस्कारोति तथा “सम्भवेम” सम्यक् पूजितं कुर्मः । तस्याम्नेः “संसदि” सम्भजने “नः” अस्माकं “प्रमतिः” प्रकृष्टा बुद्धिः “भद्रा हि” कल्याणौ समर्था खलु अतस्तथा बुद्ध्या स्तुम इत्यर्थः । हे “अम्ने” “तव सख्ये” अस्माकं त्वया सह सखित्वे सति वयं “मारिषाम” हिंसिता न भवामः अस्मान् रक्षेत्यर्थः । [“अर्हते”—अर्ह पूजायाम् (भ्रा० प०) “अर्हः प्रशंसायामिति (१,२,१३३) लटः शचादेशः, शपः पित्वाद्नुदात्तत्वम् (३,१,४), शतुषादुपदेशाद्भ्रसार्वधातुक-स्त्रेषाद्युदात्तत्वम् (६,१,१८६) । महे—मह पूजायाम् (भ्रा० प०) । रिषाम—रिष हिंसायां (भ्रा० प०) व्यत्ययेन शः(३,१, ८५) । तव—“युष्मदस्मदोर्हसि (६,१,२११)”—इत्याद्युदात्तत्वम् ॥१॥

अथ द्वितीया ।

१ १ ३ १ ३ १ १ ३ १ १
भरामेधङ्गणवामाहवीष्पिते

१ १ १ १ १ २ ३ १
चितयन्तःपर्वणापर्वणावयम् ।

३ १ १ ३ १ १ ३ १
जीवातवेप्रतरासाधयाधियो

१ २ ३ १ २ १ २ १ २ १
शेसख्येमारिषामावयन्तव ॥ २* ॥

हे “अम्ने !” त्वयागार्धम् “इमम्” इन्धन-साधनम् एक-विंशति-द्रव्यात्मकं समिक्समूहं “भराम” सम्भराम सम्पादयाम,

* सू० वे० १, १, २०, ४ ।

हे अग्ने ! “त्वा” त्वा “समिधं” सम्पगिहं कर्तुं “ग्रक्षेम”
 यत्ना भूयास्य । त्वच्च “धियः”* अस्मदीयानि इर्मपूर्वमासा-
 दीनि कर्माणि “साधय” निष्पादय त्वया हि सर्वे निष्पद्यन्ते
 यस्मात् “त्वे” त्वयि अन्वावाहुतम् ऋत्विग्भिः प्रक्षिप्तं चक्षुरो-
 षायादिकं हविः देवा “अहन्ति” भक्षयन्ति, तस्मात्त्वं साधयेत्त्वयः ।
 अपि च त्वम् “आदित्यान्” अदितेः पुत्रान् सर्वान् देवान्
 “भावह” अस्मद् यन्नाद्यमानय । तान् हि इदानीं वयम्
 “उग्रसि” कामयामहे । अन्वत् पूर्ववत् ॥ [ग्रक्षेम—ग्रह्णु यत्नो
 (भू० प०), “सिङ्गायिष्यत् (१, १, ८६), अदुपदेशात्सर्व-
 धातुकानुदात्तत्वे (६, १, १८६) अह एव स्वरः शिष्यते ।
 समिधम्—अि इन्वी दीती (६० आ०) अस्मात् सम्पदादि-
 लक्ष्य कर्मणि क्तिप् । त्वे—सुप्रांसुगिति (७, १, ३८)
 सप्तम्येकवचनस्य ग्रे-आदेशः । उग्रसि—वयं कान्तो
 (अदा० प०), “इदन्तोमसि (७, १, ४६), अदादित्वा-
 ष्टपोलुक् (२, ४, ७२), अहिज्येत्यादिना सम्प्रसारणम्
 (६, १, १६) ॥ १ ॥ ७

११ १११ ११२ ११२१
 ॥ समन्तम् ॥ इमं स्तोममर्चते जातवेदसायि । रथ
 २२ २
 मिवसन्नाहेमामनीषया । भद्राद्याश्शयिनाः । प्रामतिर
 १ १ १ १ १ १ १ १
 स्यस्यस । अग्रायि ॥ (१) भरामेधाक्कणवामाहवीषिता

* “धीः”—इति कर्मेनामसु रक्षयिभ्यतिसं नैषद्य कम् (१, १) ।

यि । चितयन्तःपर्वणापर्वणावयाम् । जीवातार^१वायि ।
^{१ २२} प्रातरा^२साधयाधि । यो^{२ १}ग्रायि ॥ (२) श^{१ १ २ २ १}केमत्वासमिध^१
^{२ २ १ २ ३ १} साधयाधियाः । त्वे^{१ २ २ २}देवाहविरद^२न्याज्जताम् । तुव^२मार^२३
^२ दी । त्या^१आव^{१ २ २}हतान्^२क्षु^२श्म । स^१ग्रायिसा^१ख्या । औ^{१ २}
^{१ २ २ १}क्षो^{१ २}३४वा^{१ २}हायि । मा । रा^१धिषार^{१ २ १}३मा^१३ । क्षो^{१ २ १}वा^१३हायि ।
^१ वयन्तार^१३वा^१३४३ । ओ^१३३४^१५ई । डा(३) ॥ १५ * ॥ ७

अथ द्वितीय-लघु—

प्रथमा ।

^{१ १ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} प्रतिवा^१क्षर^{१ २ ३ १ २}उदिते^{१ २ ३ १ २}मित्र^{१ २ ३ १ २}ङ्गुणी^{१ २ ३ १ २}षेवरुणम् ।

^{३ १ २ ३ १ २} अर्य^१मण^{१ २ ३ १ २}रिशा^{१ २ ३ १ २}दसम् ॥ १ † ॥

हे मित्रावरुणौ ! “मित्र” त्वां “वरुण” च “वां” युवां “रिशा-
दसं” शत्रूणामन्तारम् “अर्यमणं” च “प्रति” प्रत्येकं “गृणीषे”

* ऊ० मा० १७ प्र० १ ख० १५ सा० ।

† ऊ० वे० ५, ५, ८, १ ।

स्तुवे । कदा ? इति, उच्यते—“सुरे” सूर्ये देवे “उदिते” सति प्रातरित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ १ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 रायाहिरण्ययामतिरियमवृक्कायशवसे ।

३ १ १ २ ३ १ २
 इयंविप्रामेधसातये ॥ २ * ॥

“हिरण्यया” हित-रमणीयेन “राया” धनेन सहितया “अवृक्काय” अहिंस्याय “शवसे” अस्माकं बलाय “इयम्” इदानीं क्रियमाणा “मतिः” स्तुतिर्भवत्विति शेषः ॥ [हिरण्यया—इत्यच् सुपां सुलुगिति (७, १, ३८) ढतौयैकवचनस्य याजादेशः] किञ्च हे “विप्राः” प्रजाः ! “इयम्” एव स्तुतिः “मेधसातये” यज्ञ-लाभाय† च भवतु ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ २ १ १ २ ३ २
 तेस्यामदेवरुणतेमिन्नसूरिभिःसुह ।

३ १ ३ २ २
 इषत्स्वस्वधीमधी ॥ ३ † ॥ ८

हे “देव वरुण !” “ते” वयं तव स्तोतारः “स्याम” समृद्धा भवेम । न केवलं वयमेव यजमानाः किन्तु “सूरिभिः”

* ऋ० वे० ५, ५, ८, ४ ।

† ‘विप्राः—ऋत्विजः, जेषसातये—मेधासाभार्थम्’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ५, ५, ८, ४ ।

स्तीढभिः ऋत्विग्भिः सह ; तथा हे “मिच” देव ! “ते” वयं
 “सूरिभिः” सह “स्वाम” भवेम । किञ्च “इषम्” अन्नं “स्रव”
 वचकञ्च “धौमहि” धारयामहे ॥ १ ॥ ८

अथ ढचात्मके ढतीय-सूक्ते—
 प्रथमा ।

१ १७ १ १३ १ १२ ११ १ ११ १ १२
 भिन्धिविश्वाअपद्भिःपरिबाधोजहीमृधः ।

११ १ १२ १२
 वसुस्यार्हन्तदाभर ॥ १ ॥ ११ ॥

हे इन्द्र ! त्वं “विश्वाः” सर्वाः “द्भिः” देष्ट्रीः यजुसेनाः
 “अप भिन्धि” विदारय । तथा “बाधः” हिंसकान् “मृधः”
 सङ्ग्रामान् त्वं “परि जहि” परिभावय । हे सोम वासकेन्द्र !
 “स्वार्हे” सृष्टृहवीयं देष्ट्रीणां “वसु” धनं यदस्ति “तत्” “आभर” ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ १ १२ १ १२ १२ १ १ १ १ १ १
 यस्यतेविश्वमानुषगभूरेर्दत्तस्यवेदति ।

१ १ १ १२ १ २
 वसुस्यार्हन्तदाभर ॥ २ ॥ ११ ॥

हे इन्द्र ! “ते” त्वां [विभक्ति-व्यत्ययः (३, १, ८५)] “दत्तस्य”
 दत्तं “भूरि” बहु “यस्य” यत् धनम् [सर्वत्र कर्मणि षष्ठी वेदि-

* ‘स्रः—स्रगंशोकम्, धौमहि—विश्वयामः’—इति वि० ।

† ऋ० षा० १, १, ४, १० (१भा० १२२ पृ०) = ऋ० वे० ६, १, ४८, ४ ।

‡ ऋ० वे० ६, १, ४८, ५ ।

हे “इन्द्राग्नी !” युवां “यज्ञस्य” ज्योतिष्टोमादेः “ऋत्विजा
सः” ऋत्विजोः ऋतौ काले काले यष्टव्यो भवथः । अतो
“वाजेषु” सङ्ग्रामेषु कर्मसु यज्ञात्मकेषु च “सखी” संजातो
ब्रह्मो सन्तौ* “तस्य” तं मां हे इन्द्राग्नी ! बोधतम् अथवा तस्य
ममर्गं स्तुतिं जानीतम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
तोशासारथयावानावृत्रहणापराजिता ।

१ २ ३ १ २ ३
इन्द्राग्नीतस्यबोधतम् ॥ २ § ॥

हे “इन्द्राग्नी !” “तोशासा” वा शत्रून् हिंसन्तो, “रथयावा
ना” रथेन गच्छन्तो, “वृत्रहणा” वृत्रस्य हन्तारो “अपराजिता”
केनाप्यपराजितो “तस्य” तं मां “बोधतम्” ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
इदं वाम्नादिरम्वधुक्षन्नाद्रिभिर्नरः ।

१ २ ३ १ २ ३
इन्द्राग्नीतस्यबोधतम् ॥ ३ § ॥ १०

* ‘सखी—साधन-समापः’—इति वि० ।

† ‘तस्य—यजमानस्य’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, २, २०, २ ।

¶ ‘तोशासा—दोषि-सम्पन्नौ’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ६, २, १०, २ ।

हे “इन्द्राग्नी !” “वां” युवाम् उद्दिश्य “नरः” यज्ञस्य
नेतारः “अद्विभिः” आवभिः “मदिर” मदकरं “मधु” सोमा-
त्मकम् अमृतम् “अचन्” अपूरयन् । सिद्धमन्वत् ॥ ३ ॥ १०

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तरायण्यस्य सप्तमस्याध्यायस्य
द्वितीयः खण्डः* ॥ १ ॥

अथेन्द्रायेन्दोमरुत्वतइति-चतुर्थखण्डे†—

दृचात्मके प्रथम-सूक्ते‡ प्रथमा ।

१ १ २ १ २ २ १ २ १
इन्द्रायेन्दोमरुत्वतेपवस्वमधुमत्तमः ।

२ १ २ १ २ २ १ १
अर्कस्ययोनिमासदम् ॥ १ ॥ १ ॥

हे “इन्दी” सोम ! “मधुमत्तमः” अतिशयेन मधुमान् त्वम्
“अर्कस्य” अर्चनीयस्य यज्ञस्य “योनिम्” स्थानम् “मासदम्”
उपवेष्टुम् “मरुत्वते इन्द्राय” इन्द्रार्थम् “पवस्व” चर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ १ २ २ २ १ २ ३ २
तन्वाविप्रावचोविदःपरिष्कृण्वन्तिधर्णांसिम् ।

१ २ २ १ २
सन्त्वाम्जन्त्यायवः ॥ २ ॥ १ ॥

* ‘उक्तं प्रातःसवनम्’—इति वि० ।

† ‘इदानीं माध्यन्दिनं सवनमुच्यते’—इति वि० ।

‡ ‘इषोदधीय-प्रभृतीनि सामानि, तेषां प्रकृतावार्षिकमुक्तम्’—इति वि० ।

१ ॥ अ० आ० ५, २, ४, ६ (२भा० १८ पृ०) = अ० वे० ७, १, ४०, २ ।

२ ॥ अ० वे० ७, १, ४०, २ ।

हे सोम ! “तं” पवमानं “त्वा” त्वाम् “धर्षसि” धर्षारं
 “विप्राः” प्राञ्जाः “वचोविदः” स्तोतारः* “परिष्कृण्वन्ति”
 अलङ्कुर्वन्ति† । अपि च “त्वा” त्वाम् “आयवः” मनुष्याः‡
 “सम्भृजन्ति” सम्यक् शोधयन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

११ ३१ ३११ ३२११२
 रसन्तेमित्रैर्अर्थमापिबन्तुवरुणःकवे ।

११ १११
 पवमानस्यमरुतः ॥ ३ ण ॥ ११

हे “कवे” कान्तकर्मन् सोम ! “पवमानस्य” चरतः “ते”
 तव रसं§ “मित्रैः” “अर्थमा” च “वरुणः” च “मरुतः” च
 एते सर्वे देवाः “पिबन्तु” ॥ ३ ॥ ११

१ २ २ १
 ॥ इषोवृधीयम् ॥ इन्द्रायेन्दाउ । मरुत्वतायि ।

१ १ १ १ १ १ १ १
 पवस्वामा२ । धुमत्तमाः । अर्कस्थायो२ । निमा ।

१ १ ५२ २ १ २ १ १
 स्यारंदार३४चौचोवा ॥(१) तन्वाविप्राः । वचोविदाः ।

* विप्रा वचोविदः—नेषाविनः, कृत्विजः—इति वि० ।

† परिष्कृण्वन्ति—परिष्करन्ति—इति वि० ।

‡ “आयवः”—इति महृष्य-नामासु सप्तदशं नैषण्ड्यकम् (२, १) ।

¶ ऋ० वे० ०, १, ४०, ४ ।

§ ‘रसं वीर्यम्’—इति वि० ।

^१परिष्का^१ण्वा^१र्वा^१२ । ति^१धर्ण^१सायि^१म् । सन्त्वा^१मा^१र्जा^१२ । ति
^२आ । या^१२वा^१२३४ औ^५हो^२वा ॥ (२) र^२सन्ते^२मायि । चो
^१अ^१र्थ^१मा । पि^१बन्त्वा^१२ । रु^१णः^१क^१वायि । प^१वमा^१ना^१२ ।
^१स्य^१म् । रु^१२ता^१२३४ औ^५हो^२वा । इ^१षो^१वृ^१धे^११ (३) ॥ १८ # ॥ [१]
 ॥ गाय^१त्री^१क्री^१ञ्च^१म् ॥ इ^१न्द्रा^१ये^१न्दा^११ औ^५हो^२ । मा^१३ रु
^२त्वा^१२३४ता^१यि । पा^१व^१स्वामा । धू^१३र्म । ता^१२३४मा^१ः ।
^१मा^१ः । प^१व^१स्वम^१धु^१मा^१३२ । ता^१२३४मा^१ः । अ^१र्क^१स्य^१यो^१ना^१२
^४इ^५यि^१म् । अ । वा^१हा^१यि । सा^१२३४दा^१म् । ए^५च्चि^१या^१इ
^५च्चा ॥ (१) त^१न्त्वा^१वि^१प्रा^११ औ^५हो^२ । वा^१३ । चो^१ । वी^१२३४दा^१ः ।
^१पारि^१ष्का^१ण्वा^१ । ता^१इ^१यि^१धा । णा^१२३४सा^१यि^१म् । परि^१ष्क
^५ण^१वन्ति^१धा^१३२ । णा^१२३४सा^१यि^१म् । स^१न्त्वा^१मृ^१जन्ता^१३इ^१यि ।
^४अ । वा^१हा^१यि । या^१२३४वा^१ः । ए^५च्चि^१या^१इ^५च्चा ॥ (२) र^१स

१ १ ५ २३ ५ १ १११ ५ १
 न्तेमाश्चौहो । त्रोश्चर्याश्चमा । पायिवन्तुवा । ह्रश्णः ।

२ ५ १ ४ १ ५ १
 कारश्चवायि । पिवन्तुवरुणाश्चः । कारश्चवायि । पव

१ ४ ५ १ ५२
 मानस्याश्च । म । बाहायि । ह्रश्चताः । एहियाश्च

५ ४
 हा । चोपुई । डा(३) ॥ २० * ॥ [२]

२ २ ३ १ ३
 ॥ वाजदावदावयम् ॥ इन्द्रायिन्दाउ । मरुत्वाश्च

५ १ २ ५ ११ १ २
 ष्ठायि । पवारस्वाश्चमा । धुमन्तारमाः । आश्चर्का ।

१ २ १ ५ ४ ५ १ २
 स्थाश्चो । निमोश्चवा । साप्रदोईहायि ॥ (१) तन्त्वा

१ १ ५ १ २ ५
 विप्राः । वचोश्चोश्चदाः । पराश्चिष्का २ ३ ४ ष्वा ।

१ १ १ २ १ १
 तिधर्णाश्चायिम् । साश्चन्त्वा । माश्चर्जा । तियोश्च

१ ४ ५ १ २ १ २ ५
 वा । याप्रवोईहायि ॥ (२) रसन्तेमायि । त्रोश्चर्या

५ १ २ ५ १ १ १ १
 रश्चमा । पिबार्न्तुश्चवा । ह्रणः कार्वायि । पाश्चवा ।

१ १ १ ५ ४ ५
 माश्चना । स्मोश्चवा । ह्रप्रतोईहायि(३) ॥ २१ * ॥ [३]

● क० मा० ३५० १ख० १०सा० ।

† क० मा० ३५० १ख० ११सा० ।

१ २ ४ ५ ६ ७
 ॥ आश्वसूक्तम् ॥ आश्वीहोवाहायि । इन्द्रायेन्दा
 १ १ २ २ २ २ २ २ २ २
 उ । मरु । त्वते । ऐह्यैह्यैश् । पावस्वमधुमात्तमः ।
 २ २ २ २ १ १ १
 ऐह्यैह्यैश् । आश्वयि । आर्क्षारस्यायोश् । निमा ।
 १ २ ४ ५ ६ ७ ८
 सारदारश्चौहोवा ॥ (१) आश्वीहोवाहायि । तन्त्वा
 १ २ २ २ २ २ २ २
 विप्राः । वचो । विदः । ऐह्यैह्यैश् । पारिष्कृण्वन्ति
 १ २ २ २ १ १ १
 धार्षसिम् । ऐह्यैह्यैश् । आश्वयि । सान्त्वारमार्जा
 १ २ ४ ५ ६ ७ ८
 श् । तिष्ठा । यारवारश्चौहोवा ॥ (२) आश्वीहोवा
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 हायि । रसन्तेमायि । त्रोष्ठा । र्यमा । ऐह्यैह्यैश् ।
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 पायिबन्तुवरूणाःकवे । ऐह्यैह्यैश् । आश्वयि । पावा
 १ २ २ २ ४ ५ ६ ७ ८ ९
 श्मानाश् । स्पम । ह्येतारश्चौहोवा । शुक्रभाज्
 १ १ १ १ १
 तारश्चपुः (३) ॥ ४ * ॥ [४]

४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११
 ॥ आमह्यैवम् ॥ इन्द्रायश्विन्दोमरुत्वतायि । पवा

स्वा१मा२ । धुमा३त्तमाः । अ१र्क२स्ययो । नि१मा२र३स

दा३ । वा३ । स्त्रीषे३४५(१) ॥ ४ * ॥ [५]

॥ दा३र्ढ४च्युतम् ॥ इन्द्रा१ । इ२हा । येन्द्रो३म४रु५त्त्वमा

यि१ । इ२हा । पवा१ । इ२हा । स्वमधुमा३त्तमाः । इ

हा१ । अ२र्का । इ२हा । स्ययो३निमा४रसदा५म् । इ२हा१ ॥ (१)

तन्त्वा१ । इ२हा । वि३प्राव४चो५रविदाः । इ२हा । परा३यि ।

इ२हा । छ३ण्वन्ति४धा५रर्णासायिम् । इ२हा । सन्त्वा१ । इ

हा१ । मृ३जन्ति४आ५र्यवाः । इ२हा१ ॥ (२) रसा३म् । इ

हा१ । तेमि३चो४आ५र्य्यमा । इ२हा । पिवा१ । इ२हा । तु

वरु३णा५रःकवायि । इ२हा । पवा१ । इ२हा । मान३स्यमा

रु३ताः । इ२हा१(३) ॥ १३ † ॥ [६]

● ज० मा० १०प्र० १ख० ४सा० ।

† ज० मा० १६प्र० १ख० १३सा० ।

१ २ २ २ २ १ ०
 ॥ वारवन्तीयोत्तरम् ॥ इन्द्रायेन्दाञ्चौहोहायि । मा

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 सुत्वार३४तायि । पवास्वार३४हायि । मधुमत्ता ३४ ।

३२ ४२ ५ १३ ५ २ २ ५ २ १ २
 आहोवा । इद्धार३४हायि । उज्जवार३४माः । अर्कस्य ।

१ ० २ १ ३२ ४२ ५ १२ ५ ३२ २
 योनिमासा३४ । औहोवा । इद्धार३४हायि । औहो

५ ६ १ २ २ २ १
 ३१२३४ । दाम् । एद्वियाईद्वा ॥(१) तन्त्वाविप्राञ्चौहो

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 हायि । वाचोवीर३४दाः । परायिष्कार३४हा । एवन्ति

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 धर्णा३४ । औहोवा । इद्धार३४हायि । उज्जवार३४सीम् ।

२ १ २ १ ० २ १ ३२ ४२ ५ १३
 सन्त्वाम् । जान्तिआया३४ । औहोवा । इद्धार २ ३ ४

५ ३२ १ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 हायि । औहो३१२३४ । वाः । एद्वियाईद्वा ॥(२) रस

२ २ २ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 न्तेमा । औहोहायि । त्रौचर्य्या३४मा । पिवातू३४

५ १ २ ३२ ४२ ५ १३ ५
 ४हायि । वरुणःका३४ । औहोवा । इद्धार३४हायि ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 उज्जवार३४वायि । पवमा । नास्यमद् ३४ । औहोवा ।

^{१२} इहार३४हायि । ^५ ^{३२ २} औहो३१२३४ । ताः । ^{५२} एहियाईहा । ^५

^३ होप्रई । डा(३) ॥ १६ * ॥ [७]

॥ इहवदामदेव्यम् ॥ ^{१२२} तन्त्वाविप्रावचोविदः । ^{१२} इहा । ^१

^{१२} परिष्कृण्वन्तिधर्णासारयिम् । ^{१२} इहा । ^{१२} सन्त्वामृजन्तार

^{१२} यि । ^१ इहार । ^५ यार३४वोईहायि(२) ॥ १६ † ॥ [८]

॥ मार्गीयवाद्यम् ॥ ^{१२ १२} रसोहोवा । ^१ तमारयि । ^{३२} चो

^{१२} अर्थार३४मा । ^५ पिबन्तुव । ^{१२} रुणाःकाश्वारयि । ^{१२} पव ।

^१ औ३होयि । ^१ मार३४ना । ^५ स्यारमार३४औहोवा । ^{५२ २} ए३ । ^१

^१ इतार३४प्रः(३) ॥ २० ‡ ॥ [९] ११

* क० मा० २१प्र० २ख० १६सा० ।

† क० मा० २१प्र० १ख० १६सा० ।

‡ क० मा० २१प्र० १ख० २०सा० ।

“अयं” सोमः “वृषः” वृषभसदृशः‡ सन् “पुनानः” अभिषूय-
 माणः सर्वं शोधयतु “अव्यये” अविमये “वारे” वाले “पवित्रे
 “पवमानः” पूयमानः सन् “वने” वननीये “उदके” काष्ठे
 कलशे वा† “अचिक्रदत्” शब्दमकरोत् । [अथ प्रत्यक्षवादः]
 हे “सोम । पवमान !” त्वं “गोभिः” गव्यैः क्षीरादिभिः‡
 “अस्नानः” अस्नानमानः‡ सन् “निष्कृतं” संस्कृतं‡ देवानां
 स्थानम् “अर्घसि” गच्छसि ॥ २ ॥ १२

॥ औक्षणोरन्ध्रम् ॥ मृज्यमानाः । सुहस्तियाश्च । सा
 मूश्द्रायिवा । चमिन्वसाश्चि । रायीश्म्पायिशा । गम्ब
 ऊलाश्चम् । पूहूरस्पूरश्चाम् । पवमा । ना । औश्
 चो । भियोश्चश्चवा । षाप्सोश्चश्चि ॥ (१) पवमाना ।
 भियर्षसाश्चि । पावाश्माना । भियर्षसाश्चि । पूनाश्

“वृषा उ इति पदपुरवः”—इति वि० सप्तम्येषु श्लोः पदकारस्य तथाहि—

“वृषा । उ”—इति ।

† ‘वने—काष्ठमये व्रीहकलशे अथवा वने उदके मसीधते’—इति ।

‡ ‘गोभिः—उदकैः अथवा गो-सम्पूतैः क्षीरैः’—इति वि० ।

§ ‘अस्नानः—मित्रौघमाणः’—इति वि० ।

§ ‘निष्कृतं स्थानम्’—इति वि० ।

^{४ ५} नोवा । ^{१२} रेपवमा३ । ^{१२ १} नो^१आ^५र^५व्या^५र^{१२ १}३४यायि । ^{१२ १} वृषो^१अ ।
^१ चा । ^{१ १} औ^१३^१हो । ^१ क्र^५दो^५र^५३४वा । ^५ वा^५पू^५नो^५३^५हायि ॥ (२)
^{१२} वृषो^१अ^१चायि । ^{१ २ ४ ५} क्र^१द^२द^४ना^५३यि । ^१ वा^१र्षी^२३^४आ^५चायि । ^१ क्र^१द
^१द^१ना^४३यि । ^{१ १ ४ ५} दा^१यि^१वा^४३^५ना^५सो । ^१ म^१प^१व^१मा^३ । ^१ न^१ना^१३^१यि
^१ष्का^५३^५३^५र्त्ता^५म् । ^{१२ १} गो^१भि^१र । ^१ जा । ^{१ १} औ^१३^१हो । ^१ न^१ओ^१र^३
^५४वा । ^५ षा^५पू^५सो^५३^५हायि(३) ॥ १ * ॥ [१]

^{१ १ २ २} ॥ स्वारै^२ड^२मौ^२त्णो^२र^२न्ध्रम् ॥ ^२ मृ^२ज्य^२मा^२नः^२सु^२द^२स्त्या । ^२ स^२मु
^{१ १} द्रे^१वो^१वा । ^{१ १ १} चा^१मि^१न्व^१सि । ^{७ १} रा^७यि^१म्पि^१शा ३ । ^{१ १} हा ३ हा ।
^{१ २२ १ १ १} ग^१म्ब^१ज्ज^१ल^१म्पु^१रु^१स्य^१द^१म् । ^{१ १} प^१व^१मा^१ना^३ । ^{१ १} हा^१३^१हा । ^१ भि^१य^१र्षा
^{१ २२ २ १ १} र^१३^१३^१यि ॥ (१) ^{२ १ २} प^२व^१मा^१ना^१भि^१य^१र्ष^१सि । ^{१ १} प^१व^१मा^१नो^१वा । ^{१ १} भा^१य
^{१ २ २ १} र्ष^१सि । ^{१ २ २} पू^१ना^१नो^१वा ३ । ^{२ २ २ २} हा ३ हा । ^{१ २ २} रे^१प^१व^१मा^१नो^१अ^१व्य^१ये ।
^{१ २} वा^१र्षी^१अ^१चा^१३^१यि । ^{१ १} हा^१३^१हायि । ^{१ १} क्र^१द^१दा^१र^१३^१ना^१३^१४^१३^१यि ॥ (२)

^{१ २} वृषोअचिक्रददने । ^{१ २} वृषोअचोवा । ^{१ २} क्राददने । ^१ दायि
^{२ २} वानासो३ । ^{२ २} द्वा३द्वा । ^{१ २} मपवमाननिष्कृतम् । ^१ गोभा
^१ यिरञ्जा३ । ^{२ २} द्वा३द्वा । ^{२ ५} नोअर्षा३सा३३३यि । ^१ शो३३
 ४५ई । डा(३) ॥ २ * ॥ [२]

^{२ १ २ १ १} ॥ वाजजित् ॥ ^१ मृज्यमानःसुहा । ^१ स्तिया२ । ^१ समू
^१ र्हो । ^२ द्रेवा२र्हो । ^{२ २} चामिन्वसायि । ^१ रया२यि३र्हो
^१ यि । ^{२ १} पिशा२र्हो । ^{२ २} गम्बङ्गलाम् । ^{२ २} पूरुस्पृहाम् । ^१ पवा
^१ र्हो । ^२ माना२र्हो । ^{२ २} भीयर्षसा३३उवा२३ ॥ (१) ^{१ २} पवमा
^{२ १} नामिया । ^१ षसा२यि । ^१ पवा२र्हो । ^२ माना२र्हो । ^{२ २} भी
^१ यर्षसायि । ^१ पुना२र्हो । ^२ नोवा२र्हो । ^{२ २} रेपवमा । ^{२ २} नो
^१ अययायि । ^१ वृषो२र्होयि । ^१ अचा२यि३र्होयि । ^{२ २} क्राद
^१ दना३उवा२३ ॥ (२) ^{२ २} वृषोअचिक्रदात् । ^१ वना२यि ।

● ऊ० ब्रा० ३५० १५० २सा० ।

† “वाहंद्वाजजिदौष्णोरन्म” — इति सू० पु० पाठः ।

(६)

^१वृषो^१र^१होयि । अचा^१र^१यिहोयि । ^{१२१}क्राद^१द्व^१नायि । देवा
^१र^१हो । ना^१सो^१र^१हो । म^१पवमा । ना^१निष्कृ^१ताम् । गो
^१भा^१र^१यिर्होयि । अ^१ञ्जा^१र^१हो । नो^१अ^१र्ष^१सा^१३^१उवा^१र^१ह ।
^{१२१२}वा^१जौ^१जि^१गी^१श्वा^१३^१(३) ॥ ३ * ॥ [३]

^१॥ व^१रुण^१साम ॥ मृ^१ज्य^१मानः^१सु^१ह^१स्यो^१वा । ओ^१वा । सा
^{१२२}मु^१द्रे^१वा । च^१मा^१यि^१न्वा^१३^१सी^१र । रा^१र^१३^१यी^१म् । पा^१र^१३^१यि
^१शा । ग^१म्ब^१ड^१ल^१म् । पु^१रु^१र^१३^१हा^१यि । स्पृ^१हा^१३^१मा । प^१व
^{१२२}मा^१ना^१भि^१य^१र्ष^१सि । पा^१र^१ह^१वा । मा^१ना^१भि^१यौ^१३ । हो^१ह^१हो^१३
^४४ । वा । षा^१पु^१सो^१३^१हा^१यि ॥(१) प^१व^१मा^१ना^१भि^१य^१र्ष^१सो^१वा ।
^१ओ^१वा । पा^१व^१मा^१ना । भि^१या^१र्षा^१३^१सा^१र^१यि । पू^१र^१ह^१ना ।
^१नो^१र^१ह^१वा । रे^१प^१व^१मा । नो^१आ^१र^१३^१हा^१यि । व्य^१या^१३^१आ ।
^{१२२}वृ^१षो^१अ^१चि^१क्र^१द^१द^१ने । वा^१र^१३^१र्षा^१ । आ^१चि^१क्र^१दौ^१३ । हो^१३^१३^१३

* ऊ० मा० १प्र० १अ० ३सा० ।

४। वा। वा॒पुनोई॒हायि ॥(२) वृषो॑च्चि॒क्रद॒द्वनो॒वा।

षो॒वा। वा॒र्षोच्चि॑। क्र॒दादा॑श्ना॒रयि॑। दा॒र॒श्रयि॑वा।

ना॒र॒श्र॒सो। म॒पव॑मा। न॒ज्रा॒र॒श्र॒हायि॑। कृ॒ता॒श्र॒मा।

गो॒भि॒र॒ञ्जानो॑र्ष॒सि। गो॒र॒श्र॒भायिः॑। आ॒ञ्जान॑श्चौ॒श्र।

हो॒श्र॒हो॒र॒श्र॒४। वा। वा॒पु॒सोई॒हायि॑(३) ॥ ४ * ॥ [४]

॥ अ॒ङ्गि॒रसा॑ङ्गो॒ष्ठम् ॥ हा॒उ॒हा॒उ॒हा॒उ॒वा। मृ॒ज्य॒मा

नः॒सु॒ह॒स्त्या। इ॒हा। उ॒पा॒र॒श्र॒४५। स॒मु॒द्रे॒वा॒च॒मि॒न्व

सि। इ॒हा। उ॒पा॒र॒श्र॒४५। र॒यि॒म्पि॒श॒ङ्ग॒म्व॒ज्जलं॑पु॒रु॒स्यु

ह॒म्। इ॒हा। उ॒पा॒र॒श्र॒४५। प॒व॒मा॒ना॒भि॒य॒र्ष॒सि। इ॒हा

हा। उ॒पा॒र॒श्र॒४५ ॥(१) प॒व॒मा॒ना॒भि॒य॒र्ष॒सि। इ॒हा। उ॒

पा॒र॒श्र॒४५। प॒व॒मा॒ना॒भि॒य॒र्ष॒सि। इ॒हा। उ॒पा॒र॒श्र॒४५।

पु॒ना॒नो॒वा॒रे॒प॒व॒मा॒नो॒अ॒व्य॑ये। इ॒हा। उ॒पा॒र॒श्र॒४५। वृ॒षो

* अ० गा० ३२० १ख० ४वा० ।

^२ अचिक्रददने । ^{१२२} इहा । ^१ उपा२३४५ ॥(२) ^{०११११} वृषोअचिक्रद

^{२२} दने । ^१ इहा । ^{३११११} उपा२३४५ । ^{१२२} वृषोअचिक्रददने । ^{१२२} इहा ।

^{३११११} उपा२३४५ । ^{२२१२२} देवाजासोमपवमाननिष्कृतम् । ^{२२} इहा ।

^{३११११} उपा२३४५ । ^{२३ ५ ५} हाउहाउहाउवा । ^{१२ २२ २२ २} गोभिरञ्जानोअर्षसि ।

^१ इहा । ^{३११११} उपा२३४५(३) ॥ ५ * ॥ [५]

॥ सम्मतम् ॥ ^{११२२ १२२१} मृज्यमानःसुहस्तिया । ^{२ २} समुद्रेवाऽच

^१ मिन्वसायि । ^१ रयिम्पा२३यिशा । ^{१ १ १} गाम्बङ्गलम् । ^{२१} पुहस्प

^१ क्षाम । ^{२३ १ २२ १} औक्षे३४वाहायि । ^१ प । ^२ वामा२३ना ३ । ^१ हो

^{२ २} वा३हा । ^{१ २} भियर्षा२३सा३४३यि ॥(१) ^{११२२२ १ २१} पवमानाभियर्षसा

^२ यि । ^१ पुनानो२३वा । ^{१ २ २} रेपवमा । ^{२ १ १} नोआव्याया । ^{२२} औ

^{२ ४ ३ २ १} हो३वाहायि । ^१ वृ । ^२ षोआ२३चा३यि । ^{१ १ २} होवा३हायि ।

^{१ २} क्रदद्वा३३ना३४३यि ॥(२) ^{२ १ १११} वृषोअचिक्रददनायि । ^२ वृषो

^{१ १} अचायिक्रद्वनायि । ^{१ १} देवाना^१३^१सी । ^१ मापवमा । ^{१ १ १} न
^१ नायिष्कार्त्ताम् । ^{३ १ १ १ १} औहो^३३^१वा^१हायि । ^{१ १} गो । ^{१ १} भायिरा
^१ २३ञ्जा३ । ^{१ १ १} होवा^१३^१हा । ^{१ १} नोअषार^१३^१सा^१३^१३^१यि । ^१ षो
 २३४५ई । डा(३) ॥ ५ * ॥ [ई]

^{१ १} ॥ त्रिणिधनमायास्यम् ॥ ^{१ १ १ १} मुज्यमानःसुहाहाउहोवा ।
^{१ १ १ १} स्तायासा^१२३^१४मू । ^{१ १} द्रोवा^१० । ^{१ १} चमा^१३^१४५यि । ^१ न्वार ३ ४
^{१ १} सी । ^{१ १ १ १} रया^१३४ । ^{१ १ १ १} औहोवा । ^१ पिशङ्गम्बङ्गलारम् । ^१ पुह
^{१ १} ३४५ । ^{१ १ १ १} स्पृ^१२३४हाम् । ^{१ १ १ १} पवा^१३४ । ^१ औहोवा । ^१ मानार ।
^{१ १} भिया^१३४५ । ^{१ १ १ १} षार^१३४सी ॥(१) ^{१ १ १ १} पवमानाभियाहाउहोवा ।
^{१ १ १} षासायिपार^१३४वा । ^{१ १ १} मानार । ^{१ १ १} भिया^१३४५ । ^{१ १ १} षार^१३४सी ।
^{१ १} पुना^१३४ । ^{१ १ १ १} औहोवा । ^{१ १ १ १} नोवारपवमार । ^{१ १ १} नोआ^१३४५ ।
^१ व्जार^१३४ये । ^{१ १ १ १} वषो^१३४ । ^{१ १ १ १} औहोवा । ^{१ १ १} आचा^१३यि । ^{१ १} क्रदा

* क० मा० ८प्र० १ख० ५सा० ।

३ ५ २ २ १ १ १
 ३४५त् । वार३४ने ॥ (२) वृषोअचिक्रदद्वाउद्योवा । वा ।

२ २ ५ १ २ २ २
 वानायिवार३र्षा । अचार३यि । क्रदा३४५त् । वार३४

५ ४ २ ३ ४ ४ ५ १ ४ २ ३ २
 ने । देवा३४ । औद्योवा । ना३सोमपवमार३ । नना

३ ५ १ २ २ ३ ४ ४ ५ १
 ३४५यिः । कार३४र्त्ताम् । गोभा३४ । औद्योवा । आ

३ २ ३ ५
 उजा३ । नचा३४५ । षा३४५ । षार३४सौ (३) ॥ ६* ॥ [७]

५ ४ २ ४ ५ ५ ५ १ २ २
 ॥ अभीवर्त्तम् ॥ पवा३मा३नाऽभियर्षसोवा । पावमा

२ १ २ १ २ २ २ ३ ४ ४ ५ ४
 ना । भियार्षा३सा३यि । पूनानोवा३१२३४ । रेपवमा ।

३ २ २ २ १ २ ३ २ १
 नोआव्याश्या३यि । वृषोआश्चार३यि । क्रदा३त् । वा

३ १ १ १ १
 २३४५ । नार३४५यि (२) ॥ ८ † ॥ [८]

५ २ २ ४ ५ ४ ५ ३ २ २ २
 ॥ कालेयम् ‡ ॥ वृषोआ३चिक्रदद्दनायि । वृषोअचा

२ ३ २ २ ३ २ २ २ १ १
 यि । क्रदद्दना३यि । देवाना३सो३ । मार३४ । पव

* ऊ० मा० ८ प्र० १ अ० ६ सा० ।

† ऊ० मा० ८ प्र० १ अ० ८ सा० ।

‡ “महाकालेयम्”—इति ख० पु० पाठः ।

माननिः । ^{४२}क्रा^२र्त्ता^२म् । ^{१२}गो^२भा^२यि^२र^२जौ । ^२वा^२३४३ । ^२ओ

३४वा । ^{४२}नो^४आ^४पु^४र्ष^४सा^४यि । ^४हो^४५ई । ^४डा^४(३) ॥ ९ ॥ [९]

॥ ^{५४५२}पौ^{३२२}रु^{३२४२५}मी^५ढ^२म् ॥ ^२प^२व^२मा । ^२ना^२भा^२३४^२चौ^२हो^२वा । ^२आ

^२र्ष^२सि । ^२प^२व^२मा^२ना । ^२भि^२य^२र्षा^२३^२सा^२यि । ^२पु^२न^२नो^२वा । ^२रे

^२प^२वा^२३^२मा । ^२नो^२अ^२व्य^२या^२यि । ^२वृ^२षो^२आ^२३^२चा^२यि । ^२क्र^२द

^{२२}हा^२३४^२५^२ना^२६^२५^२६^२यि । ^{२२}द^२त्ता^२३^२यार^२३४^२५^२(२) ॥ १२ ॥ [१०]

॥ ^{२५}आ^५ङ्गि^५र^५सा^५ङ्गो^५ष्ठ^५म् ॥ ^२हा^२उ^२हा^२उ^२हा^२उ^२वा । ^२पु^२ना

^{१२२२२२}नो^{२२२}वा^{२२२}रे^{२२२}प^{२२२}व^{२२२}मा^{२२२}नो^{२२२}अ^{२२२}व्य^{२२२}ये । ^२इ^२हा । ^{२२२२२}उ^{२२२}पा^{२२२}३४^{२२२}५ । ^{२२२}वृ^{२२२}षो^{२२२}अ

^{२२२}चि^{२२२}क्र^{२२२}द^{२२२}द^{२२२}ने । ^२इ^२हा । ^{२२२२२}उ^{२२२}पा^{२२२}३४^{२२२}५ । ^{२२२२२}दे^{२२२}वा^{२२२}ना^{२२२}सो^{२२२}म^{२२२}प^{२२२}व

^२मा^२न^२नि^२ष्क^२ृत^२म् । ^२इ^२हा । ^{२२२२२}उ^{२२२}पा^{२२२}३४^{२२२}५ । ^{२५}हा^५उ^५हा^५उ^५हा^५उ

● ऊ० मा० २२२० २२० ।

† ऊ० मा० २२० २२० २२० ।

‡ 'प्रतोदगोष्ठम्'—इति च० पु० पाठः ।

वा । गोभिरञ्जानोअर्षसि । इहा । उपा २३ ४

१
५(२) ॥ ५* ॥ [११]

१२ १२२२ १३ १ २ १ २
॥ कण्वरथन्तरम् ॥ पावमानाभियर्षसायि । पवमा
१ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २
ना । भाश्यार्षाशसायि । पुनानोवारिपवमानोअव्यया
५२ १ १२ ५ १ १
२३४ऐही । वृषोआर२३४चायि । ऋदा३१उवा२३ । ए३ ।

१ १ १
वनआ(२) ॥ १४ † ॥ [१२]

१२ १२२ १ १ १ १ १ १ २
॥ कण्वरथन्तरम् ॥ मार्ज्यमानःसुहस्तिया । समुद्रे
१ १ १ १
वा । चाशमायिन्वाशसायि । रयिमिशङ्गवज्जलम्पुरुस्पृ
२ ५ २ २ ५ १ १
द्वार३४मैही । पवमा२३४ना । भिया३१उवा२३ । ए३ ।

१ १ १
षसआ(१) ॥ ७ ‡ ॥ [१३]

१ १ २ १ १ २
॥ अर्कपुष्योत्तरम् ॥ मृज्यमानःसुहस्त्या । ऊवायि ।

* ऊ० गा० १६पू० २अ० ५सा० ।

† ऊ० गा० १६प्र० २अ० १४सा० ।

‡ ऊ० गा० २०पू० २अ० ७सा० ।

^{१२ १} औहोवा२ । ^{१२२ १} समुद्रेवाचमिन्सि । ^१ ऊवायि । ^{१२ १} औहो

वा२ । ^{१ ११ १ १ ११ १} रयिम्पिशङ्गम्बङ्गलम्पुरुस्पृद्धम् । ^१ ऊवायि । ^{१२} औ

^१ होवा२ । ^{१ १२ २ १ २} पवमानाभियर्षसि । ^१ ऊवायि । ^{१२ २} औ । ^१ हो२ ।

^३ वार३४ । ^{४२ २} औहोवा ॥(१) ^{१ १२ २ १ २} पवमानाभियर्षसि । ^१ ऊवायि ।

^{१२ १} औहोवा२ । ^{२ १२ २ १२ १ १२ २ १ १२} पुनानोवारोपवमानोअव्यये । ^१ ऊवायि ।

^{१२ १} औहोवा२ । ^{१ २ १ १२ १} वृषोअचिक्रददने । ^{१२} ऊवायि । ^१ औ । ^१ हो२ ।

^१ वार३४ । ^{४२ २} औहोवा ॥(२) ^{१ २ १ १२ १} वृषोअचिक्रददने । ^१ ऊवायि ।

^{१२ १} औहोवा२ । ^{१ २ १ १२ १} वृषोअचिक्रददने । ^{१२} ऊवायि । ^{१२ १} औहोवा

^{२ १ २ १ २ १} २ । ^१ देवानां सोमपवमाननिष्कृतम् । ^{१२} ऊवायि । ^{१२} औ

^१ होवा२ । ^{१२ १ २ १ २ १} गोभिरञ्जानोअर्षसि । ^१ ऊवायि । ^{१२ १} औ । ^१ हो२ ।

^३ वा२३४ औहोवा । ^{४२ २} अक्कस्यदेवाः परमेवियो२मा२३

११
४५ न् ३ ॥ ८ * ॥ [१४] १२

“सुतः” अभिषुतः सोमः “पवित्रे” “इन्द्रेण” “सम् एति”
सङ्गच्छते । “उत” अपि च “वायुना” समेति “सूर्यस्य
“रश्मिभिः” किरणैरपि समेति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ १ १ १ २ ३ १ २
सनोभगायवायवेपण्णेपवस्वमधुमान् ।

१ २ ३ १ २
चारुमिन्नेवरुणेच ॥ ३ * ॥ १३

हे सोम ! “मधुमान्” मधुररसः “चारुः” कल्याण-रूपश्च
सोऽभिषुतः त्वं “नः” अस्माकम् यज्ञे “भगाय” भगाख्याय
देवाय “वायवे” “पूष्णे” च “मिन्ने” मित्राय देवाय “वरुणाय”
च “पवस्व” चर ॥ ३ ॥ १३

१ २ १ १ २ ३ १ २
॥ इहवदामदेव्यम् ॥ एतमुत्यन्दश्चक्षिपः । इहा । मृ
१ २ १ २ ३ १ २
जन्तिसिन्धुमातरा २म् । इहा । समादित्येभिरा २ । इहा
१ ५ ५ १ २ २ १ २ १ २ २ २ १
३ । ख्या २ ३ ४ तो ईहायि ॥ (१) । समिन्द्रे णोतवायुना । इ
१ २ २ १ २ १ २
४ । सुतएतिपवित्रा २ । इहा । स ५ सूर्यस्यरा २ ।
१ २ १ ५ ५ १ २ २ २ २ २ २ २
इहा ३ । असा २ ३ ४ यिभो ईहायि ॥ (२) । सनोभगायवायवे ।

* ऋ० व० ७, १, १८, ४ ।

इहा । ^{१२ १२} पूषणे पवस्वमधुमारंन् । ^{१२} इहा । ^{१२} चारुर्मित्रेव

^{१ २} हरे । ^१ इहाइ । ^{५ ५} णारइयिचोइहायि(३) ॥ ६ * ॥ [१]

॥ अयासीमीयम ॥ ^{५ ४ १ ४ ५} एताइमूइत्यन्दगक्षिपाः । ^{१ १} मृज

^० न्तिसायि । ^५ धुमारंताइरइराम् । ^{१ २ २ १} सामादित्वाइरइयि ।

^{१ ४} भिराइख्यापुताइपुई ॥ (१) ^{५ ४ १ ४ २ ५ २} समाइयिन्द्रे इणोतवायुना । सु

^{१ २} तण्तायि । ^{० ५ ३} पवाइयित्रार इ ४ आ । ^{५ १ २ २ १} साइसूरिया इ इ ।

^{१ ४} स्यराइश्मापुयिभाइपुईयिः ॥ (१) ^{५ ४ १ ४ २ ५ २} सनोइभाइगायवायवायि ।

^{२ २ १ २} पूषणेपवा । ^{० ५ ३} स्वमारंधूरइरमान् । ^{१ २ १} चारुर्मित्रे च इ यि ।

^{२ ४} वरुइणापुयिचाइपुई(३) ॥ १४ † ॥ [२] १३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य सप्तमस्याध्यायस्य
चतुर्थः खण्डः † ॥ ४ ॥

* ऊ० गा० ३ प्र० २ अ० ७ सा० ।

† ऊ० गा० २ प्र० २ अ० १४ सा० ।

(‡ "उक्तो माध्यन्दिनः पवमानः"—इति वि० ।

अथ पञ्चमे खण्डे*—

रेवतीर्न-इति ष्वात्मकं† प्रथमं सूक्तम्—

तत्र, प्रथमा ।

११ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
रेवतीर्नःसधमादइन्द्रे सन्तुतुविवाजाः ।

३ १ ३ १ ३ १ २
क्षमन्तोयाभिर्मदेम ॥ १३ ॥

“क्षमन्तः” अन्नवन्तः “याभिः” गोभिः सह “मदेम” हृष्येम “इन्द्रे” “सधमादे” अस्माभिः सह हर्षयुक्ते सति “नः” अस्माकं ता गावः “रेवतीः” क्षीराज्यादि-धनवत्यः “तुविवाजाः” प्रभृत-बलाश्च “सन्तु” ॥ [रेवतीः—रयि-शब्दात् मतुपि “रयेर्मतौ बहुलम् (६, १, ३४ वा०)” —इति सम्प्रसारणम्, परपूर्वत्वे, “इन्दसौरः (८, २, १५)”—इति मतुपो वक्ष्वम्, “वाच्छन्दसि (६, १, १०६)”—इति पूर्वसवर्णदीर्घः, “रे-शब्दाच्च मतुप उदात्तस्त्वं वक्तव्यम् (६, १, १७६ वा०)”—इति रे-शब्दादुत्तरस्यापि भवतीति पूर्वमेवोक्तम् । सधमादे—मद ष्मि योगे क्षीरादिकाः, सह मादयतीति सधमादः “सधमादस्ययोश्छन्दसि (६, ३, ८६)”—इति सह-शब्दस्य सध आदेशः, थाथादिना (६, २, १४४)—उत्तर-पदान्तोदात्तत्वे प्राप्ते “परादिश्छन्दसि

* ‘इदानीं षष्ठानि’—इति वि० ।

† ‘रेवतीषु वारवन्तीयं षष्ठं भवति’—इति वि० ।

‡ व० चा० १, १, १, ८ (१मा० ३५३पृ०)=छ० वे० १, २, २०, ३ ।

बहुलम् (६, २, १८८)”—इति उत्तरपदाद्युदात्तत्वम् । तुवि-
वाजाः—बहुब्रीहो पूर्वपदप्रकृतिस्ररत्वम् (८, २, १) । क्षुमन्तः
—दु क्षु र कु शश्चे (अदा० प०), अस्मात् क्षिपि तुगभाव-
श्छान्दसः, “ऋल्लनुङ्भ्यां मतुप् (६, १, १७६)”—इति मतुप
उदात्तत्वम् । मदेम—मदी हर्षे (दि० प०), व्यत्ययेन शप्,
अदुपदेशात्सर्वधातुकानुदात्तत्वे शपः पिच्चादनुदात्तत्वम्,
ततो धातुस्वरः शिष्यते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ ९
आघत्वावात्मनायुक्तस्तोतृभ्यो धृष्णवीयानः ।

३ २ ७ ३ २ १ २ २ २
ऋणोरक्षत्रचक्रयोः ॥ २ * ॥

हे “धृष्णो !” धार्ष्ट्ययुक्तेन्द्र !† “त्वावान्” त्वत्सदृशी देवता-
विशेषः, “त्मना” आत्मना अस्मदनुग्रह-बुद्ध्या युक्तः “वीयानः”
अस्माभिर्याच्यमानः “स्तोतृभ्यः” स्तोतृणामनुग्रहाय तद्भीष्टमर्थं
“घ” अवश्यम्‡ “आ ऋणोः” आनीय प्रक्षिपतु । तच्च दृष्टान्तः
—“चक्रयोः” रथस्य चक्रयोः “अक्षन्” यथा अक्षं प्रक्षिपति तद्वत् ॥
त्वावान् मतुप्प्रकरणे “युष्मदस्मद्भ्यां छन्दसि सादृश्य उपसङ्ग्या

* सू० वे० १,१,२०,४ ।

† ‘धृष्णी—धारण-संभावः’—इति वि० ।

‡ ‘घ—इति पद-पूरणः’—इति वि० ।

नम् (५, २, ८४ वा०)” —इति वतुप् “प्रत्ययोत्तर-पदयोश्च
 (७, २, ८८)” —इति मपर्यन्तस्य त्वादेशः, “आ सर्वनाम्नः
 (६, ३, ८१)” —इति दकारस्यात्वं, वतुपः पिप्त्वाद्गुदात्तत्वे
 (३, १, ४) प्रातिपदिक-स्वरः शिथ्यते । क्त्वा—“मन्वे-
 षाङ्गादेरात्मनः (६, ४, १४१)” —इत्याकार-लोपः । धृष्णो—
 वि धृषा प्रागल्भ्ये, ‘वसिष्ठधि-धृषि क्षिपेः क्तु, आम-
 न्नितागुदात्तत्वम् । ईयानः-ईङ् गतो, (दि० आ०) छन्दसि
 लिट् (३, २, १०५), तस्य “त्रिटः कानज्वा (३, २, १०७)”
 —इति कानजादेशः, “अचिञ् धातु (६, ४, ७७)” —इत्या-
 दिना इयङ्गादेशः, “चितः (६, १, १६३)” —इत्यन्तोदात्तत्वम् ।
 ऋषोः—ऋण गतो (तना० उ०) लङि व्यययेन तिपः सिपि
 (३, १, ८५), “इतश्च (३, ४, ८७)” —इतीकारलोपः,
 “तनादि-लज्भ्य उः (३, १, ७८)”, —सर्वधातुकगुणः
 (७, ३, ८४), “बहुलच्छन्दस्यमाङ्ग्योगेऽपि” —इत्याङ्गागमा-
 भावः, विकरण-स्वरेणान्तोदात्तत्वम् । अक्षम्—“अक्षस्यादेवनस्य
 (फि० २, १२)” —इत्याद्युदात्तत्वम् । चक्रागोः—अकारस्येका-
 रश्चान्दसः (३, १, ८५)” ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२ २२ ३१२ ४२ ५२
 आयद् वःशतक्रतवाकामञ्जरितृणाम् ।

३२७ ३१२ ३२
 ऋषोरक्षत्रशचीभिः ॥ ३ * ॥ १४

हे “शतक्रतो” इन्द्र ! “यत्” “दुवः” धनं कामितार्थ-

* अ० वे० १,१,२,५ ।

(८, १, २) “अनुदात्तश्च (८, १, २)”—इति द्वितीयस्यानुदात्तत्वम् । लुङ्मसि—इत्यत्र “इदन्तोमसि (७, १, ४६)”—इति इकार आगमः, प्रत्यय-स्वरेण (३, १, ३) इकारउदात्तः] आह्वाने दृष्टान्तः—“गोदुहे” गोधुगर्षं [गां दोग्धोति गोधुक्; सत्सु द्विषेत्यादिना (३, २, ३१) क्विप्, कदुत्तरप्रकृतिस्वरत्वम् (१, २, १३६)] “सुदुवाम् इव” सुष्ठु, दोग्धौ गामिव यथा लोके यो दोग्धा तदर्धं तस्य आभिमुख्येन दोहनीयां गामाह्वयन्ति तद्वत् [सुष्ठु दुग्धे इति सुदुवा, “दुहः कव्वश्च (१, २, ७०)”—इति कप् प्रत्ययः; हकारस्य च घकारः, कित्वाद् गुणाभावः (१, १, ५), कपः पित्वाद् अनुदात्तत्वे धातुस्वरेणोकार उदात्तः (६, १, १६२)] ॥१॥

अथ द्वितीया ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १

उपनःसवनागर्हिसोमस्यसोमपाःपिव ।

१ १ ७ १ १ १ १ १

गोदाइद्रेवतोमदः ॥ २ * ॥

हे “सोमपाः” सोमस्य पातरिन्द्र ! सोमं पातुं “नः” अस्मदीयानि “सवना” सवनानि त्रीणि “उप” समीपे “आ गर्हि” आगच्छ [सवना—सूयते सोम एष्विति सवनानि सुपो आदेशः (७, १, १६) टिलोपश्च (६, ४, १४३), “लिति (६, १, १६३)—इति गत्वयात् पूर्वस्या-”

कारस्य उदात्तत्वम् । गङ्घि—इत्यत्र गमेः “बहुलम्बुन्दसि (२,४, ७२)—इति शपो लुक्, हेर्ङिस्वादनुदात्तोपदेशेत्यादिना (६,४,३७) मकार-लोपः, “अतोहेः (६,४,१०५)”—इत्यामीय-शास्त्रीये लुकि कर्त्तव्ये “असिद्धवदवाभात् (६,४,२२)”—इति आभाष्या-स्त्रीयो मकार-लोपोऽसिद्धवद् भवति] । आगत्य च “सोमस्व” सोमं “पिब”, “रेवतः” धनवतः तव “मदः” हर्षः “गोदा इत्” गोप्रद एव, त्वयि हृष्टे सति अस्माभिर्गावो लभ्यन्त इत्यर्थः ॥२॥

अथ तृतीया ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
अथाते अन्तमानां विद्यामसुमतीनाम् ।

१ १ १ १ १ १ १
मानो अतिस्थिभागङ्घि ॥ १ * ॥ १५

“अथ” सोमपानानन्तरं हे इन्द्र ! “ते” तव “अन्तमा-
नाम्” अन्तिकतमानामतिशयेन तव समीपवर्तिनां “सुम-
तीनां” शोभन-मति-युक्तानां शोभन-प्रज्ञानां पुरुषाणां मध्ये
स्थित्वा “विद्याम” वयं त्वां जानीयाम [यद्वा, सुमतीनां शोभन-
बुद्धीनां कर्मानुष्ठान-विषयाणां लाभाद्ये मित्यध्याहारः बहुव्रीहि-
पक्षे पूर्वपद-प्रकृति-स्वरापवादो “नञ्-सुभ्याग् (६,२,१७२)”—
इत्युत्तर-पदान्तोदात्तः । कर्त्तव्यधारय-पक्षेऽपि अव्यय-पूर्वपद-
प्रकृति-स्वरापवाद-कृतस्वरेणान्तोदात्ततैव (६,२,१३८) । अतो
मतुपि ङस्वादनोदात्ताच्च सुमति-शब्दात् परस्य नामो “नाम-

* अ० वे० १, ४, ७, २ ।

न्यतरस्याम् (६, १, १७७)”—इत्युदात्तत्वम्] । त्वमपि “नः”
 अस्मान् “अति” अतिक्रम्य “माख्यः” अन्येषां त्वत्स्वरूपं मा प्रक-
 षयः [स्थ्या प्रकथने (अदा० प०)—इत्यस्य लुङि “अस्यतिवक्ति-
 ख्यातिभ्योऽङ् (३, १, ५२)” । आगहि—गमेः शपो लुकि
 ङिस्वाद्गुदात्तोपदेशेति (६, ४, १७) मकार-लोपस्यासिद्धवद्वा-
 भादिति (६, ४, २२) असिद्धवद्भावात् “अतो हेः (६, ४, १० ५)”
 —इति लुङ् न भवति ॥ ३ ॥ १५

उभेयदिन्द्रोदसीति-द्वचामकं तृतीयं सूक्तं ;

तत्र, प्रथमा ।

३ १ २ १ २ १ २ ३ १ १ २
 उभेयदिन्द्रोदसीआपप्रायोषाड्व ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ ३ ३ २
 महान्तन्त्वामहीनां समाजश्चर्षणीनाम् ॥

३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ २
 देवीजनित्रयजीजनङ्गद्राजनित्रयजीजमत् ॥ १ * ॥

हे “इन्द्र !” “उभे” “रोदसी” द्यावापृथिवी “यत्” यः
 त्वम् “आ पप्राथ” स्वतेजसा आपूरयसि [प्रा पूरणे, आदादिकः
 (५०) . छान्दसी लिट् (३, २, १० ५)] “उषा इव” यथा उषाः
 स्व-भासा सर्वं जगदापूरयति तद्वत् त्वं “महीनां” महर्ता देवा-
 तांमपि “महान्तम्” अधिकं “चर्षणीनां” मनुष्याणामपि

* इ० आ० ४, १, ४, १० (१भा० ७७७पु०) = इ० वे० ८, ७, ११, १ ।

पादेन “अजः” छागः “वयां” शाखां आकर्षति तथा पूर्वोक्तया
शक्त्या आकृत्यामः शत्रून् [नियच्छसि--यमेलेटाङ्गागमः, “बहुलं
कन्दसि (२, ४, ७३)” —इति शपो लुक्] । गतमन्यत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

^{१ १} अवस्रदुर्ह^{१ १ २ २} षायतोमर्त्स्यतनुहिस्थिरम् ।

^२ अधस्पदन्तमीहृ^{१ १ १ १} धियोअस्मा^{१ १ १ १} अभिदासति ॥

^{१ १ २ २} देवीजनिच^{१ १ २ २} जोजनङ्गद्राजनिच^{१ २} जोजनत् ॥ १* ॥१६

“दुर्ह षायतः” दुःखप्रद-हरणमाचरतः “मर्त्स्य” मनुष्यस्य
शत्रोः “स्थिर” दृढं बलम् “अव तनुहि” अवततं नीचीनं
कुरु । “अ” —इति पूरकः । “तम्” शत्रुम् “ईम्” एनम्
अधस्पदं पादयोर्धस्तादत्तमानं “कृधि” कुरु । “यः” शत्रुः
“अस्मान्” “अभिदासति” उपक्षिपति† । समानमन्यत् ॥३॥१६

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य सप्तमस्याध्यायस्य

पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

* सू० वे० ८, ७, ११, २ ।

† ‘अभिदासति—क्षिप्तिं करोति’—इति वि० ।

अथ षष्ठे खण्डे *—

परिस्नानइति-दृक्चाम्बके प्रथमं सूक्तम्,
तत्र, प्रथमा ।

१ १ २ १ २ २ २ २ २ १ १
परिस्नानोगिरिष्ठाःपवित्रेसोमोष्वरत् ।

१ २ २ १ १
मदेषुसर्वधाअसि ॥ १ † ॥

अयं “सोमः” “पवित्रे” दशापवित्रे “पर्वस्वरत्” परितः
स्वरति । क्रीदशः सन् ? “स्नानः” शब्दायमानः [“सुवानः”—
इति बह्वचानां पाठः] सूयमानः “गिरिष्ठाः” गिरिस्थायी प्रावसु
वर्त्तमान इत्यर्थः । हे सोम ! स त्वं “मदेषु” मादकेषु सोदेषु
“सर्वधा असि” सर्वस्य धाता दाता च भवसि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ७ १ १ ३ १ ७ ३ १ ३ १ २ १ २
त्वंविप्रस्त्वङ्गविर्मधुप्रजातमन्धसः ।

१ २ २ १ २
मदेषुसर्वधाअसि ॥ २ ‡ ॥

* [“इदानीमार्भवेो वक्तव्यः । तत्र च वेदव्यत-प्रभृतीनि सामानि, ब्राह्मणो-
क्तावाचि”—इति वि० ।

† ख० षा० ५, २. ४, २ (२भा० २६५०) = ऋ० वे० ६, ८, ८, १ ।

‡ ख० वे० ६, ८, ८, १ ।

हे सोम ! “त्व” “विप्रः” विविधं प्रीणयिता विप्रसदृशी वा
त्वञ्च “कविः” मेधावी, अतस्त्वम् “अन्धसः” अन्नात् जातं
“मधु” मधुरसं प्रयच्छसीति शेषः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२ १२ १ १ १ १ १ १ १ १
त्वेष्वेसजोषसोदेवासःपीतिमाग्रत ।

१ १ १ १ २
मदेषुसवधाअसि ॥ ३ * ॥ १७

हे सोम ! “त्वे” त्वयि “पीतिं” पानं “विष्णुदेवासः” सर्वे देवाः
“सजोषसः” समान-प्रीतयः सन्त “आग्रत” प्राप्नुवन् ॥ ३ ॥ १७

३ ४ १ ४
॥ तृतीयवैदम्बतम् ॥ पाऽधुरि । खानोऽगाश्चिरि
५ १ १ १ १ १ १ १ १ १
ष्टाः । पवित्रेसो । मोचक्षरात् । पवित्रे । सोमोऽ३ ।
४ ५ ३ ४ १ ४ ५ १ १
क्षारात् ॥ (१) तूऽधुवम् । विप्राश्स्तूश्चवायिः । मधु
१ १ १ १ १ १ १ ४ ५
प्रजा । तमन्धसाः । मधुप्रजा । तमाऽ३ । धासाः ॥ (१)
१ २ ४ १ ४ ५ १ १ १ १ १ १ १ १
तूऽधुवे । विष्णुश्साश्जोषसाः । देवासःपायि । तिमा

* अ० वे० ६, ८, ८, ३ ।

११ ११२ २ १ ४ ५ १
शता । देवेसःपी । तिमा२३ । शाता । ओयि ।

मदौ । वा३४३ओ३४वा । पुवा । सर्वधाः । पसायि ।

मा२दा२३४ओ३ओवा । ए३ । पुसर्वधाअसौ२३४५॥८*॥[१]

॥ वैदन्वताद्यम् ॥ पारौ । खानोगिरिष्ठाः । पवा

२यि३२३४सो । मोअचारा२त् ॥(१) तूवाम् । विप्र

स्त्वङ्गविः । मधूरप्रार३४जा । तमन्धामासा२ः ॥(२)

११ २ २ १२ १ ५ २ २ १
तूवे । विश्वेसजोषसः । देवा२सार३४पी । तिमाशा

ता२ । मदायिपूसा३ । ई३या३ । वंधो२३४वा । आ

५सो३हायि ॥ ८ १ ॥ [२]

॥ चतुर्थवैदन्वतम् ॥ औ३होयि । इ३हा३हायि ।

औ३ओ२३४वा । परायिखार३४नो । गिरा३३४यिष्ठाः ।

● क० मा० ३५० २४० ८सा० ।

† क० मा० ३५० २४० ८सा० ।

^१ पावित्रे^२२३४सो । ^१ सो^२अस्मर^३२३४रात् ॥ (१) ^१ तुवं^२वा^३२३४यि
^५ प्रः । ^५ तुवङ्गा^२२३४वीः । ^१ मधु^२प्रा^३२३४जा । ^१ तमन्वा^२२३४
^५ साः ॥ (२) ^१ तुवं^२वा^३२३४यिश्च । ^१ सजोषा^२२३४साः । ^१ देवासा^२
^५ २३४पी । ^५ तिमांशा^२२३४ता । ^१ मदायिषू^२२३४सा । ^१ वर्धा
^५ आ^२२३४सी । ^५ औ^२रहोयि । ^{११११११} इह^२हा^३ह^४चायि । ^१ औ^२रहोर
^५ २३४वाइ^२पुई । ए३ । ^{११११११} उपा^२२३४पु(३) ॥ १० * ॥ [३]

॥ ऐधवाहाद्यम् ॥ ^१ परि^२सुवा^३इहा । ^{१११} नोगायि । रा
^१ यिष्ठा^२ओ^३२३४वा । ^१ ई^२र^३३४हा । ^१ पावित्रे^२सो^३मो^४श्चा । ^१ चा
^१ रादो^२२३४वा । ^१ ई^२र^३३४हा ॥ (१) ^१ तुवं^२वि^३प्रइहा । ^१ तुवाम् ।
^१ कावा^२ओ^३र^४३४वा । ^१ ई^२र^३३४हा । ^१ मधु^२प्रजा^३ताइमा । ^१ धा
^१ साओ^२र^३३४वा । ^१ ई^२र^३३४हा ॥ (२) ^१ तुवे^२वि^३श्चइहा । ^१ सजो ।
^१ वासाओ^२र^३३४वा । ^१ ई^२र^३३४हा । ^{१११} देवा^२सःपी^३तीइमा । ^१ ग्रा

* अ० मा० २३० २ अ० १० सा०

ताञ्चोर३४वा । ईर३४हा । मदायि । षूसाञ्चोर३४

वा । ईर३४हा । र्वधाः । र्वधारंआर३४पूसा६५ईयि ।

ईर३४हा(३) ॥ ८ * ॥ [४]

॥ सञ्चितम् ॥ परिस्त्वानः । गारयिरिष्ठाः । पवा

र्यि । चेर३सो । मोआरक्षारात् । तुर्वविप्रस्तु ।

वाञ्कवायिः । मधर । प्रार३जा । तमारन्धासाः ।

तुवेविश्वेस । जोरषसाः । देवार । सार३पौ । ति

मार३गता । मार३दायि । षूरसा । र्वधार३ः । हा

उवा३ । आर३४सौ(३) ॥ ६ * ॥ [५]

॥ जराबोधीयम् ॥ परिस्त्वोवा । नोगिरिष्ठाः । पवा

यिचेर३सो । मोआरक्षारात् ॥(१) तुर्वविप्रोवा । तूवह

वायिः । मधूप्रा३जा । तमन्धासाः ॥(१) तुवेविश्वौ

● क० मा० प्र० १५० टपा० ।

† क० मा० प्र० १५० टपा० ।

वा । साजोषसाः । देवासाः^{१२१}पौ । तिमाशाता । म^१

दायिषू^१सा^४र^{५२}श्वा^१ । धाः । असो^१श्^१४^१५^१ई । डा(३)॥१८॥[६]

॥ सुरूपोत्तरम् ॥ परि^१सु^१वी^१हो^१र । इया । नोगिरा^{२२}

यिष्ठा^१रः । पवित्रे^{१२}सौ^१हो^१र । इया । मो^१अ^{२२}चारा^१रत् ॥(१)

तुव^१विप्रौ^१हो^१र । इया । तुव^१ह्वा^१षा^१र^१यिः । मधु^१प्रजा^१हो^१र ।

इया । तमन्वा^१सा^१रः ॥(२) तुवे^{१२१}वि^१श्वी^१हो^१र । इया । स^१

जोषा^१सा^१रः । देवा^{२२१}सः^१पौ^१हो^१र । इया । तिमाशा^{२२१}ता^१र ।

मदे^{२१}षु^१सौ^१हो^१र । इया । र्वधा^{११२}आ^१र^१सा^१श्^१४^१इ^१यि । ओ^१र^१र^१

४५ई । डा(३) ॥ ३१ ॥ [७]

॥ हाबियतम् ॥ हाउ^{२२}परि^२खानो^२गिरि^२ष्ठा^२हाउ । प

वि^{१२२}त्रे^२सो^२श् । मो^{१२२}अ^५चारा^{२२}र^२३^२४^२रात् ॥(१) हाउ^{२२}तुव^२विप्र^२स्तुव

क्व^१वि^१र्हा^१उ । मधु^{१२२}प्रजा^५श् । तामन्वा^{२२}र^५३^५४^५साः ॥(२) हाउ^{२२}

* ऊ० ना० ११प्र० १ अ० १८सा० ।
† ऊ० ना० १४प्र० १ अ० १२सा० ।

^{१ १ १ १} तुवेविश्वेसजोषसोद्याउ । ^{११११ १ १ २ १} देवासःपौष्ट । तायिमाशा

^५ शता । ^{१ १ २ २} ऐरुहोश्चाश्चिहो । ^{११} मदायिषूसा । ^{११} र्वधाः ।

^१ आरसाश्च ^{५११} औद्योवा । ^{११ ३११११} चविद्यतेरश्चपु(३) ॥ ८ * ॥ [८]

॥ ^{१ ४ ५ १ १} आम्नादम् ॥ ^१ परिसुवाने । ^{१ १ १ १} हीरेहोश्च ४ या ।

^१ गिरिष्ठाए ^{१ ५ १} र्चोरे ^{१ १ १ १} र्चोश्चया । ^१ पवित्रे ^{१ १ १ १} सोमोअक्षरदे ^१ र्चोरे

^५ र्चोश्चया ॥(१) ^{१ ४ ५ १} तुर्वविप्रस्तुए । ^{१ १ १ ५} हीरेहोश्च ४ या । ^१ वक्त्र

^१ विरै ^५ र्चोरे ^{१ १} र्चोश्चया । ^{१ १} मधुप्रजातमन्वसरे ^{१ १} र्चोश्चया ॥(२)

^{१ ४ ५ १ १} तुवेविश्वेसए । ^{१ ४ ५ १} हीरेहोश्च ४ या । ^{१ १ ५ १} जोषसए ^१ र्चोश्चया ।

^{१ १ १ १} देवासःपौतिमाशतए ^{१ ५ १} र्चोरे ^{१ १} र्चोश्चया । ^१ मादायिषुसाश्

^{१ १} र्चश्चोश्च ४ वा । ^५ आपूसोद्युयि(३) ॥ ९ * ॥ [९]

* अ० जा० १४ प्र० १५० ८ सा० ।

† अ० जा० १५ प्र० १५० ८ सा० ।

११ ४२ २५
 ॥ दावसुनिधनम् ॥ परिसुवारश्नोगिरिष्ठाहाड ।

१ १२२ २ १ २ १ १ १
 पावित्रेसो । मोचाक्षाशरारत् । होवारहायि ॥ (१)

१ ४ ३ १ १२ १ १
 तुवंवारश्नियिप्रस्तुवक्कविर्हाड । माधुप्रजा । तमान्धाश्

१ १ १ १ १२ ४२ २
 सारश् । होवारहायि ॥ (२) तुवेवारश्नियिश्च सजोहाड ।

१ २१ २ १ २ १ २ १ १
 दायिवासःपी । तिमाशाशतारत् । होवांश्हायि । म

२ १ १ १ १२ १
 दायिषूशारत् । होवारहा । र्बधाः । चारसारश्

५२ २ २ १२ १ १ १ १ १
 औहोवा । एत् । दावसूश्शु(३) ॥ १० * ॥ [१०]

१ १ २
 ॥ प्रतीचीनेडक्काशीतम् ॥ परिसुवानः । गार्शियि

१ १२ २ २ १ ० १२ १
 ष्टाः । पावित्रेसो । मोचाक्षरारत् । हाहोयि ॥ (१)

१ १ १ १२ १ ०
 तुवविप्रस्तु । वारक्कवायिः । माधुप्रजा । तमान्धसा

५२ २ १ २ १ २ १
 रश्शः । हाहोयि ॥ (२) तुवेविश्च स । जोश्षसाः । दा

१ १ २ १ ० ३ २ १ १ २ २
 यिवासःपी । तिमाशतार३४ । द्वाहोयि । मदेषुसार्वा
 २ १ २ ४ ५ ४ ५
 हधाः । असा । औ३होवा । ईडा(३) ॥ ११ * ॥ [११]

१ २ २ २ २ १ १
 ॥ द्वाविष्कृतम् ॥ परिसुवानोगाहाउरायिष्ठाः । प
 १ २ २ १ २
 विवेसो । मोआहारहरात् ॥ (१) तुवंविप्रस्तुवद्वाउ
 १ १ १ १ १ २
 कावायिः । मधुप्रजा । तमन्धा३३साः ॥ (२) तुवेवि
 २ २ २ १ १ २ १ २ २ २
 श्वसजोहाउषासाः । देवासःपायि । तिमाशार३ता ।
 १ १ १ २ १ १ २
 मदा३होशयि । धूरहसा । र्वधाः । आ३सा३ ३ ४ औ
 २ २ १ ३ १ १ १ १
 होवा । द्वाविष्कृतेर३४पू(३) ॥ १२ † ॥ [१२]

१ १ २ १ २ २ २ १
 ॥ गौषूक्तम् ॥ परिसुवानोगौ । द्वाहोवाहायि । रि
 १ २ २ १ १ १
 ष्ठाः । पवित्त्रेसोमऔर । ऊवायि । ऊवारयि । चा
 १ १ १ १ २ २ १ १
 रा३त् ॥ (१) तुवंविप्रस्तुवौ । द्वाहोवाहायि । कवायिः ।

* क० ना० १५प० १ ख० ११सा० ।

† क० ना० १५प्र० १ ख० ११सा० ।

मधुप्रजातमौर । ऊवायि । ऊवारयि । धासारः ॥ (२)

तुवेविश्वेसजौ । शौशोवाहायि । षसाः । देवासःपी

तिमौर । ऊवायि । ऊवारयि । शातार । मदेषुस

र्वधौर । ऊवायि । ऊवारयि । शातार । मदेषुस

र्वधौर । ऊवायि । ऊवारयि । धासारयि । शौ

श्वारश्शौशोवा । अग्निराहुताश्शुपुः (३) ॥ ७* ॥ [१३] १७

ससुन्वे-इति-प्रगाथात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र, प्रथमा ।

ससुन्वेथोवसूनांथोरायामानेतायइडानाम् ।

सोमोयस्सुक्ष्मितीनाम् ॥ १ * ॥

“सः” सोमः “सुन्वे” अभिषुवे ऋत्विग्भिः, यः सोमः वसुनां धनानाम् “अनेता”, यश्च “रायां” रान्ति प्रयच्छन्ति क्षीरादिकमिति रायो गावः तेषा मानेता, यश्च “इडानाम्” अन्नानाञ्च, यश्च सोमः “सुक्ष्मितीनां” सुनिवासानां शोभन-मनुष्य-युक्तानां गृहाणाम् आनेता विद्यते, सोऽभिषुतोऽभूदिति ॥ १ ॥

* ऊ० गा० १ प्र० २अ० ७षा० ।

† ऊ० ऋ० ६, २, ४, ५ (२भा० २३३ पृ०) = ऋ० वे० ७, ५, १९, २ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९
 यस्वतइन्द्रः पिवाद्यस्य मरुतो यस्य वार्यमणाभगः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 चायेन मित्रावरुणाकरामइन्द्रमवसेमहे ॥ २ ॥ १८

हे सोम ! “यस्य” प्रसिद्धस्य “ते” तद् रसम् “इन्द्रः”
 “पिवात्” पिबति [पा पाने (भ्रा० प०), लेटाङ्गागमः]
 “यस्य” यस्य सोमं “मरुतः” पिबन्ति, “वा” अपि च “वार्यमणा”†
 एतन्नामकेन देवेन सह “भगः”‡ देवः “यस्य” यं सोमं पिबति.
 “वेन” सोमेन “मित्रावरुणा”॥ मित्रावरुणौ वयम् “आ
 करामहे” अभिमुखीकुर्महे । तथा “महे” महते “अवसे”
 रक्षाय येन च सोमेन “इन्द्रम्” अभिमुखीकुर्महे, तं त्वाम-
 भिमुखीमीत्यर्थः ॥ २ ॥ १८

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 ॥ दीर्घम् ॥ सासू । न्वेयोवसूश्नाम् । योरा२

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 यामा२ । नेतायइडाश्नाम् । सोरश्माः । यःसुचि

* ख० वे० ७, ५, १९, ४ ।

† सुपांसुसुमित्वात् (७, १, ३९) रूपम् ।

‡ “भगो व्याख्यातः (७, १६) । तस्य कालः प्रामुख्यं चात् तस्मै वा
 भवति— * * * । अन्वी भन इत्याङ्गुत्तुमो न दृश्यते । प्राग्नि च मखाचिशी
 निर्जघानेति च प्राग्नि च जगं मच्छतीति वा जगं मच्छत्यादित्य उदयेन—इति
 निर० इ० ६, १३-१४ ।

तार३४यिनो३हायि ॥(१) सोमाः । यःसुक्षितार ३ यि

नाम् । यास्या२रताई२ । द्रःपिवाद्यस्यमरु२रताः । या

स्या२रताई२ । द्रःपिवाद्यस्यमरु२रताः । यार ३ स्या ।

वार्यमणाभा २ ३ ४गो३हायि ॥(२) यास्या । वार्यमणा

भार३गाः । आये२नामी२ । त्रावरुणाकरामार३हा

यि । आये२नामी२ । त्रावरुणाकरामार३हायि । आ

र३यिन्द्राम् । अवसेमार३४हो३हायि(३) ॥ ११० ॥ [१]

॥ सफम् ॥ ससुन्वे३यः । वासूर३४नाम् । योरा

या२म् । आनायिता३याः । इडा३२३ ४ नाम् । सो

नाः । याःसूर३हो३ । ता३४पुयिनो३हायि(१) ॥ १४७ ॥ [२] १८

* ऊ० गा० १ प्र० १ अ० ११ सू० १ ।

† ऊ० गा० १ प्र० १ अ० १४ सू० १ ।

तं वरुति-दृचामकं दृतीयं सूक्तम् ;

तत्र, प्रथमा ।

१२ २ १२ २ २ २ १२
तं वः सखायो मदाय पुनानमभि गायत ।

२ २ २ २ १ २ २ १ २
शिशुन्न हव्यैः स्वदयन्त गूर्तिभिः ॥ १ * ॥

हे “सखायः” ऋत्विजः ! “वः” यूयं “मदाय” देवानां मदायं “पुनानं” पूषमानं तं सोमम् “अभि गायत” अभिष्टुत । “तम्” इमं सोमं “शिशुं न” शिशुमिव अलङ्कारैः चीरादिभिश्च स्वादू-
कुर्वन्ति, तद्वत् “हव्यै” हविर्भिः मिश्रणैः “गूर्तिभिः” स्तुति-
भिश्च “स्वदयन्त” स्वादूकुर्वन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ २ २ २ २ २ २ १ २ २ १ २
सवत्सुद्वमातृभिरिन्दुर्हिन्वानो अज्यते ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
देवावीर्मदोमतिभिः परिष्कृतः ॥ २ † ॥

“हिन्वानः” प्रयेमाणः “इन्दुः” सोमः वसतीवरीभिः
“समज्यते” सम्यक् सिद्धो भवति ‡ । तत्र दृष्टान्तः—“वक्ष-

* ख० आ० ६, २, २, ३ (१भा० १०८पृ०) = ख० वे० ७, ५, ८, १ ।

† ख० वे० ७, ५, ८, १ ।

‡ ‘इन्दुः हिन्वानः साध्यमाणः, अज्यते अज्यते अज्यते अज्यते अज्यते’—इति ०० ।

इदं" वक्षी यथा "मातृभिः"* गोभिः समक्तो भवति, तद्वत् ।
 कौटुशः ? "देवावीः" देवानां रक्षकः, "मदः" मदकरः
 "मतिभिः" स्तुतिभिः "परिष्कृतः" अलङ्कृतः [भूषणार्थं "सम्प-
 युपेभ्यः (६, १, १३७)"—इति सुडागमः, "परिनिविभ्यः
 (८, ३, ७०)"—इति सुटः षत्वम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ र १ र ३ १ १ ३ १ र १ र ३ १ १
 अयन्दक्षायसाधनोयर्शर्धायवीतये ।

३ १ ३ १ ३ १ १ १ ३ १
 अयन्देवेभ्योमधुमत्तरःसुतः ॥ ३ १ ॥ १९

"अयं" सोमः "दक्षाय" बलाय वर्धनाय वा "साधनः"
 साधयिता भवति, तथा "अयं" सोमः "शर्धाय" बलाय "वीतये"
 देवानां भक्षणार्थं च भवति, "सुतः" अभिषुतः, "अयं" सोमः
 "देवेभ्यः" इन्द्रादिभ्यः "मधुमत्तरः" अतिशयेन मधुर्य-युक्तो
 भवति अत्यन्तं मदकरो भवतीति वा ॥ ३ ॥ १९

१ १ ५ १
 ॥ कार्णश्रवसम् ॥ तां२३४वः । सा२३४खा । सा२
 ५ १ र १ १ १ र १ १ १
 ३४खा । योमदार३या । पूनानम । भिगाया३३ता ।

* 'मातृभिः—तृतीया-वज्रवचननिदं चतुर्थी-वज्रवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम्'-इति वि० ।

→ ऋ० वे० ७, ५, ८, ९ ।

^{१ २ १ २} शायिशुन्नह । ^{१२ २१} व्यःस्वदया२३ । ^{२१२ २} तगूर्तिभा३४३यिः ॥(१)

^{१ ५ ३ ५ ११२ २ १} सार३४व । ^१ त्सा२३४ई । ^१ वमातृ२३भायिः । ^१ आयिन्दु

^{१ २ २ १ २ १ २२१२ २२ ३ २} चिन्वा । ^१ नोअज्या२३तायि । ^१ दायिवावीर्मा । ^{२२ ३ २} दोमति

^{१ २ १ १ ३ ५ ३} भार३यिः । ^१ परिष्कृता३४३ः ॥(२) ^१ आ२३४यम् । ^१ दा२३

^{१ ११२ २ १ २ २ १२ २} ४क्षा । ^१ यसाधार३नाः । ^१ आय३श्रं । ^१ यवीता३३या

^{१ २२१२ २२ ३ २ १ २ ३ २ १} यि । ^१ आयन्देवे । ^१ भ्योमधुमाधतरःसुता३४३ः । ^१ ओ२३

४५ई । डा(३) ॥ १२ * ॥ [१]

॥ सुज्ञानम् ॥ ^१ तंवःसखा । ^{२ १२ २२१} योमदाया । पुनाना]

^{२ १ १ १ २ १} मा२ । ^१ भिगायता । ^१ शिशुन्नाहाहा२ । ^{२ १} व्यैःस्व । ^१ दा

^{५२ २ १२ १ १ ११११} श्यार३४औहोवा । ^१ तगूर्तिभिरे३उपा२३४५(१) ॥१०*॥[२

* क० मा० ३५० २ख० १२सा० ।

† क० मा० ८प्र० १ख० १०सा० ।

॥ काशीतम् ॥ तंवःसखा । योमदारश्याशु । पु
 नानमा । भिगायाशुताशु । शिशुञ्जहा । व्यैःसूदयन्त
 गू । ता र यि । भा र शु । औहोवा । ऊ र शु
 पा(१) ॥ ११ * ॥ [३] १८

सोमाःपवन्तइति-द्वचान्मकां चतुर्थं सुक्तम् ;

तत्र, प्रथमा ।

सोमाःपवन्तइन्द्वोस्रभ्यङ्गातुवित्तमाः ।

मित्नाःस्नानाअरेपसःस्वाध्यःस्वर्विदः ॥ १ † ॥

“गातुवित्तमाः” अतिशयेन मार्गस्य लक्षकाः “इन्द्वः”
 दीप्ताः “सोमाः” “पवन्ते अस्रभ्यम्” अस्रदर्थं चरन्ति आग-
 ष्णन्ति वा । कौटुशाः ? “मित्नाः” देवानां सखिभूताः,
 “स्नानाः” सुवानाः अभिषूयमाणाः “अरेपसः” पाप-रहिताः,
 अतएव “स्वाध्यः” शोभेन-ध्यानाः “स्वर्विदः” सर्वज्ञाः स्वर्ग-
 प्रापका वा ॥ १ ॥

* ऊ० मा० ८ प्र० १ अ० ११ सू० ।

† ऊ० मा० ६, २, १, ४ = (१ मा० १५८ पृ०) — ऊ० वे० ७, ५, १, ५ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ १ २ ३ २ १ १ २ १ १
तेपूतासोविपश्चितःसोमासोदध्याशिरः ।

१ १ २ १ २ १ १ १ ० १ १ १ २ १ १
सूरासोनादर्मतासोजिगल्लवोघ्नवाघृते ॥ २ * ॥

“पूताः” पवित्रेण परिपूताः, “विपश्चितः” मेधाविनः,
“दध्याशिरः” दध्यामित्रणाः, “घृते” वसतीषर्याख्ये उदके
“जिगल्लवः” गमन-शीलाः “घ्नवाः” तत्र ख्यैर्येण वर्त्तमानाः
‘ते’ “सोमासः” सोमाः “सूरासः न” सूर्या इव “दर्मतासः”
पात्रेषु सर्वैर्दर्मनीया भवन्ति† ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ १ १ २ १ १ २ १ १ २ २ १ २
सुष्वाणासोव्यद्रिभिश्चितानागोरधित्वचि ।

१ १ १ १ १ १ ० १ १ २ १ १ १
इषमस्रभ्यमभितःसमस्वरन्वसुविदः ॥ ३ ‡ ॥ २०

“गोः” अनुद्गृहः “अधित्वचि” अधिषवण-वर्षाणि “चिताना”
प्रावमाना “अद्रिभिः” प्रावभिः विविधैः “सुष्वाणासः” स्तूय-
मानाः “वसुविदः” वसुनो लक्षकाः “एते” सोमाः अन्नभ्यम्

* सू० वे० ७, ५, २, १ ।

† ‘दर्मतासः—सर्वेषां द्रव्यारः’—इति वि० ।

‡ सू० वे० ७, ५, १, १ ।

“इषम्” अन्नम् अभितः “समस्वरन्” सम्यक् शब्दयन्ति प्रयच्छन्तीति यावत्* ॥ ३ ॥ २०

५ २ २ ३ १ ४ ५
 ॥ गौरीवितम् † ॥ सोमाः । पवाइ । तइन्दवाः ।
 १ २ १ १ २ २ ३ ४
 अस्मभ्यङ्गातुवित्तमारइः । मायितास्खानाइइइः । अ
 १ २ १ ४ ५
 रेपुपसाः । सूवाधियाइइइः । सुवोवा । वापुयिदोई
 ५ ५ २ २ ३ २ ४ ५ १ २ २ २
 ह्ययि ॥ (१) तेपू । तासोइ । विपश्चिताः । सोमासो
 २ १ २ २ १ ४ २ १
 दधाशिरारइः । सूरासोनाइइइः । दशापुतासाः । जा
 २ ४ ५ ४ ५
 यिगत्नवा इ १ २ इः । ध्रुवोवा । घापुर्त्तोईह्ययि ॥ (२)
 ५ २ ३ २ १ ४ ५ १ २ २ २
 सुष्वा । णासोइ । वियद्रिभायिः । चितानागोरधित्व
 १ १ ४ १
 चारइयि । आयिषमस्माइइइः । भ्यमापुभिताः । सा
 ४ ४
 मस्वराइइइइन् । वसोवा । वापुयिदोईह्ययि(३) ॥ १ ३ ३ ॥ [१]

* ‘समस्वरन्— उन्मादघन्’—इति वि० ।

† “महागौरीवितम्”—इति च० पु० पाठः ।

‡ क० मा० ३ प्र० १ अ० १ १ सा० ।

॥ मधुञ्जच्चिधनम् ॥ सोमाः^{१२२}प्रबन्तद्वन्दवा^१श्च । अस्म
 भ्यङ्गाश्नू^८वित्तमा^१श्च । हाश्चा^३ । औश्चो^१श्वा । आयि^१क्षी
 र । मित्नास्त्रानाश्चारेपसा^६श्च । हाश्चा^२ । औश्चो^१
 श्वा । आयि^१क्षी^२ । अवाधिया^२श्च । हाश्चा^१यि । औ^१
 श्चो^१श्वा । आयि^१क्षी^२ । सुवः । वारयि^१दा^१श्चौ^१श्चो^{५२२}
 वा ॥(१) तेषू^२तासीविपश्चिता^२श्च । सोमासो^१दा^२श्चा^२आ
 श्रिरा^१श्च । हाश्चा^१ । औश्चो^१श्वा । आयि^१क्षी^२ । सू^२
 रासो^१ना^१श्चार्शतासा^१श्च । हाश्चा^१ । औश्चो^१श्वा । आ
 यि^१क्षी^२ । जायि^१गन्वा^१श्च । हाश्चा^१यि । औश्चो^१श्वा ।
 आयि^१क्षी^२ । ध्रु^१वाः । वार^१त्ता^१श्चौ^१श्चो^{५२२}वा ॥(२) सु
 श्रणासो^१विषद्रिभा^१श्चिरे । चिताना^१गो^१श्चर^१धित्वचा^१ ।
 हाश्चा^१ । औश्चो^१श्वा । आयि^१क्षी^२ । इषस^१स्त्रा^१भ्या

मभिताः३ । चा३हा । औ३हो३वा । आयिही३ ।

सामखरा३न् । हा३हायि । औ३हो३वा । आयिही

३ । वसु । वारयिदा३३४ औ३होवा । मधु३तार३४

३
५ः(३) ॥ १४ * ॥ [२]

॥ वाङ्मिधनङ्गौच्चम् ॥ सोमाःपावा३१२३४ । तद् ।

दवा३ । अ३सभ्यङ्गा३३२३४ । तुवि । तमाः३ । मित्रा

सुखाना३१२३४ । अरे । पसाः३ । सुवाधीया३१२३ः ।

सुवा३पूर्विदाउ ॥(१) तेपूतासो३१२३४ । विपः । चिता

३ । सोमासोदा३१२३४ । धिया । शिरा३ः । सूरासो

ना३१२३४ । दर्श । तासाः३ । जिगात्नावा३१२३ः ।

ध्रुवा३पृथ्वीताउ ॥(२) सुष्वाणासो३१२३४ । विय । द्रिभा

३यिः । चितानागो३१२३४ । अधि । त्वचा३यि । इषा

मासा३१२३४ । भ्यम । भिता३ः । समाखारा३१२३

न् । वसूपुविदाउ(३) ॥ १५ * ॥ [३]

॥ ऐडकौञ्चम् ॥ सोमाःपवन्तइन्दवाः । पस्माभ्यङ्गा ।

तुवित्तमाः । मायित्वाओर३४वा । खानाओरेपसा २३

४पुः । सुवाधियाः । सुवर्वा२३यिदा३४३ः ॥(१)तेपूतासो

विपञ्चिताः । सोमासोदा । धियाशिराः । खराओर३

४वा । सोनदर्शतासा२३४पुः । जिगल्लवाः । ध्रुवाघा

३३र्त्ता३४३यि ॥(२) सुष्वाणासोवियद्रिभायिः । चिता

नागोः । अधित्वचायि । आयिषाओर३४वा । पस्म

भ्यमभितार३४पुः । समखरान् । वसुवार३यिदा३४३ः ।

पोर३४पुई । ई । डा(३) ॥ १६ * ॥ ४]

॥ श्यावाञ्चम् ॥ सोमा३१ः । पा३व । तइ । दा३

● अ० मा० ३प्र० १ख० १५सा० ।

† अ० मा० ३प्र० १ख० १६सा० ।

षः । एहिषा । आ । अभ्यङ्गात् । वि । तमारः ।
 एहियारः । मित्रास्त्वानाआहरेः । पार३४साः । ऐ
 हारयि । एहिषारः । सुवाधियाः मूर्श्वारः । आ३४पुयि
 दोईहायि ॥ (१) तेषू३१ । ता३सो । विपः । चा३
 यितः । एहिया । सो । मासीदधावि । आ ।
 शिरारः । एहियारः । सूरामीनादारर्शा३ । तार३४साः ।
 ऐहारयि । एहि यारः । जिगल्लवोधूर्श्वारः । धा३
 ४५ तौईहायि ॥ (२) सुष्वा३१ । णा३सो । विय ।
 द्रा३यिभिः । एहिया । चायि । तानागोरा । धि । त्वचा
 रयि । एहियारः । इषमस्त्राभ्या३मा३ । भा३३४यिताः ।
 ऐहारयि । एहियारः । समस्वरान्वा ३ ३ ३ । वा३
 ४५ यिदो ई हा यि (३) ॥ १६ * ॥ [५]

^१ ^{२ १} ^{१ १} ^१ ^{४ ५} ^१
 ऋ । तुविन्तमारः । इहा३ । मायिचा३सखानाः । हा
^१ ^१ ^{२ २ १} ^२ ^{१ २} ^{१ २} ^{४ ५}
 हो२३४हा । अरेपा२३साः । इहा३ । सूवा३धीयाः ।
^{१ १} ^५ ^{१ १} ^४ ^{१ २ २ २} ^२
 हाहो२३४हा । सुवा३र्वाप्रयिदा३पु३ः ॥ (१) तेपूतासो
^१ ^{२ १ २ २ १} ^{२ २ १} ^{१ २}
 वा३यिपश्चिताः । सोमासोदा । धियाशिरा२ः । इहा
^{१ २} ^{४ ५} ^{१ २} ^५ ^१ ^१ ^१
 ३ । छरा३सोना । हाहो२३४हा । दर्शता २ ३ साः ।
^{१ २} ^१ ^२ ^{४ ५} ^{१ २} ^५ ^{१ २}
 इहा३ । जायिगा३त्नावाः । हाहो२३४हा । ध्रुवा३
^४ ^{२ २ २ २} ^२ ^१
 घाप्र३र्त्ता३पु३यि ॥ (२) सुष्वाणासोवा३यद्रिभायिः । चिता
^{१ २ १} ^२ ^१ ^{१ २} ^१ ^{२ ४ ५}
 नागोः । अधित्वचा२यि । इहा३ । आयिषा३मास्मा ।
^{१ १} ^५ ^{२ १} ^२ ^{१ २} ^{१ २} ^४
 हाहो२३४हा । भ्यमभा२३यिताः । इहा३ । सामा३ख
^५ ^{१ १} ^५ ^{२ २ ४} ^{३ १ १ १}
 रान् । हाहो२३४हा । वसू३वाप्रयिदा३पु३ः । हे२३४
^१
 पु३ (३) ॥ १८ * ॥ [७]

^{१ २ २ १ २} ^{१ २ १} ^१
 ॥ क्रौञ्चायम् ॥ सोमाःपवीहो । ताइन्दवाः । अस्र

* अ० ब्रा० १५ प्र० १५० १८ सा० ।

^{१ १} भ्यङ्गाः । ^४ त्वाश्रयिताप्रमादप्रदः । ^{१ २ १ २ २} मित्रारखानीहो ।

^{२ २ १ २} आरेपसाः । ^{२ २} सुवाधियाः । ^{१ १} सूवाश्रयिर्वाप्रियिदादप्रदः ॥ (१)

^{१ २ २ १ २} तेषूनासौहो । ^{१ २ १} वीपश्चिताः । ^{१ २ २ २} सोमासोदाः । ^{१ १} धाआः

^४ शाप्रियिरादप्रदः । ^{१ २ २ १ २ २} सूरासोनीहो । ^{१ १ २} दर्शतासाः । ^१ जिग

^{१ १ ४} त्तवोः । ^{२ २ १ २ २} भ्रूवाश्रवाप्रर्त्तिदप्रदयि ॥ (२) । ^{२ २ १ २ २} सुषाणासौहो ।

^{१ २ १} वीयद्रिभायिः । ^{१ २ २} चितानागोः । ^{१ १ ४} आधाश्रयित्वाप्रचादप्र

^{१ १ २} यि । ^{१ २ १} इषमसौहो । ^१ भ्यामभिताः । ^१ समखराः । ^१ वा

^{१ ४} सूवाप्रियिदादप्रदः (३) ॥ १ * ॥ [८]

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ ^{४ २ १} सोमाऽप्रःप । ^{४ १ ४} वा ३ न्ता ३ इन्दा

^४ वाः । ^१ आसभ्यङ्गा । ^{१ १ १ २} त्वायित्ताः । ^{१ १ २} मित्रारखा ।

^२ नाआरः । ^१ ऊम्नायि । ^{१ १} पाःसाः । ^{१ २} सूवाधियःसुवाः

^{१ १} विदाः ॥ (१) ^{१ १} दास्तायि । ^{१ २ २ २} पूतासोविपश्चितःसोमासोदा ।

^{१ १ २} धा३भाशा३यिराः । ^{१८ १} सूरा३सः । ^{२ १} नदा३र्शा । ^१ ऊम्ना
^{१ २} यि । ^१ ता३साः । ^{१ २} जायिगल्लवोध्वा३र्घृताउ ॥ (२) ^१ तायि
^{१ १२२२} सू । ^{२ २} घाणासोव्यद्रिभिश्चि३तानागोः । ^{१ १ १ २} आ३धायित्वा३चा
^{१ १} यि । ^१ इषा३म । ^१ स्रभ्या३र३मा । ^१ ऊम्नायि । ^१ भा३यिताः ।
^१ सामस्वरन्वसू३र्विदाउ । ^{१ १ १} वा३४पू(३) ॥ १४ * ॥ [८] २०

अथायापवेति-दृचात्मकं पञ्चमं सूक्तम्,

तत्र, प्रथमा ।

^{२ १ २ १ २ १२ २२}
 अयापवापवस्वैनावसूनि

^{२ १ २ २ १ २ २ २ १ २}
 मा३श्चत्वइन्दोसरसिप्रधन्व ।

^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ १}
 ब्रध्रश्चिद्यस्यवातीनजूतिं

^{२ २ १ २ २ १ २ २ १ २}
 पु३रुमेधाश्चित्तक्वेनरन्धात् ॥ १ † ॥

हे सोम ! “अया” अनथा “पवा” पवमानथा “धारया”
 “एना” एनानि “वसूनि” धनानि “पवस्व” चर [पवा—

* ऊ० मा० २३प्र० १५० १४वा० ।

† ऊ० मा० ६, १, ५, ८ (१मा० १४१ व०) = ८० वे० ०, ४, २१, १ ।

पूष् पवने (क्त्रा० प०) “अन्येभ्योऽपि दृश्यन्ते (३, २, १७८)”
 —इति विच् प्रत्ययः, आर्द्धधातुक-सप्तमो गुणः, “सावेकाच
 (६, १, १६८)”—इति ढृतीयाया उदात्तत्वम्] । तथा हे
 “इन्द्रो !” त्वं “मांसत्वे” मन्यमानानां चातके “सरसि” उदके
 वसतीवर्याख्ये “प्रधन्व” प्रगच्छ । “यस्य” सोमस्य शोधने
 सति “ब्रध्नञित्” सर्वेषां प्रज्ञापको मूलभूतो वा आदित्योऽपि
 “वातः न” वायुरिव “जूतिं” विगं प्राप्तः सन् किञ्च “पुदमीध-
 चित्” बहुविध-यज्ञ इन्द्रोऽपि “तकवे” [तकतिर्गति-कर्म्मसु
 पठितः (निघ० २, १४, ६६), अस्मादौषादिक उन् प्रत्ययः]
 सोमं गच्छत ; मद्यं “नरं” कर्मनेतारं पुत्रं “धात्” ददातु
 प्रयच्छतु । स त्वं प्रधन्वेति पूर्वणः सम्बन्धः ॥

“यस्य”—“अत्र”—इति पाठौ, “जूति”—“जूतः”—इति,
 “धात्”—“दात्”—इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ २ १ २ २ १ २ २

उतनश्नापवयापव

१ १ २ २ २ १ २ २ २

स्वाधिश्रुतेश्रवाय्यस्यतीर्थे ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २

षष्टिं सहस्रानैगुतोवसूनि

१ २ ३ १ २ ३ १ २

वृक्षन्नपक्वन्धूनवद्रणाय ॥ २ * ॥

* ऋ० वे० ७, ४, २१, २ ।

हे सोम ! “उत” अपिच “अवाय्यस्य” सर्वैः अवशीयस्य तव “श्रुते” प्रसिद्धे [यद्वा, षष्ठ्यर्थे चतुर्थी श्रुत-शब्दस्य] “तीर्थे” स्थाने “नः” अस्माकं स्वभूते यज्ञे “एना” अनया “पवया” पूयमानया “धारया” अधिकं “पवस्व” क्षर । “नैगुतः” नीचीनं गन्तवे* [न शब्दायन्त इति निगुतः शत्रवः, तेषां हन्तृत्वेन सम्बन्धी] सोऽयं सोमः “षष्ठि” षष्ठि-सङ्ख्याकानि “सहस्रा” सहस्राणि “वसूनि” धनानि “रणाय” शत्रूणां जयार्थं धनवत् अस्मानकम्पयत् प्रायच्छदिति यावत् । कथमिव ? “वृक्षं न पक्वं” पक्व-फलं वृक्षं यथा कम्पयति फलार्थि, तद्वत् ॥२॥

अथ तृतीया ।

१ ३ १ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ २

महीमे अस्यवृषनामपूषे

१ २ ३ १ २ ३ १ २

मांश्चत्वेवापृशनेवावधत्ने ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १

अस्वापयन्निगुतःस्नेहयच्चापा

१ ३ २ ३ १ २ ३ २

मित्रांश्चापाचितोअचेतः ॥ १ १ ॥ २१

“मही” महते प्रभूते “वृषनाम” [सुपां सुलुगिति (३, १. ३६) सुपो लुक्] वृषनामनी वर्षण-नमने, शराणां वर्षणं, शत्रूणां नम-

* ‘नैगुतः—निगुतानां नितरां भोपितानाम्’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ०, ४, २१, ४ ।

नन्, “इमे” एते द्वे कर्मणौ “अस्य” सोमस्य “शूषे” सुखकरेः
 भवतः ; ये च कर्मणौ “मांसत्वे” [अश्वनामैतत् (निघ० १, १४, १८)]
 अश्वैः क्रियमाणे युद्धे† तत्साध्यत्वाद् युद्धमिह गृह्यते] “वा”
 अपिवा “पृथने” स्पर्शन-साध्ये बाहु-युद्धे “वधन्ने” शत्रूणां
 हिंसन-शीले भवतः । सऽयं “निगुतः” नीचैः शब्दायमानान्
 शत्रून् “अस्त्रापयत्” अस्त्रवपत् अस्त्रधीदित्यर्थः । किञ्च
 “वेहयत्” प्राद्ववयत् सङ्ग्रामाच्छत्रून् । अयं प्रत्यक्षः । हे
 सोम ! स त्वम् “अमितान्” शत्रून् “अपाचेत” अपगमय ।
 तत्राच “अपाचितः” अग्नि-चयन मकुर्वतः नास्तिकांस्यः ‡ “इतः”
 अस्त्रच्छकाशात् अपाचेत अपगमय [अञ्चतिर्गतिकर्मा (श्व० प०)]
 ॥ ३ ॥ २१

॥ श्रीष्टायम् ॥ ^{१२ १२} श्रीहोत्रायि । ^{१ १} अयोत्रायि । ^{१२} पवा
^{२ २ ११} वस्त्रैनावच्छरणी । ^२ श्रीहोत्रायि । ^{२ २} इहा । ^{२ १} ईश्या । ^२ मां
^{१ २} श्वत्वइन्द्रोसरसिप्रधारंश्वान्वा । ^{१ १} श्रीहोत्रायि । ^{२ १} इहा । ^२ ईश
^{१ २} या । ^{१ २} मां श्वत्वइन्द्रोसरसिप्रधारंश्वान्वा । ^{१ १} श्रीहोत्रायि ।

० ‘शूषे—स्त्रापयामः अथवा शूषे शीपकाय’—इति वि० ।
 † ‘मांसत्वे—मंजनीयकाय’—इति वि० ।
 ‡ ‘अपाचितः—पतिता चेतना भवन्ति’—इति वि० ।

इहा । ईश्या । ब्रध्नश्चिद्यस्यवातो नजूरतीम् । औश्

द्योयि । इहा । ईश्या । पुरुमेधाश्चित्तकवेनरारुधा

त् । औश्द्योयि । इहा । ईर । यारु३४ । औश्द्योवा ॥(१)

औश्द्योहायि । उतोहायि । नएनापवयापवारुखा । औ

श्द्योयि । इहा । ईश्या । अधिश्रुतेश्रवायियस्यतारप

यिर्थायि । औश्द्योयि । इहा । ईश्या । षष्ठिस्सह

सानैगुतोवसु३नी । औश्द्योयि । इहा । ईश्या । वृ

क्षन्नपक्तग्धूनवद्रणारुया । औश्द्योयि । इहा । ईर ।

यारु३४औश्द्योवा ॥(२) औश्द्योहायि । मश्द्योहायि । मे

अस्यवृषनामश्रु३षायि । औश्द्योहायि । इहा । ईश्या ३

माश्चत्वैवापृशनेवावधारुत्रायि । औश्द्योहायि । इहा ।

ईश्या । अस्वापयन्निगुतस्त्रेद्यारुश्चा । औश्द्योयि ।

^{२१} इहा । ^५ इ^२श्या । ^१ अपामित्रा^१अपाचितो^२अचा^३श्रयिताः ।

^५ औ^२श्रोयि । ^{२२} इहा । ^१ इ^२२ । ^१ या २३४ । ^{५२२} औ^२श्रोवा ।

^१ इ३ । ^{१२ ३ २} दौ^२दि^३श्री^१(३) ॥ १० * ॥ [१]

^{१२ १२ ३२ १ १} ॥ इहबद्दासिष्ठम् ॥ ^{२ २} औ^२श्रोवा^३हा^३श्र^३श्रोयि । ^{२ २} इहा ।

^{१२} अयापवा । ^{२ १ २} पवस्वै । ^{२ ३ ४ ५} नावसूना । ^{२ २ १} मा^३श्रत्व^३त्रायि । ^१ दो

^१ श्रसर । ^{१ २ ४ ५} सिप्रधन्वा । ^{२ १} ब्रध्नश्चिद्या । ^{१ १ २} म्या^३श्रवा । ^{२ ३ ४} तीनजू

^५ तीम् । ^{२ १ २} पुरुमेधाः । ^{२ १} चिक्तक । ^२ वा^३श्रश्रयि । ^{१ ४} ना^३श्रा^३प

^{२ १} भा^३पुईत् ॥ (१) ^{१ १} उत्तनए । ^{२ ३ ४ ५} ना^३श्रपव । ^२ यापवस्वा । ^२ अ

^१ धिश्रुतायि । ^{२ १ २} अवायि । ^{२ ३ ४ ५} यस्मतायिर्यायि । ^{२ १} षष्ठि^३सहा ।

^{२ १ २} सारनैगु । ^{२ ३ ४ ५} तोवेसूनौ । ^२ वृक्षन्नपा । ^{२ १ २} कधून । ^२ वा^३श्रश्रत् ।

^{१ ४} रा^३श्रा^३पुया^३पुई ॥ (२) ^{२ १ २ २} म^३श्री^३मे^३आ । ^{२ १} म्या^३श्रवृष । ^{२ ३} नाम

^{४ ५} श्रुषायि । ^{२ २ १ २} मा^३श्रत्व^३ेवा । ^{२ १ २} पृश्ने । ^{२ ३ ४ ५} वा^३वध^३त्रायि । ^२ अ

* ऊ० मा० ३प्र० १ख० १०सा० ।

^{१२}स्वापयात् । ^{२१}निगुतः । ^{२३४५}स्नेद्यच्चा । ^{१२२२३ १ १}भौहोवाद्वाश्चोयि ।
^{२१}इद्वा । ^{१२}अपामित्रात् । ^{२१२}अपाचि । ^१तोश्च । ^{२ ४}आश्चा
 प्रथिताईपुद्दः(३) ॥ १० * ॥ [२]

^{१ २ १ १}॥ वार्त्ततुरम् ॥ ^{१२२}अयापवोवा ^१पावस्वैना । ^१वसूरश्
^१नी । ^{१२}माश्चत्वइन्दोसरसि । ^{२१ २}प्रधाश्चन्वा । ^{१२१}ब्रधश्चिद्य
^२स्य । ^१वा । ^{२ ३}तोनाजूरश्चतीम् । ^१पुरु । ^{२ १}मायि । ^{२ १}धाश्चि
^१त्ताकारश्च । ^४वारश्चिनाश्च । ^{२ ५}राश्चधोईच्चायि ॥(१) उत
^{१२}नभोवा । ^{१ २२}नापवया । ^{१ २}पवारश्स्वा । ^{१ २ २}अधिश्रुतेश्रवायि
^{२ १}य । ^१स्यताश्चिथ्यायि । ^{१ ११२२१२}षष्टिश्चस्रानै । ^१गू । ^१तोवा
^{१ ५}सूरश्चनी । ^१वृक्षाम् । ^{२१}ना । ^{१ ४}पाक्नधूनाश्च । ^{१ ४}वारश्द्रा
^{२ ५}श्च । ^{२ २ १ २ १ २ २}णाश्चपुयोईच्चायि ॥(२) ^{२ २}मद्दोमओवा । ^{१ २}स्यावृषना ।
^{१ २}मपूरश्चायि । ^{१२ २२ २२}माश्चत्वेवापृश्नेवा । ^{१ २}वधारश्चायि ।

^{१ २ ३} अस्वापयन्निगुतः । ^१ स्वे । ^{१ २ ३} द्वायारश्छा । ^४ अपा । ^१ मा
^{१ २} यि । ^{१ २} त्रा^१अपाचारश्छयि । ^{१ २} तो^३श्छा^३ । ^१ चा^३श्छयितो
^४ द्वि^३चायि(३) ॥ १* ॥ [३] २१

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य सप्तमस्याध्यायस्य

षष्ठः खण्डः ॥ ६ ॥

अथ सप्तम-खण्डे—

प्रथमतश्चेत्, प्रथमा ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००}
 अग्रे त्वन्नोअन्तमउतत्राताशिवोभुवोवरूथ्यः ॥ १ ॥ †

हे “अग्ने !” “वरूथ्यः” वरणीयः सम्भजनीयः । यद्वा, वरूथ्यैः
 परिधिभिर्वृतः त्वं “नः” अस्माकम् “अन्तमः” अन्तिकतमः “भुवः”
 भव । “उत” अपिच “त्राता” रक्षकः “शिवः” सुखकारस्य भव ॥
 “भुवः”-“भव”—इति पाठौ ॥ १ ॥

* ऊ० मा० २३प्र० २ख० १सा० ।

† ‘यज्ञायज्ञियमग्निहोमसाम’—इति वि० ।

‡ ऊ० मा० ६, ९, ९, ९ (२भा० ८८८ प्र०) = ऊ० वे० ४, १, १६, १ ।

ता^१र^{१५}श्माः । र^{१८}यौ^{१९}श्चो^{२०} । वा^{२१}हा^{२२}श्च^{२३}यि । आ^{२४}र^{२५}श्च^{२६}बि^{२७}न्दो^{२८}
 ई^{२९}हा^{३०}यि ॥ (२) त^{३१}न्वा^{३२}श्च^{३३} । शो^{३४}चि^{३५}ष्ट^{३६}दी^{३७}दिवः । ओ^{३८}ई^{३९}वा ।
 सु^{४०}न्ना^{४१}या^{४२}र^{४३}न् । ना^{४४}र^{४५}मा^{४६}यि । मा^{४७}र^{४८}श्च^{४९}हा^{५०}यि । स^{५१}खी^{५२}श्चो^{५३} ।
 वा^{५४}हा^{५५}श्च^{५६}यि ई^{५७}हा^{५८}यि (३) ॥ १५ * ॥ [२] २५

अथ द्वितीय-लघेः—

प्रथमा ।

इ^१मा^२नु^३क^४म्भु^५वना^६सी^७षधे^८मे^९न्द्र^{१०}श्च^{११}वि^{१२}श्वे^{१३}च^{१४}दे^{१५}वाः ॥ १६ ॥

“इमा” इमानि परिदृश्यमानानि भुवनानि “नु” चिप्रं
 “सीषधेम” साधयेम वशीकरवाम । “कम्”—इति पूरकः
 [ब्रह्मा, इमानि सर्वाणि भूतजातानि अस्मभ्यं कं सुखं सीषधेम
 साधयन्तु ; मुख्यव्यत्ययः (३, १, ८५)] । “इन्द्रश्च” “विश्वे” सर्वे
 अग्रे “देवाः च” स्तुत्या प्रीत्या “इमम्” अर्थम् साधयन्तु ॥

“सीषधेम”—“सीषधाम”—इति पाठो ॥ १ ॥

* अ० आ० ११प्र० १५० १५सा० ।

† ‘जौतमस्य भद्रम्’—इति वि० । सामेतदूष्मगानस्य ।

‡ अ० आ० ५, १, १, ६ (१भा० ८०१पु०)=अ० वे० ८, ८, १५, ११

अथैकर्गात्मकं सूक्तं प्रवोर्चीपेति, चतुरशरात्मिका*

काचिद्वियम्यूपा ; यथा बह्वृचानां

“भद्रसोऽपिवातयमनः”—इत्येक

एव पाद ऋगात्मकश्च

तद्वत् ॥ १ ॥

^१ प्रवोर्चीप ^{२८} ॥ १ ॥ २४

हे ऋत्विग्यजमानाः ! “वः” यूयम् “उप” समीपे “प्रार्च”
प्रकर्षणेन्द्रं पूजयत ॥ १ ॥ २४

॥ उद्धृशपुत्रम् ॥ प्रवाः । आयिन्द्रायवृत्रहान्तमा
२३या । वायिप्रायगायङ्गाश्याशता । याञ्जुजौवाश् ।
उप् । षाऽरतोऽऽपुहायि ॥(१) अर्चा । ताचर्कम्भरू

* बहुतसु “प्रवोर्चीप”—इति जेषा चतुरशरात्मिका ऋक् प्रत्युत इन्द्रचारिणिक-
जुतायाः “प्रवरन्द्रायवृत्रहान्तमाय (५, १, १० । १भा० ८८५४०)”—इत्यस्याः प्रतीकं
“प्रवः”—इति, किञ्च “अर्चन्यर्कम्भरूःसर्का (५, १, १, ८ । १भा० ८८४४०)”—इत्यस्याः
प्रतीकम् “अर्चं”—इति, तथैव “उपप्रश्नेमधुमतिश्चिद्यनः (५, १, १, ८ । १भा०
८८१४०)”—इत्यस्याः प्रतीकम् “उप”—इति, एवमेव सप्यन्नं “प्रवोर्चीप”
—इति, ऊहमान-द्वितीयप्रपाठकानिममुद्दंश पुनश्चाम (१००४०) सामेवाव बह्वृचानां
मन्वथा तस्य मूलैर्मूत-इत्यस्यासाम एव सर्वथा स्यात् । अन्यथाप्यदर्शनात् ।

† “उद्धृमपुत्रीऽऽवाकसाम । “प्रवरन्द्राय”—“अर्चन्यर्कम्भरू”—“उपप्रश्ने”—
एवमुक्त्यन्वसिका-भाष्ये उक्ताः—इति वि० ।

ताःसुवारश्कर्काः । आस्तोभतिश्रुतोश्रुत्वा । सञ्जाश्उ
 वाश् । उप् । आऽऽयिन्द्रोश्पुहायि ॥(२) उपा । प्रा
 चेमधुमतायिक्तिया २३न्ताः । पूष्येमरयिन्वाश्रद्मन्वाश्हा
 यि । तञ्जा ३ उवा ३ । उप् । आऽऽयिन्द्रो ३ पु
 हायि(३) ॥ १८ * ॥ [१] २४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य सप्तमस्याध्यायस्य

सप्तमः खण्डः † ॥ ७ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।

पुमर्थाश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ ७ ॥

॥ इति चतुर्थस्याह्वः प्रपाठकः ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्तक-श्रीवीर-

बुक्क-भूपाल-साम्नाथ-धुरन्धरेण सायणाचार्येण

विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

उत्तरायन्ये सप्तमोऽध्यायः ‡ ॥ ७ ॥

* क० जा० १प्र० १४० १८सा० ।

† 'षष्ठमहः समाप्तः । षष्ठ्यावच्छः समाप्तः'—इति वि० ।

‡ 'इति चतुर्थप्रपाठकस्य प्रथमाह्वः'—इति वि० पदकारादिमूलपत्रसम्मतस्य ।

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।

निर्घमे तमहं वन्दे दिद्यातीर्थं-महेश्वरम् ॥ ८ ॥

॥ अथाष्टमाध्यायचारभ्यते * ॥

तत्र,

प्रकाशमिति प्रथमे अण्डे—

द्वादशर्षेण प्रथमे सूत्रे—

प्रथमा ।

१ १२ ३ १ २ २ २

प्रकाशमुग्रनेवब्रुवानो

३ २ ३ २ ३ १ २

देवो देवानाञ्जनिमाविवक्ति ।

१ २ २ १ २ २ २

मद्विन्नतः प्रुषिवन्धुः पावकः

३ १ २ ३ २ ३ २ २ १ २

पदावराहोऽभ्येतिरेभन् ॥ १ † ॥

“उग्रनेव” एतन्नामक ऋषिरिव “काशं” कवि-कर्म स्तोत्रं
“ब्रुवाणः” उच्चारयन् “देवः” स्तोता “देवानाम्” इन्द्रादीनां
“जनिमा” जन्मानि “प्र विवक्ति” प्रकर्षेण ब्रवीति [वच परि-

* ‘रदानो’ इन्द्रोमा वक्तव्यः । ते च त्रयः शूडच्छन्दस्त्राडुडुमः प्रतिपदो भवन्ति
निदुभां लोकाद्यन्त्यः जगतीनां गायत्र्याः । प्राण्युषेन ऋषयः उक्ताः—इति वि० ।

† ‘प्रकाशमुग्रनेव ब्रुवाण इति द्वादशर्षो भवति । अतुर्विंशत्यौषिकश्चेदस्यः’
—इति वि० । द्वादशर्षः अथ इति चावत् ।

‡ अ० आ० ६, १, ४, २ (१ आ० १०८७०) = सू० वे० ७, ४, ११, २ ।

भाषणे (अदा० प०) व्यत्ययेन विकारणस्य झः (१, १, ३६),
 “बहुलञ्जदसि (७, ४, ७८)”—इत्यभ्यासस्त्रेत्वम्], “महि-
 म्नतः” प्रभूतकर्त्तृणां, “शुचिबन्धुः” [बध्नन्ति ग्रन्थनिति बन्धुनि
 तेजांसि बलानि वा] दीप्ततेजस्कः, “पावकः” पापानां शोधकः,
 “वराहः” वरश्च तदहश्च वराहः [“राजाहः सखिभ्यष्टश्च
 (५, ४, ६१)”—इति टश्च समासान्तः ; तस्मिन्नहनि अभिषूय-
 भावत्वेन तद्दान् ; अर्घ्यं प्रादित्वात्तत्त्वर्ध्वीधीऽश्च (५, २, १२७)]
 तादृशः सोमः “रेभन्” रेभनं शब्दं कुर्वन्, “पदा” पदानि
 पापाणि “अभ्येति” अभिमच्छति ; यद्वा, यथा कश्चन वराहः
 पदा पादेन भूमिं विक्रममाशः शब्दं करोति तद्वत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२३ २४ २५ २६ २७ २८
 प्रश्चासासस्तृपलाः वयुमच्छा†

२९ ३० ३१
 मादस्तं वृषगणाभयासुः ।

३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७
 अङ्गोषिणः‡ न्यवमानः सखायो

३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४
 दुर्मर्षवाणम्प्रवदन्तिसाकम् ॥ २ § ॥

● “तृपला” —इति
 † “वयुम्” —इति
 ‡ “आङ्गुषिणः” —इति
 § “साकं प्रवदन्ति साकम्” —इति च } अ०-पाठाः ।
 § अ० वे० ७, ४, ११, २ ।

“हंसासः” शत्रुभिर्हन्यमाना हंसाइव आचरन्तो वा*
 “हृषगणाः” एतन्नामका ऋषयः† “अमात्” शत्रूणां बलात्
 त्रासिताः सन्तः “हृपला” हृपलं [सुपां सुलुगिति सोराकारा-
 देशः (७, १, ३६) । हृपल-शब्दः क्षिप-वाची, तदुक्तं यास्केन
 —“हृप्रप्रहारी क्षिप्रप्रहारी (निरु० नै० ५, १२)”—इति]
 क्षिप्रं प्रहारिणः‡ “वम्नम्” अभिषव-शब्दमृणा “अच्छ” अभि-
 लक्ष्य§ “अस्तं” यन्नगृहं “प्रायासुः” प्रायासिषुः प्रगच्छन्ति ।
 ततः “सखायः” स्तुत्य-स्तोत्रत्व-लक्षणेन सम्बन्धेन सखिभूताः
 स्तोतारः “अङ्गोषिणं” सर्वैरभिगन्तव्यं॥ [यथा, अङ्गोषिणं
 स्तोत्रार्हं], “दुर्भेषं” शत्रुभिः दुर्धरं दुःसहम् ; एवंविधं
 “पवमानं” सोमम् उद्दिश्य “वाणं” वाद्यविशेषं*** “साकं” सहैव
 “प्र वदन्ति” प्रवादयन्ति तदुपलक्षितं गानं कुर्वन्तीत्यर्थः ॥ २ ॥

* ‘हंसासः—आदित्व-रम्ययः’—इति वि० ।

† ‘हृषगणाः—सेकार-सङ्गताः’—इति वि० ।

‡ तुपला—लो,क-मषस्य पासलाः—इति वि० । “गोमो वेन्नी वा”—इति
 निरु० नै० ५, ११ ।

¶ ‘वम्नं—बलम्’—इति वि० ।

§ ‘अच्छ—आप्तम्’—इति वि० ।

॥ ‘अङ्गोषिणम्—उष दाने दीप्तौ च * * * दीप्तं सोमं’—इति वि० ।

** ‘वाणं—वाहित-विशेषम्, यथा वाचस्य शततन्त्रीकस्य जायते शब्दः तद्वत्
 सोमस्य जायमानस्य मन्त्रान् शब्दः’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१२ * १२ २ १७
सयोजन*उरुगायस्यजूतिं

१ ११ १ १८ १८
वृथाक्रीडन्तन्मिमतेनगावः ।

१ ११ १ ११ १
परीणसङ्घृणुतेतिग्मशृङ्गो

१ १ १ १ १ २ १ १ १ १ १
दिवाहरिर्दृश्येनक्तमृजः ॥ १ १ ॥

“सः” सोमः “उरुगायस्य” बहुभिः सुखस्य आत्मनः
“जूतिं” गतिं च “योजते” युनक्ति अन्तरिक्षे प्रेरयति । “वृथा
क्रीडन्तम्” अनायासेन विहरन्तं गच्छन्तं सोमं “गावः” अन्वो
गन्तारः “न मिमते” न परिच्छिदन्ति मातुं न शक्नुवन्तीत्यर्थः ।
किञ्च “तिग्मशृङ्गः” [शृण्वन्ति हिंसन्ति तमांसीति शृङ्गाणि
तेजांसि] तीक्ष्ण-तेजस्कः “परीणसं” [बहुनामैतत् (निघ० ३,
१, ७) बहुविधं तेजः] “छणुते” करोतु अन्तरिक्षे वर्त्तमानो
यः सोमः “दिवा” अहनि “हरिः” हरितवर्णः “दृश्ये” दृश्यते

* “उरुगत” — इति ऋ० पाठः ।

† ऋ० वे० ७, ४, ११, २ ।

‡ ‘उरुगायस्य’ — बहुविधस्य नामस्य — इति वि० ।

¶ ‘जूतिं’ — प्रतिशब्दम् — इति वि० ।

§ ‘परीणसं’ — परि समन्ताद् भावो नीचान् परीणसः, तन् — इति वि० ।

न प्रकाशत इत्यर्थः, “नक्त” रात्रौ तु “ऋज्वः” ऋजुगामी*
 विस्पष्टः प्रकाशयुक्तो दृश्यते† ॥ [दृष्टये—दृष्टेः कर्मणि खिटि
 रूपम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 प्रस्नानासोरथाइवार्वन्तो नश्रवस्यवः ।

१ २ २ १ २
 सोमासोराये अक्रमुः ॥ ४ः ॥

“स्नानासः” अभिषव-वेलाया सुपरवेषुणा शब्दं कुर्वन्तः
 “सोमासः” सोमाः “रथा इव” यथा शब्दं कुर्वन्तो रथाः तथा,
 “अर्वन्तो न” यथा शब्दं कुर्वन्तो अश्वताः तथा, “श्रवस्यवः”
 शशुभ्यः सक्ताभ्यादन्नमिच्छन्तो “राये” यजमानानां धनाय
 “प्राक्रमुः” प्रगच्छन्ति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 द्विन्वानासोरथाइवदधन्विरेगभस्योः ।

१ २ २ १ २
 भरासःकारिणामिव ॥ ५ § ॥

* ‘ऋज्वः—ऋ जती नक्तञ्चो भवति’—इति वि० ।

† ‘रतदुक्तं भवति—द्विवाभिषिक्तः सोमो रात्रिपर्यायेषु पुनर्निषिच्यते, षीद्वि-
 वधं करोति तस्मात् रथैः सम्यच्यते’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, २४ ।

¶ यूपस्य गर्ता उपरवा उच्यते । तद्विधायकश्चैतत् कात्यायन-सूत्रम्—“द्वि-
 च्छानसोऽथः प्रथमं चनत्युपरवानभ्यादि करोत्यवटवदिति (८, ४, १५)” । अथा
 यूपस्यावटः क्रियते तथामायुपरवनामकाश्चतुरो गर्तानभिस्वीकार मारभ्य परिक्षेप्य
 पूर्वकं कुर्षादिति च तदर्थः । § ऋ० वे० ६, ७, २४ ।

“रघाइव” युद्धदेशं प्रति यथा रघाः तथा* “द्विन्वानासः”
 वागदेशं प्रति गच्छन्तः† सोमाः ऋत्विजां “गभस्वीः” वाहोः
 “दधन्विरे” धीयन्ते । तत्र दृष्टान्तः—“भरासः” भराः “कारि-
 चामिव”‡ यथा भारवाहानां वाहोर्धीयन्ते तद्वत् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 राजानोनप्रशस्तिभिःसोमासोगोभिरञ्चते ।

१ १ ८ १ १ १ १ १
 यज्ञोनसप्तधातृभिः ॥ ६ ॥

“सोमामः” सोमाः “प्रशस्तिभिः” प्रशस्ताभिः स्तुति-
 रूपाभिः वाग्भिः “राजानो न” यथा राजानः§ “सप्तधातृभिः”॥
 सप्त-होत्राभिः “यज्ञो न” यथा च यज्ञः तथा “गोभिः” गोर्वि-
 कारैः पयोभिः “अञ्चते” अच्यते संस्क्रियत इति ॥ ६ ॥

* ‘रघाइव—अमन-समावाः’—इति वि० ।

† ‘द्विन्वानासः—पूषमानाः’—इति वि० ।

‡ ‘कारिचाम् इव—कारिचः रघ-वाहकाः अथवा भराः सन्नासाः सन्नास-कारिचः
 —इति वि० ।

§ ५० वे० ६, ७, १४ ।

§ ‘राजानो न—न इत्युपमाधीयः राजान इव, राजानो यथा प्रशस्तिभिः
 कथंनो सेवन्तो तद्वत् सोमासः गोभिरिच्यते; उदसैः जोरैर्वा’—इति वि० ।

॥ ‘सप्तधातृभिः—सप्त षडकारिचो सप्त धातारः अथवा सप्त ऋत्विचि सप्त
 धातारः’—इति वि० ।

अथ सप्तमी ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
परिस्नानासइन्दवोमदायवर्षणागिरा ।

१ २ ३ ४ ५
मधोअर्षन्तिधारया ॥ ७ * ॥

“स्नानासः” सुवानाः अभिषूयमाणाः “इन्दवः” सीमाः
“वर्षणा” महत्या “गिरा” स्तुति-रूपया वाचा युक्ताः सन्तः
“मदाय” मदार्षं “मधोः” मधुर-रसस्य “धारया” “परि अर्षन्ति”
परितो गच्छन्ति ॥

“परिस्नानासः”—“परिसुवानासः”—इति पाठौ, “मधोः”
—“सुताः”—इति च ॥ ७ ॥

अथ अष्टमी ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
आपानासोविवस्वतोजिन्वन्तउषसीभगम् ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
सुराअण्ववितम्बते ॥ ८ † ॥

“विवस्वतः” दीप्तिमतः इन्द्रस्य “आपानासः” आपानभूताः
“उषसः” “भगं” शोभां “जिन्वन्तः” प्रेरयन्तः “सुराः” सरन्तः‡

* सू० वे० ६, ७, २४ ।

† सू० वे० ६, ७, ३८ ।

‡ ‘सुराः—सुशौरव दीप्तिमन्तः’—इति वि० ।

सोमाः “अथर्वं वि तन्वते”* अभिषव-वेलाया मुपरवेषु शब्दं कुर्वन्ति ॥

“जिन्वन्तः”-“जनम्”—इति पाठी ॥ ८ ॥

अथ नवमी ।

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
अपहारासतीनाम्प्रज्ञाऋणवन्तिकारवः ।

१ २ १ २ १ २ १ २
शृष्णोहरसभायवः ॥ ८ १ ॥

“मतौनां कारवः” स्तुतीनां कर्त्तारः “प्रज्ञाः” पुराणाः “शृष्णः” सेचकास्य सोमस्य “हरसः”† आहर्त्तारः “भायवः” मनुष्याः ऋत्विजः “हारा” यज्ञस्य हाराणि “अप ऋणवन्ति” विवृण्वन्ति ॥ ८ ॥

अथ दशमी ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
समीचीनासआश्रतद्वीतानःसप्रजानयः ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
पदमेकस्यपिप्रतः ॥ १० १ ॥

* ‘अथर्वं वितन्वते—सूक्तां वितानं कुर्वन्ति’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ७, १५ ।

‡ “हरसः”—इति तु ऋत्विजे दीवर्द्धः, सामवेदीयेषु “हरसे”—इति, पद-प्रत्ययैः

इति दशम्यात्, आख्यातश्च यमेव विवरचक्षतापि—‘हरसे दीवर्द्धे’—इति ।

¶ ऋ० वे० ६, ७, १५ ।

“समीचीनासः” समीचीनाः* “जानयः” जाति-सदृशाः
 “एकस्य” सोमस्य “पदं” स्थानं “पिप्रतः” पूरयन्तः † “सप्त
 हीतारः” ‡ यज्ञे “आशत” व्याप्नुवन्ति ॥

“आशत”-“आसत”—इति पाठौ, “जानयः”-“जामयः”
 —इति च ॥ १० ॥

अथैकादशी ।

१ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ २ १ २ २ २ २ १ २ २
 नाभानाभिन्नआददेचक्षुषासूर्यन्दृशे ।

२ १ २ २ २ १ २

कवेरपत्यमादुचे ॥ ११ ॥

“नाभिं” यज्ञस्य नाभिभूतं सोमं “नः” अस्माकं “नाभा”
 नाभौ अहम् “आददे” सोमं पीत्वा नाभि-स्थाने करोमीत्यर्थः ।
 किमर्थम् ? “चक्षुषा” “सूर्ये” “दृशे” द्रष्टुम् । किञ्च, “कवेः”
 क्रान्त-कर्म्मणः सोमस्य “अपत्यम्” अंशम् “आ दुचे” आ
 पूरयामि ॥

“चक्षुषासूर्यन्दृशे”—“चक्षुषित्सूर्येसचा”—इति पाठौ ॥ ११ ॥

* ‘समीचीनासः—समीचीन-गुणाः सोमाः’—इति वि० ।

† ‘हीतारः—देवानामाकातारः । सप्त जानयः—सप्त जनाः, वषट्कारिणः—
 जोता, मिचापदहः, ब्राह्मणश्चंसी, पोता, नेहा, अष्टावाकः, आग्नीध इति’
 —इति वि० ।

‡ अ० वे० ६, ७, २५ ।

¶ ‘कवेः अपत्यम् आदुचे—कविर्मेधावी ब्राह्मणः तस्यापत्यम् गच्छति सोमः, तेन
 निष्पादितत्वात् । आदुचे दुचते दद्यात्पवित्रात् सोमम्’—इति वि० ।

३४ ५ ११ १ १ १ ४
 सखायाः । दुर्मर्षवा । णा३म्प्रव । दा३४३ । ती३सा

१२ १ २ १ २ १ १ ४ ५
 पूकाईपू६म् ॥(२) सयोजनायि । उरुगा । यस्यजूतीम् ।

२ २ १ २ १ १ १ १ ४ ५ १ २ १
 वृथाक्रौडा । जा ३ म्निम । तेनगावाः । परीणसाम् ।

२ १ २ १ १ ४ ५ १ १ १ २ १
 क्णुते । तिग्मश्टङ्गाः । ओ३हो३होयि । दिवाहरा

१ १ २ १ १ ४
 यिः । ददृशे । ना३४३ । क्ता३मापुर्जाईपू६ः(३) ॥५#॥ [१]

१ २ २ १ १ १ २
 ॥ वाराहम ॥ हाउहाउ । ऊप । प्रकावियाम ।

१ १ २ १ १ ४ ५ १ १ १ २ २ १ १ १
 उग्रने । वद्मवाणाः । देवोदेवा । ना३ञ्जनि । मा

१ ४ ५ १ १ १ १ १ ४ ५ १ १ २
 विवक्ती । महिब्रताः । शुचिबा३ । धूःपवाकाः । पदा

१ १ १ ३ ४ ४ ४ यि । ती३रापुयिभा६

१ १ २ १ १ २ १ १ ४ ५ १
 ४ ६न ॥(१) प्रच्चसासाः । तुपला । वद्ममष्ठा । अ

१ २ २ १ १ १ ४ ५ १ १ २
 मादस्ताम् । वृषग । णाअयासूः । अङ्गोषिणाम् ।

१ १ १ ४ ५ १ १ २ ० १ १
 पवमा । नसखायाः । दुर्मर्षवा । णा३म्प्रव । दा

३४३ । ती३साप्रका६प्र६म् ॥(२) सयोजतायि । उ३

गा । यस्त्रजूतीम् । वृथाक्रीडा । ता३म्निम । तेन

गादाः । परीक्षसाम् । छणुते । तिगमश्टफ्राः । शउ

शउ । ऊप् । दिवाहरायिः । दृश्योना३४३ । क्ता

श्माप्रर्जा६प्र६ः(३) ॥ १८ * ॥ [२]

॥ प्रवङ्गार्गवम् ॥ प्रकाशियाम् । उशनेवा । ब्रू

श्वाषाः । देवोदेवा । नाञ्चनिमा । वा३यिवक्तायि ।

महिव्रताः । शुचिवन्धुः । पा३वाकाः । पदावरा ।

शोषभियायि । ती३रेभा३नाउ ॥(१) प्र३सासाः ।

तृपलावा । ग्र३मष्ठा । अमादस्ताम् । वृषगणाः ।

आ३यासूः । अ३षिणाम् । पवमानाम् । सा३खा

याः । दु३र्षवा । णंप्रवदाः । ती३साका३माउ ॥(२)

११४ सामवेदसंहिता । [४प्र०२च०१ख०१,२,३ ३

^{१२}सथोजतायि । ^{११८}उरुगाया । ^{१८}स्त्रांजुतीम् । ^{१८ १८}वृथाक्नीडा ।

^{११}तन्निमते । ^{१८}नांशगावाः । ^{१८ १}परौणसाम् । ^{२ १८}छुषुतेतायि ।

^१ग्मांशुगाः । ^{१८ १}दिवाहरायिः । ^{११८}दृष्टमेना । ^{१ २}क्तांशमृञ्जा

^{११११}इष्ट । वा२३४५ः(३) ॥ ३ * ॥(३)

॥ कुत्ससारथीयम् ॥ ^{१ ५}शोषवा । ^{१ १}उज्जवाश् । ^{४ ५}शोवा ।

^{११८ १ १}प्रकाशियाम् । ^{११८}उग्ने । ^{१२४ ५}वज्रुवाणाः । ^{१११८ १८}देवोदेवा । ^२ना

^१इञ्जनि । ^{१ १ ३४५}माशिवक्त्री । ^{३ २ १}मद्विभ्रताः । ^{१ १}शुचिव । ^{१ ५}धूःप

^{४ ५}वाक्ताः । ^{११८ ११}पदावरा । ^{१ १}शोषभि । ^{१ ३ ४ ५}शित्तिरेभान् ॥(१) प्र

^{१ १११}इत्सासाः । ^{११८}तृपला । ^{१२४ ५}वग्नुमच्छा । ^{११८ १ १}अमादस्ताम् । ^{११}वृष

^{१ २ ४ ५}ग । ^{११८ ११}णावआसूः । ^{११८}अङ्गेपिणाम् । ^{१ १ २ ४}षवमा । ^{१ २ ४}नत्सखा

^५काः । ^{१ १ १ १}दुर्मर्षवा । ^{१ १}णाश्प्रव । ^{१ १ ३ ४ ५}दन्तिसाकाम् ॥(२) स

^{१ १ १}योजतायि । ^{११८}उरुगा । ^{१ १ ३ ४ ५}यस्यजुतीम् । ^{११८ ११८ १}वृथाक्नीडा । ^१ता

* अ० मा० ११प्र० १च० १सा० ।

“सम्न” यन्नयद् “अभि” प्रति “वने” उदके अचिक्रदत् शब्दं करोतीत्यर्थः ॥

“वृषोअचिक्रदत्”—“वृषावचक्रदत्”—इति पाठी ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
परियत्काव्याकविर्नृम्णापुनानोअर्षति ।

१ १ १ १ १
स्वर्वाजीसिषासति ॥ ४ # ॥

“कविः” क्लान्तकर्मा सोमः “वृम्णा” वृम्णानि बलानि†
“पुनानः” शोधयन् “काव्या” काव्यानि कवि-कर्माणि स्तोत्राणि
“वद्” यदा “परि अर्षति” परिगच्छति, तदा “स्वः” स्वर्गे
“वाजी” बलवान् अन्नवाग्धेन्द्रः‡ “सिषासति” यागं प्रत्यागन्तुं
सकीयं बलं सञ्चलामिच्छति ॥

“पुनानः”—“वसानः”—इति पाठी ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
पवमानोअभिसृधोविशोराजवसीदति ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
यदीमृष्वन्तिवेधसः ॥ ५ # ॥

० अ० वे० ६, ७, १८ ।

† ‘वृम्णा वनेन’—इति वि० ।

‡ ‘वाजी—वेमवान्, अथवा चतुरोडायादि-उपवेनाञ्जनाप्रान् समन्धीक’
पवमानस्य साधयति—इति वि० ।

१ अ० वे० ६, ७, १८ ।

“यद्” यद्वा “ईम्” एर्मः सोमं “वेधसः” कर्मणां कर्तारः ऋत्विजः† “ऋणन्ति” प्रेरयन्ति, तदा “पवमानः” अरक्षेव सोमः “सृधः” स्वर्मानान् याग-विघ्नकारिभः राजसादीन् “अभि सौदति” नाशयितुमभिमगच्छति । तत्र दृष्टान्तः—“विशः राजा इव” यथा राजा विशः स्वर्मानान् मनुष्यान् नाशयितुमभिमगच्छति तद्वत् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
अव्यावारेपरिप्रियो हरिर्वनेषुसौदति ।

२ २ २ २ २
रेभोवनुष्यतेमती ॥ ६ ॥

“हरिः” हरितवर्षः “प्रियः” देवानां प्रियतम एव सोमः “वनेषु” उदकेषु‡ सम्पृक्तः “अव्याः” अवेः “वारे” वाले “परि सौदति” किञ्च “रेभः” अभिषव-वेलायाम् उपरवेषु शब्दं कुर्वन् “मती” मत्या स्तत्या॥ “वनुष्यते” वेष्यते ॥ ६ ॥

० “ईम्”—इति पदपूर्वः—इति वि० ।

† “वेधाः”—इति वेधाधि-नामस्य निषण्ठी इत्यन्ते (३, १५)

‡ “अवो”—इति अ०-पाठः ।

१ अ० वे० ६, ७, १८ ।

५ ‘वनेषु उदकेषु सौदति, अथवा वनेषु काष्ठवनेषु स्त्रीष्वस्येषु पदचमवादिषु सौदति’—इति वि० ।

॥ ‘मती—मुह्या ऋत्विज्यमानानाम्’—इति वि० ।

अथ सप्तमी ।

१ २ १८ १८ १ २ १ १८ १८
 सुवायुमिन्द्रमश्विनासाकम्पदेनगच्छति ।

१ २ १ १ २ १ १
 रणायोषस्यधर्मणा* ॥ ७ † ॥

“यः” यजमानः “अस्य” सोमस्य “धर्मभिः”‡ कर्मभिः
 अथवाभिषवादिभिः “रच” ॥ रमते, “सः” यजमानः “वायुम्,”
 इ, न्द्रम्,” “अश्विना” अश्विनौ च “मदेन” “साकं” सह
 “गच्छति” प्राप्नोति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी ।

१ २ १८ १८ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 यामित्रैवरूपेभगेमधोःपवन्तजर्मयः§ ।

१ १ १ १ १ १ १
 विदानाअस्यशक्नभिः ॥ ८ ॥

* “धर्मभिः”—इति अ०-पाठः ।

† अ० वे० ६, ७, १८ ।

‡ धर्मभिरिति अग्नेदीवपाठमवलम्ब्यैवेदं प्रतीक-पदस्यं याञ्छानस्य ; विवरण-
 कदाचित्कामवेदीवम् तथाहि—‘धर्मं वा कर्म वा’—इति ।

§ “रचाः” दीर्घान्तपुंसिः “द्वयोऽन्तच्छिः (६, २, ११५)”—इति तत्र दीर्घः ।

॥ “मित्रावरुपाभगंमध्यः”—इति अ०-पाठः ।

॥ अ० वे० ६, ७, १८ ।

अथ दशमी ।

१ २ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 आतेदक्षमयोभुवंवन्दिमद्यावृषीमहे ।

१ २ १ २ ३ १ २
 पान्तमापुरुस्पृहम् ॥ १० * ॥

हे सोम ! यष्टारो वयं “ते” तव स्वभूतं “दक्षं” बलम्
 “अद्य”† अस्मिन् यागदिने “आ” आभिसुख्येन “वृषीमहे”
 सश्वनामहे । कीदृशम् ? “मयोभुवं” सुखस्य भावकम् “वङ्कि”
 घनादीनां प्रापकम् “पान्तं” शत्रुभ्यो रक्षकम् “पुरुस्पृहं”
 बहुभिः स्पृहणीयं कामानाम् ॥ १० ॥

अथैकादशी ।

१ ३ १२ २२ ३ २७ ३ १ २ ३ १ २
 आमन्द्रमावरेण्यमाविप्रमामनीषिणम् ।

१ २ १ २ ३ १ २
 पान्तमापुरुस्पृहम् ॥ ११ † ॥

हे सोम ! “मन्द्र” मद्दकरं स्तुत्यं वा त्वाम् “आ वृषीमहे”
 “वरेण्यं” सर्वैर्वरणीयं सश्वजनीयञ्च ; किञ्च “विप्र” मेधाविनं
 त्वां तथा “मनीषिण” मनसईषा मनीषा तद्वन्तं स्तुतिमन्तं
 वा त्वामावृषीमहे [प्रत्येकं विशेषणापेक्षया आ-इत्युपसर्गः

* ङ० षा० ६, १, २, १ (२ भा० ५६ पृ०) = ङ० वे० ७, १, ६, २ ।

† मूले तु “निपातस्य च (६, १, १३६)”—इति दीर्घान्तः “अथा”—इति ।

‡ ङ० वे० ७, २, ६, ४ ।

कृतः* ; किञ्च “पान्तं” सर्वेषां रक्षकम् “पुरुस्पृहं” बहुभिः
स्पृहणीयं च त्वां सम्भजामहे ॥ ११ ॥

अथ हादशौ ।

१ २ १८ १८ २ २ १ २ १ २
आरयिमासुचेतुनमासुक्रतोतनूष्वा ।

१ २ १ २ २ १ २
पान्तमापुरुस्पृहम् ॥ १२ ॥ २

हे “सुक्रतो” शोभन-प्रज्ञ सोम । त्वदीयं “रयिं” धनम्
वयम् “आ”‡ स्पृहणीमहे । किञ्च, “सु चेतुनम्” [चिती
सञ्ज्ञाने (स्वा० प०) भावे श्रीणादिक उन प्रत्ययः]
सुज्ञानञ्च । किञ्च “तनूषु” अस्मत्पुत्रेषु च धनं सुज्ञानञ्च त्वम्
“आ” विधेहि यद्वा पुत्रार्थं वयमास्पृहमीमहे । तथा “पान्तं”
सर्वस्य रक्षकं “पुरुस्पृहं” बहुभिर्यष्टृभिः काम्यमानं त्वां सम्भजा-
महे ॥ १२ ॥ २

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तरायण्यस्य अष्टमस्याध्यायस्य

द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

* विवरणकारस्त्वन्वयैव आचष्टे—‘आमन्द्रम्—आतुपूर्वेषु मन्द्रं वसम्’—इति,
‘आवरेणम्—आभिमुख्येन वरेणं तत्’—इति, ‘आवप्रम्—अतिग्रहेण विपश्चितम्’
—इत्यादि च ।

† ऋ० वे० ७, १, ६, ५ ।

‡ अत्राप्यन्यथा व्याख्यानं विवरणकृता—‘आरयिम्—आभिमुख्येन धनवक्तम्’
—इत्यादि ।

॥ ‘उक्तं बहिष्पयमानम्’—इति वि० ।

अथ तृतीय-खण्डे, प्रथम-दृचे—

प्रथमा ।

२ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १

मूर्धानन्दिवो अरतिम्पृथिव्या

२ ३ २ २ ३ १ २ ३ १

वैश्वानरमृतआजातमग्निम् ।

२ १ ३ २ ३ १ २ ३ १

कविःसम्राजमतिथिञ्जनाना

२ १ २ १ २ ३ १

मासन्नःपात्रञ्जनयन्तदेवाः ॥ १ १ ॥

“मूर्धानं” शिरोभूतं, कस्य ? “दिवः” द्युलोकस्य, “पृथिव्याः” प्रथितायाः भूमिः “अरतिं” गन्तारम् [यद्वा, गन्तव्यं स्वामिनं], “वैश्वानरं विश्वेषां नराणां सम्बन्धिनम्, “ऋते” [ऋतमिति सत्यस्य यज्ञस्य वा नाम (निघ० ३, १०, ६) । निमित्त-सप्तम्येषा (२, ३, ३६ वा०)] ऋतनिमित्तम् “आ” आभिमुख्येन जातं सृष्ट्या-दावुत्पन्नं “कवि” क्लान्तदर्शिनं “सम्राजं” सम्यग्वाजमानं “जनानां” यजमानानाम् “अतिथिं” हविर्वहनाय सततं गन्तारं [यद्वा, अतिथिवत् पूज्यम् “आसन्” आसनि [द्वितीयाद्यैः सप्तमी (३, १, ८५), अग्नि-लक्षणेनास्येन हि देवा हवींषि भुञ्जते] “नः” अस्माकं “पात्रं” पातारं रक्षकं वैश्वानरमग्निं

* ‘इदानीमाव्यामि’—इति वि० ।

† ख० आ० १, २, २, ५ (१ मा० १०४ प०.) = ख० वे० ७, २४ = ख० वे०

४, ५, ८, १ ।

“देवाः” स्तोतारः ऋत्विजः देवा एव वा “आ जनयन्त”
यन्नाभिसुख्ये न अजीजनन् अरुष्योः सकाशात् उदपादयन् ॥

“आसन्नःपात्रम्”-“आसन्नापात्रम्”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१८ १८ ३ १ २ ३
त्वाविश्वे अमृतजायमानः

२ २ २ ३ २ २ १८ १८
शिषुः देवा अभिसन्नवन्ते ।

२ २ १ २ २ १ २ २
तवक्रतुभिरमृतत्वमायन्

१८ २ २ २ १ ८ १८
वैश्वानरयत्पित्रोतदीदे ॥ २ * ॥

हे “अमृत” मरण-रहितान्ने । “विश्वे देवाः” स्तोतारः
“जायमानम्” अरुष्योः सकाशात् उत्पद्यमानं त्वां “शिषुं न”
पुत्रमिव “अभि सं नवन्ते” अभिसंस्तवन्ति [यद्वा, दीव्यन्तीति
देवा रश्मयः ते सर्वे जायमानं त्वामभिसन्नवन्ते अभिगच्छन्ति,
यथा पितरः पुत्रमभि गच्छन्ति], अपि च हे वैश्वानर अन्ने ।
“यद्” यदा “पित्रोः” पालयित्रोः द्यावा-पृथिव्योर्मध्ये “अदीदेः”
दीप्यसे, तदानीं “तव” त्वदीयैः “क्रतुभिः” कर्मभिः ज्योतिष्टो-
मादिभिर्यागैः “अमृतत्वम्” देवत्वम् “आयन्” यजमानाः प्राप्नु-
वन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८
नाभियज्ञाना^१सदन^२रयीणां

३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
महामाहावमभिसन्नवन्त ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
वैश्वानर^३रथ्यमध्वराणां

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
यज्ञस्यकेतुञ्जनयन्तदेवाः ॥ ३ * ॥ ३

“नाभिं यज्ञानां”^१, “सदनं रयीणां” धनानां स्थानमेक-
निलयं, “महा” महान्तम् “आहावम” आह्वयन्ते अस्मिन्नाहुतय
इत्याहावः तादृशं [यहा, वृष्ट्युदक-धाराणामाहाव-स्थानीय मेव-
भूतम्] अग्निम् “अभि सं नवन्त” स्तोतारः सम्यक् स्तुवन्ति ।
तथा “वैश्वानरं” विश्लेषां नराणां सम्बन्धिनम् अध्वराणां
यज्ञानां “रथ्यं” रथिनं, यथा रथी स्व-रथं नयति तद्वन्नेतारं
रंहितारं गमयितारंः‡ “यज्ञस्य” “केतु” प्रज्ञापकम्^४ एवं-
विधमग्निं “देवाः” स्तोतार ऋत्विजो देवा एव वा‡ “जन-
यन्त” जनयन्ति मन्थनेनोत्पादयन्ति ॥ ३ ॥ ३

* ऋ० वे० ४, ५, ८, ९ ।

† ‘नाभिं यज्ञानां—प्रधानभूतं सदनम्’—इति वि० ।

‡ ‘रथ्यं—रथभूतं रथशीथं वा’—इति वि० ।

४ ‘केतु’—ध्वजम्—इति वि० ।

‡ ‘देवाः—दानवन्त ऋत्विजः’—इति वि० ।

अथ द्वितीय-दृचे—

प्रथमा ।

११ ११ १ १११ ११ ११
 प्रवोमित्रायगायतवरुणायविपागिरा ।

१ १ १११ १
 महिच्छत्रावृतमृच्छत् ॥ १ * ॥

हे मदीया ऋत्विजः ! “वः” यूयमित्यर्थः । “मित्राय” “वरुणाय” “विपा” व्याप्तया “गिरा” स्तुत्या “गायत” स्तुतिं कुरुत [स्तुत्या स्तुत्येतत् पाकं पचतीतिवत्] । हे “महिच्छत्रौ” प्रभूत-बलो युवाम् “ऋत्” यज्ञं † “मृच्छत्” महत् अपि प्रशस्तं स्तुत्यर्थमागच्छतमिति शेषः [अथवा “महत्” प्रभूतम् “ऋत्” स्तोत्रं मृच्छतमिति शेषः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

११ ११ १११ ११ ११ ११
 सम्राजायाधृतयोनीमित्रश्चोभावरुणश्च ।

११ १११ ११
 देवादेवेषुप्रशस्ता ॥ २ ‡ ॥

“या” यो “मित्रश्च” “वरुणश्च” [परस्परपेक्षया च-शब्दः]
 “उभा” उभो “सम्राजा” सम्राजानौ सर्वस्य स्वामिनौ “धृतयोनी”

* ऋ० वे० ४, ४, ९, १ ।

† ‘ऋत्’ सत्यम्—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ४, ४, ९, १ ।

उदकस्रोत्यादको “देवा” द्योतमानो “देवेषु” मध्ये “प्रशस्ता”
प्रकर्षेण स्तुत्यो तो स्तुत्या गायतेति पूर्वत्रान्वयः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
तानःशक्तम्यार्थिवस्यमहोरायोदिव्यस्य ।

१ २ ३ २ ३ १ २
महिवाङ्मन्त्रेवेषु ॥ ३ # ॥ ४

“ता” तो देवो “नः” अस्मदर्थं “पार्थिवस्य” पृथिवी-सम्ब-
द्धस्य “दिव्यस्य” दिविभवस्य च “महः” महतः “रायः” धनस्य
“शक्त” समर्थम्, भवतं दातुमिति शेषः । हे देवो ! “वां”
युवयोः “महि” महत् पूज्यं “मन्त्र” बलं देवेषु प्रसिद्धं, स्तुम
इति शेषः ॥ ३ ॥ ४

अथ तृतीय-वृत्ते—

प्रथमा ॥

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रायासिचित्रभानोसुताइमेत्वायवः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अण्वीभिस्तनापूतासः ॥ १ † ॥

“चित्रभानो” हे विचित्र-दीप्ते “इन्द्र !” अस्मिन् कर्मणि
“आयासि” आगच्छ । “सुताः” अभिषुताः “इमे” सोमाः

● अनेव पुनः १, २, ११, १=अ० वे० ४, ४, ६, १ ।

† य० वे० २१, २=अ० वे० १, १, ४, ४ ।

“त्वायवः” त्वां कामयमाना वर्त्तन्ते । “अथीभिः”* [अङ्गुलि-
नामैतत् (निघ० २, ५, २)] ऋत्विजा मङ्गुलिभिः सुता
इत्यन्वयः । किञ्च, ते सोमाः “तना” नित्यं “पूतासः” शुद्धाः
ऊर्णा-पवित्रेण शोधितत्वात् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ १२ ३ २ १ १२ १२ ३ १ १
इन्द्रायाद्द्विधियेषितोविप्रजूतःसु तावतः ।

३ ३ १ १ ३ १ १
उपब्रह्माणिवाघतः ॥ २ * ॥

हे “इन्द्र !” त्वम् “आयाहि” अस्मिन् कर्मणि आगच्छ ।
किमर्थम् ? “वाघतः” [ऋत्विङ्नामैतत् (निघ० ३, १८, ३)]
ऋत्विजः “ब्रह्माणि” वेद-रूपाणि स्तोत्राणि “उप” एतुम् ।
कीदृशस्त्वम् ? “धिया” अस्मदीयया प्रज्ञया “इषितः” प्राप्तः,
अस्मद्भक्त्या प्रेरित इत्यर्थः । “विप्रजूतः” यथा यजमान-भक्त्या
प्रेरितः तथान्यैरपि विप्रैः मेधाविभिः ऋत्विग्भिः प्रेरितः !
कीदृशस्य ? “वाघतः ?” “सुतावतः” अभिषुत-सोम युक्तस्य ॥२॥

अथ तृतीया ।

१२ १२ ३ १ १ ३ १ १ १ १
इन्द्रायाद्विसूतुजानुपब्रह्माणिधरिवः ।

३ १ १ ३ १ १
सुतेदधिघ्ननश्चनः ॥ ३ † ॥ ५

* ‘अथवीभिः—सूक्ताभिः वीधिभिः’—इति वि० ।

† ऋ० वे० १, १, ५, ५ ।

‡ ऋ० वे० १, १, ५, ६ ।

[हरि-शब्दः इन्द्र-सम्बन्धिनोरश्वयोर्नामर्षेयम् “हरी इन्द्रस्य,
 लोहितोऽग्नेः (नि० १, १५, १-२)”—इति तदीयाश्व-नामत्वेन
 पठितत्वात्] हे “हरिवः” अश्व-युक्तेन्द्र ! त्वं “ब्रह्माणि” आनेतुम्
 “आ याहि” । कौटुम्बस्वम् ? “तूतुजानः” त्वरमाणः । आगत्य
 च अस्मिन् “सुते” सोमाभिषव-युक्ते कर्षाणि “नः” अश्वदीयं
 “वनः” [अश्व-नामैतत् (निरु० नै० १, १६)] हविलक्षणमत्रं
 “दधिष्व” धारय स्त्रीकुर्वन्स्त्रियर्षः ॥ ३ ॥ ५

अथ चतुर्थ-दृचे—

प्रथमा ।

१ १ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 तमौडिष्वयोर्चर्षिषावनाविश्वापरिष्वजत् ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २
 कृष्णाकृष्णोतिजिह्वया ॥ १ * ॥

हे स्तोतः ! “तम्” अग्निम् “इडिष्व” स्तुहि, “यः” अग्निः
 “अर्षिषा” ज्वाला-रूपेण तेजसा “विश्वा” सर्वाणि “वना”
 वनान्यरण्यानि “परिष्वजत्” परिष्वजति परितो वेष्टयति, यश्च
 तानि वनानि “जिह्वया” ज्वालया दग्धा “कृष्णा” कृष्णवर्णानि
 “कृष्णोति”, तमौडिष्वेति सम्बन्धः ॥ १ ॥

* ऋ० वे० ४, ८, १८, ५ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 यद्ब्रह्मधाविवासतिसुम्नामिन्द्रस्यमर्त्यः ।

२ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 द्युम्नायसुतराअपः ॥ २ * ॥

“यः” “मर्त्यः” मनुष्यः “इष्टे” दीप्ते अग्नी “सुम्ना” सुख-
 करं हविः “इन्द्रस्य” [चतुर्थर्थे षष्ठी (२, ३, ६२)] इन्द्राय
 “धाविवासति” परिचरति प्रयच्छति, तस्य मर्त्यस्य “सुम्नाय”
 द्योतमानायात्राय तदर्थं “सुतराः” सुखेन तरणीयाः “अपः”
 उदकानि वृष्ट्यात्मकानि, इन्द्रः करंत्विति शेषः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 तानोवाजवतीरिषभाशून्पिपृतमर्वतः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 इन्द्रमग्निश्चवीठवे ॥ ३ † ॥ ६

हे इन्द्राग्नी ! “ता” तौ युवां “वाजवतीः” अन्नवतीः “इषः”
 इष्यमाणा “वृष्टीः” [यद्वा, वाजी बलं तद्वतीः इषः अन्नानि]
 “आशून्” शीघ्रगान् “मर्वतः” अश्वान् “नः” अन्नभ्यं “पिपृतम्

* अ० वे० ४, ८, २८, १ ।

† अ० वे० ४, ८, २८, १ ।

इन्द्रस्य “सङ्किरं” सम्यग् गिरणाधारभृतम् उदरं “न” “प्र
मिनाति” हिनस्ति, किञ्च “मर्यं इव युवतिभिः” मर्त्तौ यथा
तरुणीभिः स्त्रीभिः सह सङ्गतो भवति तद्दयमपि सोमो युव-
तिभिर्मित्रण-श्रीलादिभिर्वसतीवरौभिरङ्घ्रिः सह “समर्षते” सङ्ग-
च्छते अभिषव-काल-पश्चात् सोमः “शतयामना” अनेक-यामन-
साधन-वित्तोपेतेन “पथा” मार्गेण दशापवित्र-सम्बन्धिना
“कलशे” द्रोणकलशे गच्छतीति शेषः यद्वैकमेव वाक्यम्—यथा
मर्यौ मर्त्तौ युवतिभिः सह सङ्गच्छते एवं कलशे शत-यामना
पथा सङ्गच्छते ॥

“शतयामना”—“शतयामना”—इति पाठो ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२३ २२ २१२ २१२
प्रबोधियोमन्द्रयुवोविपन्युवः

२१२ २१२
मनस्युवःसंवरणेष्वक्रमुः ।

२३१ २२ क २२ २२२
हरिङ्गीडन्तमभ्यनूषतस्तुभो

२ २२ २ २२ २
भिधेनवःपयसेदशिअयुः ॥ २ * ॥

हे सोमाः “वः” युष्माकं “धियः” ध्यातारः† “मन्द्रयुवः”
मदकरं शब्दं कामयमानाः “पनस्युवः” स्तुतिं कामयमानाः

* सू० वे० ७, ३, १४, २ ।

† ‘धियः—बुद्धयः’—इति वि० ।

“विपन्ववः” [—स्तोत्र-नामैतत्*) स्तोतारः “संवरेषु” ळण-
कटा-वरणोपेतेषु याग-ग्रहेषु “प्राक्रमुः” प्रक्रमन्ते । तदेवाह—
“स्तुमः” स्तोतारः† “हरिं” हरितवर्णं “क्रीडन्त” क्रीडन-शीलं
सोमम् “अभ्यनूषत” अभिष्टुवन्ति “धेनवः” अपि “पयसा”
सौम्येन क्षीरेणैव “इत्” इमं सोमम् अभिलक्ष्य “अग्नित्रयुः”
अधिकं त्रीणन्ति ॥

“संवरणेषु”—“संवसनेषु”—इति पाठौ, “हरिङ्क्रीडन्त”
—“सोमन्ननीषां”—इति च, “पयसेदग्नित्रयुः”—“पयसेमग्नित्रयुः”
—इति च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
आनःसोमसंयतमिप्युषीमिष
१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
मिन्दोपवस्वपवमानजर्मिणा ।
१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
यानोदोदतेत्रिरदन्नसम्बुषी
१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
क्षुमद्वाजवन्मधुमत्सुवीर्यम् ॥ ३ ३ ॥ ७

* “विपन्ववः”—इति निबन्धौ मेधाचि-नामसु सप्तदशं पदम् (३, १५) ।

† ‘स्तुमः—सोमवत्यः’—इतिवि० ।

‡ ऋ० वे० ७, ३, १५, ९ ।

हे “इन्देः” दीप्त ! “सोम !” “पवमानः” त्वं “नः” अस्माकं
 “संयतं” सङ्गृहीतं “पिप्युषी” प्रवृद्धम्* “इषम्” अन्नम्
 “जर्मिणा” प्रवाह-रूपेण तदीयेन रसेन “पवस्व” प्रयच्छेत्यर्थः ।
 “या” इट् “नः” अस्माकम् “अहन्” अहनि अङ्गः “चिः”
 त्रिषु सवनेषु “अससुषी” अप्रतिबन्धो† “दीहते” । किम् ?
 “सुमत्” शब्दोपेतं सर्वत्र श्रूयमाणं “वाजवत्” बलवत् “मधुमत्
 माधुर्योपेतं “सुवीर्य” शोभन-सामर्थ्यं पुत्रं दीहते । ता मिषं
 पबस्वेति समन्वयः ॥

“जर्मिणा”-“अन्नियम्”—इति पाठो ॥ ३ ॥ ७

॥ प्रवृद्धानाम् ॥ प्रोषयासायित् । इन्दुरिन्द्रा । स्या
 रनिष्कृताम् । सखासख्युः । नप्रमिना । तारयिस
 ङ्गिराम् । मर्यद्दवा । युवतिभायिः । सारमर्षतायि ।
 सोमःकला । शेशतया । मारनापथा३१७ ॥(१) प्रवो
 धियो । मन्द्रयुवो । वारयिपन्युवाः । पनस्युवाः ।
 संवरणायि । पूरुवक्रमूः । चरिङ्गौडा । तमभ्यन् । षा

* ‘पिप्युषी’—पानेष्वाम्—इति वि० ।

† ‘अससुषी’—आहूयुष्वेह—इति वि० ।

^{१ २ २} ५ ई ॥ (२) ^{१ २ १} आनोवा । सोमसंयतम्यायि । ^{१ २ १} प्युषीमायि
^{१ २} षा २म् । ^{१ २ १} इन्दोपवस्वपवमा । ^{१ २ २} नजर्मायिणा २ । ^{१ २ २} यानो
^{२ २} दोहतेत्रिरहान् । ^{१ १} असशूषारश्चि । ^{१ २ ४ ५} सूमाश्वाजा । ^१ व
^१ न्मधूमारश्त् । ^{१ २ ४} सूवाश्चिरापुयाथप्रुद्म (३) ॥ १० * ॥ [२]
^{४ २ ३ ४ ५ ६} ॥ लौशाद्यम् ॥ ^१ प्रोअयासीत् । ^१ इन्दुरिन्द्रा २ ३ ।
^{४ १ २ ५} स्याश्निष्कृतम् । ^{४ २ ३ ४ ५} सखासख्युः । ^१ नप्रमिना २ ३ । ^{४ २} तीश्स
^{४ ५} ज्जिरम् । ^{३ २ ३ ४} मर्य्य इव । ^१ युवतिभा २ ३ चिः । ^{४ २ ३ ५} साश्मर्षति ।
^{४ २ १ २ ५} सोमःकला । ^{१ २} शोशतया २ ३ । ^{१ ४} मनाश्पापुथाईप्रुद् ॥ (१)
^{३ २ ३ ४ ५} प्रवोधियः । ^१ मद्रयवोरश् । ^{४ २ ३ ५} वाश्चिपन्युवः । ^{४ २ ३ ५} पनस्युवः ।
^१ सवरणा २ ३ चि । ^{४ २ ३ ५} षूअवक्रमुः । ^{३ २ ३ ४ ५} हरिह्वीड । ^१ तमभ्यनूरश् ।
^{४ २ ३ ५} षाश्तस्तुभः । ^{४ २ ३ ४ ५} अभिधेना । ^१ वःपयसारश्चियत् । ^१ अशा
^४ श्चियश्रापुयूद्प्रुद् ॥ (२) ^{४ २ ३ ४ ५} आनःसोम । ^१ संयतपा २ ३ चि ।

^{४ १२ ३५} ^{१ १२ ३५} ^१ ^{४ १२ ३५}
 यूर्ध्वीमिषम् । इन्दोपव । खपवमा २३ । नाश्जग्निं
^{५२ ३२ २२ ३२ ५} ^{१२} ^{४ २२ ५२} ^{२२}
 षा । यानोदोह । तेन्निरहा २३न् । आश्सशुषी । सुम्
^{१२ ३} ^१ ^१ ^४
 हाजा । वन्मधुमा २३त् । सुवा ३ यिरा ५ या ६ ५
 ६म् (३) ॥ ११ * ॥ [३]

॥ यज्ञसारथिम् ॥ ^{१२ ३, ३} ^५ ^१ ^१
 प्रोधाया २३४सीत् । इन्द्रा २३
^५ ^{१ १ १ २} ^१ ^{२ १, १}
 धयिन्द्रा । स्यानिष्कृता ३म् । होयि । सखासा २३४
^५ ^{१, ३} ^५ ^{१ २ १ २} ^१
 स्यूः । नप्रामी २३४ना । तायिसङ्गिरा ३म् । होयि ।
^{१ १ ३} ^५ ^{२, १} ^५ ^{१ १ १ १}
 मर्याद्वि २३४वा । युवाती २३४भायिः । सामर्षता ३यि ।
^१ ^{१२ १, ३} ^५ ^{१२, ३} ^५ ^{१ १२}
 होयि । सोमाःका २३४ला । शिशता २३४या । माना
^{१ १} ^१ ^{१ १ १ १} ^५ ^१ ^१
 पथा ३ । हो २३४ ५ई ॥ (१) प्रवोधी २३४यो । मन्द्रायूर्
^५ ^{१ १ १ १} ^१ ^{१ १, ३} ^५
 ३४वो । वायिपन्युवा ३ः । होयि । पनास्यू २३४वाः ।
^{१, ३} ^५ ^{१ १ १ १} ^१ ^{१ १, ३} ^३
 संवारा २३४षायि । ध्रुवक्रमू ३ः । होयि । चरायिद्वा

२३४यिडा । तमाभ्या२३४नू । घातस्तुभाः । होयि ।
 अभायिधे२३४ना । वःषाया२३४सायित् । आग्निश्रयूः ।
 हो२३४पुई ॥ (२) आनाःसो२३४मा । संयाता२३४ष्पी ।
 षूषीमिषा३म् । होयि । इन्दीपा२३४वा । स्वपावा२३
 ४मा । नाज्जर्मिणा३ । होयि । यानोदी२३४हा ।
 तेन्नीरा२३४हान् । आसश्चुषा३यि । होयि । सुमादा
 २३४जा । वन्माधू२३४मात् । सुवीरिया३म् । हो२३
 ४पुई । डा (३) ॥ ५ ॥ [४]

॥ वाराहम्† ॥ हाउहाउ । ऊप् । प्रोचयासायित् ।
 इन्दुरि । द्रस्यनिष्कृताम् । सखासख्यूः । नग्रमि ।
 नातिसङ्गिराम् । मर्य्यइवा । युवति । भिःसमर्षता
 यि । सोमःकला । शेशत । या । मनाऽपा५ था ६ ५

* क० मा० १० प्र० १ अ० ५ सा० ।

† “जगतोवाराहम्”—इति च० पु०-पाठः ।

१ १२ १ १ १२, ३ ४ ५ १ १
 ६॥१) प्रवोधियो । मन्द्रयु । वोविपन्बुवाः । पनस्यु

१ १ १२, ३ ४ ५ १ १ २ १ १
 वाः । संवर । णेषुवक्रमूः । चरिक्कीडा । तमभ्य ।

१२ ३ ४ ५ १ १ २ १ १ १२ ३ १
 नूषतस्तुभाः । अभिधेना । वःपय । सेत् । अशाह्यि

४ १ २ १ २ १ १ १ २ ४ २
 आपुयूद्दुद्दः ॥२) आनःसोमा । संयतम् । पिष्युषी

५ १ १ २ १ १ १२, ३ ४ २ ५ १ २
 मिषाम् । इन्दोपवा । स्वपत्र । मानऊर्म्मिणा । या

१ २ २ १ २ १ १ २ ३ ४ १ २ १ २
 नोदोहा । तेन्निर । चन्नसखुपायि । चाउचाउ ।

१ १ १ २ १ १ २ १ १ ४
 ऊप् । कुमदाजा । वन्मधु । मत् । सुवाशरापुयाईप्

ईम्(३) ॥ १५ * ॥ [५]

१ २ १ १ २ २ ४ १
 ॥ अपामीवम् ॥ प्रोआ । यासीदिन्दुरिन्द्राश्स्थाइनि

१ ५ १ १ १ ४ १ २ ३ ४ १
 ष्कृतम् । सखा । सख्युर्नप्रमिनाश्तीश्सङ्गिरम् । म

१ १ ४ १ २ ३ ४ १ २ १ १
 र्याः । इवयुवतिभाह्यिःसाश्मर्षति । सोमाः । कल

२ १ २ ४ १ १ १ २
 शेग्रनया । मनाश्पापुयाईप् ॥१) प्रवो । धियोमन्द्र

^{१ २ ३} युवोश्वाश्विपन्युवः । पना । ^{४ ५ ६} स्युवःसंवरणाश्विषूश्वक्रमुः ।
^{१ २} चरायिम् । ^{३ ४ ५ ६} क्रीडन्तमभ्यनूत्षाशतस्तुभः । ^{१ २} अभायि । ^{३ ४} धे
^{५ ६} नवःपयसेत् । ^{१ २ ३ ४} अशाश्विआधुयूद्दुद्दः ॥ (२) ^{५ ६} आनाः । सो
^{१ २ ३ ४} मसंयतम्याश्विप्यूश्वीमिषम् ^{५ ६} इ ^{१ २} पवस्वपवमाश्ना
^{३ ४ ५ ६} श्कर्मिणा । ^{१ २ ३} यानो । ^{४ ५ ६} दोहते । ^{१ २ ३ ४} चिरहाश्नाश्वस्युषी ।
^{५ ६} क्षुमात् । ^{१ २ ३ ४} वाजवन्मधुमत् । ^{५ ६} सुवाश् यिरा पू या ई पू
 ई म् (३) ॥ १८ * ॥ [६] ७

अथ नकिरिति प्रगाथरूपे द्वितीयसूक्तेः—

प्रथमा ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६} नकिष्टङ्गर्मणानश्वश्वकारसदावृधम् ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०} इन्द्रन्नयद्वीविश्वगूर्तमृभ्वसमधृष्टधृष्णुमोजसा ॥ १ * ॥

* ऊ० जा० १२प्र० २अ० १८सा० ।

† 'उज्जो माध्विजः पवमानः । नुचत्तुष्टं वामदेव' कीर्त्तवत्त्वं सास अति-
 निधनं काचत्वं प्रक्षुप्तान वैश्वानसमच्छावाकसाम'—इति वि० ।

‡ ऊ० आ० २, १, १, १ (१भा० ५०२३०) = च० वे० ६, ५, ८, १ ।

“तं” जनम् अन्यो मर्षको जनः “कर्मचः” हननादि-व्यापारेण “नकिः नशत्” नैव व्याप्नोति, “यः” “इन्द्रं चकार” इन्द्रमेवानुकूलं यज्ञैः साधनैश्चकार । कौटुम्ब-मिन्द्रम् ? “सदावधं” सर्व्वदा वर्धकं, “विश्वगूर्त्तं” सर्व्वस्तुल्यम्, “ऋभ्वसं” महान्तम् “भोजसा” स्त्रीयेन बलेन “अधृष्ट” शत्रुभिरनभिभूतम् “धृष्यु” शत्रून्नामभिभवनशीलम् ॥

“धृष्युभोजसा”—“धृष्युभोजसम्”—इति पाठो ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

११ ३१२ १२ १ १२ १२१ १ २२१ १

अषाढमृगम्पृतनासुसासहिंयस्मिन्महीरुज्युयः ।

१११० १ १

१२ १ १ १

सन्धेनवोजायमानेधनोनवुर्द्याविष्णामीरनोनवुः ॥ २ * ॥ ८

“अषाढम्” असोढम् “उषम्” उहूर्णबलं “पृतनासु” शत्रु-सेनासु “सासहिम्” अमिभवितारमिन्द्रं स्त्रीमौत्यर्थः, “यस्मिन्” इन्द्रे “जायमाने” “महीः” महिभ्यः “उह्वयः” बहु-वेगाः “धेनवः” हविरादिना प्रीणयित्रः अजा गाव एव वाः † “समनोनवुः” समस्तुवन् । न केवलं धेनव एव अपि तु “द्यावः” द्युलीकाः “द्यामीः” पृथिव्यश्च ‡ समनोनवुः, तत्रत्याः सर्व्वे

* ऋ० ३० ६, १, ८, ४ ।

† ‘सासहिं—साधन-सभावम्’—इति वि० ।

‡ वः—गावः, आपः आदित्य-रश्मयो वा’—इति वि० ।

¶ ‘द्यामीः—द्युलीकात् शेषसमर्थाः आदित्य-रश्मयः’—इति वि० ।

प्राणिनो नमस्त इत्यर्थः “त्रिवृतो लोकाः”—इति श्रुतेः बहु-
वचनम् ॥

“चामौः”—“चामः”—इति पाठौ ॥ २ ॥ ८

॥ वेदानसम् ॥ ^{५ १ ४ ४ ४ ५} नकिष्टाश्ङ्कर्मणानयात् । ^{१ १ २ २} यश्चाका

^{१ २ २ २ १} रा । सदावृधारश्म् । ^{१ २ २ १} सदावृधाम् । ^{१ २ १} इन्द्रान्नया । ^१ श्चै

^{१ २ १} विश्वग् । ^१ तमारभ्वारश्म् । ^{१ २ २} तमृन्वसाम् । ^{१ २} अधाष्ट

^{१ २ २ २ १} न्धा । ^{१ ४ २} ष्णुमाजसारश् । ^{१ ४ ३} ष्णुमोजसारश् ॥ (१) ^{५ १} अधृष्टाश्

^{४ ५ ४ ५} न्धृष्णुमोजसा । ^{१ १ १ १} अधाष्टन्धा । ^{१ २ २ १ १} ष्णुमोजसारश् । ^{१ २ २} ष्णुमो

^१ जसा । ^{१ २ १} अधाढम् । ^{१ २ २ २} ग्रम्पृतना । ^{० १} सुसारसहारश्थिम् ।

^{१ २ २ २} सुसारसहीम् । ^{१ २ २} यस्मायिन्महायिः । ^{१ २ २ १} उरुजया २ ३ः । ^{१ २} उरु

^१ ज्रयाश् ४ ३ः ॥ (२) ^{५ १ ४ २ ५ ४ ५} यस्मिन्माश्हीरुरुज्रयाः । ^{१ १ १} यस्मायिन्म

^१ हायिः । ^{१ २ २ १} उरुजयारश् । ^{१ २ १} उरुज्रयाः । ^{१ १ १} सन्धायिनवो ।

^{१ २ २ २ २ १} जायमाने । ^{० १} अनोरनवूरश् । ^{१ २ २ १} अनोनवूः । ^{२ १ २ २ १} द्यावाक्षामा

यिः । ^{१ ३ १ १} अनोनवूरः । ^{१ ३ २ १} अनोनवूरः३ । ^१ ओर ३ ४ ५ ई ।

डा(३) ॥ ८ * ॥ [१] ८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्र्यस्य अष्टमस्याध्यायस्य
चतुर्थः खण्डः † ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमः खण्डः, प्रथमं लघु—

प्रथमा ।

^{१ २ ३ १ २ ३ २} सखायानिषीदतपुनानायप्रगायत ।

^{१ २ १ २ १ २ ३ २} शिशुञ्जयज्ञैःपरिभूषतश्रिये ॥ १ ॥

हे “सखायः” सखीभूताः स्तोतार ऋत्विजः । “आ निषी-
दत” स्तोतुमुपविशत । अथ “पुनानाय” पूयमानाय सोमाय
“प्रगायत” प्रकर्षेण गायत तमभिष्टुत । ततः अभिष्टुतं सोमं
“यज्ञैः” यजमानाग्नेः हविर्भिर्मिश्रणैश्च “श्रिये” शोभार्थं “परि-
भूषत” परितोऽलङ्कृत । तत्र दृष्टान्तः—“शिशुं न” यथा
शिशुं बालं पुत्रं पितर आभरणैरलङ्कुर्वन्ति तद्वत् ॥ १ ॥

* उ० मा० ४ प्र० १ ख० ८ सा० ।

† ‘उक्ताणि उक्ताणि’—इति वि० ।

‡ ‘इदानीमाभयः पयमानः’—इति वि० ।

¶ ख० सा० ६, १, ३, २ (२भा० २०६४०) = ख० वे० ७, ५, ७, १ ।

अथ द्वितीया ।

१२ ३२७ ३ १ २ ३ १ ९ ३ १ २
समीवत्सन्नमातृभिःसृजतागयसाधनम् ।

१ १ १ १ २ १ २ २२
देवाव्यांऽश्मद्मभिप्रिद्विश्वसम् ॥ २ * ॥

हे ऋत्विजः ! “गय-साधनं” गृहस्य साधनभूतम्† “ईम्” एनंः‡ सोमं “मादृभिः” मादृभूताभिः वसतीवरौभिः “संसृजत” सन्निश्रयत, कथमिव ? “वत्सव” यथा वत्सं मादृभिः गोभिः संयोजयन्ति तद्वत् । कौटुम्भम् ? “देवाव्यं” देवानां रक्षकं “जदं” मदन-हेतुं “द्विश्वसं” द्विगुण-वेगम् अतिशयित-बलं वा यद्वा हयोर्लोकयोस्तत्र स्थिता देवमनुष्या इत्यर्थः, तेषां हविर्दान-प्रदानेन प्रवर्द्धयितारं तं सोमम् “अभि” सं सृजत ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पुनानादक्षसाधनंयथाशर्ह्वयवीतये ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
यथामित्रायवरूणायशन्तमम् ॥ ३ १ ॥ †

* ऋ० वे० ७, ५, ७, १ ।

† “अयः”—इति निघण्टौ गृहनामस्त्रायं पदम् (१, ४) । विवरचक्रेण ज्ञेयं व्याख्यातम्—अयः प्राणाः, देवानां प्राण-साधनार्थं मित्रयं सोमस्य—इति ।

‡ “ईम्”—इति ऋत्वि दौष-पाठमवलम्ब्य वा व्याख्या सामवेदोद्यपाठक “ईम्”—इति १। ऋ० वे० ७, ५, ७, १ ।

^५ साम् । ^२ पूनाता^४२३४दा । ^२ चासा^५धा^२३४नाम् । ^२ याथा^५
^२ दार^५३४र्द्धा । ^२ यार^५३४वी । ^२ तार^५३४यायि । ^२ यथामार^५३४
^५ यिवा । ^२ यावा^५र^२३४णा । ^५ यार^५३४श्र । ^२ तार^५३४माम् ।
^२ हाऽ । ^२ वो^५र^२हा । ^२ वो^५र^२हाऽ । ^२ हा । ^२ ओ^५र^२३४वा । ^२ हा
^५ ३४ । ^५ औ^२होवा । ^२ ए३ । ^२ अतिविश्वानिदुरितातरेमार^५३
^२ ३४ ॥ १२ * ॥ [१]

^२ ॥ संज्ञानम् ॥ ^२ सखाय^५आ । ^२ निषी^५दता । ^२ पुनाना
^२ वार^५ । ^२ प्रगायता । ^२ शिशु^५न्नाया^२र । ^२ जैःप । ^२ रार^५यि
^२ भू^५३४औ^२होवा । ^२ षतश्रिय^५ए३ ॥ (२) ^२ समीव^५त्साम् । ^२ न
^२ मातृ^५भायि । ^२ हजतागा^५र । ^२ यसा^५धनाम् । ^२ देवावाया^५र
^२ म् । ^२ मदम् । ^२ आ^५र^२भार^५३४औ^२होवा । ^२ दिशव^५समे^२ ॥ (१)
^२ पुनातादा । ^२ हसा^५धनाम् । ^२ यथाशा^५र्द्धार । ^२ यवीतया

११२३४ । यव । इ३णा । यशा३१ । तमा३म् । औ
 २३४वा । अ२३४पा(३) ॥ १८ * ॥ [३]

॥ पौष्कलम् ॥ सखाया३भानि । षीदा२ ३ ४ता ।
 पुनानाया । प्रागाया२३४ता । शिशून्नाया । शैःपा२
 रा२३४पुयिभू६५६ । षतत्रिये२३४५ ॥ (१) समीवा३त्सुअ ।
 मातृ२३४भायिः । इजातागा । यासाधा २ ३ ४नाम् ।
 देवाषियाम् । मदा२मा२३४५भा६५६यि । द्विशवसार
 ३४५म् ॥ (२) पुनाता३दत्त । साधा२३४नाम् । यथा
 शर्दा । पावीता२३४यायि । यथामिन्ना । यवार३३
 ४५णा६५६ । यशन्तमा२३४५म् (३) ॥ १८ † ॥ [४]

॥ शौक्तम् ॥ सखा । यथाऔ२३४वा । निषायि ।

* अ० मा० ७ प्र० १ च० १८ पा० ।

† अ० मा० ८ प्र० १ च० १८ पा० ।

“वाजी” बलवान् वेगवान् वा “सहस्रधारः” बहुधारायुक्तः
सोमः “अव्यम्” अविभवं “वारं” वालं पत्रितं “तिरः” व्यव-
धायकं कुर्वन् “प्राक्षाः” विविधं प्रक्षरति [क्षरतेलुङि रूपम्] ॥

“प्रवाजी”-“प्रसुवानः”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२३१२ ३११ ३११ ३ १२ १२ ३ १
सवाज्यक्षाःसहस्ररेताश्चङ्गिर्मृजानोगोभिःश्रीषानः ॥२०॥

“सः” सोमः “अक्षाः” क्षरति । कोटयः ? “सहस्ररेतः”
बहु-रेतस्कः “बह्वदकः” “अङ्गिः” वसतीवरीभिः “मृजानः”
वृष्यमानः “गोभिः” गाविकारैः क्षीरादिभिः “श्रीषानः”
श्रियमाणः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

११ ३ १ १ ३ १२ १२ ३ १२ १२ ३ १
प्रसोमयाक्षीन्द्रस्यकुक्षानृभिर्यमाणोअद्रिभिःसुतः ॥३१॥१०

हे “सोम !” “नृभिः” ऋत्विग्भिः “येमानः” नियम्यमानः‡
“अद्रिभिः” गावभिः “सुतः” अभिषुतः “इन्द्रस्य” “कुक्षा”
[सप्तम्या ङादेशः (३, ४, ३८)] कुक्षी उदरभूते कलशे वा
“प्रयाहि” प्रकर्षेण गच्छ [संहितायां येमान इत्यत्र षत्वम्]
॥ ३ ॥ १०

* सू० वे० ७, ५, ११, ६ ।

† सू० वे० ७, ५, ११, ७ ।

‡ ‘येमानः—वृष्यमानः’—इति वि० ।

२३^१क् । ^२सानु^३भायिः । ^४ये^५मानो^६श्चा^७र^८द्रायि । ^९भिः ।

^{१०}सुतो^{११}३४पुई । डा(३) ॥ १ * ॥ [२] १०

अथ येसोमास इति ढचात्मकं तृतीयं सूक्तम्, †

तत्र प्रथमा ।

^{१२}ये^{१३}सोमासः^{१४}परावति^{१५}ये^{१६}अर्वावति^{१७}सुन्विरे ।

^{१८}ये^{१९}वा^{२०}दः^{२१}शर्य^{२२}णावति ॥ १ † ॥

एतदादिभ्यासुग्भ्यामिन्द्रार्धं सर्वत्र सोमाभिषवोऽस्तीत्याह—
 “ये” “सोमासः” “परावति” विप्रकृष्टेऽतिदूरेण देशे “ये” वा
 “अर्वावति” अन्तिके देशेऽ “सुन्विरे” अभिषूयन्ते “ये वा”
 “शर्यणावति” ॥ [कुहचेत्रस्य जत्रनार्धं शर्यणावन्तम्नाकं
 मधुर-रस-युक्तं सोमवत् सरोऽस्ति] “अदः” अस्मिन् सरसि
 सुरसा ये सोमा इन्द्रायाभिषूयन्ते । ते अस्माकमभिमत-फलं
 ददात्विति वक्ष्यमाणेन सम्बन्धः ॥ १ ॥

* क० मा० ११ प्र० २ ष० १ सा० ।

† ‘वक्ष्यामिन्द्रोमसाम’—इति ।

‡ अ० वे० ७, १, ४, १ ।

¶ ‘परावतः’—इति निषण्णौ दूर-नामसु पञ्चमं पदम् (१, २६) ।

§ ‘अर्वाके’—इति निषण्णवर्णिक-नामसु षष्ठमं पदम् (१, २६) ।

॥ ‘शर्यणावति—भूमौ’—इति षि० ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 यन्नाञ्जी केपुल्लत्वसुयेमध्येपस्त्वानाम् ।

१ २ १ २ ३ १ २
 येवाजनेषुपञ्चसु ॥ २ * ॥

“ये” वा सोमाः “पार्जीकेषु” ऋजीकानामदूरभवाः पार्जी-
 कादेशास्तेषु† तत्रा “ल्लत्वसु” ल्लत्वानइति देशाभिधानम्,
 तेषु‡ कर्मवस्तु देशेषु च ; किञ्च “पस्त्वानां” सरस्वत्यादीनां
 नदीनां॥ “मध्ये” समीपे च ये सोमा अभिषूयन्ते [“ऋषयो वै
 सरस्वत्यां सप्तमासतेत्यादिषुऽ नदीतीरे यज्ञकरचक्षु अवचात् ;
 किञ्च “जनेषु पञ्चसु” निषाद-पञ्चमासत्वारो वर्षा पञ्चजनास्तेषु ॥
 च “ये वा” सोमा अभिषुताः । ते सोमा अस्माकमभिमत्-फलं
 ददात्वित्युत्तरेच सम्बन्धः ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ७, १, ५, १ ।

† ‘पार्जीकेषु—ल्लत्वसु’—इति वि० ।

‡ ‘ल्लत्वसु—ल्लतेषु स्थानेषु’—इति वि० ।

॥ ‘पस्त्वानां—मृचावाम्’—इति वि० । “पस्त्वान्—इति निचष्टौ वज्र-नामसु
 षड् षट्म् (१, ४,) ।

§ “ऋषयो वै सरस्वत्यां सप्तमासते । ते ऋषयश्चक्षुषं सोमादनयन् हास्याः पुनः
 किमनोऽप्राप्तव्यः कथं मी मध्ये दीक्षितेति । तं वदित्वाऽन्वोदवचनमेवं निषादा चक्षु
 सरस्वत्या उदकं मा वादिति”--इति ऐत० ब्रा० ।

॥ जनेषु पञ्चसु—‘पञ्चजनाः, यजमानसत्वारक्षसिजः’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

११ ३ २ २ २ २ २ १ १ २ २ २ १ १
 तेनोवृष्टिन्दिवस्यरिपवन्तामासुवीर्यम् ।

३ २ ३ २ २ १ २
 स्वानादेवासइन्दवः ॥ ३ * ॥ ११

“स्वानाः” सुवानाः तत्र चाथ अभिषूयमाण “देवासः”
 देवाः द्रीपन-शीलाः स्तुत्या वा “इन्दवः” “ग्रहेषु” चमसेषु
 चरन्तः, “ते” सोमाः “नः” अस्माकं “दिवस्यरि” परि-शब्दः
 पञ्चमौ-द्योतकः, अन्तरिक्षादादित्याहा “वृष्टिम्” [“अग्नी
 प्रास्ताहुतिः सम्यगादित्य सुपतिष्ठते । आदित्वाज्जायते वृष्टिः
 (म० १ अ०)”—इति वृष्टि-कारणत्वात्] किञ्च “सुवीर्यम्”
 शोभन-वीर्योपेतम् पुत्रश्च धनादिकं वा “आ पवन्ताम्” प्राप-
 यन्तु । यजमानः सोमिनाभिमत-फलानि प्राप्नोति खलु ॥

“स्वानाः”-“सुवानाः”—इति पाठो ॥ ३ * ॥ ११

१ २ २ २ १ १ १ २ १ १
 ॥ जरावोधीयम् ॥ येसोमासोवा । पारावतायि ।

१ २ १ १ १ १ १ २ १ १ १
 येआर्वा२३वा । तिसुन्वायिरायि । येवादा१ःशा२३र्या ।

४ २ ३ १ २ २ १ १ १ १ १
 णा । वतो३४५ई । डा ॥(१) यआज्जीकोवा । षूक्त्वमू ।

१ २ १ १ १ १ १ २ १ १
 र्यमाध्या२३यिषा । स्तियानाम् । येवाजा१ना२३यिषू ।

* अ० वे० ०, १, ५, ४ ।

कामया अभिलषन्वा “गिरा” स्तुत्या [“कामये”—इत्यथापि
 ये आदेशः पूर्ववत् । यद्वा त्वां कामये अभिलषामि] ॥

“कामये”-“कामया”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १७ ११७ १ ११ १ १ १ १ १ १ १ १
 पुरुचादिसदृङ्ङसिदिशोविश्वाननुप्रभुः ।

१ १ १
 समन्तुत्वाह्वामहे ॥ २ * ॥

हे अग्नि ! “पुरुचा हि” बहुषु हि देशेषु त्वं “सदृङ् अवि”
 समान-द्रष्टा भवसि अतएव “विश्वानु” सर्वा दिश “अनु” लक्ष्य
 “प्रभुः” ईश्वरो भवसि । ईदृशं “त्वा” त्वां “समन्तु” सङ्ग्रा-
 मेषु रक्षणार्थं “ह्वामहे” आह्वयामहे ॥

“दिशः”-“विदिशः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 समन्तस्त्रिभवेसेवाजयन्तोह्वामहे ।

१ १ १ १ १
 वाजेषुचिचराधसम् ॥ ३ † ॥ १२

“समन्तु” समदेषु सङ्ग्रामेषु “वाजयन्तः” बलमिच्छन्तो
 बलम् “अवसे” रक्षणार्थम् “अग्निं ह्वामहे” । कौटुम्भम् ?
 “वाजेषु” सङ्ग्रामेषु “चिचराधसम्” याचनीय-धनम् ॥ ३ ॥ १२

* ऋ० वे० ५, ८, १९, १ ।

† ऋ० वे० ५, ८, १९, ४ ।

^{५ २ २} ॥ वात्सम् ॥ ^{१ २ २} आतेवत्साः । ^{१ २ २} मनोयमत् । ^{१ २ २} परमात् ।
^{१ २ २} चित्स धारश्स्थात् । ^{१ २ २} अग्रायित्वाश्काश् । ^{५ ५ ५} मयोवा । गा
^५ पृथिरोद्दहायि ॥ (१) ^{१ २ २} पुद्वाही । ^{१ २ २} सहङ्कसि । ^{१ २ २} दिशो
^{१ २ २} विश्वाः । ^{१ २ २} अनुप्रारम्भूः । ^{१ २ २} समात्सूत्वाश् । ^{५ ५ ५} ह्वोवा ।
^५ मापृद्दोद्दहायि ॥ (२) ^{१ २ २} समत्मूवा । ^{१ २ २} ग्निमवत्ते । ^{१ २ २} वाजयन्तः
^{२ २ २} ह्वामारश्हायि । ^{१ २ २} वाजायिषूश्चाश्यि । ^{५ ५ ५} चरोवा । धा
^५ पृसोद्दहायि (३) ॥ १७ ७ ॥ [१] १२

अथ द्वितीय-दृष्टे—

प्रथमा ।

^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २} त्वन्नद्द्राभरचोजीनृम्णांशतक्रतोविचर्षणे ।

^{१ २ २ २ २ २ २} आवीरम्पृतनासद्धम् ॥ १ १ ॥

• अ० ना० ४ प्र० १ च० १७ वा० ।

† अ० वा० ५, ६, ७, ० (१ भा० ८१४४०) = अ० वे० ४, २, १०, १ ।

हे “शतक्रतो” बहुकर्मन् ! “विचर्षणे” विद्रष्टः इन्द्र ! त्वं
 “नः” अस्माभ्यम् “ओजः” बलं “मृगं” धनं च “आ भर”
 आहर । “वीर” वीर्योपेतम् “पृतनासहं” सेनानामभि-
 भवितारं त्वाम् “आ” याचामह इति शेषः ॥

“आभरओजः”-आरुताओजः—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ १२ ११ ११ २३ १२ १२ ११ १
 त्वं हिनः पिता वसो त्वम्माता शतक्रतो बभूविथ ।

१ २ १ १ ०
 अथाते सुम्नमीमहे ॥ २ * ॥

हे “वसो” वासयितः ! “शतक्रतो” बहुकर्मन् इन्द्र ! त्वं “नः”
 अस्माकं “पिता” पित्रवत् पालको “बभूविथ” भव “त्वं” “माता”
 मातृवद्धारकश्च बभूविथ । अथ च वयं “ते” तव स्वभूतं “सुम्नं”
 सुखम् “ईमहे” याचामहे ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ १ १ १ १ १
 त्वां ह्युक्विन्पुरुश्च तवाजयन्तमुपब्रुवे सहस्रत ।

१ १ १ १ १ १
 सनोरास्वसुवीर्यम् ॥ ३ † ॥ १३

* सू० ४० ४, २, १०, २ ।

† सू० वे० ४, ९, १०, ३ ।

[सहसा बलेन स्तोत्रभिर्युक्तः कृतः सहस्रतः] हे “सह-
स्रत” इन्द्र ! [स्तुत्या हि देवताया बलं वर्धते, तस्य सम्बोधनम्]
—“शुषिन्” अतएव बलवन् ! “पुरुहुत” पुरुभिर्बहुभिर्यजमानै
राहुतेन्द्र ! “वाजयन्तं” बलमिच्छयन्तं त्वाम “उपब्रुवे” उप
स्तोमि । “सः” त्वं “नः” अस्मभ्यं सुवीर्यं धनं “रास्व” देहि ॥

“सहस्रत”-“शतक्रतो”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १३

॥ औपगवाद्यम् ॥ तुवन्नाशइन्द्रआभरा । औजोनु
म्णशतक्रतोविचर्षणायि । आवौर । हौर । ऊवा
रशयि । राश्रपा । जनासाहाम् ॥ (१) तुवश्चाशयिन्नः
पितावसाड । त्वन्माताशतक्रतोवभूविया । अथौर ।
हौर । ऊवारशयि । ताश्रयिसू । मन्मीमाहायि ॥ (२)
तुवाश्रयिस्तुहृता । वाजयन्तमुपब्रुवेसहस्रता । स
नौर । हौर । ऊवारशयि । राश्रखा । स्वौरायाम् ।
शे । चाश्रयैः । हियाश्रौचोवा । एश । उपाश्रयै
१११
३४५ (३) ॥ १८ * ॥ [१] १३

अथ द्वितीय-वृत्ते—

प्रथमा ॥

१ २ ४ १ ४ २ १ २
यदिन्द्रचित्रमइहनास्तित्वादातमद्रिवः ।

१ २ १ २ २ १ २
राधस्तन्नोविदहसउभयाहस्याभर ॥ १ * ॥

हे “अद्रिवः” वषवन् ! “चित्र” चायमीयेन्द्र ! “त्वादातं
त्वया दातव्यं यद्वनं “मे” मम “इह” अस्मिंस्तोके “नास्ति”,
हे “विदहसो” लब्धधनेन्द्र ! “नः” अस्माभ्यम् “उभया हस्ती”
उभाभ्यां हस्ताभ्यां तद् “राधः” “आभर” आहर ॥

“मइह”—“मेहना”—इति छन्दोगानां बह्वृचानां पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ २
यन्मन्यसेवरेष्यमिन्द्रद्युक्षन्तदाभर ।

२ २ २ १ २ २ १ २ २ २ २ १ २ -
विद्यामतस्यतेवयमकूपारस्यदावनः ॥ २ † ॥

हे इन्द्र ! “वत्” “द्युक्षम्” अन्नं “वरेष्यं” वरणीयं “मन्यसे”
“तत्” द्युक्षम् “आभर” अस्माभ्यम् । “ते” तव सम्बन्धिनी “वयं”

* ऋ० आ० ४, १, १, ४ (१भा० ०-४४०) = ऋ० वे० ४, १, १०, १ ।

† ऋ० वे० ४, १, १०, १ ।

“तस्य” तादृशस्योक्तलक्षणस्य “अकूपारस्य” [अकुम्भितः पारो
 अन्तो यस्य तादृशस्याक्षस्य “दावनः” दानस्य “विद्याम” स्वाम् ॥
 “दावनः”-“दावने”—इति पाठी ॥

अत्र तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
 यत्तेदिक्षुप्रराध्यमनोअस्तिश्रुतम्बृहत् ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 तेनदृढाचिदद्रिवआवाजन्दर्षिसातये ॥ ३# ॥ १४

॥ इति चतुर्यः प्रपाठकः ॥

हे इन्द्र ! “ते” तव “दिक्षु” “प्रराध्य” प्रकर्षेण स्तुत्यं
 “श्रुतं” “बृहत्” महत् यत् “मनः” “अस्ति”, “तेन” मनसा
 हे “अद्रिवः” वक्ष्यमिन्द्र ! “दृढाचित्” दृढमपि “वाजम्”
 अक्षम् “आ दर्षि” आदार्यसि, “सातये” अस्मात्सभजनाय
 साभाय वा ॥

“दिक्षु”-“दिरसु”—इति पाठी ॥ ३ ॥ १४

३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 ॥ वीरुम् ॥ यदिद्रश्चित्तमइ । चनार । आस्ती ।

१२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 त्वादाममद्रिवः । राधस्तारश्नाः । वीवीर । ददसा

२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 उ । उभयाश्श्वा । स्तायाश्श्वा । भारश्श्वाश्श्वा ॥(१)

^३ यन्म^४न्य^५सेवरे । ^{३२} णिया३म् । ^४ आयिन्द्रा । ^१ द्यु^५क्षन्तदाभ
^२ र । ^१ विद्यामा३३ता । ^१ स्यास्या३ । ^{१२} तेवयाम् । ^२ अकूपा
^२ र३रा । ^१ स्यादा३३ । ^१ वार३ना३३३ः ॥ (२) ^{३४२५} यत्तेदिक्षुप्र
^२ रा । ^१ धिया३म् । ^४ मागाः । ^१ अस्तिश्रुतम्बृहत् । ^२ तेनदा
^१ र३र्था । ^१ चायिवा३यित् । ^१ अद्रिवाः । ^{२२} आवाजार३दा ।
^१ षायिसा ३३ । ^१ ता ३३ या ३४ ३ यि । ^१ ओर३३ ५ ई ।
 डा(३) ॥ १८* ॥ [१]

^{२१} ॥ वसिष्ठप्रियम् ॥ ^४ यदिन्द्रा३३ । ^४ चित्रमद्बृह । ^४ ना
^५ स्ती । ^{२२} त्वादा३तामद्रायिवो३ । ^{२१} राधास्तन्नो३ । ^१ विदा
^२ रद्वार३३साड । ^{१२} ऊभाओ३३३वा । ^{१२} याहाओ३३३वा ।
^५ स्तियापुभरा ॥ (१) ^{११} यन्मन्या३३ । ^{४२} सेवरेणिम् । ^४ आयिन्द्रा ।
^२ द्युक्षा३न्तादा३भारा३ । ^१ विद्यामता३ । ^१ स्यतार३यिवा३३

^५ ४याम् । ^{१ २ ३} आकाशोर३४वा । ^५ ^{१ २ ३} पाराशोर३४वा । ^४ स्रदा
^५ ५नाः ॥ (२) ^{२ १ २} यत्तेदीर३ । ^{४ ५ २} सुप्रराधियम् । ^{४ ५} मानाः ।
^२ ४स्तीश्श्रुतम्बुहा^{१ ०} रत् । ^{२ १ २} तेनाहृडा^१ । ^{१ २ ३} चिदा^१ रद्रा^१ ३४यि
^५ वाः । ^{१ २ ३} आवाशोर३४वा । ^{१ २ ३} जान्दाशोर३४वा । ^५ पिसापूत
यावि । होपूई । डा(३) ॥ १८ * ॥ [२] १४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायणस्य अष्टमस्याध्यायस्य

षष्ठः खण्डः † ॥ ६ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हाहं निवारयन् ।

पुमर्षांसतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ ८ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्तक-श्रीवीर-

बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणाचार्येण

विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

उत्तरायण्ये अष्टमोऽध्यायः ‡ ॥ ८ ॥

* क० मा० १३प्र० २ अ० १८पा० ।

† 'समाप्तोऽनत्युत्तमसप्तः'—इति वि० ।

‡ चतुर्थः प्रपाठकः परिसमाप्तः—इति वि० मूलपुस्तकादिसम्मतचेतिश्रम् ॥

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्भमि तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ ८ ॥

॥ अथ नवमोऽध्याय आरभ्यते * ॥

तत्र,

शिशुञ्जानमिति प्रथम-खण्डे† द्विचामकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ १ २ १ २ १ १
शिशुञ्जानं ह्येतन्मृजन्ति

२ २ २ १ २ १ २ १ २
शुभ्रन्तिविप्रम्भरुतोगणेन ।

३ २ २ १ २ २ २ १ २
कविर्गोर्भिष्वाव्येनः‡ कविः संसत्

२ २ २ २ २ २ २ २ २
सोमः पवित्रमत्येतिरेभन् ॥ १ ञ ॥

“शिशुम्” इदानीमुत्पन्नत्वाच्छिशुवत्तिष्ठन्तम्§ [यद्वा, पापा-
न्वित मकुर्वन्तं विनाशयन्तम्] “जज्ञानम्” प्रादुर्भूतम्॥ अतएव

* ‘इदानीमहमस्यज्ञानारिंशुञ्चते’—इति वि० ।

† ‘गायत्र-प्रवृत्ति-साम्नां ब्राह्मणेनाप्येयमुक्तम्’—इति वि० ।

‡ ‘गोभिः काव्येन’—इति विश्वंमध्यपाठः ख० सु० पु० ।

¶ ख० वे० ७, ४, ८, ९ ।

§ ‘शिशुं—शंसनीयम्’—इति वि० ।

॥ ‘जज्ञानं—जायमानम्’—इति वि० ।

“हृष्यतं” [हृष्य गतिकान्त्योः (भ्वा० प०)] । अस्मदृशी-
त्वादिना अतच् । सर्वैः काम्यमानं सोमं “सृजन्ति” मरुतः*
शोधयन्ति किञ्च “विप्र” मेधाविनं सोमं “गणे न” आक्रीयेन†
सप्तसङ्घाकेन “शुश्रन्ति” अलङ्कुर्वन्ति‡ । ततः “कविः” क्रान्त-
प्रज्ञः सोमः “काव्येन” कवि-कर्मणैव “कविः” शब्दयितव्यः सन्
शब्दायमानः “गीर्भिः” स्तुतिभिः सह “पवित्रम्” “अत्येति”
अतीत्य गच्छति ॥

“विप्रम्”—इति छन्दोगाः, “बह्विम्”—इति बह्वृचाः पठन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
ऋषिमनायऋषिहृत्स्वर्षाः

३ १ २ ३ १ २ ३ २
सहस्रनीथःपद्वीष्कवीनाम् ॥ १ ॥

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
तृतीयन्धाममहिषास्त्रिषास

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
न्सोमोविराजमनुराजतिष्टुप् ॥ २ § ॥

“ऋषिमनाः” सर्वदर्शनशीलमनस्कः, अतएव “ऋषिहृत्”
सर्वस्य दर्शनकर्त्ता प्रकाशनस्य कर्त्ता “स्वर्षाः” सर्वस्य सूर्यस्य वा

* ‘मरुतः—आदित्यरश्मयः’—इति वि० ।

† ‘अचम—सम्पातेन’—इति वि० ।

‡ ‘शुश्रन्ति—पावयन्ति’—इति वि० ।

॥ “पद्वीः कवीनाम्”—इति विसर्गसन्ध्यपाठः अ० सु० पाठः ।

§ अ० वे० ७, ४, ८, २ ।

सम्भक्ताः “सहस्रनीयः” [नीथा स्तुतिः] बहुविध-स्तुतिकः
 “कवीनां” क्रान्त-प्रज्ञानां मध्ये “पदवीः” खलितानां पदानां
 साधुत्वेन संयोजयिता यः सोमो विद्यते स “महिषः” महान्
 पूज्यो वा सोमः “दृतीयं धाम” द्युलोकं “सिषासन्” सम्भक्तुमि-
 च्छन् “स्तुप्” स्तूयमानः सन् “विराज” विशेषेण राजन्तं दीप्य-
 मान मिन्द्रम् “अनुराजति” प्रकाशयति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २३ १ २२२ ३ १ २
 चमूपच्छेपनःशकुनोविभृत्वा

३ २ २१८ १८ ३ १ २
 गोविन्दुर्द्रुस्रायुधानिबिभ्रत् ।

३ २ २ १८ १८ ३ २
 अपामूर्मिंसचमानःसमुद्र

३ २ २ १ २ २ १ २
 न्तुरीयन्धाममहिषोविवक्ति ॥ ३ * ॥ १

“चमूपत्” चमन्ति भक्षयन्त्येति चम्बसमसास्त्रेषु सीदन्तं
 यद्वा, चम्बो अधिषवणफलके तयोवर्त्तमानः “स्थेनः” शंसनीयः
 “शकुनः” शक्तेः सामर्थ्यकारी “बिभ्रत्वा” [हरतेरातोमनिन्वि-
 त्यादिना (३, २, ७४) कनिप्] पात्रेषु विहरणशीलः

* ऋ० वे० ७, ४, ९, ४ ।

† ‘चमूपत्— * * * । अथवा चमूम्, सेनासु सीदति’—इति वि० ।

“गोविन्दुः” यजमानानां गवां लक्षकः* [विन्दुरिच्छुरिति
 उ-प्रत्ययान्तत्वेन निपातितः] “द्रुषः” धारयन् † “अपाम्”
 उदकानाम् “कर्मि” प्रेरकं “समुद्रम्” [अन्तरिक्षनामैतत्
 (निघ० १, ३)] अन्तरिक्षं “सचमानः” सेवमानः “महिषः”
 महान् य एवं विधः सोमः स “तुरीय” चतुर्थं धाम चान्द्रमसं
 स्थानं‡ “विवक्ति” सेवते सूर्यलोकस्योपरि चन्द्रमलोकी विघत
 इति यमः पृथिव्या अधिपतिः समावत्वित्यादिभिश्चन्द्रमानस्य
 चामधिपतिः सद्यमत्ववैचित्यन्तेर्मन्त्रैर्घ्रायते ॥ ३ ॥ १

॥ पार्थम् ॥ ^१ओ^१श्चो^१श्होयि । शि^१शु^१ञ्ज^१ज्ञा । ना^२श्^२
^१ह्य^१ । त^२म्भृ^२जन्तायि । शु^१भन्ति^१वायि । प्रा^२श्म^२ह । तो
^१गणे^१ना । क^२वि^२गी^२र्भायिः । का^२श्वि^२ये । ना^२क^२वि^२स्सान् ।
^१सोमः^१पवायि । चा^२श्म^२ति । चा^२श्^२श्^२यि । ती^२श्^२रा^२पुयि
^१भा^१श्^१पु^१द्^१न् ॥ (१) ऋ^२षि^२मनाः । या^२श्^२श्^२षि । ह्य^२न्सु^२वर्षाः ।
^१सह^१स्रनायि । या^२श्^२पद । वीः^२क^२वीनाम् । तु^२ती^२यन्धा ।

* ‘गोविन्दुः—जावः उदकं वाक् अधिवी चादित्यरश्मयो वा । एतानि बी
 विन्दति स ग्रीवित् । विदञ्जाने विदसामे विदसनायाम्’—इति वि० ।

† ‘द्रुषः—उदकसम्पन्नः’—इति वि० ।

‡ ‘तुरीयं धाम— * * * द्वीपकसमम्’—इति वि० ।

^{१ १} माश्महि । ^{१ १ ४ ५} षःसिषासान् । ^{१ १ १ १} सोमोविरा । ^{१ १} जाश्मनु ।
^१ राश्भृत् । ^{१ ४} जाश्तापुयिष्टईपुई ॥ २) ^{१ १ १} चिमूषच्छायि । ^१ ना
^१ शःशकु । ^{१ ३ ४ ५} नोविभृत्वा । ^{१ १ १} गोविन्दुद्रा । ^{१ १ १} प्साह्त्रायु ।
^{१ १ ३ ४ ५} धानिबिभ्रात् । ^{१ १ १ १ १} अपामूर्मायिम् । ^{१ १ १} सचमा । ^{१ ३ ४ ५} नःसमुद्रा
^{१ १} म् । ^{१ १} ओश्दोश्दोयि । ^{१ १} तुरीयन्धा । ^१ माश्महि । ^१ षोश्
^{१ ४} भृत् । ^{१ ४} वाश्यिवापुक्ताईपुईयि(३) ॥ १२ * ॥ [१]

^१ ॥ महावामदेव्यम् ॥ ^१ शाऽपुयिष्टुम् । ^{४ १} यज्ञाश्नाश्च
^{४ ५} चर्यताम् । ^१ मा । ^{१ १} जन्तिष्टुम्भन्तिविप्रम्भरुतोगणेनकवि
^{१ १ १ १ १} गीर्भिःकाव्येनाकविःसन्सोमः । ^{१ १} पा । ^{१ १ १ १ १} औश्दोश्दोयि ।
^{१ १ १ १ १} वित्राश्मर्तायि । ^{१ १ १ १} एत्ये । ^१ दोश् । ^१ ऊम्नाश् । ^१ राऽर्यि
^५ भो ३ पु ह्ययि ॥ (१) ^४ आऽपुर्विं । ^{४ १ ४ ५} मनाश्याश्चष्टषिकृत् ।
^{१ १ १ १ १ १ १} सू । ^{१ १ १ १ १ १ १} वर्षाःसहस्रनीयःपदवीःकवीनांश्चतीयन्धाममहिषः

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२} ^{१३} ^{१४} ^{१५} ^{१६} ^{१७} ^{१८} ^{१९} ^{२०} ^{२१} ^{२२} ^{२३} ^{२४} ^{२५} ^{२६} ^{२७} ^{२८} ^{२९} ^{३०} ^{३१} ^{३२} ^{३३} ^{३४} ^{३५} ^{३६} ^{३७} ^{३८} ^{३९} ^{४०} ^{४१} ^{४२} ^{४३} ^{४४} ^{४५} ^{४६} ^{४७} ^{४८} ^{४९} ^{५०} ^{५१} ^{५२} ^{५३} ^{५४} ^{५५} ^{५६} ^{५७} ^{५८} ^{५९} ^{६०} ^{६१} ^{६२} ^{६३} ^{६४} ^{६५} ^{६६} ^{६७} ^{६८} ^{६९} ^{७०} ^{७१} ^{७२} ^{७३} ^{७४} ^{७५} ^{७६} ^{७७} ^{७८} ^{७९} ^{८०} ^{८१} ^{८२} ^{८३} ^{८४} ^{८५} ^{८६} ^{८७} ^{८८} ^{८९} ^{९०} ^{९१} ^{९२} ^{९३} ^{९४} ^{९५} ^{९६} ^{९७} ^{९८} ^{९९} ^{१००}

सिषासन्सोमः । वा । औश्चोहायि । राजारश्मन् ।
 राजौहोश्च । ऊम्मार । ताऽर्यिष्टोश्चहायि ॥ (२) चा
 ऽधूम । षष्वाऽर्यिनाऽऽकुनाः । वायि । भृत्वागोवि
 न्दुर्द्रप्सआयुधानिविभ्रदपामूर्मिऽसचमानःसमुद्रन्तुरी ।
 या । औश्चोहायि । धामारश्महायि । षोवौहोश्च ।
 ऊम्मार । वाऽर्यक्तोश्चहायि (३) ॥ ७ * ॥ [२]

॥ हाउउज्जवायिवासिष्ठम् ॥ हायि । उज्जवायि ।
 शिशाश्चौहोवा । जज्ञा । नाश्च्यर्ष्य । तम्भृजन्ता
 यि । शुम्भाश्चौहोवा । तिवायि । प्राश्मरु । तौ
 गणेना । क्वाश्चौहोवा । गीर्भायिः । काश्विय ।
 नाकविःसान् । सोमाश्चौहोवा । पवायि । त्राश्
 मति । आश्च्यि । तीश्चाप्यिभाद्दृष्टन् ॥ (१) ऋषा

३४ औहोवा । मनाः । याश्चपि । ह्यत्सुवर्षाः । स

हाश्च औहोवा । सनायि । थारःपद । वीःकवीनाम् ।

तृताश्च औहोवा । यन्धा । माश्महि । षःसिषासान् ।

सोमाश्च औहोवा । विरा । जाश्मनु । राश्च । जा

श्तापुयिष्टू ईप् ईप् ॥ (२) चमूश्च औहोवा । षक्त्वायि ।

नाश्चकु । नोविभूत्वा । गोवाश्च औहोवा । दुर्द्रा ।

प्साश्चायु । धानिविभ्रात् । अपाश्च औहोवा । ज

म्नायिम् । सचमा । नःसमुद्राम् । ह्ययि । उज्जवा

यि । तुराश्च औहोवा । यन्धा । माश्महि । षोश्च

३ । वाश्चिवाप्क्ता ईप् ईयि (३) ॥ ७ * ॥ [३]

॥ उज्जवायिवासिष्ठम् ॥ उज्जवायि । शिशाश्च औ

होवा । जज्ञा । नाश्च चर्य्य । तंमृजन्तायि । शुभा

^{३२ ४२ ५} ३४औहोवा । ^१ तिवायि । ^{१ १} प्राश्मरु । ^{१, ३ ४ ५} तोगणेना । ^३ क
^१ वाश्^{३२ ४२ ५}औहोवा । ^{१२} गौर्भायिः । ^{१ १२} काश्विये । ^{१, ३ ४ ५} नाकविःसा
^{३२ २} न । ^{३२ ४२ ५} सोमाश्^१औहोवा । ^१ पवायि । ^{१ १} चाश्मति । ^१ आ
^{१ ४} ३४३यि । ^{१ २} तीश्^{३२ ४२ ५}राप्रयिभाद्^१पुद्^१न् ॥(१) ऋषाश्^{३२ ४२ ५}औहोवा ।
^१ मनाः । ^२ याश्^१चष्टि । ^{१ ३ ४ ५} क्खत्सुवर्षाः । ^{३ १} सहाश्^{३२ ४२ ५}औहोवा ।
^१ सनायि । ^{१ १} याश्^{१ ३ ४ ५}पद । ^{३ २} वीःकवीनाम् । ^{३ २ ४ २} तृताश्^{३२ ४२ ५}औहो
^५ वा । ^१ यन्धा । ^१ माश्^{१ ३ ४ ५}महि । ^{३ २ १} षःसिषासान् । ^{३ ४} सोमा ३ ४
^{३२ ४२ ५} औहोवा । ^१ विरा । ^{१ १} जाश्^{१, ३ ४ ५}मनु । ^१ राश्^{१ ४}३४३ । ^{१ ४} जाश्^{३ ४}तापु
^{३ २} यिष्टूद्^{३२ ४२ ५}पुद्^१प ॥(२) चमूश्^१औहोवा । ^१ षक्^१प्रायि । ^१ ना
^१ शःशकु । ^{१, ३ ४ ५} नौविभृत्वाम् । ^{३ २ १} गावाश्^{३२ ४२ ५}औहोवा । ^१ दुर्द्रा ।
^{१ १२} पसाश्^{३२, ३ ४ ५}चायु । ^{३ २} धानिबिभ्रात् । ^{३ २ ४ २} अपाश्^{३२ ४२ ५}औहोवा । ^{३ २} ज
^{२ २ २} ऋयिम् । ^{२ ३ ४ ५} सचमा । ^{३ १} नःसमुद्राम् । ^३ उज्जवायि । ^३ तु

रा३४औद्योवा । यन्धा । मा३महि । षो३४३ । वा

४
इयिवाप्रक्ताईप्रइयि(३) ॥ १८ * ॥ [४]

॥ उद्वभ्दार्गवम् ॥ शिशुञ्जाज्ञार३ । न्च्यर्था
 २२ र३म् । मृजन्तायि । शुभन्तायिवा३इयि । प्रम्महृतो
 २१२ र३ । गणेना । कविर्गायिर्भार३यिः । कावियेनार३ः ।
 २१ कविःसान् । सोमःपावार३यि । त्रमतायिये३ । ति
 १२२ रेभा३नाउ ॥ (१) ऋषिमानार३ । ओयञ्चषीकृ३त् ।
 २१ सुवर्षाः । सहस्रानार३यि । थःपदावार३यिः । कवी
 २२ नाम् । तृतीयान्धार३ । ममहायिषार३ः । सिषासा
 २२ न् । सोमोवायिरार३ । जमनूरार३ । जतिष्ठा३१उ ॥ (२)
 २२ चमूषाष्ट्या३यि । नःशकूनोर३ । विभृत्वा । गोवि
 १ न्दूर्दर३ । प्सआयूधार३ । निविभ्रात् । अपाम्ग्मा

२३यिम् । सचमाना२३ः । समुद्राम् । तुरीयान्धा२३ ।
ममहायिषो२३ । विवक्ता३१उवा२३४५(३) ॥ ४ * ॥ [५]

॥ वैश्वज्योतिराद्यम् ॥ द्वाउद्दोवा३हायि । शिशुञ्ज

ज्ञानां च्छर्या३तांमृजन्ता२३४५यि । शुभ्रन्तिविप्रमरु

३तो गणेना२३४५ । कविगोभिःकाश्ये३नाकविःसा२३४५

न् । सोमःपवित्रमतीश्यायितिरेभा२३४५न् ॥(१) च्छषि

मनायच्चषी३कृत्सुवर्षा२३४५ः । सच्चसनीथःपदा३वायिः

कवीना२३४५म् । तृतीयन्धाममद्दी३षाःसिषासा२३४५

न् । सोमोविराजमनू३राजतिष्टू२३४५प् ॥(२) चमूषच्छे

नःशकूनोविभृत्वा२३४५ । गोविन्दूर्द्रप्सत्रायू ३ धानिबि

ध्वा२३४५त् । अपामूर्मिं३सचमा३नाःसमुद्राम्३४५म् ।

२२ २ ३२ १ ० १११२ २२ २ २
 तुरीयन्धाममदीर्घोविवक्ता२३४पुयि । हाउहीवा३हायि ।

१११
 वा३४५(३) ॥ ७ ॥ * [ई] १

एतेसोमा इति नवर्चं द्वितीयं सूक्तं,

तत्र प्रथमा ।

३१२ २२ ३ २ ३१२ २२ ३ १ २
 एतेसोमाअभिप्रियमिन्द्रस्यकाममक्षरन् ।

१२ १ ३३ २२
 वर्द्धन्तोअस्यवीर्यम् ॥ १ † ॥

“एते” अभिषुता इमे सोमाः “अस्य” इन्द्रस्य “वीर्यं” शक्तिं
 “वर्द्धन्तः” वर्द्धयन्तः “इन्द्रस्य” “कामं” काम्यं “प्रियं” प्रीतिकरं
 “समभ्यक्षरन्” अभ्यवर्षन् अभिपवन्ते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ १
 पुनानासश्चमूषदोगच्छन्तोवायुमश्विना ।

१२ ३ १ २
 तेनोधत्तसुवीर्यम् ॥ २ ‡ ॥

हे सोमाः ! “पुनानासः” पुनाना अभिषूयमाणाः “चमूषदः” वा
 चमसेषु सीदन्तः गच्छन्तः “वायुम्” “अश्विना” अश्विनो च

* ऊ० गा० २३ प्र० २ अ० ७ सा० ।

† ऊ० वे० ६, ७, २०, २१ ।

‡ ऊ० वे० ६, ७, २०, २१ ।

वा ‘चमूषदः’—अश्वीथेषु सीदन्ति अथवा अभिपवन्तः फलकचर्मणश्च उपरि सीदन्ति
 चमूषदः—इति वि० ।

“गच्छन्तः” प्राप्नुवन्तः ते यूयं “नः” अस्मभ्यं “सुवीर्यं” शोभन-
वीर्यं “धत्तु” प्रयच्छत ॥

“धत्त”-“धान्तु”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

११ ११ १ १ ११ ११
इन्द्रस्यसोमराधसेपुनानोऽहर्हि चोदय ।

११ ११ ११ ११ ११
देवानां योनिमासदम् ॥ ३ ॥

हे सोम ! “पुनानः” पूयमानस्त्वं “राधसे इन्द्रस्य” इन्द्रस्य
संराधनाय “हर्हि”—इति हृदय-सम्बन्धि स्थानं† “चोदय”
प्रेरय । अहमपि “देवानाम्” इन्द्रादीनां “योनिं” स्वर्गाख्यं
स्थानम् “आसदं” प्राप्तवान् [यद्वा, देवानां यवन-साधनं यन्नाख्यं
स्थानं प्राप्तवानस्मि ॥

“देवानाम्”-“ऋतस्य”—इति पाठौ ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

११ १ ३ ११ ११ ११ १ ११ १ ११ १ ११
मृजन्ति त्वाद्गच्छिपोद्धिन्वन्तिसप्रधीतयः ।

११ ११
अनुविप्राश्चमादिषुः ॥ ४ ॥

● ऋ० वे० १, ७, १०, १ ।

† ‘हर्हि—हृदये’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० १, ७, १०, ४ ।

हे सोम ! “त्वा” त्वां “दश” दशसङ्ख्याकाः [“क्षिपः
अङ्गुलिनामैतत् (२, ५, ३,)] अङ्गुलयः “सृजन्ति” शोध-
यन्ति । ततः “सप्त” सप्तसङ्ख्याकाः* “धीतयः” होत्रकाश्च
त्वां “हिन्वन्ति” स्व-स्व-व्यापारैः प्रीणयन्ति । तथा “विप्राः”
मेधाविनः स्तोतारश्च त्वाम् “अनु अमादिषुः” अनुमादयन्ति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

२ १ ९ ३ १ ९ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ २ २
देवेभ्यस्त्वामदायकं सृजानमतिमेधयः ।

१ २ २
सङ्गोभिर्वासयामसि ॥ ५ १ ॥

हे सोम ! “कं” सुखभूतं “त्वा” त्वां “देवेभ्यः” देवानां
“मदाय” मदार्थं “गोभिः” गोर्विकारैः पयोभिः “संवासयामः”
संस्थापयामः । कीदृशम् ? “मेधयः” अवेर्लोमानि दशा-
पवित्र रूपेण “अति सृजानम्” अत्यन्तं सृजन्तं दशापवित्ररूपेषु
अवेर्लोमसु वर्त्तमानमित्यर्थः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

३ १ ३ २ ३ १ २ २ २ १ २ २
पुनानःकलशेष्वावस्त्राण्यरुषोद्धरिः ।

२ ३ १ २
परिगव्यान्यव्यत ॥ ६ ३ ॥

● ‘सप्तधीतयः—बुद्धियुक्ताः सप्तर्त्विजः ; धीतयः स्थापनकराः’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ७, २०, ५ ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, १०, ६ ।

“पुनानः” पूयमानः “कलशेषु” द्रोणकलशेषु* आसिच-
मानः “अरुषः” आरोचमानः “हरिः” हरितवर्षः सोमः
“गञ्जानि” गो-सम्बन्धीनि पयःप्रभृतीनि “वस्त्राणि” वासांसि
“परि अव्यत” पर्याच्छादयति† ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी ।

६ १ ३ १ २ १ १ ७ ३ २ ३ १ २
मघोनआपवस्वनोजहिविश्वाअपद्विषः ।

२ ३ १ २ १ १ २
इन्दोसस्त्रायमाविश ॥ ७ ‡ ॥

हे “इन्दो” सोम ! “मघोनः” धनवतः “नः” अस्मान्
“आ” आभिमुख्ये न “पवस्व” चर “विश्वा” विश्वान् “द्विषः”
द्वेष्टीन् “अप जहि” मारय च “सस्त्रायं” मित्रभूतमिन्द्रम्
“आविश” प्राप्तुहि ॥ ७ ॥

अथाष्टमी ।

३ १ २ ३ १ ८ २ ८ ३ १ २
नृचक्षसन्त्वावयमिन्द्रपौतस्वर्विदम् ।

३ १ २ ३ १ ८ २
भक्षीमहिप्रजामिषम् ॥ ८ ¶ ॥

* ‘कलशेषु कलशसम्बन्धिषु पयश्चमसादिवु’—इति वि० ।

† ‘अव्यत—असय’—इति वि० ।

‡ सू० वे० ६, ७, ३१, २ ।

¶ सू० वे० ६, ७, ३१, २ ।

हे सोम ! “वृचक्षसं” वृणां द्रष्टारं “सर्विदं” सर्वन्नम्*
 “इन्द्रपीतं” त्वां सेवमाना वयं “प्रजां” पुत्रादिकाम् “इषम्”
 अन्नञ्च “भक्षीमहि” भजेम ॥ ८ ॥

अथ नवमी ।

३ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २ २
 वृष्टिन्दिवःपरिस्रवद्युन्नम्पृथिव्याअधि ।

१ २ ३ १ २
 सद्योनःसोमपृत्सुधाः ॥ ९ † ॥ २

हे “सोम ।” त्वं “दिवः” द्युलोकाद् “वृष्टिं” वर्षं “परि-
 स्रव” परितो वर्षं, “पृथिव्या अधि” [अधीति सप्तम्यर्थानुवादी]
 “द्युन्नम्” अन्नञ्च उत्पादयेति शेषः । “नः” अस्माकं‡ “सहः”
 बलं “पृत्सु” सङ्गामेषु “धाः” धेहि ॥ ९ ॥ २

इति सामवेदार्थं प्रकाशे उत्तरायण्यस्य नवमस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

* ‘सर्विदं—सर्वस्य वेत्तारम्’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ७, ११, १ ।

‡ ‘नः—अस्माकम्’—इति वि० ।

अथ द्वितीये खण्डे—

सोमःपुनानइति नवर्चं सुक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१२ ३१२ २१२ २१२
सोमःपुनानोअर्षतिसहस्रधारोअत्यविः ।

२ १२ २२ ३ २
वायोरिन्द्रस्यनिष्कृतम् ॥ १ * ॥

अयं “पुनानः” पावकः “सोमः” अर्षति” गच्छति ।
कौटुशोऽयम् ? “सहस्रधारः” अपरिमितधारः “अत्यविः”
अवि-शब्देन तद्धोमान्युच्यन्ते ; अवेर्लोमभिर्निष्पादितं दशापवित्र
मित्यर्थः, तदतिक्रम्य गच्छतीत्यत्यविः । किमर्थम् ? “वायोः”
“इन्द्रस्य” च पानायेति शेषः । किम्रति ? “निष्कृतम्”
[निरित्त्वेषः समित्येतस्मिन्नर्थे] संस्कृतं पात्रं प्रति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ २ १२२ १२ १२
पवमानमवस्य वोविप्रमभिप्रगायत ।

२ २.२१२
सुध्वाणन्देववीतये ॥ २ † ॥

हे “अवस्यवः” रक्षण-कामाः ! उद्गात्रादयो यूयं “पवमानं”
शोधकं “विप्र” विशेषेण देवानां प्रीणयितारं विप्रवद्बुद्धं वा

* सू० वे० ६, ८, १, १ ।

† सू० वे० ६, ८, १, २ ।

[अथवा विप्रवृत्ति मेधावि नामसु (निघ० ३, १५, १) मेधाविनम्]
 “देववीतये” देवपानाय* “सुष्वाणम्” अभिषूयमाणं सोमम्
 “अभि” आभिमुख्येन “प्रगायत” प्रकर्षणं स्तुत ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१११ १२ ३१ २२ ३११
 पवन्तेवाजसातयेसोमाःसहस्रपाजसः ।

३ २ ३ १ २
 गृणानादेववीतये ॥ ३ १ ॥

“पवन्ते” चरन्ति “सोमाः” । किमर्थम् ? “वाजसातये”
 अन्नस्य लाभाय । कीदृशाः ? “सहस्रपाजसः” बहुबलाः नृणां
 बलप्रदा इत्यर्थः ‡ “गृणानाः” [कर्मणि कर्त्तृप्रत्ययः (३, १, ८५)]
 स्तूयमानाः । पुनः किमर्थम् ? “देववीतये” [देवानां वीतिर्गतिः
 प्राप्तिलक्षणं वा यस्मिन् स देववीतिः] यन्नः, तदर्थम् [यन्नसिद्धिः
 साक्षात् प्रयोजनं तद्द्वारा वाज-लाभइति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३२३ १२ ३११ २१२ १२
 उतनोवाजसातयेपवस्ववृद्धतीरिषः ।

३१२ ३१२
 द्युमदिन्दोसुवीर्यम् ॥ ४ १ ॥

* ‘देववीतये—देवानां मण्डलाय’—इति वि० ।

† अ० वे० ६, ८, १, १ ।

‡ ‘सहस्रपाजसः—सहस्र-पान-समर्थाः’—इति वि० ।

¶ अ० वे० ६, ८, १, १ ।

हे “इन्दो” “द्युमत्” दीप्तिमत् “सुवीर्य” शोभन-वीर्यं
सामर्थ्यञ्च “पवस्व” चर, शोभन-सामर्थ्योपेता धाराः पवस्वे-
त्यर्थः । “उत्” अथवा “नः” अस्माकं* “वाजसातये” सङ्ग्रा-
माय† “बृहतीः” “इषः” द्युमत् सुवीर्यं सम्पादयितुं पवस्वेति
योष्यम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

अत्याहियानानहेतुभिरस्य वाजसातये ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

विवारमव्यमाश्रवः ॥ ५ ॥

“वाजसातये” सङ्ग्रामाय “हियानाः” प्रेर्यमाणाः आश्रवः
शीघ्रं धावन्ति तद्वत् “हेतुभिः” प्रेरकैः प्रेर्यमाणाः “आश्रवः”
शीघ्रगामिनः सोमाः “वाजाय” अन्नलाभाय “अव्यं” “वारं”
वालं दशापवित्रं “व्यत्यस्यम्” व्यतिसृजन्ते ॥ ५ ॥

* ‘नः—अस्माकम्’—इति वि० ।

† ‘वाजसातये अन्नदानार्थम्’—इति वि० ।

‡ अ० वे० ६, ८, ९, ११ ।

¶ ‘व्यत्यस्यम्’—इत्यत्र अन्नादिपादाद् “अति”—इत्युपसर्गः, अद्भुततयपादाद्
“वि”—इत्युपसर्गश्च सङ्घृष्टतः, “अत्या”—इति ऋतावापदस्थानर्थकमपि स्त्रीकृत-
माकार्यञ्च । विवरसङ्घता अहिनाम दानवइत्यादिना व्याख्यातम् । परन्तु भय-
विषयेव व्याख्यानं पदप्रत्ययविचक्षणानुपेक्षणीयम्, तत्र हि—“अत्याः, हियानाः”—
इति पाठ-दर्शनात् ।

अथ षष्ठी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
तेनःसहस्रिण्प्रयिम्पवन्तामासुवीर्यम् ।

३ २ ३ १ ३ १ २
स्नानादेवासइन्दवः ॥ ६ * ॥

“ते” “इन्दवः” सोमाः “नः” अस्माकं “सहस्रिणं” सहस्र-
सङ्ख्या-युक्तं “रयिं” धनं “सुवीर्यं” च “आ पवन्ताम्”† ।
कौटुशास्त्रे ? “स्नानाः” सुवानाः स्तूयमाना “देवासः” द्योत-
नादि-गुणकाः ॥

“स्नानाः”-“सुवानाः”—इति पाठौ ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी ।

१ १ २ ३ १ २ ३ १ ३ १ ३ ३ १ २
वात्राअर्षन्तीन्दवोभिवत्सन्नमातरः ।

३ १ २ १ २
दधन्विरेगभस्त्योः ॥ ७ † ॥

“वात्राः” शब्दयन्तः‡ “इन्दवः” सोमाः “अभ्यर्षन्ति”
पात्रं प्रति वात्राः शब्दकारिण्यो “मातरः” मातृभूता गावः

● सू० वे० ६, ८, ९, १ ।

† ‘आ—आतुपूर्वेषु’—इति वि० ।

‡ सू० वे० ६, ८, ९, ४ ।

¶ ‘वात्राः—वासवप्रौढाः’—इति वि० ।

“वक्षं न” वक्षं यथा प्रत्यागच्छन्ति तद्वत् तएव “गभस्त्वोः”
वाङ्मोः “दधम्विरे” ध्रियन्ते च ॥

“मातरः”-“धेनवः”—इति पाठो ॥ ७ ॥

अथाष्टमी ।

३ ३ १ २ ३ १ २ २ २ १ २
जुष्टइन्द्रायमत्सरःपवमानःकनिक्रदत् ।

१ २ २ ३ १ २
विश्वाम्नापद्विषोजहि ॥ ८ * ॥

“इन्द्राय” “जुष्टः” पर्याप्तः सोमो भवतीति शेषः “मत्सरः
से मः [“मन्दतेःस्त्विति-कर्मणः”—इति निरुक्तम्] “पवमानः”
पूयमानः तादृशः सोमः “कनिक्रदत्” “विश्वाम्नाः द्विषः” सर्वान-
स्माकं हेष्टुन् “अप जहि” ॥

“पवमानः”-“पवमाना”—इति पाठो ॥ ८ ॥

अथ नवमी ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अपन्नन्तोअरावणःपवमानाःस्वर्दृशः ।

१ २ ३ १ २
योनावृतस्यसीदत् ॥ ९ † ॥ ३

* ऋ० वे० ६, ८, १, १ ।

† ऋ० वे० ६, ८, १, १ ।

हे “पवमानाः !” “अरावः” अदानान् ब्रजमानान् “अप
 प्नन्तः” हिंसन्तः “खट्वः” सर्वस्य द्रष्टारश्च यूयम् “ऋतस्य
 योनौ” यज्ञस्य स्थाने “सीदत” । अथ सोम-पानार्थमुत्तलक्षणा
 देवा ऋतस्य योनौ सीदतेति योज्यम् ॥ ८ ॥ ३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य नवमस्याध्यायस्य
 द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

अथ तृतीय-खण्डे—

सोमाग्रसृष्टमिति नवर्चं विद्यमानमेकं सूक्तम्,
 तत्र प्रथमा ।

१ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २
 सोमाग्रसृष्टमिन्द्रवःसुताऋतस्यधारया ।

१ २ २ १ २
 इन्द्रायमधुमत्तमाः ॥ १ ङ ॥

“ऋतस्य” यज्ञार्थं “सुताः” अभिषुताः “मधुमत्तमाः”
 अतिशयेन माधुर्योपेताः “इन्द्रवः” सोमाः “इन्द्राय” इन्द्रार्थं
 “धारया” “असृष्टम्” सृज्यन्ते ॥

“धारया”-“सादने”—इति पाठौ ॥ १ ॥

* ‘खट्वः’—सर्वस्य द्रष्टारश्च र्मिन्तारः—इति वि० ।

† ‘ऋतस्य’—सत्यस्य यज्ञस्यार्थं वा—इति वि० ।

‡ सू० वे० ६, ७, १८, १ ।

अधि”* गौर्यामधि [अधीति सप्तम्यर्धानुवादः, माध्यमिकायां
वाचि गौरौ गान्धर्वीति वाङ्नामैतत् (निघ० १, ११, ५-६)]
“अतः” निवसति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३ १ २ १ २ ३ २ ३ १ ३
दिवोनाभाविचक्षणोव्यावारे†महोयते ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ २
सोमोयःसुक्रतुःकविः ॥ ४ ‡ ॥

“यः” “सुक्रतुः” सुप्रज्ञः “कविः” क्रान्त-कर्मा “विचक्षणः”
विद्वष्टा स “सोमः” “दिवः” अन्तरिक्षस्थः “नाभा” नाभौ
नाभिभूते “अव्याः” अवेः “वारे” वाले “महोयते” पूज्यते ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ ३ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
यःसोमःकलशेषा‡अन्तःपवित्रआहितः ।

३ ३ ३ १ २
तमिन्दुःपरिष्वजे ॥ ५ ॥ ॥

* “इदूतौ च सप्तम्यर्थे (१, १, १८)”—इति प्रसङ्गभावः ।

† “वोवारे”—इति अ०-पाठः ।

‡ अ० वे० ६, ७, १८, १ ।

¶ ‘दिवः—सु लोकात्’—इति वि० ।

§ “कलशेषां”—इति अ०-पाठः ।

॥ अ० वे० ६, ७, १८, ५ ।

अन्तानि* “दिवानः” प्रौषयन् “सवर्दुधाम्” अद्वयसहस्राति-
प्रियवचनानि दीन्वीम्† “अन्तः” स्तोत्रृणां मध्ये स्थितां
“धेनां” स्तुतिरूपां वाचं‡ गृह्णात्विति शेषः ॥

“धेनामन्तसवर्दुधाम्”—“धीनामन्तसवर्दुधसः”—इति
पाठो ॥ ७ ॥

अथाष्टमी ।

१ २ १ २ १ १ २
आपवमानधारयरयिꣳसहस्रवर्चसम् ।

१ १ २ १ १ २
अस्येन्द्रोस्त्राभुवम् ॥ ८ ॥

हे “पवमान” पूयमान ! पुनान ! वा “इन्द्रो” सोम ! त्वं
“सहस्रवर्चसं” बहुदीप्तिं “स्त्राभुवम्” शोभन-भवनं “रयिꣳ”
धनम् “अस्ये” अस्मासु “धारय” प्रक्षिपेत्त्वर्धः ॥ ८ ॥

अथ नवमी ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
अभिप्रियादिवःकर्वाविꣳप्रःसधारयासुतः ।

१ १ १ १ १
सोमोद्धिम्बेपरावति ॥ ९ § ॥ ४

* द्विनैकसन्धासमेकाचम्, द्वादशद्विमातिरिक्तसन्धासं सचम्, अर्धोमन्वन् धामकर्म ।

† ‘सवर्दुधं’—सुखदोषां—इति वि० ।

‡ ‘धेनां’—धेनुनाम्—इति वि० । ‘धेना’—इति निघण्टो वाङ्मामसु जन-
त्वादिंशसं पदम् (१, ११) ।

¶ सू० वे० ६, ७, १८, १ ।

§ सू० वे० ६, ७, १८, १ ।

“कविः” क्रान्तकर्मा, “सुतः” अभिषुतः, सोमः “परावति”
विप्रकृष्टे देशे स्थितः सन् “विप्रः” मेधावी “सधारया” स्वस्य
धारया “दिवः” युक्तोकस्य “प्रिया” प्रियाणि स्वानानि “अभि”
सख्य “हिन्ये” प्रेरयति ॥

“दिवःकविः”—“दिवस्पतिः”—इति पाठौ, “हिन्येपरा-
वति”—“हिन्येपरानोअर्षति”—इति च, “सुतः”—“कविः”—इति च

॥ ८ ॥ ४

इति सामवेदार्धप्रकाशे उत्तरायन्यस्य नवमस्याध्यायस्य

द्वितीयः खण्डः ॥ ३ ॥

अथ उत्तेशुभासइति चतुर्थे खण्डे—

विद्यमानं पञ्चमं सुतं,

तत्र प्रथमा ।

उत्तेशुभासईरतेसिन्धोरुर्मेतिवस्वनः ।

वाणस्यचोदयापविम् ॥ १ * ॥

हे सोम ! “ते” तव “शुभासः” शुभा वेगाः “उत् ईरते”
उत्पच्छन्ति । तत्र दृष्टान्तः—“सिन्धोः” समुद्रस्य “जर्मेरिव”

“प्रियं” देवानां प्रीतिकरं “हरिं” हरितवर्णं “अद्रिभिः”
 शवभिः अभिषुतं “मधुश्रुतं” मधुनी रसस्य आवयितारं “पव-
 मानं” सोमम् “अध्याः” अवेः “वारैः” वालैः “परि ह्वन्वन्ति”
 ऋत्विजः परिप्रेरयन्ति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ ३ ३ ३ ३
 आपवस्वमदिन्तमपवित्रन्धारयाकवे ।

३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
 अर्कस्ययोनिमासदम् ॥ ४ * ॥

हे “मदिन्तम” मादयित्तम ! “कवे” कान्तकर्म्मन् ! सोम !
 “अर्कस्य” अर्चनीयस्य इन्द्रस्य† “योनिम्” उदरभूतं स्थानम्
 “आसदं” प्राप्तुं‡ “पवित्रम्” अतीत्य “धारया” सम्पातेन “आ-
 पवस्व” आभिमुख्येन चर ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
 सपवस्वमदिन्तमगोभिरञ्जानोअक्तुभिः ।

३ ३ ३ ३ ३
 इन्द्रस्यजठरंविश ॥ ५ ग ॥ ५

* ऋ० वे० ६, ८, १५, ६ ।

† ‘अर्कोद्रोक्कलशः अथवा अर्कआदित्यः अथवा आदित्यरश्मयोऽर्कः अथवा
 अर्का मन्त्राक्षेपां योनिं स्थानम्’—इति वि० ।

‡ ‘आसदम्—आसीदम्’—इति वि० ।

ग ऋ० वे० ७, १, ७, ५ ।

हे “मदिन्तम” मादयिद्वतम ! सोम ! “अक्षुभिः” अक्षुन-
साधन-भृतैः “गोभिः” गोर्विकारैः पयोभिः “अक्षानः” अक्ष-
मानः संस्तूयमानः स त्वं “पवस्व” चरत । “अनन्तरम्
“इन्द्रस्व” “जठरम्” उदरम् “भाविश” प्रविश ॥ “एन्द्रस्वजठरं-
विश”—“इन्द्रइन्द्रायपीतये”—इति पाठौ ॥ ५ ॥ ५

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराचम्यस्य नवमस्याध्यायस्य
चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चम-खण्डे—

अथावीतीति ऋचात्मकम् प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ १ ३ १ २ २ २ १ १ ३ १ १ २
अथावीतीपरिस्त्रवस्तइन्दोमदेष्वा ।

१ १ १ ३ १ २ १
अवाहन्नवतीर्नव ॥ १ * ॥

हे “इन्दो” सोम ! “अथा” अनेन रसेन “वीती” वीत्वे
इन्द्रस्य भक्षणाय “परिस्त्रव” परिचरत् । कीदृशेन रसेनेत्यत
आह—“ते” तव “यः” रसः “मदेषु” सङ्ग्रामेषु “नवतीर्नव”
नवनवति-सङ्क्रमाकाः शत्रुपुरीः “अवाहन्” जघान । इमं
सोमरसं पीत्वा मत्तः सन्निद्रउक्तसङ्क्रमाकाः शत्रुपुरीः जघानेति
कृत्वा रसो जघानेत्युपचारः ॥ १ ॥

* ऋ० आ० ६, १, १, २ (२भा० ५१४०) = ऋ० वे० ७, १, १८, १ ।

† ‘अथा—अनथा, वीत्वा मार्गेण परिचरत्’—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

११२२३१ २३ १२ ३१२
पुरःसद्यइत्याधियेदिवोदासायशम्बरम् ।

१२२ ३२३१२
अधत्यन्तुर्वशंयदुम् ॥ २ * ॥

“सद्यः” एकस्मिन्नेवाहनि† “पुरः” शत्रूणां पुराणि सीम-
रसः अवाहन् । “इत्याधिये” सत्य-कर्मण्ये‡ “दिवोदासाय”
रात्रि “शम्बरं” शत्रु-पुराणां स्वामिनम् “अध” अथ अनन्तरं
“त्य” तं “तुर्वशं” तुर्वश-नामानं राजानं दिवोदास-शत्रुं
“यदुम्” यदु-नामकश्च राजानमवाहन् । [अत्रापि सीमरसं
पीत्वा मत्तः सविन्द्रः सर्वमितदकार्षीदिति सीमरसे कर्तृत्वमुप-
चर्यते ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

११३१२ ३ १२ १२ ३१२
परिनोअश्वमश्वविद्रोमदिन्दोहिरण्यवत् ।

१२ ३२३१२
क्षरासहस्रिणीरिषः ॥ ३ † ॥ ६

हे सीम ! “अश्ववित्” अश्वस्य लम्बकः त्वं “नः” अस्माकम्
“अश्व” “गोमत्” गीयुक्तं “हिरण्यवत्” हिरण्योपेतं पश्यादि-

* ऋ० वे० ७, १, १८, २ ।

† ‘सद्यः—सदादेव’—इति वि० ।

‡ ‘इत्या—इदानीम्’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ७, १, १८, २ ।

धनञ्च “परि चर” । अपिच “सहस्रिणीः” बह्वनि* “इषः”
अन्नानि चर ॥

“परिनः”-“परिणः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ६

अथ षष्ठात्मके द्वितीय-सूक्ते—

तत्र प्रथमा ।

३ १ २ ३ २ ४ ३ २ ३ १ २

अपघ्नन्पवतेमृधोपसोमोअरावणः ।

२ ३ १ २ ३ २

गच्छन्निन्द्रस्यनिःकृतम् † ॥ १ † ॥

“सोमः” “मृधः” हिंसकान् शत्रून् “अपघ्नन्” मारयन्
“अरावणः” सक्तौ सत्यां धनानामदातृञ्च “अप” घ्नन्क्
“इन्द्रस्य” “निष्कृतं” स्थानं “गच्छन्” प्राप्नुवन् “पवते” धारया
चरति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ १ २ १ २ २ २ १ २ ३ १ २ २

महोनोरायआभरपवमानजहोमृधः ।

१ २ ३ २ ३ १ २

रास्वेन्दोवीरवद्यशः ॥ २ ‡ ॥

* ‘सहस्रिणीः—सहस्रसंख्याता इषः अन्नानि’—इति वि० ।

† “निष्कृतम्”—इति ख० पु० सु० पु० पाठः ।

‡ ख० आ० ६, १, २, १४ (१भा० १८४) = ख० वे० ७, १, २१५ ।

¶ अपेत्युपसर्गं दृशदर्शनात् प्रकृत्यस्यादृशितः ।

‡ ख० वे० ७, १, १२, १ ।

हे “पवमान !” “इन्दो” सोम ! “नः” अस्माकं “महः” महान्ति “रायः” धनानि “आ भर” आहर “सुधः” हिंसकान् यत्रुं च “जहि” * मारय “वीरवत्” पुत्रायुपेतं “यशः” कीर्तिं च “रास्व” अस्मभ्यं देहि ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
नत्वाशतञ्चनद्भुतोराधोदित्सन्तमामिनन् ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
यत्पुनानोमखस्यसे ॥ ३ ॥ ७

हे सोम ! “राधः” धनंः “दित्सन्तम्” आदातुमिच्छन्तं “त्वा” त्वां “शतञ्चन” बहवोऽपि “द्भुतः” हिंसकाः यत्रवः ॥ “न मामिनन्” न हिंसन्ति । कदा ? इत्यत्राह—“यद्” यदा “पुनानः” पूयमानः त्वं “मखस्यसे” धनं धातुमिच्छसि ॥ ३ ॥ ७

अथ तृचात्मके तृतीय-सुक्ते—

प्रथमा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
अथापवस्वधारयाययासूर्यमरोचयः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
द्विग्वानोमानुषीरपः ॥ १ ॥ ॥

* संधिनासां “जहो”—इति दीर्घान् नूयते, इत्य इति (६,१,११५) तन् दीर्घः ।

† ऋ० वे० ७, १, २३, २ ।

‡ ‘राधः—धनस्य’—इति षि० ।

§ ‘द्भुतः—हरचम्रीलाः’—इति षि० ।

॥ ‘मखस्यसे—यत्रवसमे यत्रुं जं यदा करोषि’—इति षि० ।

॥ ऋ० षा० ६, १, १, ७ (२भा० ५०४०)—ऋ० वे० ७, १, २१, २ ।

हे सोम ! “मानुषीः” मनुष्याणां हितानि “अपः” उदकानि
 “ह्रिन्वानः” प्रेरयन् त्वं “यया” “धारया” “सूर्यम्” “अरोचयः”
 प्रकाशयसि तथा “अया” अनया धारया “पवस्व” चर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २
 अयुक्तसूरएतश्मपवमानोमनावधि ।

३ १ २ ३ १ २
 अन्तरिक्षेणयातवे ॥ २ * ॥

“पवमानः” पूयमानः सोमः “मनावधि” मनुष्यमनुष्यस्तस्मिन्
 मनुष्यइत्यर्थः । “अन्तरिक्षेण” “यातवे” गन्तुं “सुरः” प्रेरक-
 स्यादित्यस्य “एतश्म” [अश्वनामैतत् (निघ० १, १४, १०)]
 अश्वं “अयुक्त” युक्ते ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 उतत्याहरितोरथेसूरोअयुक्तयातवे ।

१ २ १ २ १ २ २ २
 इन्द्रुरिन्द्रइतिब्रुवन् † ॥ १ ‡ ॥ ८

“उत” अपिच “इन्दुः” सोमः “इन्द्र इति ब्रुवन्” “त्याः”

● ऋ० वे० ७, १, २१, २ ।

† “ब्रूवन्”—इति ऋ० पु० पाठः ।

‡ ऋ० वे० ७, १, २, १, ४ ।

तान् “हरितः” हरितवर्णान् अश्वान् “सूरः” सूर्यस्य “रथे”
 “यातवे” गन्तुम् “अयुक्त” युनक्ति* ॥

“रथे”—“दश”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य नवमस्याध्यायस्य
 पञ्चमः खण्डः† ॥ ५ ॥

अथ षष्ठे खण्डे ‡—

अग्निंवदति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 अग्निं वो देवमग्निभिः सजोषा

१ २ ३ १ २ ३ १ २
 यजिष्ठन्दूतमध्वरे कृणुध्वम् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
 योमन्त्येषु निध्न विचर्त्ता वा

१ २ ३ १ २ ३ २
 तपूर्मूर्द्धाघृतान्नः पावकः ॥ १ ॥ १ ॥

* ‘एतदुक्तमवति—यदा सोमस्य दम्बस्य चाङ्गानं क्रियते तदा सूर्यो रथे नियुक्तः
 ज्ञात् यातवे गमनाय’—इति वि० ।

† ‘उक्तं बह्विध्यवसानम्’—इति वि० ।

‡ ‘इदानीमाख्यामि’—इति वि० ।

१ ० वे० १५, १९=अ० वे० ५, २, ३, १ ।

हे देवाः ! “वः” यूयं “दिवं” द्योतमानम् “अग्निम्”
 “अध्वरे” कौटिल्य-रहिते यज्ञे “दूतं” “क्षणध्वं” कुरुत । कौ-
 टिशम् ? “अग्निभिः” अग्नैः “सजीषा” सजीषसम् [द्वितीयार्थे
 प्रथमा (३, १, ८५)] “यजिष्ठ” यष्टृतमं* “यः” अग्निः देवो-
 ऽपि सन् “मर्त्तेशु” “निध्रुविः” नितरां ध्रुवस्तिष्ठति । कौटिशः ?
 “ऋतावा” यज्ञवान् सत्यवान् वा “तपुर्मुर्धा” तापकं तेजः†
 “ष्टतान्नः पावकः” शोधकं तमग्निं दूतं क्षणध्वमिति योजना॥१

अथ द्वितीया ।

१ ३ २ ३ १ २ २ ३ २

प्रोथदश्वानयवसेविध्यन्

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

यदामहःसंवरणाद्वयस्थात् ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

आदस्यवातोअनुवातिशोचि

१ २ ३ ३ १ २ ३ १ २

रधस्ततेव्रजनङ्गुष्णमस्ति ॥ २ ३ ॥

“यवसे” वासे “अविध्यन्” भक्षयन्वा “प्रोथत्” शब्दं
 कुर्वन् सञ्चरन् वा “अश्वो न” अश्व इव “महः” महतः “संवर-

● ‘यजिष्ठ’—यजनोयम्—इति वि० ।

† ‘तपुः’—तापनशोचः, मुर्धा—प्रधानभूतः—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ५, २, ३, २ ।

¶ ‘यवसे’—सन्निधानभूते । अथवा द्वितीयार्थे सप्तमी । यवसभमविध्यन् भक्ष-
 यन्—इति वि० ।

खात्” निरोधात् दावरूपोऽग्निः “यदा” “व्यखात्” संबृतेषु
 वृत्तेषु वितिष्ठते, “आत्” तदा “अस्य” अग्नेः “शोचिः” अर्चिः
 “अनु वातः वाति” । अथ प्रत्यक्षस्तुतिः—“अध” अधानन्तरं
 हे अग्ने ! “ते” तव “व्रजनं” वक्त्रं “क्षणमस्ति” । “अ” —
 इति पूरणम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २२२१२ २१३
 उद्यस्यतेनवजातस्यवृष्णो-
 ० १ २ ३ १ २ ३ २
 ग्नेचरन्त्यजराइधानाः ।
 १ २ १ २ ३ १ २ १ २ ३
 अष्ठाद्यामरूपोधूमणषि
 २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १
 सन्दूतोअग्रईयसेहिदेवान् ॥ ३ * ॥ ८

हे “अग्ने ! ” “नवजातस्य” नूतन-प्रादुर्भूतस्य “वृष्णः”
 वर्षितुः “यस्य” “ते” तव “अजरा” जरा-रहिता ज्वाला
 “इधानाः” इध्यमाना या “उच्चरन्ति” उद्गच्छन्ति । हे “अग्ने ! ”
 “अरुषः” आरोचमानः “धूमः” धूमयुक्तः “दूतः” त्वं “द्या-
 मच्छ”† शूलिकं प्रति “समेषि” सम्यग् गच्छसि, पश्चात् तव-
 त्त्वान् “देवान्” इन्द्रादीन् “ईयसे हि” प्राप्नोषि खलु, [यद्वा, हे

● अ० वे० ५, १, २, ३ ।

† ‘अच्छ—आप्तुम्’—इति वि० । -रहितान् “अष्ठा”—इति दीर्घान्
 चूषते, तत्र निपातस्य चेति दीर्घः ।

अग्ने ! त्वदीयो यो धूमः द्युलोकं प्रति एषि गच्छति, पुब्व-
व्यत्ययः ; त्वमपि देवान् प्राप्नोषि ॥

“एषि”-“एति”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ९

अथ तमिन्द्रमिति वृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,*

तत्र प्रथमा ।

१२ १२ ३ १ १ १ १ १ १
तमिन्द्रं वाजयामसिमहेवृत्राय हन्तवे ।

१ १२ ३ १ १
सवृषावृषभो भुवत् ॥ १ ॥

यजमाना आहुः—“तं” पूर्वीक्तम् “इन्द्र” “वाजयामसि”
वाजयामः सोमिन स्तुतिभिः “वाजवन्तं” बलवन्तं कुर्मः । कि-
मर्थम् ? “महे” महान्तं “वृत्राय” अपामावरकं वृचासुरं
“हन्तवे” हन्तुं सोम-पानेन मत्तः स्तुतिभि र्वा स्तुतः सन्
वृत्रहन्तवे [वाजयामसि—वाजवन्तं करोतीत्यर्थे “तत्करोतीति
(३, १, २५ वा०) णिच्, “णाविष्ठवत् (३, १, २५वा०)”—
इति षेरिष्ठवद्भावात् “टेः (६, ४, १५५)”—इति टि-लोपः,
“विन्मतीर्लक् (५, ३, ६५)”—इति मतुपो लुक्] । “वृषा”
धनानां सेक्ता दाता “सः” इन्द्रः “वृषभः” अस्माकं स्तोत्रिणां
सोमस्य दातृणां धनादि-सेचको दाता “भुवत्” भवतु ॥ १ ॥

* ‘मैवावृषसाध्यम्’—इति वि० ।

† वृ० वा० १, १, ३, ५ (१भा० २८६४०) = वृ० वे० ६, ६, १९, १ ।

अथ द्वितीया ।

२ १ १८ २२ ३ १८ १८ ३ १८ २२ २

इन्द्रःसदामनेकृतभोजिष्ठःसबलेहितः ।

३ ० ३ २३ ३ २

द्यून्नीश्लोकीससोम्यः ॥ २ * ॥

“सः” इन्द्रः “दामने” स्तोत्रभ्यः धनादि-दानायैव “कृतः” प्रजापतिना सृष्टः । किञ्च “भोजिष्ठः” भोजस्वितमः “सः” एवेन्द्रः “बले” बलवति सोमे प्रजापतिना सृष्टिकाले निहितः सोम-पानार्थं च निहित इत्यर्थः । “द्यून्नी” [“द्यून्” द्योततेर्यंशो वाचं वेति (निरु० ने० ५, ५) यास्केनोक्तत्वात्] यशस्वी अत्रवान् वा अतएव “श्लोकी” श्लोकः स्तुतिः तद्दानं† “सः” इन्द्रः “सोम्यः” सोमार्हो भवति‡ ॥

“बले”-“मदे”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २३ ३ १८ २२ ३ १२ ३ १२

गिरावज्जोनसम्भृतःसबलोअनपच्युतः ।

३ २ ३ १८ २२

ववत्तुअग्रोअस्तुतः ॥ ३ पा ॥ १०

* ऋ० वे० ६, ६, १२, ३ ।

† ‘श्लोकी—श्लोकैर्मन्त्रैर्योःतिग्रयो गीयते सः श्लोकी—इति षि० ।

‡ ‘सोमैर्यः सचाच्यते स सोम्यः’—इति षि० । “सोमसर्हति यः”—इति,

पा० ४, ४, १३७ ।

¶ ऋ० वे० ६, ६, १२, ४ ।

“गिरा” स्तुति-लक्षणया वाचा स्तोत्रभिः “सम्भृतः” उत्पा-
दितः तीक्ष्णीकृतः । तत्र दृष्टान्तः—“वज्रोन” वज्र आयुधं
तत्कर्त्तृभिः शितधारी यथा भवति तीक्ष्णीक्रयते तद्वत्
स्तोत्रभिः स्तुत्या सम्भृतः, अतएव “मवलः” बल-सहितः तस्माद्
“अनपच्युतः” परैरप्रच्युतः अनभिगतइत्यर्थः, तादृशः “उग्रः”
महान् “अस्तृतः” युद्धे शत्रुभिरहिंसितइन्द्रः “ववचे” स्तोत्रभ्यो
धनादिकं बोढुमिच्छति ॥

“उग्रः”—“ऋष्यः”—इति पाठो ॥ ३ ॥ १०

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य नवमस्याध्यायस्य

षष्ठः खण्डः* ॥ ६ ॥

अथ सप्तम-खण्डे †—

अध्वर्योऽद्रिभिरिति षड्चात्मकं प्रथमं सूक्तम्,‡

तत्र प्रथमा ॥ ॥

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

अध्वर्योऽद्रिभिःसुतःसोमस्यविचित्रानय ।

१ १ २ १ १ २

पुनाहीन्द्रायपातवे ॥ १ ॥ ॥

* ‘इन्द्रेऽग्नाममोददित्यैन्द्राग्नाम्’—इति वि० । अतोऽग्नाम् विजिगीष्यम-
लीति तदभिप्रायः । अतएव तद्विधेयं द्वितीये (१, १, ८, १ = ३भा० १११४०) प्रपाठके ।

† ‘उक्त्वा न्याय्यानि, इन्द्राग्नीं साध्विन्द्विजः प्रवसानः’—इति वि० ।

‡ ‘आयतप्रभृतीनि, सामानि ब्राह्मणेनोक्त्वा न्याय्यानि’—इति वि० ।

॥ ६० ॥ आ० ६, १, २, ३ (३भा० ५७४०) = ऋ० वे० ७, १, ८, १ ।

हे “अध्वर्यो !” “अद्भिभिः” आवभिः “सुतम्” अभिषुतं
 “सोमं” “पवित्रे” “आनय” प्रापय । एवदेव दर्शयति—
 “इन्द्राय” इन्द्रस्य “पातवे” पानाय “पुनाहि” पुनीहि पावय ॥
 “आनय”-“आसृज”—इति पाठौ, “पुनाहि”-“पुनीहि”—
 इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

११११ ३ ११ ११३ कर १२
 तवत्यइन्दोअन्धसोदेवामधोर्व्याशत ।

१२ १११
 पवमानस्यमरुतः ॥ २ * ॥

हे “इन्दो” सोम ! “तव” सम्बन्धिनं “मधोः” मदकरस्य
 “पवमानस्य” पूयमानम् “अन्धसः” अन्नं [तत्र कर्मणि षष्ठी
 (३, १, २५)] “त्वे” ते इमे “देवाः” इन्द्रादयो “मरुतश्च”†
 एवभूतमन्नं “व्याशत” व्याप्नुवन्तीत्यर्थः ॥
 “व्याशत”-व्यश्रुत—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ ३ १ १ ३ १३ ३ १ १ ३ १ १
 दिवःपीयूषमुत्तमं सोममिन्द्रायवज्रिणे ।

३ १ ३ १ १
 सुनोतामधुमत्तमम् ॥ ३ ‡ ॥ ११

* ऋ० वे० ७, १, ८, २ ।

† ‘मरुतः—मरुतो देवाः अथवा मरुतः रश्मयः’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, १, ८, २ ।

हे अध्वर्यवः ! यूयं “मधुमत्तमम्” अतिशयेन माधुर्योपेतं
 “दिवः” द्युलोकस्य “पीयूषम्” अमृतभूतम् “उत्तमं” श्रेष्ठं
 “सोमं” “वज्रिणे” वज्रवते “इन्द्राय” “सुनोत”* अभि-
 षुषुत ॥ ३ ॥ ११

१ १ ५ १ १ १ १
 ॥ वैरूपम्† ॥ अध्वर्यो२३४आ । द्विभायिःसू३ता३म् ।
 १२ ३ ५ १ १ १ २ १
 सोमा१पा२३४वी । त्राआ१नाया२ । पुना२३ । हीन्द्रा३४
 ३२ २ १ १ २ ३ १ १ १ १ २ १ २
 औहोवा । यपात्तवे२३४५ ॥(१) तवत्या२३४ई । दो
 १ १ १ १ २ ३ ५ १ १
 आन्धा३सा३ः । देवा२मा२३४धोः । वाया१शाता२ ।
 १ २ १ ५ २ २ १ १ २ ३ १ १ १ १
 पवा२३ । माना३४औहोवा । स्पमरुता२ ३ ४ ५ ॥(२)
 २ १ ५ २ १ २ २ १ २ १ २ ३ ५
 दिवःपी२३४यू । षमुत्ता३मा३म् । सोमा१मा२३४ईन्द्रा ।
 १० १ २ १ ५ २ २
 यावज्रायिणा२यि । सुनो२३ । तामा३४औहोवा ।
 १ १ २ ३ १ १ १ १
 धुमत्तमा२३४५म्(३) ॥ २० ॥ [१]

* संहितायां “सुनोता” — इत्याकारान्तं चूषते, तच्च इन्द्रोत्तमत्वेन आभिषुषति
 (६, ३, ११५) योगविभागाद्दोषः ।
 † “गायत्री वैरूपम्” — इति स्व० पु० पाठः ।
 ‡ क० मा० ४ प्र० १ अ० २० सा० ।

॥ आशुभार्गवम् ॥ अ॒ध्व॒र्यी॒न्द्रि । भिःसू॒रता॒म् ।
 सोम॒म्यवा॒श्वि । त्रा॒आ॒र॒ना॒र॒३४या । पु॒ना॒हा॒श्वि॒न्द्रा
 २। ब॒पा॒३। ता॒र॒३४वो॒द्वा॒यि ॥(१) तव॒त्यइ॒न्दो । अ
 न्वा॒साः । दा॒यि॒वाम॒धो॒३। वा॒या॒र॒शा॒३४ता । प॒वा
 मा॒श॒ना॒३। स्य॒मा॒३। रु॒र॒३४तो॒द्वा॒यि ॥(२) दि॒वःपी
 यूष॒म् । उ॒त्ता॒३मा॒म् । सोम॒मि॒न्द्रा॒३। या॒वा॒र॒आ॒र॒३
 ४यि॒ष्वा॒यि । सु॒नो॒ता॒३मा॒३। धु॒मा॒३। ता॒र॒३४मो॒द्
 वा॒यि(३) ॥ १ * ॥ [२]

॥ मा॒गी॒यव॒म् ॥ अ॒ध्वी॒हो॒वा । र्यी॒आ॒३। द्रि॒भा
 विःसू॒र॒३४ता॒म् । सोम॒म्य॒वि । त्रा॒आ॒ना॒श्या॒३। पु॒ना ।
 वा । औ॒३हो॒यि । ही॒र॒३४न्द्रा । या॒र॒पा॒र॒३४औ॒हो॒वा ।
 ३३। त॒वे॒र॒३४५ ॥(१) त॒वौ॒हो॒वा । त्या॒आ॒र॒यि । दो

* ऊ० गा० ४प्र० २अ० १सा० ।

† “मासोयवासम्”—इति अ० पु० पाठः ।

^{२ ०} ^५ ^{१ १ १ १ १} ^{१ १} ^{१ १}
 अन्धार३४साः । देवामधोः । वियाशाशतार । पवा ।
^१ ^१ ^१ ^५ ^{१ १} ^{५ १ १}
 हा । औ३होयि । मार३४ना । स्यारमार३४औहो
^२ ^१ ^{१ १ १ १} ^{१ १} ^{१ १}
 वा । ए३ । कृता३४५ः ॥ (२) दिवौहोवा । पीयूर ।
^{१ १ १} ^५ ^{१ १ १ १} ^{१ १}
 षमुत्तार३४माम् । सोममिन्द्रा । यवाज्रा१यिणा२यि ।
^{१ १} ^१ ^{१ १} ^१ ^५ ^{१ १}
 सुनो । हा । औ३होयि । तार३४मा । धूरमार३४
^{५ १ १} ^{२ १} ^{१ १ १ १}
 औहोवा । एतमार३४५म् (३) ॥ २ * ॥ [३]

^१ ^१ ^१ ^१ ^१ ^१
 ॥ सौमित्रम् ॥ अध्वर्यो३द्रिभिः सुता३मे । सोम
^{१ १} ^१ ^{१ १} ^१ ^१
 म्यवित्रे । आ२१२३ । नया३४३ । पू२३ना । हीन्द्रा
^१ ^५ ^५ ^५ ^१ ^१
 २ओर३ । यपोवा । ता५ ोह्हायि ॥ (१) तवत्यइन्दो
^१ ^{१ १ १ १ १} ^१
 अन्धसा३ण । देवामधोर्वि । आ२१२३ । शता ३४३ ।
^{१ १} ^१ ^५ ^५ ^५ ^५
 पा२३वा । माना२ओर३ । स्यसोवा । कृ५ तो ह्हा
^{१ १ १} ^१ ^{१ १}
 यि ॥ (२) दिवःपीयूषमुत्तमा३मे । सोममिन्द्राय । वा

२१२३ । जिणा३४३यि । सूर३नो । तामा२षोर३ ।

धुमोवा । ता५मोईहायि(३) ॥ ३ * ॥ [४]

॥ ऐटतम् ॥ अ३ध्व । ए३आ३ध्वा । री३धि३द्रि । भा३

यिः । द्रा३रयि३भा३र३४औ३होवा । सू३र३४ताम् । सो३मा

म्या३र३४वी । त्र३आ३ । त्रा३र३आ३र३४औ३होवा । ना३र३

४या । पु३ना३हा३र३४यि३न्द्रा । य३पा३ । या३र३पा३र३४औ

होवा । ता३र३४वे ॥(१) तव । ए३तावा । त्य३इ३न्दो । आ३ ।

दो३र३आ३र३४औ३होवा । धा३र३४साः । दे३वा३मा३र३४धोः ।

वि३या३ । वा३र३या३र३४औ३होवा । शा३र३४ता । प३वा३मा

र३४ना । स्य३मा३ । स्या३र३मा३र३४औ३होवा । कृ३र३४

ताः ॥(२) दि३वः । ए३दा३यि३वाः । पी३यू३षम् । ऊ३ । षा

र३मूर३४औ३होवा । ता३र३४माम् । सो३मा३मा३र३४यि३न्द्रा ।

^{३ २} यवा३ । ^{१ १ ३} यार्वार३४ ^{५ ६} औहोवा । ^३ जी३३४ ^५ षे । ^{२ १ ३} सुनोता
^५ र३४मा । ^{३ ५} धुमा३ । ^{१ १ ३} धूरमार३४ ^{५ ६} औहोवा । ^३ ता३३४
^५ माम्(३) ॥ ४ * ॥ [५]

^{१ ६ १} ॥ धुरासाकमश्म ॥ ^{१ ६ १} अध्वर्याआ३ । ^१ हो३हो३३ । ^१ द्वि
^१ भिःसुता३म् । ^{५ ३} हो३हो३३यि । ^{६ २} सोमम्यवा३यि । ^५ हो३
^१ हो३३ । ^{१ ६ १} त्रयानया३ । ^{५ १} हो३हो३३यि । ^{६ ६ १} पुनाहीन्द्रा३ ।
^{५ १} हो३हो३३ । ^{६ २} यपातवा३यि । ^{५ १} हो३हो३३३३४पुई । ^६ डा ॥ (१)
^{१ १} तवत्यआ३ । ^{५ १} हो३हो३३ । ^{६ १} दोअन्धसा३ः । ^{५ १} हो३हो३३
^{६ ६ १} यि । ^{६ १} देवामधो३ः । ^{६ १} हो३हो३३यि । ^{६ १} वियागता३ । ^५ हो
^१ ३हो३३यि । ^६ पवमाना३ । ^{५ १} हो३हो३३ । ^२ स्यमरुताः३ ।
^{५ १} हो३हो३३३३४पुई । ^६ डा ॥ (२) ^{१ ६ २} दिवःपीयू३ । ^५ हो३हो३
^२ १ । ^{५ १} समुत्तमा३म् । ^{६ १} हो३हो३३यि । ^{६ १} सोममिन्द्रा३ ।

॥ सौपर्णम्* ॥ अध्वर्य्योवा । द्रायिभायिःसूर३४
 ताम् । सोमाम्यवायि । त्रचारनार३४या । पूरना ।
 द्वार३यिन्द्रा । यापातवा । औ३होवा ॥(१) तवत्य
 ओवा । दोअन्भार३४साः । देवामधाः । वियारशा
 र३४ता । पारवा । मार३ना । स्यामरुता । औ३
 होवा ॥(२) दिवःपीयोवा । षामुत्तार३४माम् । सो
 मामिन्द्रा । यवारञ्चार३४यिणायि । सूरनो । तार३
 मा । धूमत्तमाम् । औ३र३होवा । हो पू ई । डा(३)
 ॥ ११ ॥ [८]

॥ रोहितकुलीयोत्तरम् ॥ अध्वर्य्याअद्रिभायिः । सु
 तारम् । सोमाम्यवित्रआनार३या । पूनार३हायिन्द्रार३ ।
 यपो ३ ४ वा । तापूवोईहायि ॥(१) तवत्यइन्दोआ ।

* "रेडसौपर्णम्"—इति अ० पु० पाठः ।

† अ० गा० १६ प्र० २ अ० १२ पाठः ।

^१ धसा^{१२२}रः । ^२ देवाम^{३१२}धोर्वि^१याशा^१र^१हता । पावा^१र^१माना^१र३ ।

^{२१} स^५मो^४र३^५४वा । ^{२१} ह्रु^{२२}प्र^{२२}तो^{२२}द्द^{२१}हायि ॥ (२) दिवः^१पौ^१यू^१षम् । त

^{१२} मा^२रम् । ^२ सोम^१मिन्द्राय^१वज्रा^१र३^१यिणा^१यि । ^१ सू^१नो^१र^१ता^१मा

^{२१} र३ । ^५ धु^४मो^५र३^५४वा । ^५ ता^५प्र^५मो^५द्द^५हायि (३) ॥ १४ * ॥ [८] ११

धर्तादिव इति षट्चात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,†

तत्र प्रथमा ।

^२ ध^१र्ता^३दि^२वः^२प^२व^२ते^२ह्र^२व्यो^२र^२सो

^१ द^२क्षो^२दे^२वाना^२मनु^२माद्यो^२नृ^२भिः ।

^१ हरिः^१सृ^१जानो^१अ^१त्यो^१न^१स^१त्व^१भि

^१ वृ^१था^१पा^१जा^१सि^१कृ^१णु^१षे^१न^१दी^१ष्ठा ॥ १ ‡ ॥

* ख० मा० १६ प्र० १५० १४ सा० ।

† 'अभिसोमासचायवदति वृक्षत्यः, धर्तादिवो जगत्यः त्रिष्टुभो रूपेण'—इति नि० । यथा पूर्वमभिसोमासदति (१, २, ८, १=३भा० ४०१४०) तथैवान्न धर्ता दिवदति भावः ।

‡ ख० मा० ६, २, २, ५ (२भा० १=१४०)=ख० वे० ७, १, १, १ ।

“शूरो न” शूर इव “धत्ते” धारयति, * “स्वः” स्वर्गं सुख-साधनं यज्ञं वा “सिवासन्” सशक्तमिच्छन् “रथिनः” रथवान् [रथा-
 दिन-प्रत्ययः] “गविष्टिषु” यजमानस्य गवामिषणेषु सक्तु यजमा-
 नोऽहं गो-सम्भजनाच्च रथवानित्यर्थः । “इन्द्रस्य” “शुभ्र”
 बलम् “ईरयन्” प्रेरयन् “इन्दुः” सोमः देवः “अपस्तुभिः”
 कर्मेच्छुभिः † “मनीषिभिः” मेधाविभिः ऋत्विग्भिः “हिवानः”
 प्रेर्यमाणः “अप्यते” ‡ मोभिः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ १ १ २
 इन्द्रस्यसोमपवमानजर्मिणा

३ १ २ १ २ ३ १ २
 तविध्यमाणोजठरेष्वविश ।

१ २ १ २ ३ २ ३ १ २
 प्रनःपिन्वविद्युदभ्रेवरोदसी

३ १ १ १ १ १ २ १ १ २
 धियानोवाजाऽपमाद्दिशश्चतः ॥ ३ ग ॥ १२

हे “सोम !” “पवमान” पूयमान ! त्वं “तविध्यमाणो” वद्धि-
 ष्यमाणः § सन् “इन्द्रस्य” “जठरेषु” “जर्मिणा” प्रभूतया

* ‘असि-परशु-पाश-प्रभृतौनि यथा शूरः धारयति तद्वत् सोमः धारयतीति सुक्-सुव-पह-अमसान्वायुधाजि मसक्तोः’—इति वि० ।

† ‘अपस्तुभिः—अपइच्छुभिः ऋत्विग्भिः’—इति वि० ।

‡ ‘अप्यते—अज अपेक्षे, अप्यते’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ७, १, १, १ ।

§ ‘तविध्यमाणः—सूयमानः’—इति वि० ।

धारया “आ विश” जठर-प्रदेशस्य बाहुल्यात् बहुवचनम्* “नः”
 अस्मदर्थं “विद्युत्” “अभ्रेव” अभ्राणौव सा यथा अभ्राणि
 दोग्धि तद्वत् “प्र पिन्व” ध्रुव “रोदसी” द्यावापृथिव्यौ† किञ्च
 “धिया” कर्मणाः‡ “नः” अस्मभ्यं “शश्वतः” [बहुनामैतत्
 (निघ० ३, १, ५)] बह्वन् “वाजान्” अत्रान् “उप” समीपे
 “माहि” निर्माहि ॥

“माहि”-“मासि”—इति पाठौ, “नः”-“न”—इति च ॥३॥१२

॥ उदङ्गार्गवम् ॥ ^{१ २ १} धर्त्तादायिवार३ः । ^{१ १} पवतायिका

^{१ २ १} २३ । ^{१ २ १} त्वीयोरसाः । ^{१ २ १} दक्षोदायिवार३ । ^{१ २ १} नामनूमार३ ।

^{१ २ १} २४ । ^{१ १} दीयोनूभायिः । ^{१ २ १} हरिःसार्ज्जार३ । ^{१ २ १} नोचतायियो२३ ।

^{२ १} २५ । ^{१ २ १} नासत्वभायिः । ^{१ १} बुथापाजा२३ । ^{१ २ १} सिक्कणूषार३यि । ^{१ २} ना

^{१ १} २६ । ^{१ २ १} दौषुवा३१उ ॥ (१) ^{१ २ १} शूरोनाधार३ । ^{१ २ १} तंषायूधार३ । ^{१ २} गा

^१ २७ । ^{१ १} भस्तियोः । ^{१ १} सुवःसायिषार३ । ^{१ १} सन्नथायिरो२३ । ^{१ २ १} गाविष्टि

* ‘जठरेषु चाविह—सप्तम्या बहुवचनसिद्धेः कवचनस्य स्थाने द्रव्यम् ।

† ‘प्र प्र पिन्व—पुनःपुनः पूर्य दीपयास्मान् विबुद्धे यथा चभाणौव रोदसी
 द्यावापृथिवी व्यापथ’—इति वि० ।

‡ धिया—बुद्ध्या—इति वि० । “धौः”—इति निघण्टौ कर्मनामस्यैकविंशति-
 तमस्यदम् (१, १) ।

षू। इन्द्रस्याग्र२३। यमोराया२३न्। आपस्तुभायिः।

इन्दुर्हायिन्वा२३। नोअज्याता२३यि। मानीषिभा३१

उ॥(२) इन्द्रस्त्रासो२३। मपवामार३। नाजर्मिणा।

तविष्यामा२३। णोजठारा२३वि। वूआविशा। प्रनः

पायिन्वा२३। विद्युदाधे२३। वारोदसायि। धियानो

वार३। जाउपामा२३। हीशश्चता३१उवार३४५ (३)

॥ १४ * ॥ [१]

॥ कावम् * ॥ धर्त्तावा। दिवःपवतेका। त्वियोरा

सारः। दक्षोदेवानामनुमा। दियोन्हभा२यिः। हरिः

सजानोअतियो। नसत्वाभा२३यिः। वार्था ३ पाजा।

सिष्णूषार३यि। नादा३यिषूप्रवा६पू६ ॥(१) शूरोवा।

नधत्तआयुधा। गभस्तायो२ः। स्वःसिषासवथिरो।

* अ० मा० ४ प्र० २ अ० १४ स० १० । “सारकावम्”—इति अ० पु० पाठः ।

गविष्टायिषूँ२ । इन्द्रस्यप्रुष्ममीरयान् । अपस्यूभारश्चिः ।

चायिन्दू३र्हायिन्वा । नोअज्याता२श्चि । मानाश्चिषा

पुयिभा६५६यिः ॥ (२) इन्द्रोवा । स्यसोमपवमा । नऊ

र्मायिष्ठा२ । तविध्यमाणोजठरायि । पुभावायिशा२ ।

प्रनःपिन्वविद्युदधे । वरोदासारश्चि । धायाश्नेवा ।

जाउपामार३ । शीशाश्चाप्रता६५६ः (३) ॥ १६ • ॥ [२]

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ धर्त्ताऽपुदि । वाःपाश्वतेका ।

त्वीयोरसोदत्तोदेवानामनुमा । दीश्येानुश्भायिः । हरा

श्चिःह जानोअत्योसत्व । भिर्वा२श्चर्था । ऊम्नायि । पा

श्जा । सायिकृणुषेनदारयिषवाउ ॥ (१) आशू । रो

नधत्तआयुधागभस्थोःखःसिषासन्नयिरो । गाश्वायिष्ठा

श्चिषू । इन्द्रा२स्यप्रुष्ममीरयन्नपस्यु । भिरारश्चिन्दः ।

^१ उम्नायि । ^२ हा३यिन्वा । ^१ नोअज्यतेमना^२यिषिभाउ ॥(२)

^१ भायिरायि । ^१ द्रस्यसोमपवमानजर्म्निणातविष्यमाणोजठरा

^१ यि । ^१ षू३आवा३यिशा । ^१ प्रना२ःपिन्विद्युदभ्रोवरोद ।

^१ सौधर३या । ^१ उम्नायि । ^१ नो३वा । ^१ जा३उपमाहिशारै

^{३२} श्रताउ । ^{१११} वा३४पू(३) ॥ १५ * ॥ [३]

॥ शाकरम्+ ॥ ^१ हाउधार्त्ता । ^२ दार३४यि । ^२ वःपवते

^१ कृत्वियोरसा । ^{१३२} एहिया । ^{१३२} एहिया३४ । ^१ हाउदाज्ञाः ।

^१ दार३४यि । ^{११२} वानामनुमादियोनृभिः । ^{१३२} एहिया । ^{१३} एहि

^२ या३४ । ^१ हाउहारीः । ^१ सा२३४ । ^{११२} जानोअत्योनसत्व

^{१३२} भिः । ^{१३२} एहिया । ^१ एहिया३४ । ^१ हाउवार्था । ^१ पार३४ ।

^{१२} जा३सिष्ठणुषेनदीषुवा । ^१ एहिया । ^{१३२} एहिया३४ । ^५ हाउ ॥(१)

^१ हाउपूराः । ^१ ना२३४ । ^१ धत्तआयुधागभस्त्योः । ^{१३} एहि

० ऊ० गा० १५प्र० १ख० १५सा० ।

† “शार्जम्”—इति ख० पु० पाठः ।

^१या । ^{१ ३ २}एहिया३४ । ^१हाउ^२वाः । ^१सा२३४यि । ^{१८}वास
^२मृथिरोमविष्टिषु । ^{१ ३ २}एहिया । ^{१ ३ २}एहिया३४ । ^१चावायिन्द्रा ।
^१स्यार३४ । ^२गुणमीरयन्नपस्युभिः । ^{१ ३ २}एहिया । ^{१ ३ २}एहिया
^१३४ । ^१हावायिन्दूः । ^२हा२३४यि । ^{२ २ २}नानोअज्यतेमनी
^{१ ३ २}पिभिः । ^{१ ३ २}एहिया । ^५एहिया३४ । ^१हाउ ॥ (२) ^१हावायि
^२न्द्रा । ^१स्यार३४ । ^{२ २ २}सोमपवमानजन्मिणा । ^{१ ३ २}एहिया ।
^{१ ३ २}एहिया३४ । ^१हाउतावायि । ^१व्यार३४ । ^{२ २ २}माणोजठरेद्वा
^{१ ३ २}विद्म । ^{१ ३ २}एहिया । ^१एहिया३४ । ^१हाउप्रानाः । ^१पार३४
^१यि । ^{२ २ २}न्विद्युदम्भे मवरोदसौ । ^{१ ३ २}एहिया । ^{१ ३ २}एहिया३४ ।
^१हाउधाया । ^{२ २ २}नोर३४ । ^{२ २ २}वाजाउपमादिशश्चतः । ^{१ ३}एहि
^१या । ^{१ ३ २}एहिया३४ । ^५हाउ । ^५हो५ई । ^५हा(३) ॥ २० • ॥ [४]
^{२ २ २}॥ वासिष्ठम् ॥ ^{२ २ २}उज्जवायि । ^{२ २ २ ४ २ ३}धर्ता३४अ्रीहोवा । ^१दि

* क० गा० १७ प्र० १ अ० १० सा० ।

† "उज्जवायि वासिष्ठम्"—इति च० पु० पाठः ।

वाः । पवते । कृत्विषोरसाः ।

वा । नाश्मनु । मादिवीनुभाविः ।

सृजा । नोश्मति । योनसत्वभाविः ।

पाजा । सिष्ठाणु । वे । नदाश्मिषुप्रवः ।

राश्मश्मिषोवा । नधा । ताश्मिषु ।

सुवाश्मश्मिषोवा । सिषा । साश्मिषु ।

इन्द्राश्मश्मिषोवा । स्रश्म । प्माश्मिषु ।

विः । इन्द्रश्मश्मिषोवा । हिन्वा । नाश्मिषु ।

नाश्मिषाप्रविभाईप्रविः ॥ (२) इन्द्राश्मश्मिषोवा ।

सो । माश्मिषु । मानश्मिषा । नवा ३ ।

धमा । शोश्मिषु । रेपुष्पाविष्वा ।

पिन्वा । विष्मिषु । भेवरोदसावि ।

^{३४ ४२ ५} ३४ औहोवा । ^{१२} नोवा । ^{२ १} जाउप । ^{२५ ३९ ४} मा । ^३ हिशाश्वा

पुताईपुईः(३) ॥ १६ * ॥ [५]

॥ वायोरभिक्रदन्^{१ १२ ११ २२ १२२ १} ॥ धर्त्तादिवःपवतेकृत्वियौ । ^१ हो
^२ यिरासाः । ^{१ २ २ २ २} दक्षोदेवानामनुमादियो^{२ २ २ २} नृशभायिः । ^१ हरिः
^{२ २} हजानोषतियोनसा^{२ १ १ २} श्वाशभायिः । ^{३ ५ ३} वार३४र्था । ^३ पार३४
^५ जा । ^{१ २ २ २} सायिकृष्णुषाशयि । ^१ हार३यि । ^{२ ४} नदाशयिषूपुवाइ
^{१ २ २ १ १ २ १ २ १} पुइ ॥(१) ^{१ २ १ २} गुरोरोधत्तभायुधागभौ । ^{१ २ १} होस्तायोः । ^१ स्वःसि
^{२ २ २ २ २ १ २} षासन्वथिरोगवाशयिष्टाशयिषू । ^{२ २ २} इन्द्रस्यशुष्ममीरयन्नपाश
^{२ १ २ ५ २ ५ १ २} स्यूशभायिः । ^{२ ५ १ २} चार३४यिन्दूः । ^{१ २} हार३४यिन्वा । ^{१ २} नोअ
^{३ २} ज्यताशयि । ^{१ ४} हार३यि । ^{१ ४} मनाशयिषापुयिभाईपुइयिः ॥(२)
^{१ २ २ १ २ १ २ १ २ २} इन्द्रस्यसोमपवमानशौ । ^{१ २ १ २ २} होन्मायिणा । ^{२ २} तविष्यमाणो
^{२ २ २ २ १ २ २ २ २} जठरेषुषाश्वाशयिशा । ^{१ २ २ २ २} प्रनःपिन्वंविद्युदम्बेवरोशदाशसा

* ऊ० जा० २३प्र० २अ० १६सा० ।

† “वायोरभिक्रन्दः”—इति ख० पु० पाठः ।

यि। धा^१३४या। नो^२२४वा। जा^३उपमा^४३। हार^५

३। हि^६शा^७श्चा^८पू^९ता^{१०}द्^{११}पू^{१२}ईः(३) ॥ १८ * ॥ [६] १२

अथ प्रगाथरूपे तृतीयसूक्ते—

प्रथमा ।

१२ ३२७ ३ २३क २२ ३२३१ १
यदिन्द्र^१प्राग^२पागु^३द^४न्य^५ग्वा^६ह्य^७से^८नृ^९भिः ।

१२ ३१२ १२ ३ २ ३१ ३ १ २
सिमा^१पु^२रु^३नृ^४पू^५तो^६अ^७स्या^८न^९वे^{१०}सि^{११}प्र^{१२}श^{१३}र्द्ध^{१४}तु^{१५}र्व^{१६}शे ॥ १* ॥

हे “इन्द्र !” “यद्” यदि “प्राक्” प्राच्यां दिशि वर्त्तमानैः [सप्तम्यां प्राक्-शब्दात् विहितस्यास्तातेः ॥ “अश्चेलुंगिति (५, ३, ३०) लुक्], यदि वा “अपाक्” प्रतीच्यां दिशि वर्त्तमानैः, यदि वा “उदक्” उदीच्यां दिशि वर्त्तमानैः यद्वा “न्यक्” नीच्यां दिशि अ-धस्ताद्वर्त्तमानैः [“न्यधीच (६, २, ५३)”—इति प्रकृतिस्वरत्वम्, “उदात्तस्वरितयोर्यणः (८, २, ४)”—इति परस्यानुदात्तस्य स्वरि-तत्वम्] ; एवञ्चूतैः “नृभिः” स्तोत्रभिः त्वं “ह्यसे” स्व-स्व-का-र्याय आह्वयसे [“हिंसिमश्चेन्द्रसिमइतिवैश्वेष्यमाचक्षतइति वाजसनेयकम्] । यद्यप्येवं बहुभिराह्वयसे तथापि “अनवे”

* क० मा० १३प्र० १७० १८सा० ।

† उक्ती माध्यन्दिनः पवमानः, इदानीं शृङ्गानुच्यते—इति वि० ।

‡ क० सा० ३, २, ४, ७ (१ मा० ५७३४०) = क० वे० ५, ७, ३०, १ ।

॥ “दिक्शब्देभ्यः सप्तमीपञ्चमीप्रथमाभ्यां दिग्देशकालेष्वस्मात्तिः”—इति पा०

अनुर्नाम राजा तस्य पुत्रे राजर्षी “पुत्र” बहुलं “वृषूतः” वृभि-
स्तदीयैः स्तोत्रभिः प्रेरितः “असि” भवसि राक्षी हितकरणे त्वां
स्तोतारः प्रीणयन्तीत्यर्थः [पु प्रेरणे, अस्मात् कर्मणि निष्ठा
“वृतीया कर्मणि (६, २, ४८)”—इति पूर्वपद-प्रकृति-स्वरत्वम्]
अपिच हे “प्रशर्ष” प्रकर्षेण शर्षयितरभिभवितरिन्द्र ! “तुर्वशे”
—एतत्कञ्चके राजनि वृषूतोऽसि वृभिः प्रेरितोऽसि भवसि ॥१॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १
यद्वा रुमे रुशमे श्यावके ह्यपइन्द्रमादयसे सचा ।

१ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १
कणवासस्वास्तोमेभिर्ब्रह्मवाहस इन्द्रायच्छन्त्यागहि ॥२#॥१३

“यद्वा” यद्यपि “रुमे” रुमादिषु चतुर्षु राजसु हे “इन्द्रः !
त्वं “सचा” सह “मादयसे” माद्यसि तद्यापि “ब्रह्मवाहसः”
ब्रह्मणां स्तोत्राणां वोढारः अथवा अन्नानां वोढारः “कणासः”
कणगोत्रा ऋषयः “स्तोमेभिः” स्तोत्रैः स्तोत्रसमूहैः सह “इन्द्र !”
त्वाम् “आयच्छन्ति” आयमयन्ति अतस्त्वम् “आगहि” शीघ्र-
मागच्छ [गमे लीटि छान्दसः (२, ४, ७३) शपो लुक्] ॥

“स्तोमेभिर्ब्रह्मवाहसः”—“ब्रह्मभिः स्तोमवाहसः”—इति
पाठौ ॥ २ ॥ १३

१ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १
॥ नैपातिथम् ॥ यद्दिन्द्रप्रागपागुदाशुगे । नायम्वा

^२ ३ । यसायिनृभौः । ^१ हा । ^{३२} औहोर३४हा । ^५ सिमा^१र
^{१२} १२२ १ ^{११} ० ^१ ३२ ^५
 पुहनुषूतोअ । ^१ सियानवेर३ । ^३ हा । ^{३२} औहोर३४हा ।
^१ ^१ ^१ ३२ ^५ ^१ १ ^५
 असायिप्रागाः । ^३ हा । ^{३२} औहोर३४हा । ^१ धा^१त्^३र३४^५औ
^२ होवा । ^५ वा^१र३४^१शे ॥ (१) ^१ अमिप्रशर्द^१तुर्वशा^१श्ण । ^१ आसि
^२ प्रश । ^१ ध^१तुर्व^१शे^३ । ^३ हा । ^{३२} औहोर३४हा । ^५ यद्वा^१र^१रुमे
^{१२२} १२ ^{११} ० ^१ ३२ ^५ ^१
 रुमभेभ्या । ^१ वकायि^१द्वपा^३र३ । ^३ हा । ^{३२} औहोर३४हा । ^५ इ
^२ ^१ ३२ ^५ ^१ १ ^५
 न्द्रामादाः । ^३ हा । ^{३२} औहोर३४हा । ^१ या^१र^१सा^३र३४^५औ
^३ होवा । ^५ सा^१र३४^१चा ॥ (२) ^१ इन्द्रमा^१दय^१से^१सचा^१श्ण । ^१ आ
^{१२} ^१ ^१ ^२ ३२ ^५
 यिन्द्रमा^१द । ^१ यसायि^१सचा^३ । ^३ हा । ^{३२} औहोर३४हा ।
^१ ^२ १२ २ २ १ ^{११} ० ^१ ३२ ^५
 कणा^१र^१सस्त्वा^१स्तो^१मेभिर्भ । ^१ ह्यवा^१हमा^३र३ः । ^३ हा । ^{३२} औ
^१ हो^१र३४^३हा । ^१ इन्द्रा^१या^१क्का^३ । ^३ हा । ^{३२} औहो^१र३४^५हा ।
^१ ३ ^५ २ ^३ ^५
 ता^१र^३चा^५र३४^३औहोवा । ^३ गा^१र३४^५ही (३) ॥ १५ * ॥ [१] १३

अथ प्रगाथे चतुर्थसूक्तेः—

प्रथमा ।

३१२ ३१२ ३१२ ३२ ३१२२२
 उभय्शृण्वन्नइन्द्रोअर्वागिदंवचः ।

३१ १ ३२२ १ १ ३१२ २२२१ १
 सत्राच्यामघवांत्सोमपीतयेधियाशविष्ठआगमत् ॥११॥

“उभयं” स्तोत्रात्मकं शस्त्रात्मकञ्चोभयविधम् “इदं” “वचः”
 “अर्वाग्” अस्मदभिमुखम् इन्द्रः “शृण्वत्” शृणोतु त्वञ्च “मघ-
 वान्” धनवान् इन्द्रः “सत्राच्या” अस्माकं सह अश्चत्या “धिया”
 युक्तः सन् “शविष्ठः” अतिशयेन बलवान् “सोमपीतये” सोमस्य
 पानाय “आगमत्” अगच्छतु ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१७ ३१ १ ३१२ २२ ३१२ ३१२
 तंहिस्वराजंवृषभन्तमेजसाधिषणेनिष्टतक्षतुः ।

३२ ३१ १ ३१२ २२ ३१ १ १ ३२१२
 उतोपमानाम्प्रथमोनिषीदसिसोमकामधितेमनः ॥२॥१४

“तंहि” तं खल्विन्द्रं “स्वराजं” स्वयमेव राजमानो “धिषणे”
 व्यावापृथिव्यौ “वृषभं” जगदुपकारकं वृष्टेर्वर्षिकम् “ओजसा”
 बलेन “निष्टतक्षुः” सञ्चरतुः “उत” अपिच यस्मादेवं तस्मात् हे

* ‘अस्माकं साम’—इति वि० ।

† छ० आ० ३, १, ५, ८ (१भा० ५८१४०) = छ० वे० ६, ४, २५, १ ।

‡ छ० वे० ६, ४, २५, २ ।

इन्द्र ! उपमानभूतानामन्येषां देवानां मध्ये “प्रथमः” मुख्यः
सन् “निषीदसि” वेद्यां सोमकामं “हि” खलु ते मनः ॥

“ओजसा”-“ओजसः”—इति पाठौ ॥ २ ॥ १४

॥ वैयम्बम् ॥ उभय^१शृ^२ष्ट^३ष्य^४च^५ना^६॥ आयिन्द्रो^१२

^{१२}अर्कागिद्वन्वा^१२३ः । ^१शो^२वा^३श्चा^४यि । ^{१२}सन्वा^{१२}चि^१याम^१धवा-

^१श्न । ^१सो । ^२मा^३पा^४श्चा^५यि । ^१ता^२श्च^३ष्ट^४या^५यि । ^{११२}धि^१यता^१

^१विष्ट^२वा^३श्चा^४ये^५यि । ^{११}ममा^१त् । ^{४५}ओ^१श्च^२शो^३वा ॥ (१) ^{१२}धि^१या

^२श्र^१विष्ट^१वा^१गमा^१श्चे । ^१धा^१या^१श्च^१विष्ट^१वा^१गमा^१श्च^१त् । ^{११२}श्चे

^१वा^१श्चा^१यि । ^१त^१श्चि^१स्व^१रा^१जा^१श्च^१ष्ट^१ष^१भा^१म् । ^१ता^१मो^१श्चा^१यि ।

^१जा^१श्च^१ष्ट^१सा । ^{१२}धि^१षणे^१निष्ट^१ता^१श्च^१शो^१यि । ^{२१}च^१तः । ^१ओ^१श्च

^{४५}शो^१वा ॥ (२) ^{१२}धि^१षणे^१निष्ट^१त^१च^१तू^१श्चे । ^१धा^१यिषा^१श्च^१णे^१निष्ट^१त

^{१२}च^१तू^१श्चे । ^१शो^१वा^१श्चा^१यि । ^{१२१२}उ^१तो^१पा^१मा^१श्च^१प्र^१थ^१मो । ^१ना^१यि

१ १ १ १ १ १
 षाश्चायि । दार३४सायि । सोमकाम॥दितार३यिहो
 २ १ ५ १ १ १
 यि । मना । औ३होवा । हो५ई । डा(३) ॥ १६* ॥[१]

१ १ १ १ १ १
 ॥ वाग्रम् ॥ उभय॥शा । णवाञ्चा३ना३ः । इन्द्रो

१ १ १ १ १ १ १ १
 षर्वागिदांवा३चा३ः । सत्राच्यामघर्वात्सोमपायिता३था
 १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 ३यि । धियाशा २ ३ वा ३यि । छार३चार३४औहोवा ।

१ १ १ १ १ १ १ १
 गा २ ३ ४मात् ॥(१) धियाशवायि । छत्रागा३मा३त् ।

१ १ १ १ १ १ १ १
 धियाशविष्टत्रागा३मा३त् । त॥द्विसराजं वृषभन्तामो३

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 जासा३त् । धिषणो३र३ना३यिः । तारता २ ३ ४औहोवा ।

१ १ १ १ १ १ १ १
 चार३४तूः ॥(२) धिषणो३नायिः । तताञ्चा३त्तूः । धि

१ १ १ १ १ १ १ १
 षणो३निष्टताञ्चा३त्तूः । उतोपमाना३म्प्रथमो३निषायिदा३

* ऊ० मा० ४ प्र० २ अ० १६ सा० ।

सा रेयि । सोमका^{११}श्मा^१म् । शारयिता^१श्श^१षी^{५१२}षोवा ।

मार^१श्श^५नाः(३) ॥ ७* ॥ [२] १४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरार्चिकस्य नवमस्याध्यायस्य
सप्तमः खण्डः† ॥ ७ ॥

अथाष्टम-खण्डे —

दृचात्मके प्रथमसूक्ते —

प्रथमा ।

११ १११ १११ ११ १११
पवस्वदेव^{११}आयुष^{१११}गिन्द्र^{११}ङ्ग^{११}च्छतु^{१११}तेमदः ।

१११ ११११ १
वायुमारोह^{१११}धर्मा^{१११}णा ॥ ‡ १ ॥

हे सोम । “देवः” द्योतमानः त्वं “पवस्व” धारया चर ।
अपिच “ते” तव “मदः” मदकरः रसः “आयुषक्” तम्
“इन्द्र” प्रति “गच्छतु” अपिच त्वं “वायु” “धर्मणा” धार-
केष रवेन “मारोह” प्राप्नु सि ॥

“देवः”-“देव”—इति पाठो ॥ १ ॥

* अ० ना० १८प्र० १७० ७७० ।

† ‘उक्ताणि वृत्तानि’—इति पि० ।

‡ अ० चा० ६, २, १, ५ (१भा० १७पृ०)=अ० वे० ७, ४, २३, १ ।

अथ द्वितीया ।

^{१२ १ १२ १ १ २ ३ १ २}
पवमाननितीशसेरयिं सोमश्रवाय्यम् ।

^{१२ १ १२ १२}
इन्दोसमुद्रमाविश ॥ २ * ॥

हे “पवमान !” “इन्दो !” “सोम !” त्वं “श्रवाय्यं” श्रवणीयं “रयिं” शशूणां धनं “नि तोशसे” अतितरां पीडयसि† स त्वं “समुद्र” द्रोणकलशम् “आ विश” प्रविश ॥

“इन्दो”-“प्रियः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अपन्नपवसेमृधइति तृतीयाः ।

^{३ १ २ ३ १ २}
अपघ्नपवसेमृधः ॥ ३ ॥ १५

ऋचः प्रतीकमिदम् ॥ सा च छन्दस्याज्जाता (६, १, १, ६ = २भा० ४८ पृ०) व्याख्याता च ॥ ३ ॥ १५

^{१ १ १ १ १ १}
॥ सुरुपाद्यम् ॥ पवस्वदा रयि । इया रइया । व
^{१ १ १ १ १ १}
आयूषा रक् । इन्द्रप्रच्छारि । इया रद्रया । तुतेमा

* ऋ० वे० ७, ४, २६, ५ ।

† ‘तोशसे—तंश दाने ददासि’—इति वि० ।

‡ ऋ० आ० ६, १, १, ६ (२भा० ४८ पृ०) = ऋ० वे० ७, १, २४, ४ ।

दरः । ^{२ १२}बभ्रुमारो^१र । ^१इया^{१ १}रइया । ^२धर्मा^२रशणा^३

॥^{१ १२}(१) पव^१माना^२र । ^१इया^{२ २}रइया । ^{२ १}नितो^३शासा^४रयि ।

रयि^{१ २}स्मे^३मा^४रइया ॥ ^{२ २ १}अवा^३भाया^४र । ^{२ १}इन्दो^५समू^६र । ^१इषा

^२रइया । ^{२ १२}इमा^३वा^४रशवि^५शा^६र ॥^{१ २}(२) अ^३प^४ब्रू^५न्पा^६र । ^१इया

^१रइया । ^{१ २ १}वसे^३मा^४र्द्धा^५रः । ^१क्र^२तु^३वि^४त्सो^५र । ^१इया^२रइया ।

^{१ १}म^२म^३त्सारा^४रः । ^{१ २}नु^३द^४स्वा^५दा^६रयि । ^{१ १}इया^२रइया । ^२वयु

^२ञ्जा^३र^४इ^५ना^६र^७इ^८म् । ^१ओ^२र^३इ^४पू^५ई । ^१डा^२(३) ॥ १७ * ॥ [१]

॥ ^५मा^१स^२म् ॥ ^१प^३व । ^४स्वा^५र^६दा^७यि । ^५वाः । ^{४ ५}ई^६या । ^१आ

^२भू^३षा^४र^५क् । ^१आ^२यि^३न्द्र^४ङ्ग^५क् । ^५तु । ^{१ २}तौ^३र^४हो । ^{१ २ १}वा^३हा

^१यि । ^{१ २}म^३दा^४रः । ^{१ २}वा^३यू^४र^५इ^६म् । ^{१ २}आ^३र^४रो^५र^६इ^७र^८इ^९ओ^{१०}वा ।

^{१ १ २}ध^३ध^४र्मा^५णा^६ ॥^{१ २}(१) ^५प^६व । ^{२ ४}मा^३इ^५ना । ^५ना^६यि । ^{४ ५}ई^६या । ^१तो

^१शा^२सा^३र^४यि । ^{१ २ २}रा^३यि^४स्मो^५म । ^{५ १ २}आ^३वौ^४र^५हो । ^{१ २ २}वा^३हा^४यि ।

* ऊ० मा० ४ प्र० २ च० १७ सा० ।
 † “गयवोमासम्”—इति च० पु० ।

^१ईया२म् । ^१इन्दो३४ । ^{१, १}सा२मूर३४^{५२२}ओ३होवा । ^{१२, १}द्रमा
^{३ २}विशा१ ॥ (२) ^५अप । ^{१ ४}घ्राह३न्पा । ^५वा । ^{४ ५}ईया । ^१सायि
^२मार्त्ता२ः । ^{१ २}क्रातु३वित्त्सो । ^५म । ^{१२}मौ३हो । ^{१२ १}वाहा । ^१त्सरा२ः ।
^१नुदा२३ । ^{१, १}स्वा२दा२४^{२ ५२}ओ३होवा । ^{१, १ १}वयुञ्जना१म् (३)

॥ १८ * ॥ [२]

^{५ १ ४२ ५२}॥ का३चीवन्तम्^{१ १} ॥ ^{२ १}पव३स्वा३देव३आयु३षाक् । ^{१ १}इन्द्रा
^१ङ्गच्छ । ^{१२ १ ५}तुतेमदा३ः । ^१ओ३४ । ^{१२ १}हाहोयि । ^{१२}वायूमार
^१श्रो । ^{१२ १}इधौहोयि । ^{५२}ओ३हो२३४वा । ^{५ ४}मा३पु३णो३इ३हायि ॥ (१)
^{५ २ ४ ५२}पव३मान३नितो३श३सायि । ^{२ १}रयायि३सोम । ^{१२ १}अवायिया३म् ।
^१ओ३४ । ^{१२ १}हाहोयि । ^१इन्दो३सा२३म् । ^{१२ १}द्रमौ३होयि । ^{५२}ओ
^१हो२३४वा । ^{५ ४}वा३पु३यि३शो३इ३हायि ॥ (२) ^{५ १ ४ ५२}अप३घ्ना३न्पव३सेम्
^{२ १ १ १२}घाः । ^{१ १ ५}क्रातू३वित्त्सो । ^१ममत्सरा३ः । ^{१ १ ५}ओ३४ । ^{१२ १}हाहोयि ।

* क० मा० ४ प्र० १ अ० १८ पा० ।

+ “काचीवन्तम्”—इति ख० पु० पाठः ।

नुदास्वारहृदाधि । वायौहोयि । औहो३३४वा । जा
 पुनोईहायि(३) ॥ १८ * ॥ [३]

॥ गायत्रासितम्+ ॥ पवस्वदेवचा । इया३४३ई३४
 वा । युषागिन्द्रङ्गच्छतुतौ२ । हौ२ । ऊवा२यि । मा
 दा२ः । वायू३३होयि । आरो३हो । हधर्मा२३णा
 ३४३ ॥(१) पवमाननितौ । इया३४३ई३४या । शसायि
 रयि३सोमश्रवौ२ । हौ२ । ऊवा२यि । आया२म् ।
 इन्दो३होयि । समू३हो । द्रमावार३यिशा ३४ ३ ॥(२)
 अपघ्नन्पवसे । इया ३ ४ ३ई३४या । मृधाःक्रतु वित्सोम
 मौ२ । हौ२ । ऊवा२यि । त्सारः२ । नुदा३हो
 यि । स्वादा३हो । वयुञ्जार३ना३४३म् । ओ२३४पुई ।
 हा(३) ॥ २० * ॥ [४]

* ज० मा० ४प्र० १५० १८५० ।

† “वासिष्ठमासितम्”—इति च० पु० ।

‡ ज० मा० ४प्र० १५० १०५० ।

अथ द्वितीया ।

१ १ ३१२ २२३१ २ १ १ २
वयन्ते अस्य राधसो वसोर्वसो पुरुस्पृहः ।

१ २२ १ १२ २२२ १ २
निनेदिष्ठतमाद्दृषः स्याम सुन्नेते अङ्घ्रिगो ॥ २ * ॥

हे “वसो” वासयितः ! सोम ! “अस्य” एतादृशस्य “ते”
तव “राधसः” धनस्य “पुरुस्पृहः” बहुभिः स्पृहणीयस्य “वसोः”
वासकस्य त्वदीय-दीयमानस्य वयं नितरां “नेदिष्ठतमाः” अत्यन्त-
मन्तिकतमाः “स्याम” भवेम ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ २ २ १ २ ३ २ २ ३ १ २
परिस्य स्वानो अक्षरदिन्दुरव्यमदच्युतः ।

१ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
धारायजुर्ध्वरे भ्राजानयाति गव्ययुः ॥ २† ॥ १६

“गव्ययुः” गोकामः यद्वा क्षीरादि कामयमानः “जुर्ध्वः”
समुच्छ्रितः सर्वेषां मुखो “यः” सोमः “भ्राजा न” यथा भ्राजमा-
नया दीप्त्या अन्तरिक्षे गच्छति तद्वत् दीप्त्या सह “अध्वरे”
यन्ने “धारा” स्वकीयया धारया “याति” गच्छति । “स्वानः”
सुवानः अभिषूयमाणः सः “इन्दुः” सोमः “मदच्युतः” मदार्यं

* ऋ० वे० ७, ४, २३, ५ ।

† ऋ० वे० ७, ४, २३, ६ ।

वेदैः प्रेरितः सन् “अव्ये” अत्रि भवे पवित्रे “पर्यञ्चरत्” परितः
चरति ।

“अञ्चरत्”-“अञ्चाः”—इति पाठो ॥ ३ ॥ १६

॥ गौरीवितम् ॥ ^४अभी । ^{३२२}नोवाङ् । ^४जसातमाम् ।
^१रयिमर्षशतस्पृहारम् । ^१आयिन्दोसद्वा३१२३ । ^४सभा
^१पूर्णसाम् । ^१तूविद्युन्ना३१२३म् । ^४विभोवा । ^४सापृष्टोद्
^५हायि ॥ (१) ^५वयम् । ^{३२२}तेआ३ । ^४स्यराधसाः । ^{१२}वसोर्वसो
^१पुरुस्पृहारः । ^१नायिनेदिष्टा३१२३ । ^४तमापृद्धाः । ^१स्याम
^२सुम्ना३१२३यि । ^४तओवा । ^४ध्रापृयिगोद्हायि ॥ (२) ^५परि ।
^१स्यस्वाङ् । ^४नोचक्षरात् । ^१इन्दुरव्येमदच्युता३३ः । ^१धा
^२रायज३१२३ । ^४ध्वोआपृध्वरायि । ^१भाजानया३१२३ । ^४ति
^५गोवा । ^४व्यापृयोद्हायि(ङ्) ॥ ३ ॥ [१]

॥ ऐडकोत्सम् ॥ ^१अभीहीनो२३ । ^४वाजसातममीया ।

* “अञ्चागौरीवितम्”—इति च० पु० पाठः ।

† च० गा० ५ प्र० १ अ० १६ सू० ।

^{१ १} रथिमर्षन्नतस्पृहम् । ^{१ १} आयिन्दोसच्च । ^{१ २ १} स्रभर्णारश्साम् ।
^{१ १ १} तुवाश्चायि । ^{१ १} द्यून्नाश्चायि । ^२ विभासारश्हाश्शम् ॥ (१)
^{१ १ १} वयश्चीतेश् । ^४ अस्वराधसर्दया । ^५ वसोर्वसोपुरुस्पृहः ।
^{१ २ १} नायिनेदिष्ठ । ^{१ २} तमाप्पारश्चयिषाः । ^{१ १ १} स्यामाश्हायि । ^{१ १} सून्ना
^१ श्विहायि । ^{२ १} तेभ्रारश्चयिगाश्शुड ॥ (२) ^{१ २ १ १} परीहिस्थारश्ः ।
^{४ २} सानोषश्चरदीया । ^५ इन्दुरव्येमदच्युतः । ^{१ १ १ १ १} धारावज ।
^{१ १} धोषध्वारश्चरायि । ^{१ १ १} भ्राजाश्चा । ^{१ १ १} नायाश्हा । ^१ तिगव्या
^१ श्शुश्शुश्शुः । ^१ शोरश्शुश्शुः । ^१ डा(श्) ॥ ४ * ॥ [२]

२ १ २ २ १ २ १ १

॥ शुद्धाशुद्धीयाद्यम्† ॥ अभीनोवाजसातमाम् । रथि

^{१ १} मर्षन्नतस्पृहाम् । ^१ इन्दोसच्चस्रभर्णारश्साम् । ^१ तुवा
^१ यिश्चूरश्चाम् । ^१ वारयि । ^{१ २ १} भामाश्चौहीवा । ^{५ २ २} चाश्
^{१ १ १} श्शुश्शुश्शुः ॥ (१) ^{१ १ २ १} वयन्नेअस्वराधसाः । ^{२ २ १ १} वसोर्वसोपुरुस्पृहश्चाः ।

* अ० मा० ५५० १ अ० ४ सा० ।

† "पदान्शुद्धाशुद्धीयाद्यम्"—इति अ० पु० ।

^{१ २} निनेदिष्ठतमा^{२ १ २}प्रा^१श्चिषाः । ^{२ १}स्यामसूर^२श्चाश्चि । ^१ते^१ ।

^{१ १} अ^{५ २ २}ध्राश्च^{१ १ १ १ १}भ्रीहोवा । ^{१ १ १ १ १ १ २}गार्श्च^२पु^१उ ॥ (२) परिस्वखानो^२अ^२

^१ रात् । ^{२ २ १} इन्दुर^१व्ये^{१ २ २ २}मद^{२ २ २}च्यु^{२ २ २}श्चताः । ^{१ २ २ २ २ २ २}धाराय^२ज^२र्ष्वी^२अ^२ध्वा^२श्च

^१ रायि । ^{२ १ २} अजानार^१श्चा^१ । ^१ ता^१श्चि । ^{१ २ ५ २ २} गव्या^२श्च^२भ्री^२हो

^{१ १ १ १ १} वा । ^{१ १ १ १ १ १ १} यू^२श्च^२पु^२ः ॥ ५ * ॥ [३]

॥ ^{१ २ १ २ २} क्रौ^{२ २ २ २}ञ्चाद्यम् ॥ ^{१ २ १} अमी^१नो^१वी^१हो । ^१ जासा^१त^१मा^१म् । ^१ र

^{१ २} यिम^१र्षा^१ । ^{१ २} शा^१ता^१श्च^१स्पृ^१ष्टा^१श्च^१पु^१ष्टा^१श्च^१पु^१ष्टम् । ^१ इन्दो^१स^१ह्री^१हो ।

^{१ २ १} स्ना^१भर्षा^१साम् । ^१ तु^१यि^१द्यु^१ञ्चा^१श्चम् । ^{१ २} वा^१यि^१भा^१श्चा^१पु^१ष्टा^१श्च^१पु^१ष्टम् ॥ (१)

^{१ १ २} वय^१न्त^१भ्री^१हो । ^{१ २ १ २} स्या^१रा^१ध^१साः । ^{१ २} व^१सी^१र्व^१सा^१श्च^१उ । ^{१ २ १ १} पू^१ष्ट^१श्च^१स्य

^{१ २ १ २} पू^१ष्टा^१श्च^१पु^१ष्टः । ^{१ २ १ २} निनेदि^१ष्ठी^१हो । ^{१ २ १ २} ता^१मा^१इ^१षाः । ^{१ २} स्या^१म^१सु

^{१ २} ञ्चा^१श्चि । ^{१ २ १ २} ते^१अ^१ध्रा^१पु^१यि^१गा^१श्च^१पु^१ष्ट^१उ ॥ (२) परि^१स्व^१स्वी^१हो ।

^{१ २ १} नो^१अ^१क्षरा^१त् । ^{१ २} इन्दु^१र^१व्या^१श्चि । ^{१ २} मा^१दा^१श्च^१पु^१ता^१श्च^१पु^१ष्टः ।

^{१२११२} धारावञ्जीहो । ^{१२१} ध्वोषध्वरायि । ^{१२२} भ्राजानयाश् । ^१ तायि

^{१ ४} गाह्व्यापयू६पू६ः(३) ॥ ६ * ॥ [४]

॥ रयिष्ठम् ॥ ^{२२२} अभीनोवा । ^{१ २ ३} जसाताश्माम् । ^५ औश्

^{१ २} होश्वा । ^{१ २} रयिमर्षशतस्य ^{१ २ १ १ १ १ १} हारश्शुम् । ^२ रयिमर्षा । ^१ शता

^१ स्युश्चाम् । ^{५ १ २} औश्होश्वा । ^{१२ ११ २ २ १ १ १ १ १ २} इन्दोसच्चस्रभर्णसारश्शुम् ।

^२ इन्दोसच्चा । ^{१ २ २} सभार्णाश्साम् । ^{५ १ २} औश्होश्वा । ^१ तुविद्यु ।

^{१२१ १११११} स्रविभासहारश्शुम् । ^२ तुविद्युन्नाम् । ^{१ २ २} विभासाश्चाम् ।

^{५ १ २} औश्होश्वा ॥(१) ^{१ २} वयन्तेषा । ^{१ २ २} स्यराधाश्साः । ^५ औश्

^{१ २} होश्वा । ^{१२१२ १ २ १ १ १ १ १ १} वसोर्वसोपुरुस्य ^{२२} हारश्शुम् । ^{२२} वसोर्वसाउ

^{१ २ २} पुरुस्युश्चाः । ^{५ १ २} औश् होश्वा । ^{१२ २ २ २ २} निनेदिष्ठतमाइषाः ।

^{१२} निनेदिष्ठा । ^{१ २ २} तमाआश्शिषाः । ^{५ १ २} औश्होश्वा । ^{१२} स्याम

^{१२२ २२ २ १ १ १ १ १} सुम्नेतेषभिगाश्शुम् । ^{१२} स्यामसुम्नायि । ^{२ १ २} तेषाभ्राश्शि

* अ० गा० ५म० १८० ६सा० ।

^{१२ १} स्यामसू^१श्ना^१श्चि । ते^१श्चा^४ । ध्रा^२श्च^५यिगो^५द्द^५हायि ॥(२)
^{१२ १} परि^१स्त्र^१खा । नो^१आ^१श्च^१रात् । इ^{२१ १}न्दुर^१व्या^१श्चि । मा^{१ १}द
^{१ ५} चू^{१२२ १}श्च^१ताः । धा^१राय^१ऊ । ध्वो^१आ^{२२ १२}श्च^१ध्वरायि । भा^१जाना
^{१ १ ४ २ ५} र^१श्चा^१ । ता^१श्चि^१गा^१ । व्या^१श्च^१पु^१यो^१द्द^१हायि(३) ॥८॥ [६]
 ॥ श्या^{१ १}वा^१श्च^१म् ॥ अ^{१ ४२}भा^{५२ १}श्चि । नो^१श्वा । ज^१सा । ता
^{४ ५ १ २ १} श^४मम् । श्चि^५या । रा । यि^१म^१र्व^१शा । त । स्पृ^१च्चा^१श्च^१म् ।
^{१२ १ १ ४ ५ १२} श्चि^{१२}या^१श्च । इ^१न्दो^१स^१च्चा^१स्त्रा^१श्च^१भा^१श्च । णा^५र^{१२}श्च^१साम् । ऐ^१च्चा
^{१२ १ १ ४ १ १} श्चि । श्चि^{१२}या^१श्च । तु^१वि^१द्यु^१म्ना^१वा^१श्चि^१भा^१श्च । सा^१श्च^१पु^१च्चो
^{५ १२ १ ४ ५२ १ ४} द्द^५हायि ॥(१) व^{१२}या^१श्च^१म् । ते^{१ ४}श्च । स्य^{५२ १}रा । धा^{१ ४}श्च^१सः ।
^{५ १ २ २ १ १ १२} श्चि^५या । वा । सो^१र्व^१सो^१पू । रु । स्पृ^{१२}च्चा^१श्च^१ः । श्चि^{१२}या
^{१२ १ १ ४ ५ १२} श्चि । नि^{१२}ने^१दि^१ष्ठा^१ता^१श्च^१मा^१श्च । आ^५र^{१२}श्च^१यि^१षाः । ऐ^{१२}च्चा^१श्चि ।
^{१२ १ १ ४ १ १} श्चि^{१२}या^१श्च । स्या^१म^१सु^१न्ना^१यि^१ते^१श्च^१आ^१श्च । ध्रा^१श्च^१पु^१यि^१गो^१द्द

^५ चायि ॥ (१) ^{३१} परा३शयि । ^{१ ४८} स्या३खा । ^{८ ५} नोअ । ^{१ ४} चा३रत् ।
^५ एहिया । ^१ आयि । ^८ दुरव्येमा । ^२ द । ^१ अत्ता३ः । ^{१८} एहिया
^{८ ८ १ २ ४} २ । ^५ धारायजङ्घी३आ३ । ^{१८} धार३४रायि । ^{१८} ऐहा३यि ।
^{१८} एहिया३ । ^{८ ८ १ २ ४} भ्राजानयाना३यिगा३ । ^२ व्या३ ४ ५ योईहा
यि(३) ॥ १५ * ॥ [७]

^{१ ८ ८ ८} ॥ आन्धीगवम् ॥ ^२ अभीनोवाजसा३तामाम् । ^१ रयिम ।
^२ षगा३र३ता । ^१ ऊम्मा३१५२ । ^१ स्पृहमिन्दोसच्चस्रभर्णसा३
^{१ १ १} ३४पुम् । ^{१ २} त्वा३उवा । ^१ द्यू३म्नाम् । ^२ वा३शयिभा । ^१ स
^१ हाम् । ^{४ ४} औ३र३होवा ॥ (१) ^१ वयन्तेअस्यरा३धासाः । ^{१ ८} वसो
^८ र्व । ^१ सोपू३र३ह । ^१ ऊम्मा३१५२ । ^{१ ८ ८ १ ८} स्पृहोनिनेदिष्ठतमा
^{३ १} इषा३ः । ^{१ १} स्थामा३उवा । ^१ सू३र३म्नायि । ^१ ते३र३आ । ^१ द्वि
^१ गा । ^{२ ४ ५} औ३र३होवा ॥ (२) ^{१ ८ ८} परिस्यस्वानेआ३क्षारात् । ^१ इन्दु

र। व्योमा^१र^२ह^३दा। ऊ^१म्मा^२र^३१२। च्यु^१तो^२धा^३रा^४य^५ज^६ह्व^७र्णे

अ^१ध्व^२रा^३श^४यि। भा^१जा^२श^३उ^४वा। ना^१र^२या। ता^१र^२श^३यिगा।

व्यूः। शी^१र^२श^३हो^४वा। हो^१प^२ई। डा(३) ॥ १६ * ॥ [८]

॥ नि^१षे^२ध^३म्^४† ॥ अ^१भी^२नी^३वा^४जा^५श^६सा^७त^८मा^९म्। र^१या^२यि^३म

र्षा। श^१त^२स्^३पृ^४दा^५र^६म्। इ^१हा^२। आ^१यि^२न्दो^३श^४सा^५दा। हा

हो^१र^२श^३ह^४दा। स^१भ^२र्षा^३र^४श^५साम्। इ^१हा^२। तू^१वा^२श^३यि^४द्यू

न्नाम्। हा^१हो^२र^३श^४ह^५दा। वि^१भा^२श^३सा^४पृ^५दा^६ई^७पृ^८ई^९म् ॥ (१)

व^१य^२न्ते^३अ^४स्या^५ह^६रा^७श^८ध^९साः। व^१सो^२र्व^३सा^४उ। पु^१रु^२स्य^३पृ^४दा^५रः।

इ^१हा^२। ना^१यि^२ने^३दा^४यि^५ष्ठा। हा^१हो^२र^३श^४ह^५दा। त^१मा^२आ

श^१यि^२षाः। इ^१हा^२। स्या^१मा^२श^३सू^४न्ना^५यि। हा^१हो^२र^३श^४ह^५दा।

ते^१आ^२श^३ध्ना^४पृ^५यि^६गा^७ई^८पृ^९ई^{१०}उ ॥ (१) परि^१स्य^२स्वा^३नो^४श^५च^६रा^७त्।

इ^१न्दु^२र^३व्या^४यि। म^१द^२च्यु^३ता^४रः। इ^१हा^२। धा^१रा^२श^३वा^४ज।

* ऊ० ग्रा० १२म० १४० १६सा०।

† “निषेधः”—इति च० पु० पाठः।

^{१ २} ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९
चाहोर३४चा । धोअध्वार३रायि । इहा३ । भ्राजा

^{१०} ^{११} ^{१२} ^{१३} ^{१४} ^{१५} ^{१६} ^{१७}
रनाया । चाहोर३४चा । तिगाह्व्याप्रयू६पू६ः । हेर३

११
४५(३) ॥ १२ * ॥ [८]

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२}
॥ साधुम् ॥ अभीनोश्वाजसातमाम् । रयायिमर्षा

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२}
२ । शता३४५ । स्पृ२३४चाम् । इन्दोसहस्रभर्णसा२३

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२}
४५म् । त्वाओर३४वा । द्यून्नाओर३४वा । विभापु

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२}
सचाम् ॥(१) वयन्ते३अस्यराधसाः । वसोर्वसा २ उ ।

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२}
पुरु३४५ । स्पृ२३४चाः । निनेदिष्ठतमाइषाः । स्यामा

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२}
ओर३४वा । सून्नाओर३४वा । तेआप्रधिगाउ ॥(२)

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२}
परिस्था३खानोअक्षरात् । इन्दूरव्यारयि । मदा३४५ ।

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२}
च्यूर३४ताः । धारायजर्हीअध्वरा३यि । भ्राजाओर३४

* क० गा० १७ प्र० १ अ० १२ सू० १ ।

वा । ^{१ २ ३}नायाओर ३४ वा । ^५तिगा ^४पु व्ययूः । ^४होपुई ।

डा(३) ॥ १३ * ॥ [१०]

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ ^{४ ३}अभाऽपुयिनः । ^{४ २ ४२}वाहजाऽसाता
^५माम् । ^१रायिमर्षा । ^{२ १ २ २}शाऽतास्युद्दाम् । ^१इन्दो ^१रस ।
^२हृत्सारऽभा । ^१ऊम्मायि । ^{२ २}णाहसाम् । ^१तृविद्युन्मविभा
^{२ ३ २}सद्वाउ ॥(१) ^{१ २}हावा । ^{१ २ २ २ २}यन्तेषस्यराधसोवसोर्वसाउ ।
^{२ १ ३ २}पूऽहस्युद्दः । ^१निने ^१रदि । ^२ष्ठतारऽमाः । ^१ऊम्मायि ।
^२आ ३ यिषाः । ^{२ २ २ २ २ २}स्यामसुन्नेतेषाऽग्निगाउ ॥(२) ^{१ २}गोपा ।
^{१ २ २}रिस्वखानोन्नत्तरदिन्दुरव्यायि । ^{२ १ २ २}माऽदाच्युऽताः । ^{१ २}धा
^१राऽयः । ^{२ २}ऊर्द्धीऽरऽषा । ^१ऊम्मायि । ^{२ २}ध्वाऽरायि । ^{१ २}भाजा
^{२ २ २}नयातिगारव्ययाउ । ^{१ १ १}वाऽहपु(३) ॥ १४ † ॥ [११]

* क० मा० १०प्र० १५० १३सा० ।

† क० मा० १०प्र० १५० १४सा० ।

॥ स्वारकौत्सम् ॥ ^{१ २ २ २} अभीनोवाजाश्सातमाम् । ^{२२} रवि ^१
^{१ २ २} मर्षंशताशस्यृष्टाम् । ^२ इन्दोसद्वाश् । ^{२ १ २ २} स्वारभाष्णाश्साम् ।
^१ आऽरवि । ^१ तुविद्युम्नोरश्शहायि । ^{१ २ १} विभश्सापुद्वाइप्रुईम ॥ (१)
^{१ २} वषन्ते अस्याश्रावसाः । ^{१ २ २ २ २} वसोर्वसोपुद्वाशस्यृष्टाः । ^२ निजे
^{१ १ २} दिष्टाः । ^२ तश्माश्चाश्विष्मः । ^१ आऽरवि । ^२ स्यामसुम्नो
^१ रश्शहायिः । ^{१ २ १ ४} तेश्चाश्धाप्रयिगाइपुईउ ॥ (१) । ^२ परिस्यस्वा
^१ नोश्पक्षरात् । ^{१ २ २ २ २} इन्दुरव्यमदाश्च्यूताः । ^{२ २} धारायज्जश् ।
^{१ १ २ २} ध्वोश्आध्वाश्रायि । ^१ आऽरयि । ^{२ २ १ ४} भाजानयोश्शहायि ।
^{१ २ ४} तिगाश्व्याप्रयूइपुईः (३) ॥ १८ * ॥ [१२]

॥ कार्त्तयशसम् ॥ ^{१ २ २} अभीद्वाद्वाउ । ^{१ ४ २} नोश्शवा । ^२ ज
^{१ २ १ ४ ४} साश्चोश्शतामाम् । ^{२ १} रयायिमौश्शोश्शयि । ^{४ ४} आर्षाइ ।
^४ द्वाउवा । ^{२ १} शतस्यृष्टाम् । ^{१ २ १ २} उपा । ^{२ २} इन्दोसद्वाश्भाष्णा

* अ० ना० १०प्र० १५० १२५० ।

१ १ १ ४ ५ ५ २
 ३साम् । तुवञ्चौश्चोश्चि । सूम्नाईम् । चाउवा । वि

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 भासहम् । उपा२३४५ ॥(१) क्यञ्चाहाउ । ते २ ३ ४

५ १ १ १ १ ४ ५ १ १ १ १
 आ । स्यराञ्चौश्चोश्चि । धासाः । वसाञ्चौश्चोश्चि ।

४ ५ ५ १ १ १ १ १ १ १
 वासाहउ । चाउवा । पुरुस्पृहाः२ः । उपा । निनेदि

१ १ १ १ १ १ १ ४ ५
 ष्टमाश्चाश्चिषाः । स्यामाञ्चौश्चोश्चि । सूम्नाह्वायि ।

५ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 हाउवा । तेअधिगो । उपा२३४५ ॥(२) परीचाहाउ ।

१ ५ १ १ १ १ ४ ५ १ १ १ १
 स्या२३४खा । नोञ्चाञ्चौश्चोश्चि । चारात् । इन्दूरौश्चोश्चि

१ ५ ५ १ १ १ १ १ १ १
 यि । चाव्याहयि । चाउवा । मदच्युताः२ः । उपा ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ ४ ५
 धारायज्जुञ्चौश्चोश्चि । भाजाञ्चौश्चोश्चि । नाया

५ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 ह् । चाउवा । तिगव्ययूः । उपा२३४५(३) ॥ १० * ॥[३]

१ १ १ १ १ १ १ १ १
 ॥ त्रीतन्वाष्ट्रीसामः ॥ अभीनोवा । जसाश्तमाम् ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १
 रयायिमर्षाश्चिताश्चि । ए३ । स्पृहमा । इन्दोसहाश्चिभा

* अ० मा० १८प्र० १अ० १०पा० । † “अग्रमलाष्ट्री साम” — इति अ० पु० पाठः ।

३। ए३। णसमा । तुवायिद्युम्नाश्विभा३ । ए३।

२ २ २
सहमा(१) ॥ ८ * ॥ [१४] १६

अथ तृतीयसूक्ते—

प्रथमा ।

१ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
पवस्वसोममहांसमुद्रः पिता देवानां विश्वाभिधाम ॥ १ * ॥

हे “सोम ! ” “महान्” “देवेभ्यो” दीप्यमानत्वेन महत्व-
युक्तः, “समुद्रः” समुन्दनः यस्मात् समुद्रवन्ति तादृशः, “पिता”
सर्वेषां पालयिता त्वं “देवानां” “विश्वा” विश्वानि सर्वाणि
“धाम” धामानि शरीराणि “अभि” लक्ष्य “पवस्व” चर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ १ २ २ २ ३ १ २
शुक्रः पवस्वदेवेभ्यः सोमदिवे पृथिव्यैश्च प्रजाभ्यः ॥ २ † ॥

हे “सोम ! ” “शुक्रो” दीप्तः त्वं “देवेभ्यः” देवार्थं
“पवस्व” चर । किञ्च “दिवे पृथिव्यै” च द्यावापृथिवीभ्याश्च
ततः “प्रजाभ्यः च” “शं” सुखं कुरु ॥

“प्रजाभ्यः”-“प्रजायै”—इति पाठो ॥ २ ॥

* ऊ० मा० १८ प्र० २ अ० ८ पा० ।

† ऊ० मा० ५, १, ५, ३ (१ भा० ८० ३ ४०) = ऊ० वे० ७, ५, १०, ४ ।

‡ ऊ० वे० ७, ५, १०, ५ ।

अथ तृतीया ।

^{३ २ ३ १ १ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २}
 दिवो धर्त्तासि शुक्रः पीयूषः सत्ये विधर्मन्वाजीपवस्व ॥३*॥१७

हे सोम ! “शुक्रः” दौमः “पीयूषः” पातव्यः त्वं “दिवः”
 युलोकस्य “धर्त्ता” धारकः “असि”, “वाजी” बलवान् स त्वं
 “सत्ये” सत्यभूते “विधर्मन्” विधर्मणि [विविधानि कर्माणि
 ऋत्विजो कुर्वन्ति यस्मिन् ; यद्वा, विविधं सोमादि-हविषां धार-
 केऽस्मिन्] यन्ने “पवस्व” चर ॥ ३ ॥ १७

॥ धर्मम् ॥ ^{१२ १ २ १ २} औहोर्वा । औहोर्वा । औहोर्वा
^{५२ ५ १ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २}
 २३४ औहोर्वा । पवस्वसोममद्धान्समुद्राः । पितादे
^{१२ १ २ २ १ २ १ १ १ १ २ १ २ २ २ २}
 वाना रविश्च । उतिवामार २३४५ ॥(१) शुक्रः पवस्वदेवेभ्य
^{१२ ३ १ १ १ १ २ १ २ २ २ २ १ १ १ १ २ १ २}
 सोमार २३४५ । दिवेप्रथिव्यैश्च प्रजाभ्यार २३४५ः । दिवो
^{२ १ २ १ २ १ १ १ १ २ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २}
 धर्त्तासि शुक्रः पीयूषार २३४५ः । सत्ये विधर्मन्वाजीपवस्वा
^{१ १ १ १ १ २ २ २ १ १ १ १ २ १ २ २ २ २ २ २}
 र २३४५ ॥(१) पवस्वसोमार २३४५ । मद्धान्समुद्राः । पिता
^{१ २ १ १ १ १ २ २ २ १ २ १ १ १ १ २ २ २ २ २}
 दे रवानार २३४५म् । विश्वाभिधामार २ ४ ५ ॥(२) शुक्र

● ५० वे० ७, ५, १० ६ ।

१ ३ ११११ १२१२ १२ ३ ११११ ११२ ३ १
पवस्वार३४४ । देवेभ्यःसोमार३४५ । दिवेपृथिव्या१यि ।

११२ ११११ ११२३१२३ १११३ १ १ १२२२
शञ्चप्रचाभ्यार३४५ः । दिवोधर्त्तासीर३४५ । शुक्रःपीयू

११११ ११२ ३ १ १२१२ १३ ११११
षार३४५ः । सत्ये विधर्म्मा१न् । वाजीपवस्वार ३ ४ ५ ।

१२ १ २ १ १ ५ ५ १ १
औक्षोश्वार । औक्षोश्वार३४औक्षोद्वा । ए३ । धर्म्मा

१११
२३४५(३) ॥ ८ * ॥ [१]

१ १ १ १ १
॥ आन्धीगवम् ॥ पाश्वाखा । सोरश्मा । डम्मार

१२ ११ ११२२१२३ ११११ १ १
१५२ । मद्दान्त्समुद्रःपितादेवानार३४५म् । वायिश्चार

१ १ १ १ १ ५ ५
उवा । भारश्यिधा । मा । औश्होवा । होपूई ।

डा(३) ॥ ८ * ॥ [२] १७

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायणस्य नवमस्याध्यायस्य

अष्टमः खण्डः ॥ ८ ॥

* क० मा० ५ प्र० १ अ० २ सू० १ ।
† क० मा० २१ अ० २ सू० ८ सप्त० ।
‡ 'यन्नायञ्जीयमग्निहोमसाम,'—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

३ १ १ ३ २ ३ १ ३ २ ३ १ २ ३ २
 कविमिवप्रशंस्यं यन्देवासइतिद्विता ।

१ २ १ २ ३ १
 निमर्त्तौष्ठादधुः ॥ २ * ॥

हे “देवासः” देवाः इन्द्रादयः । “यम्” अग्निं “मर्त्तौषु” मनुष्येषु “इति” वक्ष्यमाण-प्रकारेण “द्विता” द्विधा[†] “न्यादधुः” गार्हपत्याहवनीयात्मकत्वेन द्विधा निहितवन्तः । तत्र दृष्टान्तः—“कविमिव” “प्रशंस्यं” प्रशंसनाहं क्रान्त-कर्माणं पुरुषं यथा द्विधा कार्यद्वये अन्यो नियोजयति तद्वत् [यद्वा दिवि पृथिव्यां च निहितवन्तः, भूमौ तु हविराहरणार्थं दिवि तु हविः प्रदानार्थमिति द्वैधं निधानं कृतवन्तइत्यर्थः] । तमग्निं स्तुषे इति पूर्वेण सम्बन्धः ॥

“प्रशंस्यं”-“प्रचेतस”-इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ ३ १ ३ १ ३ १ २ १ २
 त्वयविष्टदाप्रुषोनुः पाक्षिष्टणुक्षीगिरः ।

१ २ ३ २ ३ १ २ २
 रक्षातीकमुतन्मना ॥ ३ † ॥ १८

* ऋ० वे० ६, ६, ५, १ ।

† ‘द्विता नाम ऋषिः’-इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, १, ५, १ ।

^१मा^२त्ती^३श्च^४३ । ^१षू^२वा^३२३^४च्चा^५३४^६श्चि । ^१दा^२र^३३४^४धो^५ई^६च्चा ॥ (२)
^१तु^२वं^३य^४वा^५यि । ^१ष्ठ^२ढा^३पू^४ठ^५र^६षाः । ^१नू^२ड^३पा^४हि^५ष्ट । ^१णु^२द्दी^३गा
^१श्चि^२राः । ^१र^२क्षा^३तो^४श्का^५श्म् । ^१ज^२ता^३२३^४च्चा^५ ३ ४ श्चि ।
^१त्मा^२र^३३४^४नो^५ई^६च्चा^७यि (३) ॥ ११ * ॥ [१] १८

अथ ढचात्मके द्वितीय-सूक्ते —

प्रथमा ।

^१ए^२न्द्र^३नो^४ग^५धि^६प्रि^७य^८स^९त्त्रा^{१०}जि^{११}द^{१२}गो^{१३}च्च ।

^१गि^२रि^३र्न^४वि^५श्व^६तः^७पृ^८थुः^९पति^{१०}र्द्वि^{११}वः ॥ १ † ॥

हे “प्रिय” स्तोत्रुणां प्रीणनकर ! “सत्राजित”ः महतां शत्रूणां जेतः ! हे “अगोच्च” केनापि गुहितमशक्य ! “इन्द्र !” “गिरिर्न” पर्वत इव वा “विश्वतः” सर्वतः “पृथुः” पुथुतमः “द्विवः” स्वर्गस्य “पतिः” ईश्वरस्त्वं “नः” अस्मान् “आगधि” आगच्छ ॥

* ऊ० मा० ५ प्र० १ ष० ११ सा० ।

† ङ० षा० ५, १, १, ३ (१ भा० ८०० पृ०) = ङ० वे० ६, ७, १, ४ ।

‡ ‘सत्राजित्—सदाजिता’—इति वि० ।

॥ ‘गिरिर्नः’ अकारिचयापी अथवा गिरयः पर्वताः—इति वि० ।

“प्रियसत्राजिदगोघ्न”-“प्रियःसत्राजिदगोघ्नः”—इति पाठो,
 “विश्वतःसृष्टु”#-“विश्वतसृष्टुः”—इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १८ १८ १२ १२ १२ १२ १२
 अभिहिसत्यसोमपाउभेवभूथरोदसी ।

१८ १८ ३ २ ३ १८ १८ ३ २
 इन्द्रासिसुन्वतोवृधोपतिर्दिवः ॥ २ १ ॥

हे सत्य ! “सोमपाः” सोमस्य पातः ! “इन्द्र !” यस्त्वम्
 “उभे” “रोदसी” आवापृथिव्यौ “अभि वभूथ” सामर्थ्येनाभि
 भवसि स त्वं “सुन्वतः” सोमाभिषवं कुर्वतः यजमानस्य “वृधः”
 वधकः “असि” । “दिवः” स्वर्गस्यापि “पतिः” ईश्वरोऽसि ॥२॥

अथ तृतीया ।

१८ १८ ३ १ २ ३ २ ३ १८ १८
 त्वष्टिशश्वतीनामिन्द्रदर्ताः पुरामसि ।

३ २ ७ ३ १ २ ३ १८ १८ ३ २
 इन्तादस्योर्मनोवृधःपतिर्दिवः ॥ ३ १ ॥ १८

● नैवपाठः कश्चिदस्यपुस्तके ।

† ऋ० वे० ६, ७, १, ५ ।

‡ “वर्ता” —इति सु०-पाठः सायनसम्मतस्य परं बहुपुस्तकनिरोधात् प्रदादि-
 पन्थेऽपि एवमदर्शनाद्योपेक्षणीयत्वात् ।

¶ ऋ० वे० ६, ७, १, ६ ।

हे “इन्द्र !” “त्वं” “शश्वतोनां” बह्वीनां “पुरां” शत्रुनग-
रीणां “धर्त्ता असि हि” दारयिता भवसि खलु । किञ्च,
“दस्योः” वृथाकालस्योपक्षेपयितुरसुरस्य “हन्ता” असि घातको
भवसि “मनोः” मनुष्यस्य यागादि कुर्वतो “वृधः” वृद्धकशासि ।
“दिवः” स्वर्गस्थापि “पतिः” ईश्वरोऽसि ॥ ३ ॥ १८

॥ साम्बर्त्तम् ॥ इन्द्रो^{१८} इगधिप्राया । सा^१त्राजित् ।
अगो^१हायौ । हो^१श्वा । गिरायि^१र्त्तवौ । हो^{१८}श्वा । श्व
ताः । पार^१र्थू^{१८}र^{१८}श्वा^१होवा ॥ (१) अभिहि^१सा^{१८} रत्यसो^१मा
याः । जभे^१वभू^{१८} । थरो^१दासौ । हो^१श्वा । इन्द्रा^१सि
सौ । हो^{१८}श्वा । न्वतः । वार^१र्त्तार^{१८} र^{१८}श्वा^१होवा ॥ (२)
तुव^१श्चिशा^१ रश्चता^{१८}धिनाम् । आयि^१न्द्र^{१८}दर्त्ता । पुरा^१मासौ ।
हो^१श्वा । हन्ता^{१८}दस्यौ । हो^१श्वा । मनोः । वार^१र्त्तार^{१८}
श्वा^{१८}होवा । पति^{१८}र्दि^{१८}वा^{१८}शः (३) ॥ १२ * ॥ [१] १८

अथ ढचात्मके ढतीय-सूक्ते*—

प्रथमा ।

३२ ३१२ २२३१२ २२ १
पुराभिन्दुर्युवाकविरमितीजाअजायत ।

२२ १ २३१ २ ३२ ३१ २ ३२
इन्द्रोविश्वस्यकर्माणोधर्तावाजीपुरुष्टुतः ॥ १ १ ॥

अग्रम् “इन्द्रः” उच्यमान-गुणयुक्तो “अजायत” सम्पन्नः ।
कौटुम्बगुणकः ? इति तदुच्यते—“पुराम्” असुर-पुराणां “भिन्दुः”
भेत्ता “युवा” कदाचिदपि बली-पलितादि-वार्धक्य-रहितः
“कविः” मेधावी “अमितीजाः” प्रभूत-बलः विश्वस्य कर्मणः
कृतस्य ज्योतिष्टोमादेः “धर्ता” पोषकः “वजी” यजमान-
रक्षणार्थं सर्वदा वज्रयुक्तः “पुरुष्टुतः” बहुविधे तत्तत्कर्मणि
स्तुतः ॥ भिन्दुः—भिदिर् विदारणे (६० प०), कुरित्यनुवृत्ती
“ष्ट-भिदि-व्यधि-गृधि-ष्टभिभ्यः (३० १, २३)”—इति कु-प्रत्ययः,
तस्य “इन्द्रस्यभ यथा (३, ४, ११७)”—इति सार्वधातुक-सञ्ज्ञायां
“रधादिभ्यः अम् (३, १, ७८)” मित्त्वाद्ब्रह्मादृचः परो भवति,
“असोरज्ञोपः (६, ४, १११)” अनुस्वार-परसवर्णौ “अचः परस्मिन्
पूर्वविधौ (१, १, ५७)”—इति प्राप्तस्य स्थानिवद्भावस्य
“न पदान्तेत्यादिना (१, १, ५८) निषेधः । युवा—यु मित्रणा-
मित्रणस्योः (अदा० प०) “कनिन्युवृषितच्चिराजिधन्विष्यप्रति-

* ‘मावर्तं साम’—इति वि० ।

† इ० आ० ४, १, २, ८, (१भा० ७२३५०)=अ० वे० १, ११, ४ ।

दिवः (उ० १, १५४)”—इति कनिन् निष्वादाद्युदात्तः (६, १, १८७) । कविः—कु शब्दे (अदा० प०) “अचइरिति(उ०४, १३८) इः प्रत्ययस्वरः (३, १, ३) । अमितः—अमित-शब्दस्याव्ययपूर्वपदप्रकृतिस्वरम् (८, २, १) “बहुत्रोहो पूवपदप्रकृतिस्वरत्वेन” तदेव शिष्यते । विश्वस्य—“अशुप्रुषीत्यादिना (उ०१, १४८) कन्, निष्वादाद्युदात्तः (६, १, १८७) । कर्मणा—अन्येभ्योऽपि दृश्यन्ते (३, २, ०५)”—इति मनिन् नित्स्वरः (६, १, १८७) । धर्त्ता—टच्, किष्वादन्तोदात्तः (६, १, १६५) । वज्री—मत्वर्थीय इनी (५, २, १२२), प्रत्ययस्वरः । पुरुष्टुतः—“स्तुतस्तोमयोश्छन्दसि (८, ३, १०५)”—इति षत्वम् बहुषु प्रदेशेषु स्तुतः “थाद्यवच्क्ताज-वित्रकाणाम् (६, २, १४४)”—इत्यन्तोदात्तत्वम्, तृतीयासमासे हि थाद्यादिस्वरापवादः, “तृतीया कर्मणि (६, २, ४८)”—इति पूर्वपदप्रकृतिस्वरः स्यात् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 त्वंवलस्यगोमतोवावरद्रिवो विलम् ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 त्वान्देवाभ्यभ्युषस्तुज्यमानासत्राविषुः ॥ २ * ॥

[वलनामकः† कश्चिद्सुरो देवसम्बन्धिनीर्गा अपहृत्य कश्चिद् विले गोपितवान् तदानीमिन्द्रस्तद्विलं समाहृत्य

* ऋ० वे० १, ११, ५ ।

† ‘वलोनाम दामकः, नमसापिधान् आसीत्’—इत्यादि वि० ।

तस्माद् विलाद् गाः निःपारयामास, तदिदमुपाख्यान मिन्द्रो
 बलस्य बलमौर्णोदित्यादि ब्राह्मणेषु मन्त्रान्तरेषु च प्रसिद्धम्,
 तदेतद्बृदि निघायायं मन्त्रः प्रवर्त्तते—]हे “अद्रिवः” वज्रयुक्तेन्द्र !
 त्वं “गोमतः बलस्य” गोभिर्युक्तस्य बलनामकस्यासुरस्य सम्बन्धि
 “विलम्” “अपावः” स्व-सैन्य-मुखेनापाहृतवानसि । तदानौ
 “तुम्बमानासः” बलेन हिंस्यमानाः “देवाः” “अविभ्युषः” त्वह-
 यया रक्षया बलादभीताः सन्तः “त्वामाविषुः” प्राप्तवन्तः ।
 अपेत्यस्य निपातत्वादाद्युदात्तत्वम्(फि० ४, १२)। अवः—ह्रस्व-वरणे
 (स्त्रा० उ०), लङ् सिप्, “इतश्च लोपः (३, ४, ६७)”, “स्वादिभ्यः
 श्रुः (३, १, ७३)”, तस्य बहुलच्छन्दसि (२, ४, ७६)”—
 इति लुक्, गुणो रपरत्वम्, ह्रस्वादि-लोपः, विसर्जनीयः, अडा-
 गमः । अद्रिवः—अद्रिरस्यास्तीति मतुप्, “छन्दसीरः (८, २,
 १८)”—इति बत्वम्, सम्बोधने “उगिदचामिति नुम् (७, १, ७०),
 ह्रस्वाप्-संयोगान्त-लोपो, “मतुवसो ऋः सम्बुद्धो छन्दसि (८, ३, १)”
 —इति हत्वम् । विलं—“नविषयस्यानिसन्तस्येत्याद्युदात्तत्वम्
 (फि० २, ३) । अविभ्युषः—अभि भये(जुहो० प०)लिङ्, हिर्भावः,
 अभ्यासस्य ङस्व-जश्वे, * “कसुष (३, २, १०७)”—इति लिटः
 कसुरादेशः, ऋादिनियमात्, प्राप्त इट् “वस्केकाजाहसाम्
 (७, २, ६७)”—इति नियमाच्चिवर्त्तते, जसि सर्वनामस्थाने-

* “अविभ्युषः”—इति पाठश्च न सार्वत्रिकः, जस्यन्द्रितपुत्रके क-पुत्रके च
 “अविभ्युषः”—इति दर्शनात् ।

ऽपि व्यत्ययेन भत्वाद् वसोः सम्प्रसारणम्, पर-पूर्वत्वम्, “शासि-
वसिषसीनाञ्च (८, ३, ६०)”—इति षत्वम्, “अचि श्रु धात्वि-
त्यादिना (६, ४, ७७) प्राप्तमियडादेशं बाधित्वा “एरमेकाच
(६, ४, ८२)”—इति यणादेशः, नञ्-समासः, अव्यय-पूर्वपद-
प्रकृतिस्वरत्वम् । तुज्यमानासः—तुजेहिंसार्थात् परस्य कर्मणि
लटः स्थाने शानच्, “सार्धधातुके यक् (३, १, ६७)”—
इति यक् तस्माद्दुपदेशादुत्तरस्य लसार्धधातुकस्यानुदात्तत्वम्
(६, १, १८६), यकएव प्रत्ययस्वरः शिष्यते । आविषुः—
अव रक्षणादिषु, अस्माद् गत्यर्थाङ्गुली भिस्तस्य “सिजभ्यस्तविदि-
भ्यश्च (३, ४, १०६)”—इति जुस्, सिच इडागमः, “आङ्जा-
दीनाम् (६, ४, ७२)”—इत्याङ्गमः, आदेश-प्रत्यययोः (८, ३,
५६)”—इति षत्वम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ ३ १ १ ३ १ २ ३ १ ८ २ ८
इन्द्रमीशानमोजसाभिस्तोमैरनूषत ।

३ १ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
सहस्रंयस्यरातयउतवासन्तिभूयसीः ॥ ३ * ॥ २०

“स्तोतारः” “ओजसा” बलेन “ईशानं” जगतो नियामकम्
“इन्द्रम्” स्तोमैः” ढवृदादिभिः “अभ्यनूषत” सर्वत्र स्तुवन्ति ।
“यस्य” इन्द्रस्य “रातयः” धन-दानानि “सहस्र” सहस्र-सङ्ख्ये-

पेतानि सन्ति “उत वा” अथवा “भूयसीः”# सहस्र-सङ्ख्याकाः
षष्पधिकाः “सन्ति” । तमिन्द्रमिति पूर्वचान्वयः ॥

“स्तोमैः”-“स्तोमाः”—इति पाठौ ॥

इन्द्रम्—“ऋष्येन्द्रे त्यादिना रन् (उ०२,२८), निस्त्वादाद्युदात्तः
(६,१,१८७) । ईशानम्—लटः शानच् (३,२,१२४), “अदिप्रभ-
तिभ्यः शपः (२,४,७२)”—इति धातोरनुदात्तेत्वात् तास्यनुदात्ते-
दित्यादिना (६, १, १८६) शानचोऽनुदात्तत्वम् । भोजसा—
नध्विषयत्वादाद्युदात्तः (फि० २, ३) । स्तोमैः—अर्चि-स्तु-
स्त्रित्यादिना (उ०१,१३७) मन् प्रत्ययः, निस्त्वादाद्युदात्तः
(६, १, १८७) । अनूषत— ए स्तुतो ; “षो नः (६,१,६५),
कृष्ण्यत्येन, भः, तस्य अदादेयः, “च्वेः सिच् (३, १, ४४),
षस्य धातोः कुटादित्वेन सिचो ङित्त्वाद् (१, २, १) गुणा-
भावः, इङ्भावश्चान्दसः, अङ्गागमः । सहस्रं—“कर्दमादी-
नाश्च (फि० ३, ११)”—इति द्वितीयाक्षरमुदात्तम् । रातयः
—“मन्त्रे वृषेष्टेत्यादिना (३,३,८६) जिनउदात्तः । उत—प्रातिप-
दिक-स्वरः (फि० १,१) । वा—चादिरनुदात्तः (फि० ४,१६) । सति
—प्रत्ययाद्युदात्तत्वम्, (३, १, ३), “तिङ्तिङ् (८, १, २८)”
—इति निघातो न भवति “यहृत्तान्नित्यम् (८, १, ६६)”—

० ‘भूयसीः रातयस्त्वनुषयते’—इति पि० ।

इति प्रविषेधात्, सद्भिर्व्यवहितेऽपि भवतीत्युक्तम् । भूयसीः—
सहस्रादतिशयेन बह्व्यः भूयस्यः, अत्र विभक्तस्य सहस्रस्य सन्निधि-
बलात् उपपदत्व-प्रतीतेर्द्विवचनं विभज्योपपदे तरबीयसुना-
विति बहुशब्दादीयसुन, “बहोर्लोपो भू च बहोः (६, ४, १५८)”—
इति इकार-लोपः, बहोर्भूइत्यादेशश्च, ईयसुनो निष्वादाद्युदा-
त्तश्च, “उगितश्च (४, १, ६)”—इति ङीप् ॥ ३ ॥ २०

॥ मारुतम् ॥ ^{५२ २२२५२५}पुराम्भिदुयुवाकवीः । ^{१ २ २ २}अमितौजाश्च
^{१२ २ १ २ २ १ २ २ ५}जायारश्ता । ^{१ २ २ ५}आयिन्द्रोविश्वाश् । ^{१ २ ३ ५}स्याकर्मारश्शणाः ।
^१धर्ता । ^{१ २ ५ ४}वाज्रीवाओरश्शवा । ^४पुरुषुष्टुताः ॥ (१) तुव
^{१ २ ३ ४ ५ १ २ १ २ २ १ २}म्बलस्यगोमताः । ^{१ २ १ २ ५}अपावरद्विवोवारश्शिलाम् । ^{१ २}तृवा
^{२ २ १ २ ५ १}न्देवाश् । ^{१ २ ५ १}आविभ्यूरश्शषाः । ^१तुज्या । ^{१ २ १ २ ५ १}मानौवाओरश्श
^{५ ४ ५ १ २ ३ ४ ५ १ २}शवा । ^{५ १ २ ३ ४ ५ १ २}सआप्रविषूः ॥ (२) इन्द्रमीशानमोजसा । ^{१ २}अभिन्तो
^{२ २ १ २ १ २ १ २ ३ ५ १}मैरनूषारश्शता । ^{१ २ ३ ४ ५ १ २}साहस्रन्धाश् । ^{१ २ ३ ४ ५ १ २}स्याराताश्शयाः । ^{१ २}उता ।
^{१ २ ३ ४ ५ १ २ ३ ४ ५ १ २}वासौवाओरश्शवा । ^{५ ४}तिभूप्रयसीः । ^५होप्रई । ^५डा(३) ॥ १३ ॥

॥ महावैश्वामित्रम् ॥ ^१ ह्यायि । ^१ ह्याइ । ^१ षोहा

^१ षोहा । ^१ ह्यायि । ^१ ह्याइ । ^१ ओहाषोहा । ^१ ह्यायि ।

^१ ह्याइ । ^१ ओहाओहा । ^१ पुराभिन्दूः । ^१ युवाकावीरः ।

^१ अमितौजाः । ^१ अजायातरः । ^१ इन्द्रोविश्वः । ^१ स्यकर्मा

^१ षारः । ^१ धर्तावशी । ^१ पुरुष्टुतरः ॥ (१) ^१ तुवम्बला । ^१ स्य

^१ गोमातरः । ^१ अपावरा । ^१ द्विवोवायिलारम् । ^१ तुवा

^१ न्देवाः । ^१ अविभ्युषारः । ^१ तुज्यमाना । ^१ सआवायिषू ॥ (२)

^१ इन्द्रमीशा । ^१ नमोजासारः । ^१ अभिस्तोमैः । ^१ अनूषाता

^१ रः । ^१ सद्यस्रया । ^१ स्यरातायारः । ^१ उतवासा । ^१ तिभूया

^१ सीरः । ^१ ह्यायि । ^१ ह्याइ । ^१ षोहाषोहा । ^१ ह्यायि ।

^१ ह्याइ । ^१ षोहाषोहा । ^१ ह्यायि । ^१ ह्याइ । ^१ ओहाओ

५ ३ ५ ३ ५ ३
 षा । षो ४ ईडा । षो ४ इडा । षो २ ३ ४ पुई ।

डा(३) ॥ २० • ॥ [२] २०

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायण्यस्य नवमस्याध्यायस्य
 नवमः खण्डः† ॥ ८ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।
 पुमर्थाद्यतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ ८ ॥

॥ इति पञ्चमस्यार्थः प्रपाठकः ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-
 श्रीवीर-बुद्ध-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-
 चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
 उत्तरायण्ये नवमोऽध्यायः‡ ॥ ८ ॥

* अ० मा० १२ प्र० २ अ० १० सा० ।

† 'अष्टमस्यः समाप्तम्'—इति वि० ।

‡ 'पञ्चमस्य प्रपाठकस्य प्रथमोऽध्यायः समाप्तः'—इति वि० ।

यस्य निःश्रुतं वेदा यो वेदेभ्यो, खिलं जगत् ।
निर्धमे तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ १० ॥

॥ अथ दशमोऽध्याय आरभ्यते* ॥

तत्र,

अक्रान्तसमुद्र इति षष्ठात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१२ ३१ २३ १८ १८
अक्रान्तसमुद्रः प्रथमे विधर्म्म
३ १२ ३ १८ २८ ३ २
अनयन् प्रजाभुवनस्य गोपाः ।
१२ ३ २ ३ १ ३ २ ३ १ २
वृषापवित्रे अधिसानो अय्ये
३ १८ २८ ३ १८ २८
वृद्धसोमो वावृधे स्वानो अद्रिः ॥ १ १ ॥

“समुद्रः” [यस्मादापः सन्द्रवन्ति स समुद्रः] अपां वर्षकः,
“गोपाः” स्वामित्वेन सर्वस्य रक्षकः सोमः “प्रथमे” विस्तृते “भुव-

* ‘इदानीं नवममहाः अष्टाचत्वारिंशसु ऋते । तत्र च ब्राह्मणेन गायत्र-प्रश्नतीनां
षास्वामावेषसुक्तम्’—इति षि० ।

† ष० आ० ६, १, ४, ७ (२भा० १९१४०) = ऋ० वे० १०, ४, १८, ५१ ।

नस्य” उदकस्य “वि धर्मन्” विधारकोऽन्तरिक्षे प्रजाः “जनयन्” उत्पादयन् “अक्रान्” सर्वमभिक्रामति [क्रमतेर्लुङ्ङि तिपीडभावे वृद्धौ च कृतायां सिज्जलोपे मकारस्य “मीनोधातोः (८, २, ६४)” —इति नकारे रूपम्] ; “वृषा” कामानां वर्षिता, “स्वानः” अभिषूयमाणः, “अद्रिः” आदरणाशीलः, “सः” सोमः अधिकं “सानो” समुच्छ्रिते अविभवे पवित्रे “बृहत्” प्रभूतं “वष्टधे” वर्धते ॥

“गोपाः”—“राजा”—इति पाठौ, “अद्रिः”—“इन्दुः”—इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ ३ १ ३ १ २ ३
मत्सिवायुमिष्टयेराधसेनो

१ १ ३ १ ८ २ ८ ३ १ १
मत्सिमित्रावरुणापूयमानः ।

२ ३ २ ३ १ १ ३ १ २ ३ २ ३
मत्सिग्रहोमारुतममत्सिदेवान्

३ १ १ ३ १ १
मत्सिद्यावःपृथिवीदेवसोम ॥ २ * ॥

हे सोम ! त्वं वायुं “मत्सि” मादय । किमर्थम् ? “नः” अस्माकम् । “इष्टये” ईषणीयाय अन्नाय “राधसे” धनाय च । तथा पवित्रेण पूयमानस्त्वं “मित्रावरुणा” मित्रावरुणौ च

* सू० ३० ७, ४, १९, ७ ।

† ‘नः’—अस्माकम्—इति वि०

“मत्सि” तर्पयसि । किञ्च “मारुतं” मरुतां स्वभूतं शब्दो बलञ्च मत्सि । तथा “देवान्” इन्द्रादीन् “मत्सि” हर्षय । हे “देव” स्तोतव्य ! हे सोम ! “द्यावापृथिव्यौ” च “मत्सि” मादय । एतान् हर्षयुक्तान् कृत्वा अन्नभ्यं धनं प्रयच्छेत्यर्थः ॥

“राधसेनः”-“राधसेच”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३
महत्तस्योमोमहिषश्चकारा

१ २ ३ २ ३ २
पायङ्गुर्भीवृणीतदेवान् ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
अदधादिन्द्रे पवमानभोजो

३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
जनयन्सूर्यो ज्योतिरिन्दुः ॥ ३ * ॥ १

“महिषः” महान् पूज्यो वा सोमः “महत्” प्रभूतं तत् कर्म “चकार” अकरोत् । किन्तत् कर्म ? “अपां गर्भः” उदकानां गर्भभूतः [जनयित्वाज्जन्यत्वाच्च] “सः” सोमः “देवान्” “आवृणीत” समभजत—इति यत् तत् कृतवानिति । किञ्च, “पवमानः” पूयमानः सोमः “भोजः” तस्यानेन जन्यं बलम् “इन्द्रे” “अदधात्” । तथा “इन्दुः” “सूर्यः” “ज्योतिः” तेजः “अजनयत् ॥ ३ ॥ १

* ख० पा० ६, १, १, ६ (१भा० १४५३०) = ख० वे० ७, ४, १९, १ ।

१ १ १ १ १
॥ चाउज्जवायिवासिष्ठम् ॥ चायि । उज्जवायि । अ

१ १ १ १ १ १ १ १ १
क्रा३४औहोवा । सम् । द्रा३ःप्रथ । मेविधर्मान् । ज

१ १ १ १ १ १ १ १ १
ना३४औहोवा । यन्प्रा । जा३भुव । नस्यगोपाः । वृ

१ १ १ १ १ १ १ १ १
षा३४औहोवा । पवायि । चे३अधि । सानोअव्यायि ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १
वृहा३४औहोवा । सोमो । वावृधे । स्वा३४३ । नो३

१ १ १ १ १ १ १ १ १
आपूद्रा३५ईयिः ॥ (१) मत्सा३४औहोवा । वायूम् । इष्ट

१ १ १ १ १ १ १ १ १
येराधसेनाः । मत्सा ३ औहोवा । मिचा । वरुणा ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १
पूयमानाः । मत्सा३४औहोवा । शर्धी । मादतम् । म

१ १ १ १ १ १ १ १ १
त्सिदेवान् । मत्सा३४औहोवा । द्यावा । पृथिवी । दा

१ १ १ १ १ १ १ १ १
३४यि । वा३सो५मा३५ई ॥ (२) महा३४औहोवा । त

१ १ १ १ १ १ १ १ १
त्सो । मो३महि । षशकारा । अपा३४औहोवा । अ

१ १ १ १ १ १ १ १ १
ज्ञा । भो३अवृ । णीतदेवान् । अदा३४औहोवा । धा

^{१ २} अदधादिन्द्रे ^२ पवमा ^{३ ४ ३} नञ्जोः । ^{१ २ ३ ४} हाउहोवाइहायि ।

^{१ २} अजनयत्स्यर्थे ^{३ ४ ३} ज्यो ष ४ ३ ^४ तिरिन्दुः । ^४ तिरा ५ ^४ यिन्दाउ ।

वा(इ) ॥ ८ * ॥ [३]

॥ वात्सप्रम् ॥ ^१ होईरे । ^{१ २ ३ ४ ५} अक्रान्तसमुद्रःप्रथ । ^६ मे

^१ विधाम्नारेन् । ^१ धाम्नारेन् । ^१ धाम्नारेन् । ^{१ २ ३ ४} जनयन्प्रजा

^{१ २} भुव । ^{३ ४} नस्यगोपाःरेः । ^{५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} गोपाःरेः । ^{१ २ ३ ४} वृषापवित्र अधिसा ।

^{१ २ ३} नोआव्यारेयि । ^४ आव्यारेयि । ^५ आव्यारेयि । ^{६ ७ ८} बृहत्सो

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} मोवावृधेसुवा । ^{१ २} नोआद्रारेयि । ^३ आद्रारेयि । ^४ आर्द्रा

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} रेयि ॥ (१) ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} मत्सिवायुमिष्टये । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} राधसेनाःरेः । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} सेनाःरे ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} सेनाःरेः । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} मत्सिमित्रावरुणा । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} पूयमानाःरेः । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} माना

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} रेः । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} मानाःरेः । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} मत्सिश्मर्द्धीमारुतम् । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} मत्सिदेवाःरे

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} न् । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} देवाःरेन् । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} देवाःरेन् । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} मत्सिद्यावापृथिवी । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} देव

^१सोमा२ । ^१सोमा२ । ^१सोमा२ ॥ (२) ^{२१}महत्त२^{२२}सोमोम
^१हि । ^१ष्यकारा२ । ^१कारा२ । ^१कारा२ । ^{२२}अपाय२
^२र्भञ्चवृ । ^२षीतदा१यिवा२न् । ^१दायिवा२न् । ^१दायिवा
^१२न् । ^१अदधादिन्द्रे२पव । ^{२२}मानञ्जो२ः । ^१जो२ः ।
^१जो२ः । ^१अजमयत्स्र२र्य्यञ्जो । ^{२१}तिरायिन्दू२ः । ^१आ
^१यिन्दू२ः । ^१आयिन्दू२ः । ^१होई२ । ^२होया२ । ^१वा
^{४२२}२३४षीहोवा । ^{२११११}ई२३४पु(३) ॥ ६ • ॥ [४] †

अथैषदेवइति दशमं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

^{१२३५२}एषदे२वोअमर्त्यः^{२२}पर्णवीरि२वदीयते ।

^{३१२}अभिद्रो२णान्यासद२म् ॥ १ † ॥

“देवः” द्योतमानः “अमर्त्यः” मरण-रहितः “एषः” सोमः
 “द्रोणानि” द्रोणकलशान् “अभि” लक्ष्ण “आसदम्” आसक्तुम्

* ऊ० आ० २३५० २अ० २सा० ।

† ऊ० वे० ६, ७, १०, १ ।

भासद्वनार्धम् "पर्णवीरिव" * यथा पक्षी तथा वेगेन "दीयते" गच्छति ॥

"दीयते"—"दीयति"—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २ १ २ २ १ २ २ ३ २ १ २
 एषविप्रैरभिष्टुतोपोदेवोविगाहते ।

२ २ १ २ ३ १ २
 दधद्रत्नानिदाशुषे ॥ २ † ॥

"विप्रैः" मीधाविभिः स्त्रीद्विभिः "अभिष्टुतः" आभिसुष्येन स्तः "देवः" द्योतमानः "एषः" सोमः "दाशुषे" हविर्षा प्रदाषे यजमानाय "रत्नानि" रमणीयानि धनानि "दधत्" धारयत् प्रयच्छत् । "अपः" वसतीवरीः "वि गाहते" प्र-विशति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

० १ २ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 एषविश्वानिवाय्याशूरोयन्निवसत्वभिः ।

१ २
 पवमानःसिषासति ॥ ३ ‡ ॥

* 'पर्णवीरिव—पर्णवानिव, पूतिका अर्धं चवान् भवति, तथाप्येके अभिषव निच्छन्ति तमप्यभिषूयमात्रं पर्णवन्तं सोमं'—इत्यादि वि० ।

† सू० वे० ६, ७, १०, १ ।

‡ सू० वे० ६, ७, १० ३ ।

“पवमानः” पूयमानः “शूरः” वीरः “एषः” सोमः
 “विश्वानि” सर्वाणि “वार्या” वरणीयानि धनानि* “सत्वभिः”
 बलैः “यन्ति च” गच्छन्ति च “सिषासति” अस्मदर्थं सशक्तु-
 मिच्छति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

एषदेवोरथर्यतिपवमानोदिशरयति ।

आविष्कृणोतिवम्बुम् ॥ ४ † ॥

“पवमानः” चरन्नेव सोमो “देवः” “रथर्यति” अस्मदीयं
 यागं प्रत्यागमनाय रथं कामयते‡ ॥

“दिशस्यति”-“विशस्यति”—इति पाठौ ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

एषदेवोविपन्युभिःपवमानच्छतायुभिः ।

हरिर्वाजायमृज्यते ॥ ५ ¶ ॥

* ‘वार्या—उदकानि’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ७, २०, ४ ।

‡ ‘रथर्यति—रथैर्याति’—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ६, ७, २०, ५ ।

“पवमानः” चरन् “एषः” “सोमः” “देवः” “विपन्धुभिः”
 स्तोत्रभिः “ऋतायुभिः” यज्ञ-कामैः सत्य-कामैर्वा* “हरिः”
 अश्वइव “वाजाय” सङ्ग्रामार्थं “मृज्यते” स्तुतिभिरलक्षयते ॥५॥

अथ षष्ठी ।

३ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 एषदेवोविपाकृतोतिङ्कराऽसिधावति ।

१ २ १ १ २
 पवमानोअदाभ्यः ॥ ६ † ॥

“विपा” [—अङ्गुलिनामैतत् (निघ० २, ५, ८)] अङ्गुल्या “कृतः”
 अभिषुतः “एषः” सोमः “देवः” “पवमानः” चरन् “अदाभ्यः”
 केनाप्यङ्घिसितस्य सन् “ङ्गरांसि” शत्रून् “वि धावति” इन्दुमभि-
 गच्छति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी ।

३ २ ७ १ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
 एषदिवंविधावतितिरोरजाऽसिधारया ।

१ २ ३ १ २
 पवमानःकनिक्रदत् ॥ ७ ‡ ॥

“धारया” “पवमानः” चरन् “एषः” सोमः “कनिक्रदन्”
 अभिषूयमाणः शब्दं कुवन् “रजांसि” लोकान् “तिरः” तिर-
 स्कुर्वन् यज्ञात् “दिवं” स्वर्गं प्रति “वि धावति” ॥ ७ ॥

● ‘ऋतायुभिः—ऋतो यज्ञः, तं युञ्जन्ति ऋतायवः ऋत्विजः तैः’—रति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ७, २१, २ ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, २१, २ ।

अवाष्टमी ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
 एषदिवंब्यासरतिरोरजाऽस्यसुतः ।

१ १ १ १
 पवमानः स्वध्वरः ॥ ८ * ॥

“पवमानः” चरन् “एषः” सीमः “स्वध्वरः” सुयज्ञः
 “असुतः” केनाप्यद्विसितश्च सन् “रजांसि” लोकाणां “तिरः”
 तिरस्कुर्वन् यन्नात् “दिवं” प्रति “ब्यासरत्” विसरति गच्छति
 ॥ ८ ॥

अथ नवमी ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
 एषप्रज्ञो नजग्मना देवो देवेभ्यः सुतः ।

१ १ १ १ १
 हरिः पवित्रे अर्षति ॥ ९ † ॥

“हरिः” हरितवर्णः “देवः” द्यौतमानः “एषः” सीमः
 “प्रज्ञेन” पुराणेन “नजग्म” जननेन “देवेभ्यः” देवार्थं “सुतः”
 अग्निपुतः सन् “पवित्रे” स्नातुम् “अर्षति” गच्छति ॥ ९ ॥

* ऋ० वे० ६, ७, ११, २ ।

† ‘रजांसि—यदी लोकाखेयान् चक्षसात् भावति’—इति वि० ।

‡ एष च १, १, १७, १ (रमा० १६१४०) = ऋ० वे० ६, ७, ११, ४ ।

अथ दशमी ।

१२३१ १ ३१ २ ३ १ २५३ १२
 एष उ स्यपुरुव्रतो जज्ञाने जनयन्निषः ।

१ १ १ १
 धारयापवते सुतः ॥ १० * ॥ २

“एष उ स्यः” एष च स सोमः “पुरुव्रतः” बहुकर्मा “जज्ञानः”
 जायमान एव “इषः” अन्नानि “जनयन्” उत्पादयन् “सुतः”
 अभिपुतः “धारया” “पवते” चरति ॥ १० ॥ २

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरार्चन्यस्य दशमः स्वाध्यायस्य
 प्रथमः खण्डः † ॥ १ ॥

अथ द्वितीये खण्डे — एषधियेत्यष्टर्षः ‡ सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१२३१३१ २ १३१२ ३ १ २
 एषधियायात्यण्याभूरीरयेभिराभूभिः ।

१ ३ १ २ ३ २
 गच्छन्निन्द्रस्यनिष्कृतम् ॥ १ ॥ १ ॥

* सू० वे० ६, ७, २१, ५ ।

† ‘उक्तो दशर्षः’—इति वि० ।

‡ ‘इदानीमष्टर्षः, इदानीं बहुधा भवन्ति, उच्यन्तः पदेषु, तेषु उक्तम्’—
 इति वि० ।

§ सू० वे० ६, ८, ५, १ ।

“एषः” सोमः “शूरः” विक्रान्तः “अपव्या” अङ्गुल्या* अभि-
 सुतः “धिया” कर्मणा प्रतिगच्छति । कौटुशम् ? इति उच्यते
 —“इन्द्रस्य” “निष्कृतं” स्थानं स्वर्गास्थं प्रति “आशुभिः” शीघ्र-
 गामिभिः “रथेभिः” रथैः “गच्छन्” इन्द्रेण रथेऽवस्थाप्य
 स्व-स्थान-नयनाङ्गुल्या अभिषूयमाणः सन् होम-द्वारा अग्निं
 गच्छतीत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ १ १ १ ३ २ ३ १ २
 एषपुरुधियायतेबृहतेदेवतातये ।

२ ३ १ २ ३ १ १
 यन्नामृतासमाशत ॥ २ † ॥

“एषः” सोमः “पुरु” बहुलं, “धियायते” धियं कर्म इच्छति
 [धी-शब्दात् याकारोपजनः(७,१,३८) । यद्वा द्वितीयार्थे द्वितीया,
 (३,१,८५)छान्दसशालुक्] । कस्मै ? “बृहते” महते “देवतातये”
 यन्नाय “यच” यस्मिन् यन्ने “अमृतासः” अमृताः देवाः “आशत”
 व्याप्नुवन्ति तदर्थम् ॥

“आशत”-“आसत”—इति पाठौ ॥ २ ॥

* ‘अङ्गुल्या—सूक्ष्मतमया’—इति वि० ।

† अ० वे० ६, ८, ५, २ ।

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३
 एतन्मृजन्तिमर्ज्यमुपद्रोषेधायवः ।

३ २ ३ २ ३ २ ३ २
 प्रचक्राणमृहीरिषः ॥ ३ ॥

“आयवः” मनुष्याः ऋत्विजः “एतं” सोमं “मर्ज्यम्” “उप
 मृजन्ति” निष्पीडयन्तीत्यर्थः । कुत्र ? “द्रोषेषु” द्रोषकलशेषु ।
 कौटुम्भम् ? “महीः इवः” महान्मन्वानि† “प्रचक्राणं” कुर्वाणं
 प्रभूत-रस-स्त्राविचमित्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
 एषहितोविनीयतेन्तःशुन्ध्यावतापथा ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ २
 यदीतुञ्जन्तिभूर्णयः ॥ ४ ॥

“एषः” सोमः “हितः” निहितः इविर्दाने “वि नीयते”
 तस्मात् स्थानात् आहवनीयं प्रति “अन्तः” तयोर्मध्यदेशे “शुन्ध्या-
 वता” शुद्धिमता “पथा” मार्गेण “यदि” यदा “तुञ्जन्ति” प्रय-
 ष्णन्ति देवेभ्यः “भूर्णयः” भरणशीलाः‡ अध्वर्यादयः ; तदा
 विनीयत इति समन्वयः ॥

“शुन्ध्यावता”-“शुभ्रावता”—इति पाठौ ॥ ४ ॥

० ऋ० वे० ६, ८, ५, ७ ।
 † ‘इवः—जानाः, करणः, पुराहावः’—इति वि० ।
 ‡ ऋ० वे० ६, ८, ५, २ ।
 § ‘भूर्णयः—भनवशीलाः’—इति वि० ।

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 एष रुक्मिभिरियते वाजीशुभ्रेभिरण्डुभिः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 पतिः सिन्धुनाम्भवन् ॥ ५ ० ॥

“एषः” सोमः “रुक्मिभिः” अध्वर्यादिभिः† सह “इयते” गच्छति । कौट्टय एषः † “वाजी” वेगवान् “शुभ्रेभिः” द्रोतैः अशुभिर्विधिष्टः [अथवा रुक्मिभिरित्येतदध्यंश-विधिष्वन्] “सिन्धुनां” स्वन्दमानानां रसानां “पतिः” “भवत्” नीयतइति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 एष इष्टफ्राण्डो धुवच्छिशीतैर्युथ्योश्वृषा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 नृमणाद्धानभोजसा ॥ ६ ० ॥

“एषः” सोमः “शुक्राणि” वा शुक्रवदुन्नतान्शुन् अभिषव-काक्षे “दीधुवत्” धुनोति “युथ्यः” यूषाहो यूथपतिः “वृषा” वृषभः यथा “शिशीते” तीक्ष्णे शुक्रे धुनोति तद्वत् । कौट्टयः † “भोजसा” बलेन “वृमणा” वृमणानि धनानि “द्धानः” अस्म-दर्थं धारयन् ॥ ६ ॥

* ऋ० वे० ६, ८, ५, ५ ।

† ‘रुक्मिभिः—सुवर्षदृष्टीर्त्तमिभिः’—इति वि० । वक्तुनो रुक्मो वज्रनामः, तदाह कात्यायनः—“रुक्मो तस्य पदं कुरुते अतोऽपि (१५, ५, १६)”—इत्याशङ्क-यन्नेवम् । ‡ ऋ० वे० ६, ८, ५, ५ ।

¶ ‘वज्रवचनं द्विवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यं शुद्धे’—इति वि० ।

अथ सप्तमी ।

२ १ २ २ २ १ २ २ १ २ २ २
 एषवसूनिपिब्दनःपरुषाययिवाश्चति ।

२ २ १ २
 अवशादेषुगच्छति ॥ ७ * ॥

“वसूनि” आच्छादकानि रक्षांसि “पिब्दनः” पीबयन्तां
 ‘एषः’ सोमः “परुषा” पर्वणा “अति” अतिक्रम्य “ययिवान्”
 गच्छन् “शादेषु” शातनीयेषु रक्षःसु “अव गच्छति” † ॥

“पिब्दनः”—“पिब्दना”—इति पाठौ ॥ ७ ॥

अथाष्टमी ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 एषमुत्यन्दशक्षिपोद्धरिश्चिन्वन्तिपातवे ।

२ * २ २ २
 स्वायुधम्नादिन्तमम् ॥ ८ † ॥ ३

“हरि” हरितवर्षं “त्वं” तम् “एतम्” एतमेव ‡ सोमं
 “दश क्षिपः” दश-सङ्ख्याका अङ्गुलघः॥ “यातवे” गमनाय* ॥

* अ० वे० ६, ८, ४, ६ ।

† ‘पिब्दना—पिबमानः, सोमस्यवसानि’—इति वि० ।

‡ ‘वशात्कारेण’—इति वि० ।

§ अ० वे० ६, ८, ५, ८ ।

§ ‘उ—इति पदपूर्त्वे’—इति वि० ।

|| ‘दशक्षिपः—दशसंख्यं अङ्गुलः’—इति वि० ।

** ‘यातवे—प्रापयार्थम्’—इति वि० ।

“हिवन्ति” प्रेरयन्ति । कौटुशमेनम् ? “स्वायुधं” शोभनायुधं*
 “मदिन्तमं” मादयित्वा तमं रक्षीह्वनन-प्रदर्शनाय स्वायुध-शब्द-
 अवयवम् ॥

“हरिंहिवन्तियातवे”-“मृजन्तिसप्तधीतयः”—इति पाठी
 ॥ ८ ॥ इ

इति सामवेदार्धप्रकाशे उत्तरायन्वस्य दशमस्याध्यायस्य
 द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

अथ तृतीय-खण्डे --

एष उख्येति षडृचं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२ २ २ ७ २ २ ७ २ १ १
 षषडस्यवृषारथोव्यावारेभिरव्यत ।

२ २ १ २ २ १ १
 गच्छन्वाज्सहस्रिणम् ॥ १ १ ॥

“स्यः” सः प्रसिद्धः “एषः” अभिषुतः सोमः “वृषा” वर्धिता
 “रथः” रंहण-स्वभावः “अव्यावारेभिः” अवेर्वालैः दद्यापवित्रेषु
 “अव्यत” द्रोणकलशं प्रति गच्छति “वाजम्” अन्नम् “सहस्रिणम्”

* ‘स्वायुधं—शोभनेर्ष्यस्वायुधैर्युक्तम् अथवा परशु-पाश-प्रभृतिभिः’—इति वि० ।

† १० वे० ६, ८, २८, १ ।

सहस्र-स्रष्ट्राक्रं यज्ञमानाय अदात् 'गच्छन्' द्रीषकस्यं प्रवि-
शन्व्यतेष्वर्षः* ॥

“भव्यावादेभिरव्यत”-“अथोवादेभिरर्षति”—इति पाठो ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
एतन्वितस्य योषणो हरिश्चिन्वन्त्यद्रिभिः ।

२ २ १ २ ३ १ २
इन्दुमिन्द्राय पीतये ॥ २ ॥

“एतम्” “इन्दु” “हरि” हरितवर्षं सोमं “चितस्य”
एतन्वितस्य ऋषेः “योषणः” अङ्गुलयः‡ “अद्रिभिः” अभि-
शव-पाषाणेः “चिन्वन्ति” प्रेरयन्ति । किमर्थम् ? “इन्द्राय”
इन्द्रस्य “पीतये” पानाय ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
यषस्यमानुषीष्वाशये नोनविचुसीदति ।

१ २ ३ २ ७ १ १ २
गच्छञ्जारोनयोषितम् ॥ ३ ॥

“स्यः” सः “एषः” सोमः “मानुषीषु” “विचु” प्रजासु
“शेनो न” शेनइव शीघ्रमागम्य यजमानरूपासु अनुग्रहेण “आ”

* अत्र ऋषि 'ष—इति पदपूर्वः'—इति वि० ।

† ख० वे० ६, ८, २२, ३—६, ८, २८, ३ ।

‡ 'योषणः—कलिकाः'—इति वि० ।

॥ ख० वे० ६, ८, २८, ४ ।

आगत्य “सौदति” । पुनः कइव ? “योषितं” “गच्छन्” अभि-
गच्छन् “जारी न” जार इव [स यथा सङ्घे ततः तस्याः काम-पूर-
णीय-गूढ-गतिः तद्वदित्यर्थः] ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३२७ ३ १ २२ ३२२ २२
एषस्यमद्योरसोवचष्टे दिवःशिष्टुः ।

२७ ३ २ २ १ २
यद्दुन्दुर्वारमाविशत् ॥ ४ * ॥

“स्यः” सः “एषः” “मद्यः” मद-निमित्तः “रसः” “अवचष्टे”
सर्षमेव पश्यति “दिवः शिष्टुः” द्युलोकस्य पुत्रः [तत्रोत्पन्नत्वात्
पुत्रत्वमस्य† । “यः” “दुन्दुः” दीप्तः सोमः “वारं” दृशापवित्रम्
“आविशत्” आविशति स एष इति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

३२७ ३ १ २ २ २ २ २ २
एषस्यपीतये सुतो हरि रर्षति धर्षसिः ।

२ ३ १ २ २ २ २ २
क्रन्दन्योनिमभिप्रियम् ॥ ५ ‡ ॥

“एषः” “स्यः” सः सोमः “पीतये” पानाय “सुतः” अभिषुतः
“हरिः” हरितवर्णः “प्रियं” वा स्व-प्रियभूतं “योनिं” स्थानं
द्रोणकलशं “क्रन्दन्” शब्दयन् “अभ्यर्षति” अभिगच्छति ॥ ५ ॥

* ‘अवचष्टे—अवचरति, दिवः—सु लोकात्, शिष्टुः—संघनीयः’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ८, १८, ५ ।

‡ ‘अभिप्रियम्—अभिरूपम्’—इति वि० ।

अथ षष्ठी ।

२२४ २२३ २२२ २२१ २२० २१९ २१८
 एतन्व्यं हरितोद्दशमर्त्यन्ते अपस्युवः ।

२ २१२ २११
 याभिर्मदायशुभते ॥ ६ * ॥ ४

“एतं” “त्यं” तं सोमम् अध्वर्योः “दश” “हरितः” हरण-
 सभावाः अङ्गुलयः “अपस्युवः” कर्मच्छवः सत्यः “मर्त्यन्ते”
 शोधयन्ति । “याभिः” अङ्गुलिभिरिन्द्रस्य “मदाय” “शुभते”
 दीप्यते शोधयतइत्यर्थः ; तमेतमिति सम्बन्धः ॥ ७ ॥ ४

इति सामवेदार्षप्रकाशे उत्तरायणस्य दशमस्याध्यायस्य
 तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थ-खण्डे —

एषवाजीइति षष्ठं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२२३ २२२ २२१ २२० २१९ २१८ २१७ २१६ २१५ २१४
 एषवाजीइति नृभिः विश्वविन्मनसस्पतिः ।

२ २१३ २१२ २११ २१०
 अव्यंवारं विधावति ॥ १ * ॥

● ऋ० वे० ६, ८, २८, ६।

† ऋ० वे० ६, ८, २८, २।

“एषः” सोमः, “वाजी” वेज्जन-शीलः, “हितः” अध्वर्युणा
पात्रे निहितः धृतः, “विश्ववित्” सर्वज्ञः, “मनसः” स्तोत्रस्य
“पतिः” स्वामी [अथवा सोमस्य मनोऽभिमार्निर्त्वात् मनसः
स्वामित्वम्, “चन्द्रमा मनो भूत्वा हृदयं वा विशत्”—इति श्रुतेः ;
तादृशोऽसौ] “अव्यं वारं” अवि-सम्बन्धिनं वासं दृशापवित्तं
“वि धावन्ति” विविधं गच्छन्ति ॥

“अव्यम्”-“अव्ये”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ २ १ १ २ २ २ २ २ १ १ १ २
एषपवित्रे अक्षरत्सोमो देवेभ्यः सुतः ।

२ २ १ २ ३ २
विश्वधामान्या विशन् ॥ २ * ॥

“एषः” सोमः “देवेभ्यः” देवार्थं “सुतः” अभिषुतः सन्
पवित्रे “अक्षरन्” स्रवन् “विश्व” सर्वाणि “धामानि” देव-
शरीराणि “आ विशन्” प्रविशन् प्रवेष्टुमित्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ २ १ १ २ २ २ १ २ २ १ २
एष देवः शुभायते धियो नावमर्त्यः ।

३ १ २ २ १ २
सृष्टहा देववीतमः ॥ ३ † ॥

● अ० वे० १, ८, १८, २ ।

† अ० वे० १, ८, १८, २ ।

“पवमानः” पूयमानः “एषः” सीमः “अधि अवि” द्युलोके स्थितं “सूर्यं” “रोचयत्” रोचयति । कौटुशः ? “पविचे” स्वयं दद्यापविचे स्थितः, “मत्सरः” मद-हेतुं प्राप्तः, “मदः” द्वष्टः ॥

“अधियवि । पविचेमत्सरोमदः”—“विचर्षणि । विद्या धामानिविष्कवित्”—इति पाठौ ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

११ १८ १११ १११
एषसूर्य्यणहासतेसंवसानोविवस्वता ।

१११ १८ १८
पतिर्वाचोअदाभ्यः ॥ ६ * ॥ ५

“एषः” सीमः “संवसानः” सर्वमप्याच्छादयन् “विवस्वता” दौमिमता† “सूर्य्यण” “हासते” परित्यज्यते पवित्रइति शेषः । कौटुशः ? “वाचः” स्तुति-लक्षणायाः “पतिः” पालकः स्वामी वाः “अदाभ्यः” केनाप्यहिंस्यः ॥ ६ ॥ ५

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायणस्य दशमस्याध्यायस्य
चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

* ऋ० वे० ६, ८, १०, ५ ।

† ‘विवस्वता—लक्ष्मिणेन तेजसा’—इति वि० ।

‡ ‘पतिर्वाचः—लौकिकाः वेदिकाश्च, तासां स्वामी’—इति वि० ।

अथ पञ्चम-खण्डे—

एषकविरिति षडृचं सूक्तम्,—

तत्र प्रथमा ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ ३ १ २
 एषकविरभिष्टु तःपवित्रे अधितोशत ।

३ २८ ३ १ २
 पुनानोन्नन्नपद्विषः ॥ १ * ॥

“एषः” सोमः “कविः” मेधावी “अभिष्टुतः” अभितःसुतः†
 “पवित्रे अधि” दशापवित्रे अधि दशापवित्रमतीत्य “तोशते”
 [यद्यपि तोशतिर्बधकर्म तद्याहि हनने गति-सहावात् अत्र
 गतिमात्रे वर्त्तते] गच्छतीत्यर्थः‡ [अथवा “पवित्रे अधि”
 कृष्याजिने “तोशते” हन्यते पीष्यत इत्यर्थः] किङ्कर्तुः? †
 “पुनानः” पूयमानः “द्विषः” शत्रून् “अपन्नम्” अपगमयन् ॥
 “द्विषः”-“स्त्रिधः”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २ २
 एषद्वन्द्रायवायवे स्वर्जित्यरिषिच्यते ।

३ १ २ ३ १ २
 पवित्रेदक्षसाधनः ॥ २ † ॥

* ऋ० वे० ६, ८, १७, १ ।

† ‘कोवश्रस्त्रैः’—इति वि० ।

‡ ‘तोशते—गुप्तौ दीप्तौ दौष्यते’—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ६, ८, १७, १ ।

“एषः” सोमः “स्वर्जित्” स्वर्गस्य सर्वस्य वा जेता “इन्द्राय”
 “वायवे” च “पवित्रे” “परिषिच्यते” परिस्त्राय्यते । कौटुशएषः ?
 “दक्षसाधनः” बलकारी ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३२३ ३ १ १ ३ २ ३ १८ २२ ३ २
 एषनृभिर्विनीयतेदिवोमूर्धावुषासुतः ।

२ १ १ २ ३ २
 सोमोवनेषुविश्ववित् ॥ ३ * ॥

“एषः” सोमः “नृभिः” कर्म-नेत्रभिः ऋत्विग्भिः “विनी-
 यते” विविधं नीयते । कौटुशः ? “दिवः” शूलोकस्य “मूर्धा”
 शिरोवत् प्रधानभूतः “हृषा” अभिमत-वर्षकः “सुतः” अभिषुतः ।
 कुत नीयते ? “वनेषु” वननीयेषु पात्रेषु वन-सम्भूत-द्रुम-विका-
 रेषु वा पात्रेषु “विश्ववित्” सर्वज्ञ एष इति समन्वयः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३१३ १ २ ३ १ २ ३ २
 एषगव्युरचिक्रदत्यवमानोदिरण्ययुः ।

१ १ ३ १८ २२
 इन्दुःसत्राजिदासुतः ॥ ४ † ॥

“एषः” सोमः “पवमानः” पूयमानः “अचिक्रदत्” शब्दं
 करोति । कथम्भूतः सन् ? “गव्युः” अस्माकं गा इच्छन्

* ऋ० वे० ६, ८, १७, २ ।

† ‘वनेषु—उदकेषु’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, १७, ४ ।

“हिरण्ययुः” हिरण्यानीच्छन् “इन्दुः” दीप्तः सन्, “सत्राजित्” महतः शत्रोरसुरादेर्जेता, * “अस्ततः” स्वयमन्यैरहिंस्यश्च सन् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

२२ ३३ २२ ३१ २ ३ २ १ १ २
एषगुण्यप्रसिध्यददन्तरिक्षेवृषाच्चरिः ।

३ १७ ३ २ १ १
पुनानइन्दुरिन्द्रमा ॥ ५ ७ ॥

“शुष्मी” बलवान् सोमः “अन्तरिक्षे” दशापवित्रे “असिध्यदत्” स्यन्दतेः † । क्रीडशएषः ‡ “वृषा” वर्षकः, “हरिः” हरितवर्णः, “पुनानः” पूयमानः, “इन्दुः” दीप्तः, सएव “इन्द्रम्” इन्द्रश्चापि ; गच्छतीति शेषः । “आ”—इति चार्थेण ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

३२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ १
एषगुण्यप्रदाभ्यःसोमःपुनानोऽर्षति ।

३ १ २ ३ २
देवावीरघण्सहा ॥ ६ § ॥ ६

“एषः” सोमः “शुष्मी” बलवान् “अदाभ्यः” अदभनीयः अहिंसनीयः “पुनानः” पूयमानः “अर्षति” गच्छति “देवावीः”

* ‘सत्राजित्—सहसा जेता अथवा सत्राजित्—सदाजित्’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ८, १७, ६ ।

‡ ‘असिध्यदत्—सीदति’—इति वि० ।

§ ‘आ—आनुपूर्विक’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ६, ८, १८, ६ ।

देवानामविताः* “अघशंसहा” अघान् शंसन्तीत्यघशंसाः तेषां
वा हस्ताः† ॥ ६ ॥ ई

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायण्यस्य दशमस्याध्यायस्य
पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठे खण्डे—

ससुतःपीतयइति षड्बुचं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ १ ३ १ २ २ २ १ २ १ २ १ २
ससुतःपीतयेवृषासोमःपवित्रे अर्षति ।

१ १ २ १ २ २ १
विघ्नन्त्वांसिदेवयुः ॥ १ ॥

“सः” सोमः “पीतये” इन्द्रादिपानाय “सुतः” अभिषुतः
“वृषा” वर्षणः सन् “पवित्रे” “अर्षति” गच्छति । किद्बुवन् ?
“रत्वांसि” “निघ्नन्” । “देवयुः” देवकामः । स इत्य-
ग्वयः ॥ १ ॥

* ‘देवावीः—देवानां भक्षभूतः’—इति वि० ।

† ‘अर्ष पापं यः शंसति सः अघशंसः, तस्य हस्ता’—इति वि० ।

‡ अ० वे० ६, ८, २७, २ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ १ २ ३ १ २ १ २ १ २
सपवित्रेविचक्षणो हरिरर्षति धर्षसिः ।

१ १ ७ १ १ १
अभियोनिङ्गनिक्कदत् ॥ २ * ॥

“सः” सोमः “विचक्षणः” [पश्यति-कर्मतत् (निघ० ३, ११, ३)] सर्वस्य द्रष्टा “हरिः” हरितवर्णः सोमः “धर्षसिः” सर्वस्य धारकः “पवित्रे” “अर्षति” गच्छति, पश्चात् “कनिक्कदत्” शब्दं कुर्वन् “योनिं” स्थानं द्रोणकलशम् “अभि” गच्छति † ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ ३ १ २ १ २ ३ १ २ १ २ १ १ २
सवाजीरोचनद्विवःपवमानोविधावति ।

३ १ २ १ २ ३ १ २
रक्षोहावारमव्ययम् ॥ ३ ‡ ॥

“सः” “वाजी” वेजनवान् † अश्व-स्थानीयः “द्विवः” “रोचनं” रोचकः “पवमानः” पूयमानः “विधावति” । क्रीडयः? “रक्षोहाः” रक्षसां हन्ता, “अव्ययं वारं” दशापवित्रम् अतीत्य विधावति विविधं गच्छति ॥

“रोचनं”-“रोचना”—इति पाठौ ॥ ३ ॥

* ऋ० वे० ६, ८, १०, २ ।

† अनीत्यपसमं दृष्ट्या क्रियापदादितिः ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, १०, २ ।

§ ‘वाजी—अश्ववान्’—इति वि० ।

अथ चतुर्थी ।

२ ३ १७ ४ १ २ ३ १ २
सन्नितस्याधिसानविपवमानो अरोचयत् ।

३ २ ३ १ २ ३ २
जामिभिः सूर्यं सृष्ट ॥ ४ * ॥

“सः” सोमः “न्नितस्य” महर्षेः “अधिसानवि” समुच्छ्रिते यज्ञे [अधीति सप्तम्यर्थानुवादी] “पवमानः” पूयमानः “जामिभिः” प्रवृद्धैः बन्धुभूतैर्वा सुतेजोभिः † “सृष्ट” संहितः सन् “सूर्यम्” “अरोचयत्” प्रकाशितवान् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ १ २ ३ २ १ २ ३ १ २ ३ २ १ २
सवृत्रह्रावुषासुतोवरिवोविददाभ्यः ।

२ ३ १ २
सोमोवाजमिवासरत् ॥ ५ † ॥

“सः” सोमः “वृत्रह्रा” शत्रूणां हन्ता “वृषा” वर्षकः “सुतः” अभिषुतः “वरिवोवित्” ‡ यष्टुर्धनस्य लग्नकः “अदाभ्यः”

* सू० वे० ६, ८, २७, ४ ।

† ‘न्नितस्याधिसानवि—न्नितस्यार्थे, अधिसानवि भ्रुवे स्थाने’—इति वि० ।

‡ ‘जामिभिः—मजिजोभिः’—इति वि० ।

¶ सू० वे० ६, ८, २७, ५ ।

§ ‘वरिवोवित्’—इति वि० ।

अन्यैरहिंसनीयः ; एवङ्गुणः सन् “वाजमिव” सङ्ग्रामाश्लइव *
‘असरद्’ गच्छति कलशम् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
सदेवः कविनेषतोऽभिद्रोणानिधावति ।

२ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रिन्द्राय मंहयन् ॥ ६ ँ ॥ ७

“सः” सोमः “देवः” “इन्दुः” क्लियमानः “कविना” आक्रान्त-
प्रज्ञेनाध्वर्युणा † “उषितः” प्रेरितः ‡ सन् “द्रोणानि” द्रोण-
कलशान् § “अभि धावति” अभिगच्छति । किङ्कुर्वन्? “इन्द्राय”
इन्द्रं “मंहयन्” स्वकीय-रसेन पूजयन् ॥

“मंहयन्”-“मंहना”—इति पाठौ ॥ ६ ॥ ७

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य दशमस्याध्यायस्य

षष्ठः खण्डः ॥ ६ ॥

* ‘वाजम्—अश्वम्, इव असरत्’—इति वि० ।

† अ० वे० ६, ८, २७, ६ ।

‡ ‘कविना—ब्रह्मणा’—इति वि० ।

§ ‘उषितः—चिपत्’—इति वि० ।

§ ‘द्रोणानि—द्रोण-कलश-सम्बन्धानि पात्राणि’—इति वि० ।

अथ सप्तम-खण्डे—

यः पावमानीरिति षडृचं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४
यः पावमानीरध्येवृषिभिः सम्भृतं रसम् ।

१५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०
सर्वं सपूतमश्रातिस्वदितम्मातरिश्चना ॥ १ * ॥

“यः” जनः “पावमानीः पवमान-देवताकाः १” सर्वाऋचः
तद्रूपं “ऋषिभिः” सूक्तद्रष्टृभिः मधुच्छन्दःप्रभृतिभिः “सम्भृतं”
सम्पादितं “रसं” वेदसारभूतं † पावमानं सूक्तसङ्घं यः “अ-
ध्येति,” ‡ “सः” जनः “सर्वं” भोज्यजातं “पूतं” परिशुद्धमेव
“अश्राति” भक्षयति § कश्चमस्य पूतत्वम् ? तत्राह—स्वस्वा-
शनात् प्रागेव “मातरिश्चना” [मातरि अन्तरिक्षे श्वसितौति
मातरिश्वा वायुः, स च पवित्रमेव] पवित्रेण वायुना “स्वदितं”
स्वादूकृतं परिपूतमेवाहं पश्चात् स नरोऽश्राति ॥ १ ॥

* सू० वे० ७, ९, १८, ६ ।

† ‘पावमान्वद्य वा सोमदेवत्यः ऋचः त्रिष्वपि पवमानेषु, तासांमिहिः साम्प्रसं
वाष्णाचने—यः पावमानीरध्येतौति’—इति वि० ।

‡ ‘रसं—वैर्यम्’—इति वि० ।

§ ‘यः अध्येति तस्य किं फलं भवति? सर्वं सः पूतम् अश्राति, यत् किञ्चित्
आदति तत् पूतं भवति’—इति वि० ।

§ ‘अध्ययनञ्चान् आर्षं चन्दोदेवतत्राक्षरैः सद्दितं परिश्रावं प्रशुद्धे’—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

३ २७ ३ १२ १२ ३ १२ ३ १२
पावमानीर्या^३अध्येत्य^{२७}षिभिः^३सम्भूत^३रसम् ।

१ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
तस्मै^१सरस्वती^३दुहे^३क्षीर^३सर्पिर्मधूदकम् ॥ २ * ॥

“यः” ब्राह्मणः “पावमानीः” पवमान-देवताका ऋचः
“ऋषिभिः” मधुच्छन्दःप्रभृतिभिर्मन्त्रद्रष्टृभिः “सम्भृतं रसं” वेद-
सारं सूक्तसङ्गम् “अध्येति” अधीते, “तस्मै” पवमानाध्ययनं
कुर्वते जनाय “सरस्वती” सर्वत्र सरणवती वाग्देवता † “क्षीरं”
यज्ञ-साधनं पयः, “सर्पिः” तादृशं घृतं “मधु” मदकरम् “उदकं”
सोमं “दुहे” स्वयमेव दुग्धे यागादि-पर-वेदशास्त्रं विदं करो-
तीत्यर्थः ‡ [दुह प्रपूरणे (अदा० प०) कर्मकर्त्तरि “न दुह-
सु-नमाम् (३, १, ८६)”—इत्यादिना यकः प्रतिषेधः, “लोपस्त
आत्मनेपदेषु (७, १, ४१)”—इति त-लोपः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ * ३ १ २ ३ २ ३ ३ २ ३ १ २
पावमानीः^३स्वस्त्ययनीः^{*}सुदुघा^३हिघृत^३श्रुतः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
ऋषिभिस्सम्भू^१नोरसो^३ब्राह्मणे^३ष्वमृत^३हितम् ॥ ३ ॥

* ऋ० वे० ७, १, १८, ७ ।

† ‘सरस्वती—वायुपा’—इति वि० ।

‡ ‘क्षीरं, सर्पिः, मधु, उदकम्—एतानि रसवन्नि द्रव्याणि तस्य सम्ययन्ती’—
इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ७, १, ५, १ ।

याः पावमान्य ऋचः ताः “स्वस्त्वयनीः” क्षेम-प्रापिकाः “सु-
दुधाः” सुष्ठु फलं दुहानाः “घृतस्रुतः” * [घृतं द्योतन्ति चार-
यन्तीति घृतस्रुतः ईदृग्भूताः] अस्माननुष्टब्हात्विति शेषः ।
“ऋषिभिः” मन्त्र-दर्शिभिर्मुनिभिः “रसः” फलसारः “समृतः”
अस्मासु सम्पादितः “ब्राह्मणेषु” ब्रह्माणो मन्त्राः तत्पाठकाः
ब्राह्मणाः, तेष्वस्मासु † “अमृतम्” अविनाश-बलं “द्वितं”
सम्पादितम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३ १ २ ३१ ३१२ २२ ३२
पावमानीर्द्धन्तुनइमंलोकमथोअमुम् ।

२ ३ १ २ ३ २ ३२ ३१ २
कामान्समर्हयन्तु तो देवीर्देवैःसमाहृताः ॥ ४ ३ ॥

“देवैः” इन्द्रादिभिः “समाहृताः” सम्पादिताः “पावमानीः
देवोः” पवमान-मन्त्राभिमानिनी देव्यः “नः” अस्माकम् “इमम्”
ईदृग्भूतं “लोकं” भूलोकम् “अथो” अपि च “अमु” स्वर्ग-
लोकं “दधन्तु” प्रयच्छन्तु । तत्रत्यान् “कामान्” च “नः”
अस्मदर्थं “समर्हयन्तु” समृद्धान् कुर्वन्तु ॥ ४ ॥

* ‘घृतस्रुतः—घृतत्राविकः, अथवा घृतमुदकं तत् अवन्ति, कामवचीं पर्जन्यो
भवन्ति’—इति वि० ।

† ‘ब्राह्मणेषु—अधिकरचभूतेषु’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, २, ५, २ ।

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
येन देवाः पवित्रेणात्मानम्युनते सदा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
तेन सहस्रधारेण पावमानीः पुनन्तुनः ॥ ५ * ॥

“देवाः” इन्द्राद्याः “येन” पवित्रेण शुद्धि-साधनेन “सदा”
“आत्मानं” स्व-देहं पुनते शोधयन्ति, “सहस्रधारेण” सहस्रावा-
न्तर-भेद-युक्तेन “तेन” साधनेन “पावमानीः” पावमान्य ऋचः
“नः” अस्मान् “पुनन्तु” ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पावमानीः स्वस्त्ययनीस्ताभिर्गच्छति नानन्दनम् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
पुण्याश्च भक्षान् भक्षयत्यमृतत्वञ्च गच्छति ॥ ६† ॥ ८

“पावमानीः” पवमानः पावकः पूयमानो वा सोमः, तत्सम्ब-
न्धिन्यस्तद्देवताकां ऋचः पावमान्यस्ताः “स्वस्त्ययनीः” स्वस्तीत्य-
विनाश-नाम, तथाविध-फलस्य प्रापयिष्यः, “ताभिः” उक्त-लक्ष-
णाभिः पावमानीभिः, तत्पाठेन स्तीता “नानन्दनं” ‡ नन्द-

* ऋ० वे० ७, २, ५, ३ ।

† ऋ० वे० ७, २, ५, १६ ।

‡ ‘नानन्दनं—पुन-वस्तु-धन-धान्यादिभिः’—इति वि० ।

यति सुकृतिन इति नन्दनः खर्गः स एव नान्दनः [स्वार्थिकस्त-
द्वित-प्रत्ययः] तम् “गच्छति” प्राप्नोति । किञ्चेह लोके
“पुष्यान्”* सुकृत-सम्पादितान् “भक्षान्” भक्षणीयान् भोगान्
अन्न-पानादि-लक्षणान् “च” भक्षयति । किञ्च “अमृतत्वं च
गच्छति” अमृतत्वं नाम सीमस्तश्च प्राप्नोति ॥ ६ ॥ ८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रजस्य दशमस्याध्यायस्य

सप्तमः खण्डः † ॥ ७ ॥

अथाष्टमे खण्डे ‡—

अगन्धेति-लक्ष्माणकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

११ ११२ १२११२ २
अगन्धमहानमसायविष्ट

१ १ २ १ १ १ १ १ १ १
योदीदायसमिहःखेदुरोणे ।

* ‘पुष्यान्—मन्त्रपूतान् अथवा धानाः करस्यः पुरोडाशः प्रतीवापः यवस्येति
अथवा * * *)—इति वि० ।

† ‘उक्ताः धावमान्यः, उक्तश्च बहिष्यवमानं, जवमस्त्राङ्कः’—इति वि० ।

‡ ‘इदानीमाप्यानि भवन्ति’—इति वि० ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
चित्रभानुर्दसोत्तरीष्वी

१ १ १ १ १ १
स्वाङ्गतं विश्वतः प्रत्यञ्चम् ॥ १ * ॥

“यः” अग्निः “स्त्रे दुरोषे” आहवनीयास्ये स्त्रे स्थाने
“समिद्धः” काष्ठैः सम्यग्दीप्तः सन् “दीदाय” दीप्यते, तमिमं
“यविष्ठ” युवतमम् “जवी” विस्तीर्णयोः “रोदसी” रोदस्योः
द्यावा-पृथिव्योः “अन्तः” मध्ये अन्तरिक्षे “चित्रभानु” चित्रकालं
“स्नाहुतं” सुष्ठु आहुतिभिर्हुतं सन्तं “विश्वतः” सर्वतः “प्रत्यञ्चं”
प्रतिगच्छन्तमग्निं “महा” महता “नमसा” नमस्कारेण
“अगन्म” वयमुपगच्छामः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
समञ्जा विश्वादुरितानिसाङ्गा

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
नग्निष्टवेदमआजातवेदाः ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
सनोरक्षिषदुरितादवद्या

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
दक्षान्गृथतउतनीमघोनः ॥ २ † ॥

● अ० वे० ५, २, १५, १ ।

† अ० वे० ५, १, १५, १ ।

यः “अग्निः” “मङ्गा” महत्त्वेन “विष्वा” विष्वाणि “दुरिता”
दुरितानि “साङ्गान्” अभिभवन् “जातवेदाः” जात-धनः जात-
प्रज्ञो वा “दमे” यज्ञगृहे “स्तवे” अस्माभिः स्तूयते, “सः” अग्निः
“गृणतः” स्तुवतः “नः” अस्मान् “दुरितात्” पापात् “अवद्यात्”
निन्दिताश्च कर्मणः “रक्षिषत्” रक्षतु । “उत” अपिच “मघोनः”
हविषतः “नः” अस्मान् रक्षतु ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २२ ३ २ ५ १ २ ३ १
त्वंवरुणउतमित्रोअग्नेत्वां

१ २ २ ३ १ १
वर्द्धन्तिमतिभिर्वसिष्ठाः ।

१२ २२ ३ १ १ ३ १
त्वैवद्धसुषणनानिसन्तुयूय

१ २ २ ३ १ १
म्पातस्वस्तिभिःसदानः ॥ ३ '१' ॥ ८

हे “अग्ने !” “त्वं” “वरुणः” असि पापानां निवारको
भवसि “उत” अपिच “मित्रः” असि, पुण्य-प्रापणे सखा भवसि ।
“वसिष्ठाः” एतन्नामका ऋषयः हे अग्ने ! “त्वां” “मतिभिः”
स्तुतिभिः “वर्द्धन्ति” वर्द्धयन्ति “त्वे” त्वयि विद्यमानानि “वसु”
वसूनि “सुषणनानि” सुसम्भजनानि “सन्तु” । हे अग्ने ! “यूय”

● “वसु”—इति क०-सु०-पुस्तकयोः पाठः ।

† ऋ० वे० ५, २, १५, ३ ।

त्वदाद्याः सर्वे देवाः “स्वस्तिभिः” चैमैः “नः” अस्मान् “सदा”
सर्वदा “पात” रक्षत ॥ ३ ॥ ८

अथ षष्ठात्मके द्वितीय-सूक्ते—

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
महाइन्द्रो यभोजसापर्ष्वन्यो वृष्टिमाइव ।

१ २ ३ ४ ५
स्तोमैर्वत्सस्य वावृधे ॥ १ * ॥

“यः” “इन्द्रः” “भोजसा” बलेन “महान्” सर्वेभ्योऽधिकः ।
कइव ? “वृष्टिमानिव” यथा वृष्ट्या युक्तः “पर्जन्यः” रसानां प्रार्ज-
विता देवः महान्, स इन्द्रः “वत्सस्य” पुत्र-स्थानीयस्य स्तोतुः
वत्स-नाम्न एव वा ऋषेः “स्तोमैः” स्तोत्रैः “वावृधे” प्रवर्धते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
कषवाइन्द्रं यदक्रतस्तोमैर्यज्ञस्य साधनम् ।

१ २ ३ ४ ५
जामिब्रुवत आयुधा ॥ २ † ॥

“कषवाः” [स्त्रीत्व-नामैतत् (निघ० ३, १५, ७)] स्तोतारः कषव-
गोत्रा वा “इन्द्रं” “स्तोमैः” स्तोत्रैः “यज्ञस्य” यागस्य “साधनं”

* ऋ० वे० ५, ८, ९, १ = य० वे० ७, ४० ।

† ऋ० वे० ५, ८, ९, १ ।

साधयितारं निष्पादकं “यद्” यदा “अकृत” अकृतत [करीते-
 लुङि “मन्त्रे घसेति (२, ४, ८०) च्चेर्लुक्, तदानीं “आयुधा”
 शत्रूणां हिंसकानि वाषादीनि “जामि” * [अतिरेकनामैतत्]
 अतिरिक्तम् अधिकं प्रयोजन-रहितं “भ्रुवते” कथयन्ति । “आयुधा”
 आयुधस्य सर्वस्य कार्यस्येन्द्रेण कृतत्वात् आयुधानि निःप्रयोजना-
 नीत्यर्थः [यद्वा, ‘आयुधा’ आयुधमायोधनशीलमिन्द्रं ‘जामि’
 जामिं भ्रातरं ‘भ्रुवते’ वदन्ति ॥

“आयुधा”—“आयुधम्”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३२ ३२३ १२३१२ १२ ३.१ १
 प्रजानृतस्यपिप्रतःप्रयङ्गरन्तवङ्गयः ।

१२ ३ २३१ २
 विप्राः प्रयङ्गवन्तस्यवाहसा ॥ ३† ॥ १०

“ऋतस्य” यज्ञस्य सत्यस्य वा “प्रजा” प्रकर्षेण जातमिन्द्रं
 “पिप्रतः” नभसः प्रदेशान् पूरयन्तः “वङ्गयः” वाहका अस्मा “यद्”
 यदा “प्र भरन्त” प्रकर्षेण भरन्ति वहन्ति तदा “विप्राः” मेधाविनः

० ‘जामि—जामामि’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ५, ८, ९, १ ।

स्रोतारः “ऋतस्य” यज्ञस्य “वाहसा” प्रापकेण स्तोत्रेण तम् इन्द्रं
सुवन्तीति शेषः ॥ ३ ॥ १०

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य दशमस्याध्यायस्य

अष्टमः खण्डः * ॥ ८ ॥

अथ नवमे खण्डे †—

पवसानस्येति षष्ठात्मकं प्रथमं सूक्तम्, ‡

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

पवमानस्यजिघ्रतो हरे श्वन्द्रा अष्टत्त ।

३ १ २ ३ १ २

जीराञ्जिरा शोचिषः ॥ १ § ॥

“जिघ्रतः” पुनः पुनः तमांसि विनाशयतः ॥ “हरेः” हरित-
वर्णस्य “अजिराशोचिषः” सर्वत्र-गमन-शील-तेजसः “पव-

* ‘उक्तान्वाच्यानि’—इति वि० ।

† ‘इदानीं साध्यन्दिनः पवमानः’—इति वि० ।

‡ ‘उत्तरादाराष्टतपद्यतोनि सामानि त्राण्यशोक्ताप्रांशि’—इति वि० ।

¶ “अजिरा” —इति ख० पु० पाठः ।

§ ख० वे ७, ९, ११, १३ ।

॥ ‘जिघ्रतः—इत्यमागस्य’—इति वि० ।

मानस्य” “चन्द्राः” [चदि आङ्गादे (भा० प०)] देवानामाङ्गा-
दयित्र्यः “जीराः” क्षिप्रं चरण-शीलाः * धाराः “असृक्षत”
सृजन्ति पवित्रान्निर्गच्छन्तीत्यर्थः ॥

“जिघ्रतः”-“जङ्घतः”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

११ ३१२ ३१२ ३१२
पवमानोरथीतमः शुभ्रेभिः शुभ्रशस्तमः ।

११ ३१२
हरिश्चन्द्रो मरुद्गणः ॥ २ ॥

“पवमानः” देवः “रथीतमः” अतिशयेन रथवान् [“इद्र-
यिनः (८, २, १७ वा०)”—इतीकारः । तथा “शुभ्रेभिः” शोभा-
युक्तेभ्यस्तेजोभ्योऽपि “शुभ्रशस्तमः” अत्यन्तं दीप्यमानश्च [यद्वा,
निर्मलतम-यशोयुक्तः] “हरिश्चन्द्रः” [“ऋसाश्चन्द्रोत्तरपदे
मन्त्रे (६, १, १५१)”—इति साहित्यिकः सुट्] हरित-वर्ष-द्वीप्तिः
हरित-धारा-युक्तो वा “मरुद्गणः” मरुतो यस्य गणाः सहाय-भूताः
स तथोक्तः तादृशः सोमः सर्वान् स्व-रश्मिभिः व्याप्नोत्वित्युत्तरेच
सम्बन्धः ॥ २ ॥

* ‘जीराः—जीरशाखाः’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, १, १२, १ ।

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ २ ३ १ २ ३ १ २
 पवमानव्यश्रुद्धिरग्निभिर्वाजसातमः ।

१ २ ३ २ ३ १ २
 दधत्स्तोत्रे सुवीर्यम् ॥ ३ * ॥ ११

हे “पवमान” सोम ! त्वं “रग्निभिः” स्व-दीप्तिभिः “व्यश्रुद्धि” सर्वं जगद् व्याप्नुहि । कीदृशस्त्वम् ? “वाजसातमः” अतिशये-
 नान्नस्य दाता बलस्य सम्भक्ता वा तथा “स्तोत्रे” पवमानं स्तोत्रं
 कुर्वते जनाय “सुवीर्य” शोभन-वीर्योपेतं पुत्रं धनं वा “दधत्”
 विदधत् पयच्छत् व्याप्नुहि ॥

“पवमानव्यश्रुद्धि”-“पवमानोव्यश्रवत्”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ११

अथ तृचात्मके द्वितीय-सूक्ते—

प्रथमा ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २
 परीतोषिञ्चतासुतः सोमो यउत्तमः चविः ।

३ १ २ २ ३ २ २ ३ २ ३ २ ३ २ २
 दधन्वाऽयोनर्यो अस्माऽऽन्तरासुषावसोममद्रिभिः ॥ १† ॥

हे ऋत्विजः ! “सुतम्” अभिषुतं सोमम् “इतः” अस्मात्
 कर्मण ऊर्ध्वम् अथवा अस्मात् प्रदेशात् ऊर्ध्वं “परिषिञ्चत” वसती-
 वरीभिः [इतोषिञ्चतेत्यत्र संहितायां छान्दसं रो रुत्वम्, आदेश-

* ऋ० वे० ७, २, १२, २ ।

† ऋ० ऋ० ६, १, २, २ (२भा० ७७ प्र०) = ऋ० वे० ७, ५, १२, २ ।

प्रत्यययोरिति षत्वम्] “यः” “सोमः” देवानाम् “उत्तमं” प्रशंस्यं “हविः” भवति “आ” अपिच “नर्यः” मनुष्य-हितः यच्च सोमः “अप्सु” वसतीवरीषु अन्तरिक्षे वा “अन्तर्” “दधन्वान्” गच्छन् भवन् भवति तं “सोमम्” “अद्रिभिः” यावभिः अध्वर्युः “सुषाव” अभिषुतं चकार ; तं परिषिञ्चतेति समन्वयः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
नूनम्युनानोविभिःपरिस्रवाद्व्यःसुरभिन्तरः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
सुतेचित्ताप्सुमदामोअन्धसाश्रीणन्तोगोभिरुत्तरम् ॥२॥

हे सोम ! “अद्व्यः” कौष्टिदप्यहिंसितः “सुरभितरः” अत्यन्तं सुगन्धि त्वं “नूनम्” इदानीं “पुनानः” पूयमानः “अविभिः” अवि-वाल-क्तैः पवित्रैः “परिस्रव” परिश्रव “सुते चित्”† अभिषुते सति “अन्धसा” भटक-लक्षणेनाग्नेन “गोभिः” गोवि-कारैः क्षीरादिभिः “श्रीणन्तः” मिश्रयन्तः वयम् “उत्तरम्” उद्भूततरम् ‡ “अप्सु” वसतीवरीषु स्थितं “त्वा” त्वां “मदामः” मदामहे ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ७, ५, १९, २ ।

† ‘चित्—इति पदपूरणः’—इति वि० ।

‡ ‘उत्तरम्—उत्तरेषु सवनेषु’—इति वि० ।

अथ अध्यास्यरूपा तृतीया ।

१२ ३ १२ २२ २१ २३ २९ १ २ १ २
परिस्नान*श्चक्षसेदेवमादनःक्रतुरिन्दुर्विचक्षणः ॥३१॥ १२

“स्नानः” सुतः अभिषूयमाणः सोमः “चक्षसे” † सर्वेषां
दर्शनाय “परि” स्रवति । कौटुशः ? “देवमादनः” देवानां
तर्पयिता, “क्रतुः” कर्त्ता, ‡ “इन्दुः” पात्रेषु चरण-शीलः दीप्तौ
वा, “विचक्षणः” “सर्वस्य” विद्रष्टा ॥ ३ ॥ १२

५४ २२ ३४ २५ १२ २
॥ पृष्ठम् ॥ पराश्रितोषिञ्चतासुताम् । सोमोयउत्त

म^१श्चवारश्रिर्हीद्रया । दधन्वा^२यो^१नर्या^२अप्सुवन्तरार^२३

होद्रया । सुषावार^१सो । ममद्रा^२श्रिभा^१श्रि^२यिः ॥(१)

५४ २ ३२ ४ ५ १ २ २ १
सुषाश्रवसोममद्रिभायिः । सुषावसोममद्रिभाश्रिर्ही

द्रया । नूम्पुनानोअविभिःपरिस्ववार^१श्रि^२होद्रया । अदब्धा

१ १ २ ५४ २ ३४ ५
रश्रिः । रभिन्तार^१श्रा^२श्रि^३ः ॥(२) अदाश्रिभ्यःसुरभिन्तराः ।

* “सुवान” — इति ऋ० पाठः ।

† ऋ० वे० ७, ५, १२, २ ।

‡ ‘चक्षसे—चक्षाय’ — इति वि० ।

¶ ‘क्रतुः—चक्रः’ — इति वि० ।

^१ अदब्धः ^१ सुरभिन्रार^१ ३ चोद्दया । ^{१ १ १} सुतेचिच्वाप्सु ^{१ १} मदा मोञ्च

^१ भसा^१ ३ चोद्दया । ^{१ १ १} श्रीणन्तो^१ ३ श्गो । ^{१ १} भिरुता^१ ३ श्रा ३ ४

^१ ३म् । ^१ ओ^१ ३ ४ पुई । ^१ उा ॥ १ * ॥ [१]

^{५ ४} ॥ कौल्ललबर्द्धिषम् ॥ ^{२ ४ ५ ५ १} पराश्रयितोश्षिञ्चतासुताम् । सो

^१ मोयउत्तमा^१ ३ चोवार ३ ४ यिः । ^{२ १ १ १ १} दधन्वा^१ ३ योनर्थ्या^१ आ ।

^{२ १} एहोयि । ^१ एह^१ ३ अन्तरा । ^{१ १ १ १ ५} सुषावसोममोवा^१ ३ ओ^१ ३ ३ ४ वा ।

^४ द्रापूयिभो^५ ३ द्वायि ॥ (१) ^{५ ४ १ ४ ५} सुषा^१ ३ वा^१ ३ सोममद्रिभायिः । ^१ सु

^{१ १} षावसोममा^१ ३ द्रायिभा^१ ३ ४ यिः । ^{१ १ १ १ १} नूनम्युनानो^१ ३ चवायिभा

^{१ १} यिः । ^{१ १} ऐहोयि । ^१ पा^१ ३ रिस्त्रवा । ^{१ १} अदब्धः^१ सुरभोवा^१ ३ ओ

^{५ ४} ३ ३ ४ वा । ^{५ ४ १ ४ ५} तापूरो^५ ३ द्वायि ॥ (२) ^{५ ४ १ ४ ५} अदा^५ ३ भ्वा^५ ३ सुरभिन्रारः ।

^१ अदब्धः^१ सुरभा^१ ३ यिन्रार^१ ३ ४ । ^{१ १ १ १ १} सुतेचिच्वाप्सु ^{१ १} मादा ।

४२ २ २ १२ २ २ १२ २ १ १ १
 ३४ । औ३होवा । अ३की३टि३वाना३र३म्य३र३मे३वियो३र३मा २ ३ ४
 १
 ५न्३) ॥ ३ * ॥ [३]

१२ १२ २ २ २ २ २
 ॥ दै३र्घश्रव३सम् ॥ परी३तो३षि३ञ्च३ता३सु३त३मो३हा३ओ३हा३ण् ।
 १२ १२ १ २ २ २ १ २ १ २ २ २ २
 सी३मो३य३उ३त्त३म३ह३विः । ओ३ह्वा । ओ३ह्वा३ण्३४ । द३धा
 ३२ २ १ २ १ २ १ २
 ३४न्वा३थ्याः । ना३रि३यः । अ३सू३अ३न्तरा । ओ ३ ह्वा ।
 १ २ २ २ २ १ २ २ १ ५ ४
 ओ३ह्वा३ण्३४ । सु३षा३४व३सो३ह् । म३मो३२३४वा । द्रा३पु
 ५ २ २ २ २ २ २ २ २
 यि३भो३ह्वा३यि ॥(१) सु३षा३व३सो३म३म३द्रि३भि३रो३हा३ओ३हा३ण् ।
 १ १२ १ १२ २ १ १ १ २ १ २ २ ३ २ २
 सु३षा३व३सो३म३म३द्रि३भिः । ओ३ह्वा । ओ३ह्वा३ण्३४ । नू३ना
 ३ २ १ २ १ २ १ २ १
 ३४म्य३ना । नो३अ३वि । भिः३पा३रि३स्र३वा । ओ३ह्वा । ओ३
 २ २ २ २ ३ २ २ १ ५ ४
 चा३ण्३४ । अ३दा३४व्यः३सू३ह् । र३भो३२३४वा । ता३पु३रो३ह्
 ५ २ २ २ २ २ १ २
 हा३यि ॥(२) अ३द३व्यः३सु३र३भि३न्तर३ओ३हा३ओ३हा३ण् । अ३द३व्यः
 १ २ १ २ १ २ २ ३ २
 सु३र३भि३न्तरः । ओ३ह्वा । ओ३ह्वा३ण्३४ । सु३ता३४यि

^{२ २} चित्वा । ^१ आप्सुम । ^२ दामोअन्धसा । ^{२-१} ओ३हा । ^२ ओ३

^{२ २} द्वा३ण३४ । ^{३२ २} श्रीणा३४न्तोगो३ । ^{३२ २} भिरो२३४वा । ^{२ १} ता५रो

^५ द्दहायि(३) ॥ ४ * ॥ [४]

॥ ^{२ २ २} द्वयक्षरोवैयश्चम् ॥ ^{२ १ २} परीतोषिञ्चतासूताम । ^२ सो

^{१ २} मो । ^२ यउत्तम७हविः । ^२ दधान्वा७श्या२ः । ^२ नर्यो७अप्सु

^२ वन्तरा । ^२ सुषावा१सो२ । ^१ ममद्रार३यिभा३४३यिः ॥(१)

^{२ २} सुषावसोममद्रायिभायिः । ^२ स५षा । ^२ वतोममद्रिभिः ।

^{१ २} नूनाम्पूश्ना२ । ^० नोअविभिःपरिस्रव । ^{१ २} अदाब्धा१ःसू२ ।

^१ रभिन्ता२३रा३४३ः ॥(२) ^२ अदब्धःसुरभिन्ताराः । ^{१ २} अदा ।

^१ द्धःसुरभिन्तरः । ^{१ २} सुतायिचा१यित्वा२ । ^{२ २} अप्सुमदामो

^२ अन्धसा । ^{२ १ २} श्रीणान्तो१गो२ । ^{१ २} भिरुत्ता२३रा ३ ४ ३म् ।

^१ ओ२३४५ई । डा(३) ॥ ५ * ॥ [५]

^{२ २}र्याञ्च । ^१सुवान्तारा । ^{२ २}श्रीदो३४वाद्यायि । ^{१ २}सुषावासो ।

^{२ २}श्रीदो३४वाद्या । ^{१ २}ममद्रा२३यिभा३४यिः । ^१ओ२३४पु

ई । डा(३) ॥ ३ # ॥ [७]

॥ ऐडमायास्यम् ॥ ^{१ २ १}आयिपरायि । ^{१ १ २}तोषायि । चता

^{२ २}सुताम् । ^{२ १}सोमोयज्ज३१ । ^{२ १}तमश्चवायिः । ^२दाधन्वा

^१या३१ः । ^{२ १ २}नर्योञ्चा । ^{२ १}सुवन्तरा । ^{२ २}सूषावसो३१ । ^{२ १}ममद्रा२३

^२यिभा३४यिः ॥ (१) ^{१ २ १}आयिसुषा । ^{२ १}वासो । ^{२ १}ममद्रिभा

^{२ १}यिः । ^{२ १}सूषावसो३१ । ^{२ १}ममद्रिभायिः । ^१नूनम्पुना ३१ ।

^२नोचविभायिः । ^{२ १}परिस्रवा । ^{२ १}आदम्बःसू३१ । ^{२ १}रभिन्ता

^१२३रा३४३ः ॥ (२) ^{१ २ १}आचदा । ^{२ १}व्याःसू । ^{२ १}रभिन्तराः । आ

^२दम्बःसू३१ । ^{२ १}रभिन्तराः । ^{२ १}सूतेचित्ता३१ । ^२सुमदा ।

^{१२१} ^२ ^२ ^{२१} ^२
 बोचन्मसा । अविचन्नीगो३१ । भिसन्तार३रा३४३म् ।

^१
 ओर३४५ई । डा(३) ॥ ४० ॥ [८]

॥ पृश्नि ॥ ^{२१} ^४ ^२ ^५ ^{१२२८}
 परायितो२३षिच्चतासुत३हाउ । सोमो
^१ ^{११} ^{२१} ^१ ^{११} ^२
 यउत्तम३हविः । दधन्वा३श्या २३ः । होवा३हायि ।

^१ ^{२२} ^{११} ^{११} ^२ ^१
 मारियोअ । सुवान्ता१रा२३ । होवा३हायि । सुषा
^२ ^{१२} ^२ ^१ ^२ ^१ ^२
 वा१सोर३ । होवा३हा । मामद्रिभिः । इडा२३भा३४

^१
 ३ । ओर३४५ई । डा(१) ॥ ३१ ॥ [९]

॥ अभीशवीत्तरम् ॥ ^{१२२८} ^२
 परीतोषिच्चतासुतम् । ए ।

^{१२} ^२ ^{१०} ^२ ^५ ^२ ^२
 सोमोयज३त्ताम३हविः । दार३४धा । हा३हायि ।

^{१२} ^२ ^२ ^० ^२ ^५ ^२ ^२ ^{१२}
 न्वा३धीनर्थ्याअसूचन्तारा । सू३४षा । हा३हायि । वा

^२ ^{१२} ^५ ^४ ^५ ^{१२} ^२
 सोममो२३४षा । द्रा५यिभोईहायि ॥(१) सुषावसोम

• ऊ० गा० ७ प्र० १ अ० ४ सा० ।

† उ० गा० ७ प्र० २ अ० ३ सा० ।

मद्रिभिरे । ए । सुषावसोऽमामद्रि । भायिः । नू२३४
^५नाम् । ^२चाश्चायि । ^{१ २ २}पुनानोचविभिःपारिष्वावा । ^०आ
^५रश्छदा । ^{२ २}चाश्चायि । ^{१ २ २}आःखरभोरश्छवा । ^५तापूरोद्
^५चायि ॥ (२) ^२अद्व्यःसुरभिन्तरण । ए । ^{१ ०}अद्व्यःसूःराभि
^२न्तारः । ^३सूरश्छते । ^५चाश्चायि । ^{१ २}चित्वाप्तुमदाभो
^२न्वासा । ^३आरश्छयिणा । ^५चाश्चा । ^{१ २ २ १}तोगोभिरोरश्छ
^५वा । ^४तापूरोद्चायि(३) ॥ ४ * ॥ [१०]

॥ सम्मतम् ॥ ^{१ २ २ २ २}परीतोविच्चतासुताम् । ^{२ २}सोमोयउत्त
^१मएहवायिः । ^२दधन्वाएश्छवाः । ^{१ २ २}नारियोच । ^१शुवा
^२न्तारा । ^{३ २ २}ओहोश्छवाहायि । ^१सु । ^२षावाश्छसोः । ^१हो
^{२ २}वाश्छा । ^१ममद्रा ^२श्छयिभाश्छयिः ॥ (१) ^{१ २ २ २ २ २ २}सुषावसोमम
^{२ २}द्रिभायिः । ^२सुषावसोऽममद्रिभायिः । ^२नूनरूप ^२श्छना ।

^१ नो^२अविभिः । ^१ परायि^२स्त्रावा । ^{३२२} औ^{३२२}ष्टो^१ष्ठवाहायि । ^१ अ ।

^२ दा^१ब्धार^२ःसू^२ः । ^१ चो^१वा^२श्चा । ^१ रभि^२न्तार^२धरा^२ः३३ः ॥ (२)

^१ अ^२द^१ब्धःसूरभि^२न्तराः । ^२ अ^२द^१ब्धःसूरभि^२न्तराः । ^२ सु^२ते^२चा^२र^२ः

^२ यि^२त्वा । ^१ आ^१शु^२मदा । ^२ मो^२चान्धा^२सा । ^{३२२} औ^{३२२}ष्टो^२ष्ठवाहा

^१ यि । ^१ औ । ^१ णान्तो^२र^२ःगो^२ः । ^१ चो^२वा^२श्चायि । ^१ भिरु^२त्ता

^२ र^२ःरा^२ः३३म् । ^१ चो^२र^२ः३३पु^२ई । ^१ डा(३) ॥ ३ * ॥ [११]

॥ कालेयम्[†] ॥ ^{३२२} परी^३तो^३षि^३ञ्चा^३ता^३सु^३ताम् । ^{३२२} सो^३मो^३य

^१ ज । ^{२३} तम^२ह^२वा^२श्च^२यिः । ^{२३२} द^२ध^२न्वा^२य^२ा^२ः । ^१ ना^२र^२ः३४ ।

^{३४२} रियो^३च^३शु^३व । ^२ ता^२ऽरा । ^१ सु^२षा^२व^२सौ । ^२ वा^३ः३३^३षो^३ः३३वा ।

^४ म^४मा^४पु^४द्रि^४भा^४यिः । ^४ चो^४पु^४ई । ^४ डा(३) ॥ ४ † ॥ [१२]

॥ रौरवम् ॥ ^{२२२} परी^२तो^२षि^२ञ्चा^२ता^२सू^२र^२ः३३ताम् । ^२ सो^२ऽ

* ऊ० गा० २ प्र० १ अ० ३५० ।

† “महाकालेयम्”—इति च०-पाठः ।

‡ ऊ० गा० २ प्र० १ अ० ४५० ।

^२मोयउत्तम^२हविर्^२धम्वा^२योनर्थी^२असु^२वा^२न्तरा । ओ

^२हा^२उवा । सुषावसोममा^२३^२हायि । ओहा^२उवा ।

^२द्रिभायिः । औ^४होवा ॥ (१) सुषावसोमा^२३^२मद्रा^२३^२४

^५यिभायिः । सु^२षावसोमम^२द्रिभिर्^२नू^२न^२पु^२नानो^२अविभिः^२परा^२

^२यि^२स्रवा । ओहा^२उवा । अ^२द^२भ्यः^२सुरभा^२र^२यि^२हायि । ओ

^२हा^२उवा । तरा । औ^२होवा ॥ (२) अ^२द^२भ्यः^२सुरा^२भि

^५न्तार^२३^२राः । आ । द^२भ्यः^२सुरभिन्तरः^२सुते^२चित्वा^२सुमदा

^२मो^२आ^२र^२न्धसा । ओहा^२उवा । औ^२णन्तो^२गोभि^२ह^२र^२३^२हा

^२यि । ओहा^२उवा । तराम् । औ^४र^४होवा । हो^४पुई ।

डा(३) ॥ ११ * ॥ [१३]

॥ आष्टाद^२होत्तरम् ॥ परीतोषि^२ञ्चता^२सुत^२मैया^२दौ ।

^२हो^२वा । सोमोयउत्तमम् । हो^२वार^२यिः । ऐया^२र^२त् ।

^१औरश्चोवा । ^{१८}दधन्वा^१योमर्षो^१चप्सुव । ^१तारा २ ३ ।

^{१८}ऐयाश्चत् । ^१औरश्चोवा । ^{१८२ १८१}सुषावसोमम । ^१द्रायिमा

२३यिः । ^{१८}ऐयाश्चत् । ^१औरश्चोवाश्च ॥ (१) ^{२ १८२ १८}सुषावसो

^{२ १ २ १८२ १८}ममद्रिभिरैयादौ । ^{२ २}चोश्वा । ^{१८२ १८२}सुषावसोमम । ^१द्रायिमा

२३यिः । ^{१८}ऐयाश्चत् । ^१औरश्चोवा । ^{२ १ २ १ २ १ २}मूनम्पुनानोविभिः

परि । ^१स्त्रावारश्च । ^{१८}ऐयाश्चत् । ^१औरश्चोवा । ^{२ २ १ २}अदम्भः

^१सुरभि । ^{१८}तारश्चत् । ^१ऐयाश्चत् । ^१औरश्चोवाश्च ॥ (२)

^{१ २ १ २ १८२ १८}अदम्भःसुरभिन्तरैयादौ । ^{२ २}चोश्वा । ^{१ २}अदम्भःसुरभि ।

^१ताराश्चः । ^{१८}ऐयाश्चत् । ^१औरश्चोवा । ^{१८ २ १}सुतेषित्त्वाप्सु

^{२ २ २}मदामोच । ^१धासारश्च । ^{१८}ऐयाश्चोवा । ^{२ १ २ १ ८}श्रीणन्तीगो

^२मिह । ^१ताराश्चम् । ^{१८}ऐयाश्चत् । ^१औरश्चोवाश्च ॥

^१औरश्चपु । ई । डा(३) ॥ १८ * ॥ [१४]

॥ उत्सेधम् ॥ ^{३ ४ २ २ ४ ४ २ ४ ५} परीतोषिञ्चतामुतम् । ^२ सोमः । ^३ य

^२ ऊ३४ ^{३ ४ २ ४ ५} औचोवा । ^{२ १} तम्वहवाऽरयिः । ^{२ ३} हा३१उवा २ ३ ।

^२ ऊ३४ ^५ पा । ^{३ २ ४ २} दधाह्नाया । ^{५ ४ ४ ५} औचोवाहायि । ^१ नारि

^{२ २ १} योश्वा । ^{२ १ २ २} प्शुवन्नारा । ^{२ ३} हा३१उवा२३ । ^{२, ५} अ३४पा ।

^{३ २ ४ २} सुषा३वसो । ^{५ ४ ४ ५} अचोवाहायि । ^{३ २ ४} ममा३द्राप्रयिभा ६ ५ ६

^{४ ३ २ ४ ३ २ ४ ३ ४ ५} यिः ॥ (१) ^२ सुषावसोममद्रिभिः । ^{३ २} सुषा । ^{३ २ ४ २ ४ २} वसो३४औचो

^५ वा । ^{२ १} ममद्रिभाऽरयिः । ^{२ ३} हा३१उवा२३ । ^{२, ५} ऊ३४पा ।

^{३ २ २, ४ २} नूना३शुना । ^{५ ४ ४ ५} औचोवाहायि । ^{१ २ १} नोप्रविभायिः । ^२ परि

^{१ २} श्राव । ^{२, ५} हा३१उवा२३ । ^{३ २ ४} ऊ३४पा । ^{५ ४} अदा३ध्वःसु । ^{५ ४} औ

^{४ ५} चोवाहायि । ^{३ २ ४} रभा३मिन्नापूरा६५६ः ॥ (२) ^{२ ४} अदध्वःसुर

^{३ ४ ५} भिन्तरः । ^{३ २ ४ २ ४ २ ५} अद । ^{२ १} अःसू३४औचोवा । ^{२ १} रभिन्तराऽरः ।

^{२, ५} हा३१उवा२३ । ^{३ २ ४} ऊ३४पा । ^{५ ४} सुता३यिचित्त्वा । ^{५ ४} औचो

^५ वाहायि । ^{१ २ १} आप्सुमदा । ^{२ २ १ २ २} मोअन्धासा । ^{२ ३} हा३१उवा२

३। ऊ३४पा । श्रीणा३न्तो॒गो । चौ॒होवा३हायि । मि

२ ४
हृत्ता॒प्रा॒द॒पु॒द॒म् ३ ॥ २० * ॥ [१५]

१ १ ४ ५ १२ २२
॥ पु॒ञ्चि ॥ परायितो॒३३॒षिञ्चतासुत॒हाउ । सोमो

१ २ १ २ १ २ २
यउत्तम॒हविः । दधान्वा॒श्या॒र३ । चौवा३हायि ।

१ १२ १ २ १ २ १ १
नारियो॒ञ्च । प॒स्वान्ता॒श्रा॒र३ । होवा३हायि । सुषा

२ १ २ १ १ २ १
वा॒शमे॒र३ । चौवा३हा । माम॒द्रिभिः । इडा॒र३ ॥ (१)

२ १ ४ ५ २ १ २ १ २ १ २
सुषावा॒र३ सोमम॒द्रिभिर्हाउ । सुषावसोमम॒द्रिभिः । नू

२ १ २ १ १ २ २ १
नाम्पू॒ना॒र३ । चौवा३हायि । नो॒षविभिः । परायि

२ १ २ १ १ २ १ २
स्वा॒शवा॒र३ । चौवा३हायि । अ॒दा॒ब्धाः॒सू॒र३ । होवा३

२ १ २ १ २ १ ४
हा । राभिन्तरः । इडा॒र३ ॥ (२) अ॒दा॒ब्धा॒र३ः॒सुरभि

२ ५ १ २ १ २ १ २
न्तरो॒हाउ ॥ (२) अ॒द॒ब्धः॒सुरभिन्तरः । सुतायि॒चा॒शयि

१ २ २ १ २ २ २ १ २
त्वा॒र३ । चौवा३हायि । अ॒सुमदा । मो॒ञ्चान्धा॒सा

* क० गा० १२प्र० २अ० १०सा० ।

^१रथि । ^{१ ०}अःद्वोरे । ^{१ २ २ २}राभिन्ताराः । ^१द्वतेचित्वा । ^१शु
^{१ २}मादा । ^{३ २}मआउवा३ । ^{१ ५}ऊ३४पा । ^१धसाः । ^१आयिणा
^१रन्तोगोरे । ^१भिह । ^{१ २}ताररा२३४ ^{५ २ २}औहोवा । ^१ऊ३२३
^५४पा(३) ॥ १२ * ॥ [१६]

^५॥ मानवोत्तरम् ॥ ^{२ २ १ २}हावायि । ^{२ २}परीतोषिञ्चतासुनम् ।
^२होवायि । ^{० १ २}सोमोयउत्तमद्विः । ^१दाधन्वायः । ना
^{७ २ २}रियोआ३१ । ^७मूवारन्ता२३४रा । ^{५ २ १}सुषावार ३ सो ३ ।
^{१ २}मारमा२३४ ^{५ २ २}औहोवा । ^३द्रार३४यिभौः ॥ (१) ^१होवायि ।
^{२ १ २ १ २ १ १}सुषावसोममद्रिभिः । ^२होवायि । ^{२ २}द्वषावसोममद्रिभिः ।
^{७ २ २}नूनम्पुना । ^{१ ०}नोअविभा३१यिः । ^{० २}परारथिस्त्रा२३४वा ।
^{२ १}अदाध्वा२३ःद्व३ । ^{१ ५ २ २}रार३४ ^{३ ५}औहोवा । ^{३ ५}तार३४राः ॥ (२)
^१होवायि । ^{२ १ २}अदधःसुरभिन्तरः । ^१होवायि । ^१आदधः

सुरभिन्तरः । ^१क्षीवायि । आदब्धःसुरभिन्तरः । ^{७२}सुते
^{२ २} चित्ता । ^{१ ०}आप्सुमदा३१ । ^२मोआरन्ध्वार३४सा । ^{७२}श्रीणा
^२न्तो २ ३ गो ३ । ^{१ ३}भारयिहृर३४औक्षीवा । ^{५२ २}ता २ ३ ४
^५राम्(३) ॥ १३ * ॥ [१७]

॥ आनूपं वाध्रुश्चम् ॥ ^{१२ १२}परायिपरायि । ^२तोषिच्चा ३
^{१२}ताहृता२म् । ^{१ २ २}सोमोयउ । ^{१ २}तमाहृहाश्वा२रयिः । ^१दा
^१धा२न्नाहृया२ः । ^{१ २ २१}नर्योअप्सुवन्ता२३रा । ^{१ २ २}सुषावा३सो
^{१ ४}३ । ^२मा२३मा३ । ^५द्रा३४५यिभोईह्यायि ॥ (१) ^{१ २ १ २}सूषासूषा ।
^{२ १ २}वसोमाहृमाद्राशयिभा२रयिः । ^{१ २ २ २}सूषावसो । ^{१ २}ममाद्राशयि
^{१ १}भा२रयिः । ^{१ १}नूना२म्पूना२ । ^{१ २ २२}नाअविभिःपरिस्त्रा२३वा ।
^{१ १ २}अदाब्धा३ःसु३ । ^{१ ४}रा२३भा३यि । ^{२ ५}ता३४५रोईह्यायि ॥ (२)
^{१ २ २ २}अदाअदा । ^{१ २}ब्धःसुरा३भायिन्ताशरा२ः । ^{१ २}आदब्धःसु ।

* ज० मा० १५ प्र० २ ख० १३ पा० ।

^१ रभायिन्ता^१शरारः । ^१ हते^१श्चायित्वा^१र । ^१ अ^१प्सूमदी^१मो
^१ अन्वार^२श्सा । ^{१२} श्रीणा^२न्तो^२श्गो^२श् । ^१ भार^१श्चि^४ह^२ । ता

^५ श्श^५पूरो^५द्द^५द्यायि^३ ॥ १४ * ॥ [१८]

^{१२} ॥ यौधाजयम् ॥ ^१ परा^४श्शि^५यि । ^{२,१} तो^५श्शि । च । ता^{२,१}ह
^५ श्श^{१,२}ताम् । ^१ सो^२मो^२श् । ^{१२} य^२ज^२र । ^१ तमा^१श्श^१पुम् । ^१ हार
^५ श्श^{१,२}वीः । ^१ दधान्वा^१श्याः । ^१ न । ^{१२} र्यी^२आ^२र । ^१ प्तुवा^१श्श^२पु ।
^१ तार^५श्श^२रा । ^१ सुषा^१र । ^{१२} वा^२सो^२र । ^१ ममा^१श्श^१पु । ^१ द्रा^१र^१श्श
^५ यि^{१,२}भीः ॥ (१) ^१ सुषा^१श्श । ^१ वा^१सो । ^{१,२} मम् । ^५ आ^{१,२}द्रार^१श्श^५यिभायिः ।
^{१२} ह^१षा^१श् । ^१ व^१सो^१र । ^१ ममा^१श्श^१पु । ^५ द्रा^{१,२}र^१श्श^१यिभीः । ^{१२} नू^{१,२}ना^१पु
^१ ना । ^१ नः । ^१ अ^१विभा^१र^१यिः । ^{१२} परा^१श्श^५पुयि । ^१ हार^१श्श^५वा ।
^१ अ^१दा^१र । ^१ आ^१ः^१ह^१र । ^{१२} रभा^१श्श^१पुयि । ^१ तार^१श्श^५राः ॥ (२)
^{१२} अ^१दा^१श्श । ^१ आ^१ः^५सू । ^५ र । ^{१,२} भिन्ता^१श्श^५राः । ^{१,२} आ^{१,२}दा^{१,२}श्श ।

^१ व्यः^१ ^{३२} रभा^३ ३४^५ यि । ^३ ता^५ ३४^२ राः । ^२ सु^२ ता^२ यि चि^२ त्ता ।

^२ अ । ^१ सु^३ म^२ दा^२ र । ^{३२} मो^३ आ^५ ३४^५ । ^३ धा^५ ३४^२ सा । ^{३२} श्री^२ णा^२ र ।

^१ ते^३ गो^५ र । ^३ भि^५ ह् ३४^२ । ^५ ता^३ ३४^५ राम्(३) ॥ ५ * ॥ [१६]

॥ ^५ दै^२ ग^५ तम् ॥ ^४ परी^५ तो^५ श^५ षि^२ च्च^२ ता^२ सु^२ ता^२ म् । ^१ सो^२ मो^२ य^२ उ ।

^१ त^२ मा^२ ष्^३ हा^३ श्वा^३ र^३ यिः । ^{३२} द^३ धा^३ ः । ^१ ह्री^२ श्चो^२ श्वा । ^{३२} न्वा^२ ष्

^२ यो^२ न^२ र्थी^० अ^० ष्च^० अ^० न्तरा^० र । ^१ सु^१ षा^३ र^३ ः । ^१ वा^३ र^३ सो^३ र^३ ३४^५ औ^५ चो

^२ वा । ^१ ए^३ ः । ^{३११११} म^५ मा^२ र^२ द्रि^५ भा^५ र^५ ३४^५ यिः ॥ (१) ^५ सु^२ षा^२ वा^५ श्चो^५ म

^४ म^५ द्रि^२ भा^२ यिः । ^१ ह् षा^३ व^३ सो । ^१ म^३ मा^३ द्रा^३ श^३ यि^३ भा^३ र^३ यिः । ^{३२} नू^२ ना

^५ रम् । ^१ ह्री^३ श्चो^३ श्वा । ^१ पु^३ ना^३ नो^३ अ^३ वि^३ भिः^३ पा^३ रि^३ स्था^३ वा^३ र । ^१ अ

^१ दा^३ र^३ ः । ^३ व्या^५ रः^५ सु^५ र^५ ३४^५ औ^५ चो^५ वा । ^२ ए^३ ः । ^१ र^३ भा^३ र^३ यि^३ न्तरा

^{११११} ३४^५ यिः ॥ (२) ^५ अ^३ द^३ व्या^३ श्चो^३ सु^३ र^३ भि^३ न्तराः । ^१ आ^३ द^३ व्यः^३ सु । ^२ र

^१ भा^३ यि^३ न्ता^३ श^३ र^३ रः । ^{३२} सु^५ ता^३ ः^३ यि । ^५ ह्री^३ श्चो^३ श्वा । ^{३२} चि^३ त्ता

० क० ना० २६ प्र० १ ख० ५ सा० ।

ए०
^१सुमदामोअन्धसा२ । ^{१९}श्रीणा२३ । ^१तो२गो२३४शौ

२
^१शोवा । ए३ । ^{१ १ १ १ १}भिद्व२त्तरा२३४प्रम(३) ॥ ६ * ॥ [२०]

१९ १९ १ १ १ १ १
 १
 ॥ कण्वरथतन्तरम् ॥ पारीतोषिच्चतासुताम् । सो

१९ ६ २ १ १ १ २ २ २ २
 मोयज । ता३मा९हा३वायिः । दधन्वा९यो३नर्यीअप्त

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
^१वन्तरा२३४ऐही । ^{१ १ १}सुषावा२३४सी । ^१ममा३१उवा२३ ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 ए३ । ^{१ १ १ १ १ १ १ १ १ १}द्रिभिरा ॥(१) ^{१ १ १ १ १ १ १ १ १ १}दुषावसोममद्रिभायिः । सुषावसी ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 मा३माद्रा३यिभायिः । नूनम्पुनानोअविभिःपरिस्त्रवा२३

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 ४ऐषी । अदब्धा२३४ः । सू । रभा३१उवा२३ । ए३ ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 तरभा ॥(२) ^{१ १ १ १ १ १ १ १ १ १}आदब्धःसुरभिन्तराः । ^{१ १ १ १ १ १ १ १ १ १}अदब्धः । रा३

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 भायिन्ता३राः । सुतेचित्ताप्सुमदामोअन्धसा२३४ऐही ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 श्रीणन्तो२३४गो । ^{१ १ १ १ १ १ १ १ १ १}भिद्व३आउवा२३ । ए३ । तरमा(३)

॥ १८ * ॥ [२२]

* ज० मा० १६प्र० १अ० ६सा० ।

† ज० मा० १२प्र० १अ० १८सा० ।

अथ ढचात्मके ढतीय-सूक्ते—

प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ २ २ ३
असावि सोमो अरुषो वृषा हरी

१ २ ३ २ ३ १ २ १ २
राजे वदस्मो अभिगा अचिक्रदत् ।

२ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पुनानो वारमत्ये ध्यव्ययं श्येनो

२ २ ३ १ २ ३ १ २
नयोनि हृतवन्तमासदत् ॥ १ * ॥

“सोमः” “असावि” अभिषुतोऽभूत् । कौटुषः सोमः ?
“अरुषः” आरोचमानः, “वृषा” वर्षकः, “हरिः” हरितवर्णः ;
स च राजेव “दस्मः” दर्शनीयः सन् “गाः” उदकानि “अभि”
सस्म “अचिक्रदत्” शब्दं करोति स्व-रस-निर्माक-समये, पश्चात्
पुनानः “अध्ययम्” अविमयं “वारं” वालं दशापवित्रम्
“अत्येषि” हे सोम ! अतिक्रम्य गच्छसि । ततः “श्येनो न”
श्येन इव “योनि” स्त्रीयं स्थानं “हृतवन्तम्” उदकवन्तम् “आ-
सदत्” प्रविशति ॥

“अत्येषि”-“पर्येति”—इति पाठो, “आसदन्”-“आसदम्”
—इति च ॥ १ ॥

* अ० आ० ६, २, २, २ (२भा० १८१ प्र०) = अ० वे० ७, १, ७, १ ।

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पर्जन्यः पितामहिषस्यपर्णिनो

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
नाभापृथिव्यागिरिषुक्षयन्दधे ।

१ २ ३ १ २ ३ उ ३ १ २ ३
खसारआपोअभिगाउदासर

२८ २८ ३ १ २ ३ २
न्सङ्गावभिर्वसतेवीतेअध्वरे ॥ २ * ॥

यस्य “महिषस्य” महतः “पर्णिनः” पर्ववतः पननवतो वा सोमस्य “पर्जन्यः” “पिता” जनकः “सः” सोमः “पृथिव्याः” † “नाभा” नाभी नाभिस्थानोये ‡ हविर्दाने “गिरिषु” गिरि-सम्बन्धिषु यावसु “क्षयं” निवासं “दधे” धारयति अभिषव-समये । तथा “खसारः” अङ्गुलयः “आपः” वसतीवर्यः ण “गाः” आशिरार्थाः स्तुतयो वा § “अभि” आभिमुख्येन “उदासरन्” उद्गच्छन्ति मच्छन्तु, “वसते”, “सम्” गच्छते च, “आवभिः” सा-कम् । कुत्र ? “वीते” कान्ते “अध्वरे” यज्ञे ॥

“उदासरन्” — “उतासरन्” — इति पाठौ, “वीते” — “वीधे” — इति च ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ७, ३, ७, २ ।

† ‘पृथिव्याः समुत्पन्नः’ — इति वि० ।

‡ ‘नाभा—नाभि-स्थानोयः’ — इति वि० ।

¶ ‘अप्सु आह्वयः’ — इति वि० ।

§ ‘गाः—सोमस्य रश्मयः’ — इति वि० ।

अथ तृतीया ।

३ १२ ३ १८ २८ ३ १ २ ३
 कविर्वेधस्यापर्येषिमाहिन

२ ३ १ १ २ ३ १ २८
 मत्स्योनमृष्टोअभिवाजमर्षसि ।

३ १ २ १ १ २
 अपसेधन्दुरितासोमनोमृड

३ १८ १८ ३ १ २ ३ १ २
 घृतावसानःपरियासिनिर्षिजम् ॥ ३ * ॥ १३

हे “सोम !” “कविः” क्रान्तदर्शी सन् “वेधस्त्रा” याग-
 विधानेष्व्या “माहिनं” मंहनीयं पवित्रं “पर्येषि” परि-
 गच्छसि, पश्चात् “मृष्टः” प्रक्षालितः “अत्स्योन” † अश्वरुव
 “वाजं” सङ्ग्रामम्‡ “अभ्यर्षसि” । सोम ! “दुरिता” अस्म-
 दीयानि दुरितानि “अपसेधन्” परिहरन् वा “नः” अस्मान्
 “मृड” सुख्य “घृतावसानः” घृतानि उदकानि वसानः आच्छा-
 दयन् “परि यासि” अभिगच्छसि । किन्तु ? “निर्षिजम्”
 पवित्रम् ॥

“सोमनोमृडघृता”-“सोममृडयघृतम्”—इति पाठौ ॥३॥ १३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य दशमस्याध्यायस्य

नवमः खण्डः ॥ ८ ॥

* सू० वे० ०, १, ०, १ ।

† ‘अत्यः—अतीत्य गच्छति’—इति वि० ।

‡ ‘वाजम्—अश्वं अरु-पुरोडाशादिष्वचवज्’—इति वि० ।

§ ‘अपसेधन्—रथ इहौ (भा० आ०) अपसृजिः सतः संवर्धति’—इति वि० ।

१८ ८ २ ८ ८
 ॥ महासामराजम् ॥ द्वाउद्दीवाहृहायि । असावि
 ५१ २ ४ १८ १११११ १८ ८
 सोमोश्चा । रूषोश्वाह । पाद्वराश्चपुयिः । राजेव
 ८ ५१ २ ४ १ ३११११ २८
 दस्योश्चा । भिगाश् । आश् । चिक्रदाश्चपुत् । पुना
 १८ ५१ २ ४ २ १११११ १८
 नोवाराश्मा । जियाश्चिषीश् । अव्ययाश्चपुम् । श्ये
 ८ ८ १ २ ४ १८ १
 वोनयोनीश्चा । तवाहृन्ताहृम् । आसदाश्दाउ ॥ (१)
 २ ३५१ २ ४ १ ३११११
 पर्जन्यःपितृश्मा । हिषाहृस्याश् । पर्णिनाश्चपुः ।
 १८ ८ ५१ २ ४ २ १११११
 नाभापृथिव्याश्मायि । रिषूश्चाश् । यद्दधाराश्चपुयि ।
 १८ ८ ८ १ २ ४ १८ ३११११
 स्वसारथायोश्चा । भिगाहृजश् । आसराश्चपुन् ।
 १८ १ १८ ४ २
 सङ्गावभिर्वाश्सा । तेवाश्चितेह । अध्वराहृश्च ॥ (२)
 ८ ८ ५१ २ ४ १८ १११११ २ ८
 कविर्वंधस्याश्पा । रियाश्चिषीश्माहिनाश्चपुम् । अत्यो
 ८ ५१ २ ४ २ ३११११ २८
 नमृष्टोश्चा । भिवाश्जाहृम् । अर्षसाश्चपुयि । अप
 १ १८ ४ १८ ३११११ १८
 सधमृद्वाश्वि । तवसोश्माश् । नोमृडाश्चपु । द्वाउ

^२ ^२ ^२ ^२ ^१ ^२ ^४ ^२
दोवाश्चायि । घृतावसानाशपा । रियाश्सौश । नि

^२ ^{११११}
र्षिजाश्माउवाश्शुशु(३) ॥ ८ * ॥ [१]

^{३ ४२} ^{३२ ४२} ^{३२ ४ ४२ ४}
॥ द्विरभ्यासालीशम् ॥ असाविसोमोषरुषोवृषोष

^{४२} ^{३२} ^{३१११} ^{३२२} ^२ ^२
षा । चरायिः । चरारश्शुशुः । राजेश्शुशुशु । वदसो

^२ ^{१ २ १ २} ^{३२} ^{३२ २}
अभिगायचि । क्रदात्क्रदात् । पुनाश्शुशुशु । नोवार

^२ ^{१ २ १ २} ^{३२ २} ^{३२}
मत्सेष्य । व्ययांव्ययम् । श्येनोश्शुशुशु । नयोमिहृत

^{३ २ ४} ^{४ ३ ४} ^{३२ ४ ३ ४}
व । तमाश्शुशुशुदाईपुईत् ॥(१) पर्जन्यःपितामहिषस्य

^३ ^{२ २ १ १ १ १} ^{३२ २} ^२ ^२
प । र्षिन्नाश्शुशुशुः । नाभाश्शुशुशु । पृथिव्यागिरिषुक्तवम् ।

^{१२} ^{१२} ^{३२} ^{२ २ २} ^२ ^२ ^१
दधायिदधायि । स्वसाश्शुशुशुशु । रषाघोअमाउदा । स

^{२ १ २} ^{२ २} ^२ ^२ ^२ ^{३२ २} ^४
राभुराब् । सङ्गाश्शुशुशुशु । वभिर्वसतेवी । तेषाश्शुशु

^{४ ३ २ ४ २ ४ २} ^{४ ५ २} ^{२ २}
धुराईपुईयि ॥(२) कविर्वेधस्यापरियेषिमा । चिनाम् ।

^{२ १ १ १ १} ^{३ २} ^२ ^२ ^२
चिनाश्शुशुशुशु । अयोश्शुशुशुशु । नमृष्टोअभिवाजम् ।

* क० ना० ४ प्र० २ च० ८ सा० ।

^{१ २} १ २ ^{१ २} १ २ ^{१ २} १ २ ^{१ २} १ २
 षसायिषसायि । अपा३१२३४ । सेधन्दुरितासोमनः ।

^{१ २ १ २} १ २ ^{१ २} १ २ ^{१ २} १ २ ^{१ २} १ २
 मृडामृडा । घृता३१२३४ । वसानःपरिया । सिना३

^४
 यिर्णाप्रियिजाद्पुद्म(३) ॥ २ * ॥ [२]

^{१ २ १} १ २ ^{१ २} १
 ॥ ऐडमायास्यम् ॥ असावायिसो२३ । सोचरुषार
^{१ २} १ २ ^{१ २ १} १ २ ^{१ २} १
 ३ । ए३ । वृषाचरिरे३ । राजेवादा२३ । सोअभा
^{१ २} १ २ ^{१ २ १} १ २ ^{१ २} १
 यिगार३ । ए३ । अचिक्रददे३ । पुनानीवार३ । रमता
^{१ २} १ २ ^{१ २ १} १ २ ^{१ २} १
 यिये२३ । ए३ । पिअव्ययमे३ । श्येनोनायो२३ । नि
^{१ २} १ २ ^{१ २} १ २ ^{१ २} १
 ऋतावा२३ । ए३ । तमासददे३४३ ॥ (१) पर्जन्याःपार
^{१ २} १ २ ^{१ २} १ २ ^{१ २} १ २
 ह्यि । तामहायिषार३ । ए३ । स्यपर्णिनए३ । नाभा
^{१ २} १ २ ^{१ २} १ २ ^{१ २} १ २
 पार्था३३यि । व्यागिरायिषू२३ । ए३ । स्यन्दधए३ ।
^{१ २ १} १ २ ^{१ २} १ २ ^{१ २} १ २
 स्वसाराआ२३ । पोअभायिगार ३ । ए३ । उदासरसे
^{१ २ १} १ २ ^{१ २} १ २ ^{१ २} १ २
 ३ । सङ्गावाभार३यिः । वसतायिवार३यि । ए३ । पो

अभायिगार३ः । ए३ । उदासरन्ने३ । सङ्ग्रावाभार३

यिः । वसतायिवार३यि । ए३ । तेषध्वरण३४३ ॥ (२)

कविर्वायिधार३ । स्थापरायिये३ । ए३ । विमाहिन

मे३ । अत्योनामा३३ । ष्टोअभायिवार३ । ए३ । ज

मर्षसिण्ण३ । अपसायिधार३न् । दुरितासार३ । ए३ ।

मनोमृडण३ । घृतावासार३ । नःपरायियार३ । ए३ ।

सिनिर्णिजमे३४३ । ओर३४५ई । डा(४) ॥ ४ * ॥ [३]

॥ वासिष्ठम् ॥ द्यायि । उज्जवायि । असा३४धौहो

वा । विसो । मो३अरु । षोवृषाहरायिः । राजे३४

धौहोवा । वदा । स्तो३अभि । गाअचिक्रदात् । पुना

३४धौहोवा । नोवा । रा३मति । एविअव्ययाम् । श्ये

मे३४धौहोवा । नयो । निघृत । व । तमा३सा५दाई ५

इत् ॥ (१) ^{१ २} ^{३४ ४४ ५} ^१ ^२ ^३
 यज्जा३४ औहोवा । न्यःपयि ॥ मा ३ मधि ।
^{१ ३ ४} ^५ ^{३४ १} ^{३४ ४४ ५} ^१ ^१ ^१
 स्यापयिन्ताः । आभा३४ औहोवा । पृथायि । व्याश्चि
^{१ ३ ४} ^५ ^{३ १} ^{३४ ४४ ५} ^१ ^१
 रि । सुसयन्दधायि । स्या३४ औहोवा । रन्वा । यो
^१ ^{२, ३ ४४ ५} ^{३ १} ^{३४ ४४ ५} ^३
 श्पभि । गाउदत्तरान् । स्या३४ औहोवा । वभाविः ।
^{१ १ ४} ^१ ^{३४ १ ४} ^{३ १} ^{३४ ४४}
 वसुते । वी । ते आश्र्वाध्वाध्वाइप्रइयि ॥ (२) कवा३४ औहो
^५ ^{१४} ^{२ १} ^{३४ ३ ४४ ५} ^{३ २}
 वा । सेध । स्याश्चरि । पृथिमाश्चिनाम् । अत्यो ३४
^{३४ ४४ ५} ^१ ^{१ १} ^{३४ ३ ४ ५} ^{३ २}
 औहोवा । नमा । शोश्चभि । वाजमर्षसायि । चसा
^{३४ ४४ ५} ^{१४} ^{१ १ ४} ^{३४ ३ ४४ ५} ^१
 ३४ औहोवा । सेधान् । दुरिता । सोमनोमृडा । हा
^{१ १} ^{३ २} ^{३४ ४४ ५} ^१ ^{१ १}
 यि । उज्जवायि । घृता३४ औहोवा । वसा । नःपरि ।
^१ ^{३ २} ^४
 या । सिनाश्रिर्वापृयिजाइप्रइम् (४) ॥ १० * ॥ [४]

॥ सीमानानिषेधम् ॥ ^{१ १} ^२ ^१
 असो । वाहायि । वाधि
^{१ ४} ^{३ ४ १} ^{१ ४} ^४
 सोमोषरुषो । वृषाहारा रयिः । राजेवदसो अभिमाः ।

^१ अचिका^१दा^१र^१त् । ^१ पू^१र^१ना । ^१ नो^१र^१वा^१३४ । ^१ र^१म^१ति^१ये

^५ वि^२ष । ^१ व्या^१श्या^१म् । ^१ श्या^१र^१श्या^१नि^१ । ^१ ना^१र^१श्या^१यो^१३४ । ^१ नि

^{४५} वृ^१त् । ^१ त^१मा^१श्या^१प^१दा^१इ^१प^१इ^१त् ॥ (१) ^१ प^१ज्जा^१ । ^१ वा^१चा^१यि ।

^१ न्याः^१पि^१ता^१म^१हि^१षा । ^१ स्य^१प^१र्णा^१यि^१ना^१रः । ^१ ना^१भा^१पु^१थि^१व्या^१गि

^१ हि^१षू । ^१ अ^१य^१न्दा^१धा^१र^१श्या^१ । ^१ स्वा^१र^१श्या^१सा । ^१ रा^१र^१श्या^१आ^१श्या^१४

^{३०४, ३, ४८: ५८} पो^१श्या^१भि^१गा^१उ^१दा । ^१ सा^१श्या^१रान् । ^१ सा^१र^१श्या^१ । ^१ वा^१र^१श्या^१भा^१श्या^१ ४

^{३४८: ५८} यिः । ^१ व^१स^१ते^१वी । ^१ ते^१श्या^१श्या^१ध्वा^१पु^१रा^१इ^१प^१इ^१यि ॥ (२) ^१ क^१वो ।

^१ वा^१चा^१यि । ^१ वा^१यि^१ध^१स्य^१ा^१प^१रि^१या^१यि । ^१ पि^१मा^१चा^१यि^१ना^१र^१म् ।

^१ चा^१यो^१न^१सृ^१ष्टो^१अ^१भि^१वा । ^१ ज^१म^१र्षा^१सा^१र^१श्या^१ । ^१ आ^१र^१श्या^१पा ।

^१ सा^१र^१श्या^१धा^१श्या^१न् । ^१ दु^१रि^१त^१सो^१म^१नः । ^१ मा^१श्या^१र्डा । ^१ घा^१र^१श्या^१

^१ र्त्त । ^१ वा^१र^१श्या^१सा^१श्या^१ । ^१ नः^१प^१रि^१या । ^१ सि^१ना^१श्या^१यि^१र्णा^१पु^१यि^१जा

इ^१प^१इ^१(३) ॥ २० * ॥ [५] १३

अथ दशमे खण्डे—

प्रगाथात्मके प्रथम-सूक्ते,

प्रथमा ।

१ २ ३ २ ३ १ २ १ २
 आयन्त इव सूर्यं विश्वे दिन्द्रस्य भक्षत ।

१ २ १ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २ १ २
 वसुनिजातो जनिमान्यो जसा प्रतिभागन्नदीधिमः ॥ १ * ॥

हे अन्नदौया जनाः ! “आयन्त इव” सूर्यं यथा समाश्रिता रश्मयः सूर्यं भजन्ते, तथा “इन्द्रस्य” “विश्वेत्” विश्वान्येव धनानि “भवत” भजत । “वसुजातः” प्राहुर्भूत इन्द्रः यानि “वसुनि” धनानि “भोजसा” बलेन “जनिमां” जनिष्यमानानि करोति अतो “भागं न” पित्र्यं भागमिव तानि धनानि “प्रति दीधिमः” प्रतिधारयेम ॥

“जातो जनिमानि”—“जाते जनिमानि”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
 अलर्षिं † रातिं वसुदामुपस्तुष्टिभद्रा इन्द्रस्य रातयः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २
 यो अस्य कामं विधते नरो षति मनोदानाय चोदयन् ॥ २ ‡ ॥ १४

हे स्तोतः ! “अलर्षिं रातिम्” अपापक-दानम् अपापिष्ठस्य दातार इत्यर्थं [अलर्षि-पद-समानार्थमनर्ष-पदं यास्केन व्याख्या-

* ऋ० षा० ३, १, ३, ५ (२भा० ५५१ ङ०) = ऋ० वे० ७, २, ३, ४ ।

† “अलर्षि” —इति क० पु० पाठः ।

‡ ऋ० वे० ७, ७, ३, ४ ।

तम्—“अनर्षरातिमनञ्जील-दानमञ्जीलं पापकम्”—इति (निरु०
 नै० ६, २३)] “वसुदां” धनस्य दातारमिन्द्रम् “उप स्तुहि”*
 यतः “इन्द्रस्य” “रातयः” दानानि “भद्रा” कल्याणानि महदै-
 श्वर्यकारीणीत्यर्थः । “यः” इन्द्रः स्वकीयं “मनः” “दानाय”
 अभीष्ट-प्रदानाय “चोदयन्” प्रेरयन् “विधतः” परिचरतः
 “अस्य” स्तुतुः “कामम्” इच्छां “न रोषति” न हिनस्ति ।
 तमिन्द्रमुपस्तुहीति सम्बन्धः ॥

“अलर्षिरातिम्”—इति छन्दोगाः पठन्ति, “अनर्षरातिम्”—
 इति बह्वृचाः ; “योअस्य”-“सोअस्य”—इति च ॥ २ ॥ १४

॥ आयन्तीयम् ॥ आयन्तइवसू१रायाम् । विश्वा२
 यिदिद्रा२ । स्यभा२क्षाता । वामूनिजातोजनिमा । नि
 योजा१सा२ । प्रतिभागन्नदी२रघिमः । प्रा२रुती । भा
 गान्ना३दा । ऊम् । धिमा३ः । ओ२३४वा ॥ (१) प्रति
 भागन्नदा१यिधायिमाः । प्रता२यि । भागा२म् । न
 दा२यिधायिमाः । आकृषि१रातिम्बसदाम् । उपास्त्व१

* ‘उपस्तुहि—समोपे स्थित्वा स्तुहि’—इति वि० ।

^१ ^{१२} ^{२ २ १ २} ^१ ^१ ^१ ^१
 चायि । भद्राइन्द्रस्यरातयः । भारश्द्राः । इन्द्रास्यार
^२ ^१ ^{३ २} ^१ ^५ ^{१ २}
 रा । ऊम् । तयाः । ओरश्ठवा ॥ (२) भद्राइन्द्रस्य
^१ ^१ ^१ ^१ ^१
 राशतायाः । भद्राइन्द्रार । स्यराशतायाः । याञ्च
^{२ २ १} ^२ ^{१ २} ^{१ १ १ २ २ २ १}
 स्यक्कामन्विधतः । नरोषाशतारयि । मनोदानायचोद
^२ ^१ ^२ ^{१ २} ^२ ^२ ^१ ^{१ १}
 यन् । मारश्नाः । दानायाश्चो । ऊम् । दयाश् ।
^१ ^५ ^{२ १ १ १ १}
 ओरश्ठवा । चेरश्ठपु (३) ॥ ८ * ॥ [१]

^{२ २} ^{२ २} ^{१ २ १}
 ॥ निषेधम ॥ आयन्तइवाश्सूरियाम् । विश्वायिन्द्रा ।
^२ ^१ ^{१ २} ^{१ १ ४} ^५ ^{२ ३}
 स्यभक्षताश् । इहाश् । वासूश्नायिजा । हाहौरश्ठ
^५ ^१ ^{२ १} ^{२ २ १} ^२ ^{१ २} ^{१ २}
 चा । तोजनिमा । नियाजारश्सा । इहाश् । प्राता
^{४ ५} ^{२ २} ^५ ^{३ २} ^४
 श्यिभागाम् । चाहोरश्ठहा । नदाश्रियिधाप्यिमाइपु
^{२ १ १ १ १}
 इः । चेरश्ठपु (३) ॥ २ † ॥ [२] १४

* क० गा० ५ प्र० २ अ० ८ वा० ।

† क० गा० १ प्र० २ अ० २ वा० ।

अथ प्रगाथात्मके द्वितीय-सुक्ते--

प्रथमा ।

१२ ३१२ ३१२ ३ १२
यतइन्द्रभयामहेततो नो अभयङ्कृधि ।

१२ ३ १८ ३१२२ २३ १८ ३१२ २२
मघवञ्छग्धितवतन्नजतये विद्विषो विमृधोजहि ॥१*॥

हे “इन्द्र !” “यतः” हिंसकान् “भयामहे” वयं, ततः “नः”
अस्मभ्यम् “अभयं” “कृधि” कुरु । हे “मघवन्” धनवन्निन्द्र !
“नः” अस्मानुद्दिश्य “तत्” तस्यै “तव जतये” त्वत्कर्तृकायै
रक्षायै “शग्धि” शक्तो भव । किञ्च “वि द्विषः” अस्महेष्टृन्
विजहि ; “वि मृधः” अस्महिंसकान् विजहि ॥

“जतये”-“जतिभिः”—इति पाठो ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ १२ ३१ २ ३२८ ३१ २ ३२
त्वष्टिराधसस्यतेराधसेमहः क्षयस्यासि विधर्त्ता ।

१२ ३१२ ३१२
तन्वावयम्नाघवन्निन्द्रगिर्वणः सुतावन्तो हवामहे ॥२†॥१‡

हे “राधसस्यते” धनस्य स्वामिन् ! “त्वं हि” त्वं खलु
“महः” महतः “राधसः” धनस्य “क्षयस्य” गृहस्य च ‡

* ऋ० ऋ० ३, २, ४, २ (१भा० ३६४ ष०) = ऋ० वे० ६, ४, २०, २ ।

† ऋ० वे० ६, ४, २०, ४ ।

‡ ‘घयो निवासः, तस्मै’—इति वि० ।

“विधर्त्ता असि हि” अस्मभ्यं दातुं धारको भवसि खलु ।
हे “गिर्वणः” गौर्भिर्वननीय ! “मघवन्” धजवन्निन्द्र ! “तं”
तादृशं “त्वा” त्वाम् “वयं” “सुतावन्तः” अभिषुत-सोमाः “हवा-
महे” आह्वयामः ।

“राधसस्यते”-“राधस्यते”—इति पाठो, “विधर्त्ता”-“वि-
धत्ते”—इति च ॥ २ ॥ १५

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य दशमस्याध्यायस्य

दशमः खण्डः * ॥ १० ॥

१ २ १ २ २ १ २ २ २
॥ समन्तम् ॥ यतइन्द्रभयामहायि । ततो नो आभ
१ १ २ २
यङ्गुधायि । मघवार३३हा । ग्हायितवतत् । नजताया ।
२ २ ३ २ १ २ १ २ १
अौहो३४वाहायि । वि । द्वायिषो२३वी३ । होवा३हा
१ १ २ २ २ २ २ २
३हायि । मृधोजा१३हा३४३यि ॥ (१) विदिषोविमृधोज
१ २ २ २ १
हायि । विदिषोवायिमृधोजहायि । तुव्हा२३यिरा ।
१ २ ३ २ ३ २ १ २
धसोमाहा । अौहो३४वाहायिन् । यास्या२३सी३ ।

* ‘उक्तो माध्यन्दिनः पवमानः नवममहः । वामदेव्यं नैत्रावद्वहं साम, त्रायन्तीषं
ब्रह्मसाम, गायत्र मष्ठावाकं साम च’—इति वि० ।

^{१ २} होवाश्चायि । ^{१ २} विधाश्चायि ॥ (१) ^{१ २ १ २} त्रयस्यासीविधर्त्ता ।
^२ तन्वावाश्चाम् । ^{१ २} माघवन्नि । ^{१ २} द्रगायिर्वाणा । ^{३ २ २} औचो
^{३ २ २} श्वाश्चायि । ^१ सु । ^२ तावाश्चान्ताश्च । ^{१ २} होवाश्चायि । ^{३ २} च
^{१ २} वामाश्चाश्चायि । ^१ ओश्चाश्चायि । ^{१ २} डाश्च ॥ १०* ॥ [१] १५

अथैकादश-खण्डे ॥—

त्वं सोमेति-दृचात्मकं प्रथमं सूक्तमर्धं,

तत्र प्रथमा ।

^{१ २} त्वं सोमासिधारयुर्मन्द्रः ^{३ २ २} औजिष्ठोऽध्वरे ।

^{१ २} पवस्वमर्धयद्रयिः ॥ ११ ॥

हे “सोम !” अभिषूयमाण-पवमान ! “मन्द्रः” मादयि-
 दृतमः “औजिष्ठः” औजस्वितमः त्वम् “अध्वरे” हिंसा-रहिते
 ऽस्मद्दीये यज्ञे “धारयुः” अभिषव-धारा-कामः “असि” भवसि ।

* ऊ० मा० ४ प्र० २ अ० १० सा० ।

† ‘इदानीनाभयः पवमानः’—इति वि० ।

‡ ‘त्वं सोमासि धारयुरिति अश्वत्थक प्रभृतीनि सामानि प्राण्योक्तार्थाणि’—
 इति वि० ।

॥ अ० वे० ७, २, १२ २ ।

ततः “त्वं” “मंहयद्रयिः” स्तोत्रभ्यः प्रदीयमान-धनः सन्*
 “पवस्व” द्रोणकलशे ग्रहादिषु दशापवित्त्वेण पूतो भव [यद्वा,
 “धारयुः” तद्वदर्थे भाष्यत इति मत्वर्थीयो युस्] । हे सोम !
 त्वं धारावानसि ततः पवस्वेति सम्बन्धः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २
 त्वं सुतोमदिन्तमोदधन्वान्मत्सरिन्तमः ।

१ २ १ १ २ २
 इन्दुःसत्राजिदस्तुतः ॥ २* ॥

हे सोम ! “सुतः” अभिषुतः “त्वं” “मदिन्तमः” अतिशयेन
 मदयुक्तोऽसि । कीदृशस्त्वम् ? “दधन्वान्” यज्ञस्य धारकः,
 “मत्सरिन्तमः” अतिशयेन मदकारो, † “इन्दुः” दीप्तः, “सत्रा-
 जित्” बहूनां जेता, ‡ “अस्तुतः” केनाप्यहंसितः ॥

“मदिन्तमः”—“वृमादनः”—इति पाठो, “इन्दुःसत्राजिद-
 स्तुतः”—“इन्द्रायसुरिरन्वसा”—इति च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ २ १ २ २ २ १ २ १ २
 त्वं सुष्वाणो अद्रिभिरभ्यर्षकनिम्नदत् ।

३ २ ३ २ ३ १ २
 द्युमन्तं शुक्लमाभर ॥ ३ § ॥ १६ ।

* ‘यद्यपि मंहतिः पूजार्थः तद्याप्यन स्त्राभायो’ द्रष्टव्यः—इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, २, १३, १ ।

‡ ‘मत्सरिन्तमः—मत्सहीयतमः—इति वि० ।

§ ‘सत्राजित्—सदा जेता अथवा सत्रजेता’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ७, १, ११, १ ।

हे “पवमान” सोम ! “अद्रिभिः” यावभिः “सुष्वाणः”
सुन्वानः अभिषूयमाणस्व “कनिक्रदन्” भृशं शब्दं कुर्वन्
“अभ्यर्ष” कलशं पात्राणि चाभिगच्छ । किञ्च “शुमन्त”
दीप्तियुक्तं “शुभ” शत्रूणां शोधकं बलं वा “आभर”* ॥

“आभर”-“उत्तमम्”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १६

॥ आश्वत्थक्तम् ॥ आश्वौहोवाहायि । तुवसोमा ।
सिधा । रयुः । ऐहीयैही । मान्द्राजिष्ठोआध्वरे ।
ऐहीयैही । आरयि । पावास्वामार । ह्यत् ।
रारयारश्चौहोवा ॥ (१) आश्वौहोवाहायि । तुवसु
ताः । मदायि । तमः । ऐहीयैही । दाधन्वान्तस
रायिन्तमः । ऐहीयैही । आरयि । आयिन्दूरःसा
त्रार । जिद । स्तारत्तारश्चौहोवा ॥ (२) आश्वौ
होवाहायि । तुवसुष्वा । णोआ । द्रिभिः । ऐहीयै
ही । आभियर्षकनायिक्रदत् । ऐहीयैही । आर

* सर्विदमिति प्रतीक-पदस्य स्वर्गस्य वेत्तारमिति तद्वाङ्मनसाच विवरणे
शामादिक इव उपलक्ष्यते ।

यि । द्यूमा^१र^१न्ना^{१२}ष्ट^३र । अमा^{१२} भा^१र^३रा^३र^३४^३ औ^३दी^३वा ।

१ १ २ ३ १ १ १ १

शुक्रञ्जाङ्गता^२३४५ः(३) ॥ ११* ॥ [१]

॥ शान्मदम् ॥ तुव^{३४}त्सो^५मा^२सि^२ए । ही^२ए^३ही^३र^५३४या ।

१२ धार^१युरै^५र^१ही^२३या । मन्द्र^१ओ^२जि^२ष्ठो^२अ^२ध्वर^२ए^२र^१ही^१ए^१र^१ही^१३

२ या । प्रा^२वा^१स्वामा^२३१२३ । च^२यो^२र^५३४वा । रा^४पू^४यो^४द्वा

यि ॥(१) तुव^{३४}त्सु^५तो^२म^२ए । ही^२ए^३ही^३र^५३४या । दि^१न्त^१म^१ए

१ र^१ही^१ए^१र^१ही^१३या । द^१ध^१न्वा^१न्म^१स^१रि^१न्त^१म^१ए^१र^१ही^१ए^१र^१ही^१३या ।

१ षा^१यि^१न्दूःसा^१त्रा^१३१२३ । जि^१दो^१र^५३४वा । स्वा^४पू^४र्त्री^४द्वा

यि ॥(२) तुव^{३४}त्सु^५घ्रा^२ण^२ए । ही^२ए^३ही^३र^५३४या । अ^१द्रि^१भि

१ रै^१र^१ही^१ए^१र^१ही^१३या । अ^१भि^१य^१र्ष^१क^१नि^१क्र^१द^१दै^१र^१ही^१ए^१र^१ही^१३या ।

१ द्यू^१मा^१न्ना^१ष्ट^१ ३ १ २ ३ । अ^२मो^१ २ ३ ४ वा । भा^४पू^४रो^४द्वा

वि(३) ॥ १२† ॥ [२]

* क० गा० ५ प्र० २ अ० ११ सा० ।

† उ० गा० ५ प्र० २ अ० १२ सा० ।

२१ ४२ २ ५
 ॥ दावसुनिधनम् ॥ तुव्सूरश्मासिधारयुर्हाउ ।

१ २२ २ १ २ १ २ २ १
 मान्द्रओजि । षोआध्वारारश्चयि । होवाश्चायि । प

२ १ २ १ १ २ ५
 वाखाश्मारश्च । होवाश्चा । ह्यत् । रार्यारश्चऔ

२ २१ ४२ २ ५ १ २२
 होवा ॥ (१) तुव्सूरश्तोमदिन्तमोहाउ । दधन्वान्मत्स

१ २ १ २ १ २
 रायिन्ताश्मारश्चः । होवाश्चायि । इन्दूःसाश्चारश्च ।

१ २ २ १ ५ २ २
 होवाश्चा । जिद । स्तारत्तारश्चऔओहोवा ॥ (२) तु

१ ४२ ५ १ २ १ २
 व्सूरश्चाणोचद्रिभिर्हाउ । आभियर्ष । कनायिक्राश्

१ २ २ १ २ १ २
 दारश्चतु । होवाश्चायि । द्युमान्ताश्चष्टरश्च । होवा

२ १२ १ ५ २ २ २२ १
 श्चा । षममा । भाररारश्चऔहोवा । एश्च । दाव

२११११
 सू० ३४ पु० (३) ॥ १३* ॥ [३]

१ २ २२ १
 ॥ प्रतीचीनेडक्काशीतम् ॥ त्वसोमासि । धार्ययूः ।

२२ २ १ ० ३२ २ १
 मान्द्रओजि । षोआध्वरारश्चयि । हाहोयि । पवस्व

कनिका^१२३दात् । द्युमा^२२हो१ । तार^३३शू । यामा^{१२} ।

भार^३रा^{५२५२}३४औ^१होवा । ह्वि^१ष्क^{१३११११}ते^३२३४पु(३) ॥१५*॥[५]१६

अथ त्वचात्मके द्वितीय-सूक्ते—

प्रथमा ।

१२ ३१२ ३२३ १ २ ७१२
पवस्व^१देव^२वीत^३य^४इ^५न्दो^६धारा^७भिरो^८जसा ।

१ २ २ १२
आकल^१श^२म्म^३धु^४मान्^५त्सो^६मनः^७सदः ॥ १† ॥

हे “इन्दी” सीम ! “देववीतये” देवानां भक्षणाय “ओजसा” बलेन “धाराभिः” आत्मीयाभिः “पवस्व” चर । हे “सीम !” “मधुमान्” मदकर-रसवान् त्वं “नः” अस्मदीयं “कलयं” द्रोणाभिधानम् “आसद” आसीद [सदेर्लुङि रूपम्] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२३१ २३२३२ २१२
तव^१द्र^२ष्णा^३उद^४प्रुत^५इ^६न्द्र^७म्म^८दाय^९वा^{१०}वृधुः ।

१ ३ १ २ ३१ २३१२
त्वान्दे^१वासो^२अ^३मृता^४य^५क^६म्प^७युः ॥ २‡ ॥

* क० मा० ५ प्र० २ च० १५ सा० ।

† क० चा० ६, २, ३, ६ (२भा० २१३ ५०) = क० वे० ७, ५, १०, २ ।

‡ क० वे० ७, ५, १०, २ ।

॥ वैश्वमनसम् ॥ ^२पव^२स्व^२दे^१व^१वी^१ता^१इ^१या^१यि । ^१आ^१यि^१न्दो^२

^{१२}धारा^२ । ^२भिरो^२३४पु । ^१ज^२स^२आ^२क^२ल^२श^२म्भ^२ध^२मा^२न्सो^२२३४पु ।

^१मना^२ः । ^१सा^२दा^२आ^२३४^५अ^२हो^२वा ॥(१) ^२त^२व^२द्र^२ष्ठी^२उ^२द^२पू

^१इ^२ताः । ^१आ^२यि^२न्द्र^२म्मा^२दा^२ । ^३य^२वा^२३४पु । ^१वृ^२धुरा^२त्वान्दे^२वा

^२सो^२अ^२मृ^२ता^२२३४पु । ^१य^२का^२म् । ^३पा^२पूर^२रा^२३४^५अ^२हो^२वा ॥(२)

^२आ^२नः^२सु^२ता^२स^२इ^२न्दा^२इ^२वाः । ^१पू^२मा^२ना^२धा^२ । ^३व^२ता^२३४पु । ^१र^२यि

^२मा^२वृ^२ष्टि^२द्या^२वा^२री^२त्या^२पा^२३४पुः । ^१सु^२वा^२ः । ^३वो^२यि^२दा^२आ^२र

^५आ^२३४^५अ^२हो^२वा । ^३ऊ^२२३४पु(३) ॥ १७* ॥ [१]

॥ सुज्ञानम् ॥ ^२पव^२स्व^२दा । ^२व^२वी^२त^२या^२यि । ^१इ^२न्दो^२धा

^२रा^२ । ^१भिरो^२ज^२सा । ^२आ^२क^२ला^२शा^२म् । ^१म^२धु । ^१मा^२र

^३न्सो^२२३४^५अ^२हो^२वा । ^१म^२नः^२स^२द^२ए^२ ॥(१) ^१त^२व^२द्र^२ष्ठाः । ^१उ^२द

^१पु^२ताः । ^१इ^२न्द्र^२म्मा^२दा^२र^२यि^२वा^२वृ^२धः । ^२तु^२वा^२न्दा^२यि^२वा^२ । ^२सा

१ १ ५ १ १ १ १ १
 अ । मा२र्त्ता२३४औहोवा । त१क१म्प१पुरे३ ॥ (२) आ१नः

१ १ १ १ १ १ १ १
 सु१ना । स१इ१न्द१वाः । पु१ना१ना१धा१र । व१ता१र१या१यि१धि१म् ।

१ १ १ १ १ १ ५ १ १ १ १
 वृ१ष्टि१द्या१वा१रः । री१ति । आ१र१पा१२३४औहोवा । सु१व१र्वि

१ १ १ १ १
 द१ण३उ१पा२३४५ (३) ॥ १८* ॥ [२] १७

अथ ढचात्मके ढतीय-सूक्ते —

प्रथमा ।

१ ३ १ १ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २
 परि१त्य॑ह्य॒र्य॑त॒ह्रि॑म्बभ्रु॒म्पु॑नन्ति॒वारे॑ण ।

१ ३ २ ७ ३ १ ७ ३ १ २ ३ १ २ २ २
 यो॒दे॒वान्बि॒श्वा॒द्द॒त्परि॑मदे॒नस॒हृ॑गच्छति ॥ १† ॥

“ह्यर्यतं” सर्वैः स्पृहणीयं “हरि” हरितवर्णं “बभ्रु” बभ्रुवर्णं च “त्यं” तं सोमं “वारेण” वालेन पवित्रेण “परि पुनन्ति” परिशीलयन्ति “यः” सोमः “विश्वान्” एतत्सर्वानिन्द्रादीन् देवान् अनेन “मदेन” मादकेन रसेन “सहृ” “परि गच्छति” ॥ १ ॥

* ज० गा० ११ प्र० २ ष० १८ सा० ।

† ङ० षा० ६, २, १, ८ (२ भा० १६० ङ०) = पुनरिचेव ङ, २, ङ, २ = ङ० वे० ७, ४, २४, १ ।

अथ द्वितीया ।

१७ ३ १२ ३ १२ १ १२

द्विर्यम्यच्चस्वयशसं सखायो अद्रिसंहतम् ।

३ १२ २२ ३ २ ३ १२ ३ १२

प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् प्रज्ञापयन्त ऊर्मयः ॥ २* ॥

“द्विः पञ्च”† “दश-सङ्घाताः” “सखायः” समान-ख्याना अङ्गुल्यः ‡ “स्वयशसं” स्वभूत-यशस्कम् ¶ “अद्रिसंहतम्” यावभिरभिषुतम् “इन्द्रस्य प्रियं” “काम्यं” सर्वैः काम्यमानम् “ऊर्मयः” § [द्वितीयैकवचने प्रथमा-बहुवचनम्] ऊर्मिं प्रभूततरं “यं” सोमं “प्र ज्ञापयन्ते” वसतीवरीभिः प्रकर्षणं सेवयन्ति [यद्वा, ऊर्मय इत्यङ्गुलि विशेषणं प्रभूता इति] ; तं सोमं पुनन्तीति पूर्वेण सम्बन्धः ॥

“सखायः”-“स्वसारः”—इति पाठो, “प्रज्ञापयन्त ऊर्मयः”-“प्रज्ञापयन्तूर्मिणम्”—इति च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

११ ३ १२ ३ १२ २२

इन्द्राय सोमपातवे वृत्रघ्ने परिषिच्यसे ।

१२ ३ १२ ३ १२ ३ १२

नरे च दक्षिणावते वीराय स दनासदे ॥ ३ ॥ ॥ १८

* ऋ० वे० ७, ४, १०, ६ ।

† ‘द्विः—द्विःकृत्य । धं सोमं । पञ्च अलिजः’—इति वि० ।

‡ ‘सखायः—अलिजः’—इति वि० ।

¶ ‘स्वयशसं—स्वयशसा सम्पन्नम्’—इति वि० ।

§ ‘ऊर्मयः—उदक-सङ्घाताः’—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ७, ४, २४, ४ ।

हे “सोम !” “वृत्रघ्ने” वृत्रस्य हन्ते “इन्द्राय” [षष्ठ्यर्थं चतुर्थी] इन्द्रस्य “पातवे” पानार्थं “परिषिच्यसे” परितः पात्रेषु सिच्यसे वसतीवरीभिर्वा । किञ्च “दक्षिणावते” ऋत्विग्भ्यो दक्षिणा-दानेन तद्धते, “वीराय” विक्रान्तायेन्द्राय हवींषि दातुं “सदनासदे” यज्ञ-यज्ञे सौदते,* “नरे”† मनुष्याय यजमानाय तस्मै फल-प्रदानार्थं परिषिच्यसे ॥

“वीराय”-“देवाय”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १८

॥ गौरौवितम् ‡ ॥ परि । त्य॑द्वा३ । र्य॑त॒ह॒रायि॑म् ।
 ब॒भ्रु॑म्पुनन्तिवारेणा२३ । यो॑देवान्वा३१२३यि । श्वा॑
 आप्र॑यित्परायि । मा॑देनसा३१२३ । ह॒गो॑वा । श्वा॑प॒तो
 ई॒हायि॑ ॥(१) द्वि॑र्यम् । प॒ञ्चा॑३ । स्य॒श॒माम् । सखा
 यो॒अद्रि॑स॒ह॒ता२३म् । प्रा॑यमिन्द्रा३१२३ । स्य॒का॒पुमि
 याम् । प्रा॒ज्ञा॒पया॑३१२३ । त॒ओ॒वा । मा॑प॒योई॒हायि॑ ॥(२)
 इन्द्रा॑ । य॒सो॑३ । म॒पा॒तवा॑यि । वृ॒त्रघ्ने॑ परिषिच्यसा२३

* ‘सदनासदे—यानि यज्ञे सदनानि द्रोचकसह-प्रभृतीनि, तेषु चासीदति ।’ इति वि० ।

† ‘नरे—नराकारे’—इति वि० । ‡ ‘महागौरौवितम्’—इति अ०-पु०-पाठः

यि । नारे^१चदा^२३१२३ । क्षिणा^४पूवतायि । वायिरायसा^१ ^२ ^३
 ३१२३ । दनोवा । सा^४पूढो^५ई^६द्यायि^७(३) ॥ १८* ॥ [१]

॥ निहवम् ॥ आ^१यि^२ही^३३ । आ^१यि^२ही^३ । ए^{३२}द्या^३ ।
 ओ^१२३४वा । हा^५यि । परि^२त्य^१ए^२र्द्य^३ता^४३ए^५हारा^६३यिम् ।
 हारा^१यिम् । हरा^२ । ओ^३२३४वा । हा^५यि । बभ्रु^१म्पुन
 नि^२वा^१३रेणा^२३ । रेणा^१ । रेणा^२ । ओ^३२३४वा । हा^५यि ।
 यौ^२देवान्नि^१श्चा^२ए^३ई^४३त्पारा^५३यि । पारा^१यि । परा^२ । ओ^३२३
 ४वा । हा^५यि । मदे^१नस^२हगा^३३ष्का^४ता^५३यि । ष्का^१ता^२यि ।
 ष्का^१ता^२ । ओ^३२३४वा । हा^५यि ॥ (१) द्वि^१र्द्य^२म्प^३ञ्च^४खया^५३
 शा^१सा^२३म् । शा^१साम् । शसा^२ । ओ^३२३४वा । हा^५यि ।
 सखा^१यो^२अ^३द्रि^४सा^५३ए^६हा^७ता^८३म् । हा^१ता^२म् । हता^३ । ओ
 २३४वा । हा^५यि । प्रि^१यमि^२न्द्र^३त्यका^४३मा^५या^६३म् । मा

* क० गा० ५ प्र० २ ख० १८ वा० ।

^२याम् । ^{३ २}मिया । ^{३ ५}ओ२३४वा । ^२हायि । ^२प्रक्ष्नापयन्त ऊ
^{६ १ २}श्मर्त्यातः । ^{१ २}मया । ^{३ ५}ओ२३४वा । ^२हायि ॥ २) इन्द्रा
^२यसोमपा३तावा३यि । ^{१ २}तावायि । ^{३ २}तवा । ^{३ ५}ओ२३४वा ।
^३हायि । ^{२ ६ १ २}वृत्रघ्नो परिषी३च्यासा३यि । ^{१ २}च्यासायि । ^{३ २}च्यसा ।
^{३ ५}ओ२३४वा । ^२हायि । ^{२ ६ १ २}नरेचदक्षिणा३वाता३यि । ^{१ २}वाता
^{३ २}यि । ^{३ ५}वता । ^२ओ२३४वा । ^{२ २ २ ६ १}हायि । ^{२ २ २ ६ १}वीरायसदना३सा
^२दा३यि । ^{१ २}सादायि । ^{३ २}सदा । ^{३ ५}ओ२३४वा । ^२हायि ।
^{१ १}आयिही३ । ^{१ २}आयिही । ^{३ २ २}एहिया । ^{३ ५}ओ२३४वा । ^२हा
^{५ २ २}३४ । ^{३ १ १ १ १}ओ३होवा । ^{३ १ १ १ १}ई२३४५(३) ॥ १८* ॥ [२]

^{१ २ १ २}॥ यद्वाहिष्ठीयम् ॥ ^{१ २ १ २}परित्यञ्चर्य तञ्चहरिम् । ^१परि
^{१ २}त्यञ्चोवा । ^१र्यतञ्चरायिम् । ^२बभ्रुम्पूर३ना । ^{१ २ २}तिवारे
^{२ २}णा । ^२यीदेवार३न्वायि । ^{२ १}श्चा३इत्यरायि । ^२मढेना२३

सा । ^१हृगच्छा^१र^१ता^१३४^१श्रियि ॥(१) ^१द्वि^२र्य^१म^१प^१ञ्च^१स्व^१य^१श^१स^१म् ।

^१द्वि^२र्य^१म^१ञ्चो^१वा । ^१स्व^१य^१श^१स^१म् । ^२स^२खा^२यो^२र^२३^२षा । ^२द्वि

^१स^१त्^१त्ता^१म् । ^२प्रि^२य^२मा^२र^२श्रि^२न्द्रा । ^{१२}स्य^{१२}का^{१२}मि^{१२}या^{१२}म् । ^२प्र^२ज्ञा

^{१२}पा^{१२}र^{१२}श्रया । ^२त^२ज^२म्ना^२र^२श्रया^२३४^२ः ॥(२) ^{१२२२}इ^{१२२२}न्द्रा^{१२२२}य^{१२२२}सो^{१२२२}म^{१२२२}पा^{१२२२}त

^५वे । ^२इ^२न्द्रा^२य^२सो^२वा । ^{१२}म^{१२}पा^{१२}त^{१२}वा^{१२}यि । ^२वृ^२त्र^२घ्ना^२र^२श्रि^२यि^२षा ।

^१रि^१षि^१च्य^१सा^१यि । ^२न^२रे^२चा^२र^२३^२दा । ^{१२}क्षि^{१२}णा^{१२}व^{१२}ता^{१२}यि । ^{२२}वी^{२२}र^{२२}

^२या^२२^२३^२सा । ^{१२}द^{१२}ना^{१२}सा^{१२}र^{१२}३^{१२}टा^{१२}३^{१२}श्रियि । ^१ओ^१२^१३^१४^१५^१ई ।

डा(३) ॥ २०* ॥ [३]

॥ ^{१११}आ^{१११}सि^{१११}ता^{१११}द्य^{१११}म् ॥ ^२परि^२त्य^२त्^२द्व^२र्य^२ता^२म् । ^१हृ^१रा^१यि^१म् ।

^२ब^२भ्रु^२म्पु^२न^२न्ति^२वा^२रे^२३^२षणा । ^१यो^१दे^१र^१वा^१न्वा^१श्रियि । ^२श्वा^२त्^२द्व

^१त्प^१रा^१यि । ^{१२१}मा^{१२१}दे^{१२१}र^{१२१}ना^{१२१}सा^{१२१}२ । ^५हृ^५गो^५वा^५श्र^५ओ^५र^५३^५षवा । ^४ष्वा

^५पू^५तो^५ई^५हा^५यि ॥(१) ^२द्वि^२र्य^२प^२ञ्च^२स्व^२या । ^१श^१स^१म् । ^{२२}स^{२२}खा^{२२}यि

^१अद्रिस^१ए^१हार^१इ^१ताम् । प्राया^१रे^१मायिन्द्रा^१रे । स्य^१कामि
^१याम् । प्रा^१स्त्रा^१रे^१पाया^१रे । त^१पो^१वा^१श्^१ओ^१र^१श्^१वा । मा^१प
^५यो^५द्^१द्या^१भि ॥ (२) इन्द्राय^१सोम^१पा । तवा^१यि । वृ^१त्र^१घ्ने^१प
^१रिषि^१श्वा^१श्^१सा^१यि । नारे^१श्वा^१दा^१रे । सि^१णा^१व^१ता^१यि ।
^१वायिरा^१रे^१या^१सा^१रे । द^१नो^१वा^१श्^१ओ^१र^१श्^१वा । सा^५प^५दो^५द्
^५द्या^५यि (३) ॥ १ * ॥ [४]

^१॥ सा^१ध्र^१म् ॥ परि^१त्या^१श्^१ए^१द्व^१र्य^१त^१ए^१रा^१यि^१म् । वधू^१
^१पुना^१रे । ति^१वा^१श्^१ध^१पू । रे^१श्^१श्^१वा^१णा । यो^१दे^१वा^१न्वि^१श्वा^१ए
^१इ^१त्य^१रा^१श्^१श्^१वा^१यि । मा^१दा^१श्^१ओ^१र^१श्^१वा । ना^१सा^१श्^१ओ^१र^१श्^१वा ।
^५द्गा^५प^५च्छ^५ता^५यि ॥ (१) दि^५र्य^५ग्ना^५श्^५स्त्र^५य^५श^५साम् । सखा^१
^१यो^१श्वा^१रे । द्रि^१सा^१श्^१ध^१पू । द्वा^१र^१श्^१इ^१ताम् । प्रि^१य^१मि^१न्द्र^१स्य^१का
^१मि^१या^१र^१श्^१ध^१पूम् । प्रा^१स्त्रा^१श्^१ओ^१र^१श्^१वा । पा^१या^१श्^१ओ^१र^१श्^१वा ।

^४ तज्जुर्मयाः ॥(२) ^{५ २ २ ४ २ ५ ४ २ ५} इन्द्रायाश्सोमपातवायि । ^{१ १ १ २} वृत्राघ्नोपा

^{२ १} २। ^३ रिषाश्शुयि । ^५ च्याश्शुसे । ^{१ २ १ १ ४ २} नरेचदक्षिणावतारश्

^{१ १} शुयि । ^{१ २ ३} वायिराओरश्शुवा । ^{१ २ ३ ५ ४} यासाओरश्शुवा । ^४ दना

^४ प्रसदायि । ^४ होप्रई । ^४ डा(३) ॥ २* ॥ [५]

॥ वसिष्ठस्त्रिधाकूपारम् ॥ ^{१ १} परित्यारश्शुह्यै । ^{४ ५} तए

^१ शारश्शराविम् । ^५ कभ्रू र्मुना । ^{१ २ १ २} तिवारेणा । ^{३ २ २ १} योदेवान्भार

^२ यि । ^१ आएइत्परायि । ^{२ २ १} मदेवासारश् । ^{१ ४} चारश्गाश् ।

^२ च्छाश्शुपुतोईशायि ॥(१) ^{२ १ ४ ५} द्विर्यम्यारश्चस्व । ^{१ ३} यग्नारश्शु

^५ साम् । ^{५ १ २} सखाश्शयोषा । ^{१ १} द्विसश्शुताम् । ^{२ १} प्रियमायि

^{२ २ १} न्दार्श् । ^{२ २ १} स्थंकामियाम् । ^{१ ४} प्रज्ञापायारश् । ^{१ ४} तारश्जश्शु

^१ माश्शुयैईशायि ॥(२) ^{१ १ २} इन्द्रायाश्सोम । ^{४ २ ५} पाताश्शु

^५ वायि । ^{१ १ २} वृत्राश्घ्नोपा । ^{२ १} रिषिच्यसायि । ^{१ २ १} नरेचादाश्चि

* क० मा० ६ प्र० १४० १४० ।

१ १ १२ २ १ १ ४ २
 षावताभि । वीरायासार३ । दा३३ना३ । सा ३ ४ ५

दोईहायि(३) ॥ ३* ॥ [६]

॥ श्यावाश्वम् ॥ ^{३१}परा३१यि । ^१त्या३ए३ । ^४र्य३तम् ।
^१हा ३ रिम् । ^४ए३हिया । ^५वा । ^१धु३म्युनन्तायि । ^{१२}वा ।
^{१२}रेणा२ । ^{१२}ए३हिया२ । ^{२ २ १२}योदेवान्वायिश्वा३ए३आ३यित् ।
^५पा २ ३ ४ रायि । ^{१२}ऐ३हा२यि । ^{१२}ए३हिया२ । ^{२ १}मदेनस
^१हा३गा३ । ^२ष्ठा ३ ४ ५ तो ६ चायि ॥ (१) ^{३ २}द्वि३र्या ३१ म् ।
^{१ ४ ५}पा३श्च । ^{२ ४}स्वय । ^५शा३सम् । ^५ए३हिया । ^{१ २ २}सा । ^{२ २}खायो३द्रा
^२यि । ^१स । ^{१२}चता२म् । ^{१२}ए३हिया२ । ^१प्रियमिन्द्रा३स्या३क्ता
^५३ । ^{१२}मा३३४याम् । ^{१२}ऐ३हा२यि । ^{१२}ए३हिया२ । ^{२ १}प्र३क्ष्वाप
^२यान्ता३क्क । ^१मा३३४५योईहायि ॥ (२) ^{३ २}इन्द्रा ३ १ । ^२या३
^{४ २}सो । ^{५ २}मपा । ^{२ ४ २}ता३वे । ^५ए३हिया । ^१वा । ^२त्रघ्ने३परायि । ^१षि ।

^१च्यसा^२रयि । ^{१२}एहिया^२ । ^{२१}नरेचदा^२चा^२ह्यिणा^३ । ^४वार
^५हृतायि । ^{२२}ऐहा^२रयि । ^{१२}एहिया^२ । ^{२२१}वीरायसा^२दा^२हना
^२३ । सा^५३४५दो^३ईहायि(३) ॥ १० ॥ [७]

॥ आन्धीगवम् ॥ ^१परित्य^२ङ्घर्य^२ता^२श^२ङ्घारायिम् । ^१व
^२धुम्पु । ^१नन्तार^२रयिवा । ^{१२}ऊम्मार^२१५२ । ^{२२२१२}रेणयो^२देवा^२न्धि
^{२२}१२, ३१११११ ^१२ ^२मादा^२उवा । ^१नार^२सा । ^१हा^२
^१हगा । ^१कता । ^२औ^५होवा ॥ (१) ^१द्विर्य^२म्य^२च^२खया^२श^२गा
^२साम् । ^{१२}सखायः । ^२अद्रार^२रयिसा । ^१ऊम्मार^२१५२ । ^१ह
^{२२}२ ^२तप्रियमिन्द्र^२स्य^२कामिया^२र^२३४५म् । ^१२ ^१प्रास्ता^२उवा । ^१पा^२
^१या । ^२तार^२उज । ^१मया । ^२औ^५होवा ॥ (२) ^{१२}इन्द्राय^२सो
^१मपा^२शता^२वायि । ^१वृ^२त्रघ्ने । ^२परा^२रयिषा । ^१ऊम्मार^२१५२ ।
^{१२}२२१ ^{२२}३१११११ ^१२ ^१चसेनरेचद^२क्षिणा^२वता^२र^२३४५यि । ^१वायिरा^२उवा । ^१या^२

* ऊ० मा० १२ प्र० २ ख० १ पा० ।

सा । दा॑ २३ ना । सदा॑ । औ॑ ३ होवा । औ॑ पु ई ।

डा(३) ॥ २* ॥ [८]

॥ आ॑सिताद्यम् ॥ इन्द्राय॑ सोमपा । तवायि । वृ॒च
 ध्रु॑ परिषि॒च्या॒ २३ सायि । नारे॑ २ चादा॒ २ । क्षि॒णावता
 यि । वायिरा॑ २ यासा॒ २ । द॒नोवा॑ ३ औ॒ २ ३ ४ वा । सा॒ध
 दो॑ ईहायि ॥ (१) त॒स्रखायः॑ पु॒रु । रु॒षाम् । व॒यंयू॒व
 च्चसू॑रा॒ २ ३ याः । आ॒श्या॒ २ मावा॑ २ जगन्धियाम् । सा
 ने॑ २ मावा॒ २ । जपो॑वा॒ ३ औ॒ २ ३ ४ वा । स्ता॒पुयो॑ ईहायि ॥ (२)
 परि॒त्य॒ २ ३ ह्य॑र्यताम् । ह॒रायि॑म् । व॒धु॒म्पुन॑न्तिवारे॒ २ ३
 णा । यो॒ढे॑ २ वान्वा॒ २ यि । आ॒ ३ इ॒त्प॑रायि । मादे॑ २ ना
 सा॒ २ । ह॒गोवा॑ ३ औ॒ २ ३ ४ वा । क्वा॒पुतो॑ ईहायि (३) ॥ २६† ॥ [९]

* क० गा० १२ प्र० २ अ० १ सा० ।

† क० गा० १४ प्र० २ अ० १६ सा० ।

३ २ २ १ ४ २ ५
 ॥ ऐडकौत्सम् ॥ इन्द्राक्षीयार३ । सोमपातवईया ।

२ १ २ १ २ १ १ २ १
 वृत्रघ्नोपरिषिच्यते । नारेचद । क्षिणावार३तायि । वा

१ २ १ २ २ १ २
 यिरा३क्षा । यासा३क्षा । दनासार३दा३४३यि ॥ (१)

३ २ २ १ ४ २ ५ १ १ २ २ २ २ २ २
 त३सक्षीखार३ । यःपुखरूचमीया । वयंयूयञ्चसूरयः ।

१ २ २ २ १ १ १ १ २ १ १ २
 आश्यामवा । जगन्धार३याम् । साना३हायि । मावा

२ १ १ ३ २ १ १
 ३क्षा । जपस्ता३क्षया३४३म् ॥ (२) परीक्षित्या २ ३म् ।

४ ५ १ १ १ १ २ २ २
 ह्यृत३हरिमीया । बभ्रुम्पुनन्तिवारेण । योदेवान्नि ।

१ २ १ २ २ १ १ २ १
 आ३इत्या३हरायि । मादा३हायि । नासा३क्षा । हग

२ १
 ३क्षार३ता३४३यि । ओर३४पुई । डा(३) ॥ १०* ॥ [१०]

१ २ २ २ १ २ २ १
 ॥ शुद्धाशुद्धीयाद्यम् ॥ इन्द्रायसोमपातवायि । वृत्र

२ २ १ १ २ १ २ १ २ २
 घ्नोपरिषिच्यार३सायि । नरेचदक्षिणावार३तायि । वी

१ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 राया३३सा३ । दा३र । नासा३४ओहोवा । दा३३४पू

१ २२ १२११ २ २१२ १
यि ॥ (१) तं सखायः पुरुहूचाम् । वयं यूयञ्च सूरारश्याः ।

१२ २११ १ १२ १ १ १
अश्यामवाजगन्धारश्याम् । सनेमारशवाश् । जा २ ।

२२ ५२२ १ १११११ १२१ १ १
पस्ताश्च औहोवा । यारश्चपुम् ॥ (२) परित्यञ्चर्य्यतं

११ ११२ १ १२२२ २२
हरायिम् । बभ्रुम्पुनन्तिवारेरश्या । यो देवान्विश्वात्

१ १ १२ २ १ १ १ ५२
इत्प्रारश्यायि । मदेनारशसाश् । चार । गच्छाश्च औ

२ १ ११११
होवा । तारश्चपुयि (३) ॥ १८* ॥ [११]

२ २ १२ २२२२ १
॥ क्रौञ्चाद्यम् ॥ इन्द्रायसीहो । मापातवायि । वृ

२ १ १ ४ १२१२
त्रघुपाश् । रायिषाश्चिच्याप्रसाईप्रुदयि । नरेचदौहो ।

१२१२ २२२ १ २ ४
क्षीणावतायि । वीरायसाश् । दानाश्साप्रुदाईप्रुदयि ॥ (१)

१ १२२ २२१२ १ २ १ २
तं सखायौहो । पुरुहूचाम् । वयं यूयाश्म् । चामूर्

४ २ २ १२ २२१ २२
शाप्रुयाईप्रुदः । अश्यामवौहो । जागन्धियाम् । सन

१ १ ४ १ १ २
मवाश् । जापाश्स्ताप्रुयाईप्रुदम् ॥ (२) परित्यञ्चौहो ।

^{१२ १} र्यात्^२ चरायिम् । ^{१ २ ४} बभ्रुगपुना३ । ^{१ २ ४} तायिवा३रेपुणा६५६ ।

^{१२ १२ २} योदेवान्वैः^२ हो । ^{२२ १} श्वात्^{१ २} इत्परायि । ^{१ २} मदेनसा३ । ^{१ २} हागा

^४ इच्छापूता६५६यि(३) ॥ १८* ॥ [१२]

॥ रयिष्ठम् ॥ ^{२ २} इन्द्रायसो । ^{१ २ २} मपाताश्वावि । ^५ औ३

^{१ २} होश्वा । ^{१ २ ३ १ १ १ १} वृत्रघ्ने परिषिच्यसा२३४५यि । ^{१ २} वृत्रघ्नेपा । रि

^{१ २ २} षायिच्या३सायि । ^{५ २ २} औ३होश्वा । ^{१ २ २ १} नरेचदक्षिणावता२३

^{१ १} ४५यि । ^{१ २} नरेचदा । ^{१ २ २} क्षिणावा३तायि । ^{५ २ २} औ३होश्वा ।

^{१ १ २ १ ३ १ १ १ १} वीरायसदनासदा२३४५यि । ^{१ २ २} वीरायसा । ^{१ २ २} दनासा३दा

^{५ २ २} यि । ^{२ २} औ३होश्वा ॥ (१) ^{१ २ २} तत्सखायाः । ^{१ २ २} पुहृहृचाम् ।

^{५ २ २} औ३होश्वा । ^{१ २ २ १ २ १ ३ १ १ १ १} वयंयूयञ्चसूरया२३४५ः । ^{१ २} वयंयूयाम् ।

^{१ २ २} चसूरा३याः । ^{५ २ २} औ३होश्वा । ^{१ २ २ १ २ १ १ १ १} अश्यामवाजगन्धियार ३

^{१ १} ३५म् । ^{२ २} अश्यामवा । ^{१ २ २} जगान्धा३याम् । ^{५ २ २} औ३होश्वा ।

१ १
॥ आसितोत्तरम् ॥ परायित्या २३ ७ ह्य्य त ७ हरि ७
५ १ २ १ १ २ २
हाउ । बभ्रुम्पुनन्तिवारि २ ३ णा । योदेवाङ्गवा ३ यि ।
१ २ २ ५ १ २ २ २ १ ५
श्रा ७ इत्पा २३ ४ रायि । मदेना ३ सा ३ । हगो २ ३ ४ वा ।
४ ५
क्षापुतो ६ द्वायि (३) ॥ २* ॥ [१७]

१ १ २
॥ वाङ्मिधनङ्गौच्चम् ॥ परायित्या ७ द्वा ३ १ २ ३ ४ । र्य
५ ३ २ १ १ २ ४ २ ४ ३ २
तम् । हरा ३ यिम् । बभ्रुम्पुना ३ १ २ ३ ४ । तिवा । रे
२ १ २ १ २ २ ५ ३ २
णा ३ । योदेवान्वा ३ १ २ ३ ४ यि । श्रा ७ इत् । परा ३ यि ।
१ १ २ ४ १ १ २ १
मदेनामा ३ १ २ ३ । हगापुच्छताउ ॥ (१) दिर्यम्याच्चा ३
५ ३ २ २ १ २ २ २
१ २ ३ ४ । खय । शसा ३ म् । सखायोच्चा ३ १ २ ३ ४ । द्वि
५ ३ २ १ १ २ ५ २ ३
सा । हता ३ म् । प्रियामायिन्द्रा ३ १ २ ३ ४ । स्यका । मि
२ १ १ २ ४
या ३ म् । प्रक्षापाया ३ १ २ ३ । तज्ज ५ र्म याउ ॥ (२)
१ १ २ ५ २ ३ २ २ १ २ २ २
इन्द्रायासो ३ १ २ ३ ४ । मपा । तवा ३ यि । वृत्रघ्नेपा ३ १ २

३६८ सामवेदसंहिता । [५प्र० २ अ० १८ सू० १, २।

३४। रिषि। च्यसा३यि। नरेचादा३१२३४। क्षिष्वा

वता ३ यि। वीरायासा ३ १ २ ३। दना ५ सदाउ।

वा(३) ॥ ४* ॥ [१८] १८

अथ छचात्मके चतुर्थ-सूक्ते—

प्रथमा ।

पवस्वसोममहेदक्षायाश्चोननिक्तोवाजीधनाय ॥ १† ॥

हे “सोम !” “अश्वो न” अश्वइव “निक्तः” वसतीवरौभिरङ्गिर्निर्णितः;‡ “वाजी” वेगवान् त्वं “महे” महते “दक्षाय” बलाय ॥ “धनाय” धनार्थं “पवस्व” चर ॥

“महे”-“कृत्वे”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

प्रतोसोतारोरसम्प्रदायपुनन्तिसोमम्प्रहेद्युम्नाय ॥ २§ ॥

* ऊ० गा० २० प्र० २ अ० ४ सू० ।

† ऊ० आ० ५, १, ५, ४ (१भा० ८०४ पृ०) ऊ० वे० ७, ५, १०, १० ।

‡ ‘अश्वो न निक्तः—न-प्रत्यय उपसर्गार्थिणः अश्वइव स्थापितः’—इति वि० ।

¶ ‘दक्षाय—महर्षये अथवा दक्षिणे प्रौढकर्मके यजमानाय’—इति वि० ।

§ ऊ० वे० ७, ५, २१, १ ।

“सोतारः” अभिषोतारः ऋत्विजः, हे सोम ! “ते” तव स्वभूतं “रसं” * “मदाय” मदार्थं “पुनन्ति” । तदेवोच्यते— “महे” महते “द्युन्नाय” [“द्युन्ना” द्योततेर्यगो वात्रं वेति (निरु० नै० ५, ५) यास्कः] अन्नाय यगसे वा पुनन्ति सोमं शोधयन्ति यद्वा, सोममभिषूयमाणं रसं पुनन्तीति एकवाक्यतया शीघ्रनीयम् ॥

“प्रते”-“तन्वे”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १२ २२
शिषुञ्जज्ञानं हरिम्नजन्ति

३ ३ १ २ ३ २ ३ १ १
पवित्रे सोमन्देवेभ्य इन्दुम् ॥ ३१ ॥ १८

“शिषुम्” एषां पुत्रभूतंः “जज्ञानं” जायमानं “हरिं” हरितवर्णम् “इन्दुम्” दीप्तं सोमं “देवेभ्यः” “पवित्रे” ॥ “ऋजन्ति” ऋत्विजा मार्जयन्ति ॥ ३ ॥ १८

१२ २ २ २ १ १
॥ विधर्मम् ॥ ओहोश्वा । ओहोश्वा । ओहो

* ‘रसं—वीर्यम्’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, ४, २१, १ ।

‡ ‘शिषु’—शंसनीयम्—इति वि० ।

॥ ‘पवित्रे—वाक्यमये’—इति वि० ।

^{१ ३} ^{५८} ^५ ^{१ २ ३} ^{१२ २२ ३} ^{१ १ १ १}
रवार३४ ओहोईवा । पवस्वसोममहेदज्ञाया २ ३ ४ ५ ।

^{१ २ १ २ १ २} ^{१ २} ^{२ १ १ १ १} ^{१ २ २ २ २ २ २ १ १ १}
अश्वोननिक्त्वा वा जीधनारयार३४ ५ । प्रतेसोतारोरसम्

^{२ २ १ १ १ १} ^{२ १ २ १ २} ^{२ १ २ २ १ २} ^{१ १ १ १} ^१
दायार३४ ५ । पुनन्तिसोममहेद्युम्नायार३४ ५ । शिशु

^{२ २ १} ^२ ^{२ १ १ १ १ १} ^{२ १ २ २ २ २ २ २ २ १ १ १}
ञ्जानाश्हरिम्भृजन्तीर३४ ५ । पवित्रेसोमदेवेभ्यइन्दूर३

^{१ १} ^{१ २ ३ ४ १ १ १ १} ^{१ १ २ २ ३ १ १ १ १}
४ ५ म् ॥ (१) पवस्वसोमार३४ ५ । महेदज्ञाया २ ३ ४ ५ ।

^{१ २ २ १ २ २} ^{२ २ १ २} ^{२ १ १ १ १} ^{१ २ २ २ २ २}
अश्वोननिक्त्वाः । वाजीधनारयार३४ ५ । प्रतेसोतारा

^{१ १ १ १} ^{१ २ १ २ ३ १ १ १ १} ^{२ १ २ १ २} ^{१ १ १ १}
र३४ ५ः । रसम्नायार३४ ५ । पुनन्तिसोमार३४ ५ म् ।

^{२ १ २ २ २ २} ^{१ १ १ १} ^{१ २ ३ २ २} ^२
महेद्युम्नायार३४ ५ ॥ (२) शिशुञ्जानाश्म् । हरिम्भृज

^{२ १ १ १ १} ^{२ १ २ २ २ २} ^{१ १ १ १} ^{२ २ २ २ २ २} ^{१ १ १ १}
न्तीर३४ ५ । पवित्रेसोमार३४ ५ म् । देवेभ्यइन्दूर३४ ५ म् ।

^{२ २} ^२ ^{२ १ ३} ^{५ ८} ^५ ^२ ^{१ १}
ओहोईवा । २ । ओहोईवा २ ३ ४ ओहोईवा । ए३ । वि३

^{२ १ १ १ १ १}
र्मार३४ ५ (३) ॥ ४* ॥ [१] १८

* अ० मा० ६ प्र० १ अ० ४ सा० ।

अथ ढचात्मके पञ्चम-सूक्ते—

प्रथमा ।

१ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ १ २ १ २ २ २
उपोषुजातमसुरङ्गीभिर्भङ्गम्यरिष्कृतम् ।

१ २ ३ १ २
इन्दुन्देवाभयासिषुः ॥ १* ॥

“जातम्” प्रादुर्भूतम् “असुरं” वसतीवरीभिः प्रेरितम्
“भङ्ग” शत्रूणां भङ्गकम् “गोभिः” गोर्विकारेः पयोभिः “परि-
ष्कृतम्” अलङ्कृतम् “इन्दु” सोमं “देवाः” इन्द्रादयः “उपाया-
सिषुः” उपगच्छन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ १ २ ३ २ ३ २ ३ ३ १ २
तमिद्वर्षन्तु नोगिरोवत्सस्यस्यिश्चरीरिव ।

१ २ २ २ ३ १ २
यइन्द्रस्यहृदसनिः ॥ २† ॥

“यः” सोमः “इन्द्रस्य” “हृदसनिः”‡ हृदयस्य सम्भक्ता
भवति “तमित्” तमेव सोमं “नः” अस्माकं “गिरः” स्तुति-
रूपा वाचः “संवर्षन्तु” संवर्षयन्तु । तत्र दृष्टान्तः—“वत्स”

* ऋ० आ० ६, १, १, १ (२भा० ४३ पृ०)=१चैव १, २, १८, २ (३भा० १६१ पृ०)
= ऋ० वे० ७, १, २०, १ ।

† ऋ० वे० ७, १, २०, ४ ।

‡ ‘हृदसनिः - हृदिसाभः स्थितः’—इति वि० ।

वालं “शिश्वरीरिव” यथा शिश्वर्यो वह्नपयस्नामातरो वक्तं
सम्यक् वर्धयन्ति तद्वदित्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ २ ३ १ २ २ ३ १ २
अर्षानःसोमशङ्खवेधुस्रपिप्युषीमिषम् ।

१ २ ३ १ १
वर्द्दासमुद्रमुक्थ ॥ ३* ॥ २०

हे सोम !” त्वं “नः” अन्नाकां† “गवे” “शं” सुखम्‡
“अर्ष” चरणा । अपिच “पिप्युषीम्” प्रहृष्टाम्§ “इषम्”
अन्नं ॥ “धुस्र” प्रपूरय** । किञ्च हे “उक्थ” प्रशस्य ! ††
“समुद्रम्” ‡‡ “वर्द्दा” गणा वर्धय ॥

“अर्षानः”-“अर्षाणः”—इति पाठो, “उक्थ”-“उक्थम्”
—इति च ॥ ३ ॥ २०

* अ० वे० ७, १, २०, ५ ।

† ‘नः’ अन्नभक्षम्—इति वि० ।

‡ ‘गवे’—गवां सुखावर्धम्—इति वि० ।

§ ‘शं’—शंखे—द्रोणककण्डम्—इति वि० । मूले तर्षा इति दीर्घान्तः पाठः

“अर्षोऽनिलिङः (६, ३, १३५)”—इति तत्र दीर्घः ।

§ ‘पिप्युषी’—पान-समर्षान्—इति वि० ।

॥ ‘सोमस्रचच’—इति वि० ।

** ‘धुस्र’—दुष्प्र’—इति वि० ।

†† ‘उक्था’—उक्थानि सामानि—इति वि० । एष च “उक्था”—इति वि०-
रक्ष-पाठो मन्वते परं तत् प्रामादिकम् एव संचिता-पद-पुस्तकेषु तथा पाठादर्शनात् ।

‡‡ ‘समुद्र’—द्रोणककण्डम्—इति वि० ।

गणा “वर्द्दा”—इति संचितायां दीर्घः ।

१ २ १ १ १
 ॥ शुधम् ॥ उपोषजा रतम् । अप्तुरोवा । गोभि
 २ १ २ ३ २ १ २ २ १ २ १ २
 र्भङ्गाम् । परिष्कृताम् । इन्दुदेवाञ्च । यार३ । सि
 २ १ १ २ १ १ २ १ १ २ १ १
 षाउवा । शूधिया २ ॥ (१) तमिद्वर्त्ता २न्तु । नोगिरो
 २ १ १ १ २ ३ २ २ १ २ १ १
 वा । वात्स्यस्यशायि । श्वरीरिवा । यइन्द्रस्व । दा
 २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 ३४म् । सनाउवा । शूधिया २ ॥ (२) अर्षानःसो २म् ।
 १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 शङ्गवोवा । धुत्तस्वपायि । प्युषीमिषाम् । वर्हासमु
 १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 द्रम् । ऊर३ । क्यियाउवा । शूधिया २ । एर३हिया
 १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 ३४३ । ओर३४५ई । डा(३) ॥ ५* ॥ [१]

१ २ २ २ १ २ २ २
 ॥ प्रतीचीनेडङ्गाशीतम् ॥ उपोषजातम् । आ २
 १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 पुराम् । गोभिर्भङ्गम् । परायिष्कृता २३४म् । चाहो
 १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 यि । इन्दुदेवाञ्चाश्या । सिषूः । और३होवा ॥ (१)
 १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 तमिद्वर्त्तन्तु । नो २गिराः । वात्स्यस्यशि । श्वरायि

० ३२ २ १ २ २ १
 रिवा२३४ । द्वाहोयि । यद्भ्रुवस्थाहा३र्हाम् । सनायिः ।

५ ५ १ २ २ २ १
 औ२३होवा ॥ (२) अर्षानःसोम । आ२ङ्गवायि । धूष

२ १ ० ३२ १ १ २
 स्वपि । प्युषायिमिषार३४म् । द्वाहोयि । वर्हामम्

२ २ १ २ ५ ५ ५
 द्राहम् । विथया । औ३होवा । ईडा(३) ॥ ११* ॥ [२]२०

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराचन्यस्य दशमखाध्यायस्य-

एकादशः खण्डः † ॥ ११ ॥

अथ द्वादश-खण्डः—

आघायेषमिति त्वचामकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
 आघाये अग्निमिन्धतेस्तु णन्तिवर्धिरानुषक् ।

२ ३ २ ३ २ ३ १ २
 येषामिन्द्रोयुवासखा ॥ ११ ॥

* ऊ० जा० १८ प्र० १ अ० ११ सू० ।

† 'ब्रह्माचञ्जीयमग्निहोमसाम'—इति वि० ।

‡ 'इदानीमुक्त्वाग्नि'—इति वि० ।

¶ ऊ० जा० २, १, ४, ८ (१ भा० ७२० पृ०) = ऊ० वे० ६, २, ४२, १ = व० वे०

“ये” ऋषयः “आ घा” आभिसुख्येन खलु “अग्निम्”
 “इन्धते” दीपयन्ति, येषाञ्च “युवा” नित्य-तद्वचः “इन्द्रः”
 “सखा” भवति, ते “आनुषक्” आनुपूर्व्येण “वर्हिः दधन्ति” ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
 बृहन्निदिधरणाम्भूरिशस्त्रं • पृथुःसखः ।

२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
 येषामिन्द्रोयुवासखा ॥ २१ ॥

“एषाम्” ऋषीणाम्ऽ “इधः” ॥ “बृहत् इत्” § महान्
 खलु, “भूरि” बहु “शस्त्र” स्त्री-स्वरूपञ्च “पृथुः” महान् ।
 सिद्धमन्वत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
 अयुञ्जद्वय, धावृत् २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
 येषामिन्द्रोयुवासखा ॥ ३ ॥ ॥ २१

* “शस्त्र” — इति ऋ०-पाठः ।

† ऋ० वे० ६, १, ४२, १ ।

‡ ‘येषां—यजमानाणाम्’—इति वि० ।

§ ‘इत्—इति पदपूर्वः’—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ६, ७, ४२, ३ ।

“युवा इन्द्रः येषां सखा।” तेष्वन्तर्भूतः कश्चित् “पयुष इत्”
 प्राग्योवेव सन् “बुधावृतं” योद्धृभिर्भटैरावृतं शत्रुं “सत्वभिः”
 आत्मोयैर्बलैः “शूरः” मन् ‘आजति’* नमयति ॥ ३ ॥ २१

॥ ऐधवाहाद्यम् ॥ ^{११ ४ २} आघाये अग्निमिन्धातायि । ^{१ २} सृष्ट
^२ न्तिवर्धिरानुषाक् ॥ (१) ^२ वृहन्तिदिधा आयिषाम् । ^{११} भूरिश
^२ स्त्रमपृयुःस्वहः ॥ (२) ^{२ १ २} अयद्द्वद्दुधावार्त्ताम् । ^{११ २} शूरआज
^{२ १ १ २} तिसत्वभायिः । ^२ येषामिन्द्रोयुवाइहा । ^२ जवायि । अ
^५ वोर३४ । वा । ^४ साप्रखोईहायि(३) ॥ ६१ ॥ [१] २१

अथ यएकइति तृचाम्बकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

^{२ ७ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २}
 यएकइद्विदयतेवसुमत्तायदाशुषे ।

^{१ १ १ १ २ ३ १ २ ३ २}
 देशानो अप्रतिष्कु तइन्द्रोअङ्ग ॥ १६ ॥

* ‘अजसंपचे’—इति वि० ।

† क० मा० ६ प्र० १ अ० ६ सा० ।

‡ क० आ० ४, २, ५, ८ (१ भा० ३८८ पृ०) = क० वे० १, ६, ६, २ ।

“यः” इन्द्रः “एकइत्” एकएव “दाद्युषे” हविर्दत्तवते
 “मर्त्याय” मनुष्याय यजमानाय “वसु” धनं “विद्यते” विशेषेण
 ददाति “अङ्ग” [—इति चिप्र-नाम (निघ० नै० ५, १७)] “अ-
 प्रतिष्कृतः” परैरप्रतिशब्दितः प्रतिकूल-शब्द-रहित इत्यर्थः ।
 एवम्भूतः स “इन्द्रः” चिप्रम् “ईमानः” सर्वस्य जगतः स्वामी
 भवति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 यश्चिद्वित्वावङ्गभ्यसासुतावाऽऽविवासति ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 उग्रन्तपत्यतेश्वइन्द्रोअङ्ग ॥ २* ॥

“बहुभ्यः” मनुष्येभ्यः सकाशात् “यः चित् हि”† यएव
 खलु यजमानः “सुतावान्” अभिषुत-सोम-युक्तः सन् । हे इन्द्र !
 “त्वा” त्वाम् “आ विवासति” परिचरति [विवासतिः परि-
 चरणकर्मा (निघ० ३, ५, १०)] “तत्” तच्चै यजमानाय
 “उग्रम्” उग्रूर्णं “श्वः” बलम् “इन्द्रः” “अङ्ग” ‡ चिप्रं “आ
 पत्यते” आपतयति प्रापयति ॥ २ ॥

* ख० वे० १, ६, ६, ४ ।

† ‘चित्-चि—इति पदपरचौ’—इति वि० ।

‡ ‘अङ्गशब्दः पुनवाचौ’—इति वि० ।

^१ ^{२२} ^{३२} ^{२१} ^१ ^३
 ष्कुतः । आथिशा । नोअप्रतायि । ष्कू२३४ताः ॥ (१)
^२ ^२ ^१ ^{१२२} ^२ ^२ ^१
 यश्चिद्धित्वा । वड्भ्याश्वा । सुतावा७आवीश्वा । ऊम् ।
^२ ^३ ^{२१} ^{२२१२} ^{१२} ^२ ^{२१}
 सार३४तायि । उग्रन्तत्यत्यतेश्वः । ऊग्रम् । तत्यत्यता
^२ ^३ ^{१२} ^२ ^२ ^{१२}
 यि । शार३४वाः ॥ (२) कदामर्त्तमराधा३साम् । पदा
^२ ^२ ^१ ^३ ^३ ^{११२} ^२
 चुम्यामीश्वा । ऊम् । स्फू२३४रात् । कदानःशुश्रव
^१ ^{१२२} ^३ ^{२१} ^१ ^३ ^१
 ङ्गिरः । कादा । नःशुश्रवात् । गार३४यिराः । आ
^{१२} ^१ ^३ ^{३२२} ^३ ^३ ^३
 यिन्द्रोअ । गा २ । या २ ३ ४ औद्दीवा । ई २ ३ ४
^३
 न्द्राः (३) ॥ ७७ ॥ [१] २२

अथ गायन्तीति-दृष्यात्मकं सूक्तं तृतीयम्,

तत्र प्रथमा ।

^१ ^२ ^३ ^{१२} ^{२२} ^४ ^१ ^१ ^१
 गायन्तित्वागायत्रिणोर्धन्यर्कमर्क्षिणः ।

^३ ^१ ^३ ^{३२२} ^१ ^३
 ब्रह्माणस्वाशतक्रतुद्व७शमिवयेमिरे ॥ १७ ॥

* अ० ना० ६ प्र० १ ख० ७ सं० १० ।

† 'तृतीयसुक्त्वात्'—इति वि० ।

‡ अ० आ० ४, २, १, २ (१ ना० ६८४ पृ०) = अ० वे० १, १, १६, १ ।

हे “गतकृतो” बहुकर्मन् बहुयज्ञ वा इन्द्र ! “त्वाम्”
 त्वाम् “गायत्रिणः” उद्गातारः “गायन्ति” स्तुवन्ति ; “अर्किषः”
 अर्चन-हेतु-मन्त्र-युक्ता हीतारः “अर्कम्” अर्चनीयम् इन्द्रम्
 “अर्चन्ति” स्तोत्र-शस्त्र-गतैर्मन्त्रैः प्रशंसन्ति ; “ब्रह्माणः” ब्रह्म-
 प्रभृतयः इतरे ब्राह्मणाः “त्वाम्” “उद्येमिरे” उद्यतिं प्रापयन्ति ।
 तत्र दृष्टान्तः—“वंशमिव” यथा वंशाद्ये नृत्यन्तः शिल्पिनः
 श्रोत्रं वंशमुद्यतिं कुर्वन्ति, यथा वा सन्मार्गवर्तिनः स्वकीयं कुश-
 मुद्यतं कुर्वन्ति, तद्वत् । एतासृचं यास्क एवं व्याचष्टे—“गायन्ति
 त्वा गायत्रिणः प्रार्चन्ति ते ऽर्कमर्किषो ब्रह्माणस्त्वागतकृत उद्ये-
 मिरे वंशमिव । वंशो वनशयो भवति वनच्छूयतइति वेति”
 (निरु० नै० ५, ५) । अर्क-शब्दश्च बहुधा व्याचष्टे—“अर्को देवो
 भवति यदेनमर्चन्त्यर्को मन्त्रो भवति यदेनेनार्चन्त्यर्कमन्त्रं भवत्य-
 र्चति भूतान्यर्को वृषो भवति सवृचः कटुकिन्ना (निरु० नै०
 ५, ४)—इति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१७ ३ १२ १२३ १२ १२ ३ १ १
 यत्सानोस्मान्धारुद्धीभूर्यस्पष्टकर्त्तव्यम् ।

१७ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 तदिन्द्रो अर्थञ्चेततियूथेनवृष्णिरेजति ॥ २* ॥

“यद्” यदा “सानोः सानु” यजमानः सानोः सानु, सोम-
 वज्री-समिदाद्याहरणाय पर्वतप्रदेशम् “धारुद्धः” धारुद्धवान् ।

तथा “भूरि” बहुकर्म यागरूपम् “अस्यष्ट” स्पृष्टवान् उपक्रान्त-
वानित्यर्थः । “तत्” तदानीम् “इन्द्रः” “अथ” यजमानस्य
प्रयोजनं “चेतति” जानाति । ज्ञात्वा च “वृष्णिः” कामानां
वर्धिता सन् “यूथेन” मरुहणेन सह* “एजति” कम्पते,†
अस्य स्थानाद् यज्ञभूमिमागन्तुमित्यर्थः ॥

“सानोःसान्मारुहः”—“सानोः सानुमारुहत्”—इति पाठो ॥२॥

अथ तृतीया ।

१ १७ १ २२ १ २ १ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
युङ्क्त्वा द्विकेशिना हरीवृषणा कष्यप्रा ।

१ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
अथान इन्द्रसोमपगिरामुपश्रुतिश्चर ॥ ३३ ॥ २३

हे “सोमपाः” सोम-पान-युक्तेन्द्र ! “हरी” त्वदीयावधौ
“युङ्क्त्वा वा द्वि” § सर्वथा संयोजय । “अथ” अनन्तरं “नः”
अस्यदीयानां “गिरां” स्तुतीनाम् “उपश्रुति” समीपे श्रवण
सुहिष्य “चर” तत्त्वदेशे गच्छ । कीदृशो हरी ? “केशिना”
स्नान्य-प्रदेशे लम्बमान-केश-युक्तौ, “वृषणा” सेचन-समर्थौ युवानौ,

* ‘यूथेन—देवसङ्घातेन’—इति वि० ।

† ‘एजति—जानच्छति’—इति वि० ।

‡ अ० वे० १, १, १८, १=य० वे० ८, २४ ।

§ संघितायां “युङ्क्त्वा”—इति द्वीर्वाकः तत्र “द्वयः (१, २, १२५)”—इति
दीर्घः ।

§ ‘कीति पदपूरणः’—इति वि० ।

“कश्यपाः” कश्यपोद्-र-बन्धन-रज्जुः कश्यः, तस्य पूरको पुष्टाहा-
वित्यर्थः ॥

“युष्वा”-“युष्वा”—इति पाठौ ॥

युष्वा—सति शिष्टत्वेन प्रत्यय-स्वरः (१, १, ३)
शिष्यते, “हाचोऽतस्तिष्ठः (१, १, ३)”—इति संहितायां
दीर्घत्वम् । केशिना—प्रशस्ताः केशाः अनयोः सन्तीति मत्वर्थेव
इनि-प्रत्ययः, “सुपांसुलुगित्यादिना (७, १, ३८) द्विवचनस्य
कारादेशः । वषथा—वषु वषु वेषने (भा० प०) “कनि-
न्यु-वृषि-तच्चि-राजि-धन्वि-द्यु-प्रति-दिवः”—इति कनिन्, “अनि-
त्यादिर्नित्यम् (६, १, १८७)”—इत्याद्युदात्तः, “वाचपूर्वस्य
निगमे (६, ४, ८)”—इति उपधायाः पक्षे दीर्घाभावः, पूर्व-
वदाकारः (७, १, ३८) । कश्यपाः—कश्ययोर्भवं कश्यं सूत्रं
तत् प्रातः पूरयतः पुष्टत्वादिति कश्यपौ, प्रा पूरणे (अदा० प०),
“आतोऽनुपसर्गे (३, २, ३)”—क-प्रत्ययः, ऊदुत्तरपद-प्रकृति
स्वरेषाम्तोदात्तत्वम् (६, २, १३८)—आकारः पूर्ववत् (७, १,
३८) । अथा—“निपातस्य च (६, ३, १३६)”—इति संहि-
तायां दीर्घः । नः—“अनुदात्तं सर्वमपादादौ (८, १, १८)”—
इत्यनुवृत्तौ “बहुवचनस्य वक्षसो (८, १, २१)”—इति
नसादेशोऽनुदात्तः । इन्द्र!—सोमपा!—इत्युभौ “आमन्वि-
तस्य च (८, १, १८)”—इति सर्वानुदात्तौ । गिरां—“हा

वेकाचसूतीयादिर्विभक्तिः (६, १, १६८)"—इति विभक्तिक-
दात्ता । उप—शब्दो निपातत्वादाद्युदात्तः (फि० ४, १२),
श्रुति-शब्देन प्रादिसमासे क्कदुत्तरपदप्रकृतिस्वरत्वे प्राप्ते तादौ-
वनितिक्तत्वाच्चौ इति तु वर्जिततादि-परत्वात् गतेः प्रकृतिस्वरः
पर-निपातः ॥ ३ ॥ २३

॥ उद्धृश्रीयम् ॥ ^{१८} गायन्ति^{२२}त्वा^२गायन्त्रिण^{१२१}श्चा । अर्च

^२न्यर्ह^{१८}मर्ह^२श्शियणाः । अर्ह्याणस्त्वा^२र्हो^१शियि । अतक्रार

^१श्ता^१उ । उद्धृ^२शमि^२बया^२श्विमी^२श्रे । उद्धृ^२शार^२श्धमी ।

^{१३}वाया^२श्उवा^२श् । उप् । मा^१ऽयिरो^२श्पु^२द्वा^१यि ॥(१) यत्सा

^{१८}नो^२स्त्वा^२न्वा^२रु^२हपा । अ^२भूर्य^२स्य^२दृ^२क्त्तू^२श्श्वाम् । तदिन्द्रा

^२श्को^२शियि । अथ^२चेत्ता^२श्ता^२यि । यथेन^२वृ^२ष्णि^२स^२शियिजा^२श्

^१ता^२यि । यूथेना^२श्श्व^२वृ । ष्णायिरा^२श्उवा^२श् । उप् । जा

^२ऽरतो^२श्पु^२द्वा^२यिः ॥(२) य^२द्वा^२च्चिकेशिना^२हरी^२श्चा । वृषणा

^२कशिया^२श्श्रा । अथानो^२श्हो^२शियि । इन्द्रो^२सोमा^२श्शपाः ।

गिरामुपश्रुताश्चिञ्चाश्वा । गिरामूरश्वापा । श्रुताश्वा

वाश् । उप् । चाऽश्रोश्वायि(३) ॥ ८# ॥ [१]

॥ द्विरभ्यस्तस्त्वाष्ट्रीसाम ॥ गाय । तित्वाश् । हाश्

हा । गायत्रायिणारश्वाः । अर्च । तियाश् । हाश्वा ।

कमर्कायिणारश्वाः । ब्रह्मा । णस्त्वाश् । हाश्वायि ।

शतक्राताश्वाः । उद् । शमाश्वायि । हाश्वायि । व

याश्चोश्वा । वा । मापुयिरोद्हायि ॥ (१) यत्सा । नो

त्साश् । हाश्वा । नुवारुहारश्वाः । भूरि । अस्याश् ।

हाश्वा । शुकर्तूवारश्वाम् । तदि । द्रोणाश्वा । हा

श्वा । यञ्चेताताश्वायि । यूथे । नवाश्वा । हाश्वा ।

णारश्चोश्वा । वा । जापुतोद्हायि ॥ (२) युक्त्वा ।

^{३ १} द्विकाः । ^{२ २} हाःहायि । ^{३ १ १ १} शिनाचाराः३४यि । ^{५ १ १} वृष । णा

^१ काः । ^{२ २} हाःहा । ^१ क्षियाप्राः३४ । ^{५ १ १} अथा । नचाः ।

^{१ २} हाःहायि । ^{३ १ १ १} द्रसोमापाः३४ः । ^{५ १ १} गिराम् । ^{३ १} उपाः । ^१ हा

^२ हायि । ^{३ १} श्रुताःयि^५होः३४ । ^{५ ४ ५} वा । चापूरोद्हा

यि(३) ॥ १* ॥ [२]

॥ गौरीवितम् ॥ ^{५ १} गाय । ^{३ १} तित्वाः । ^{४ १ ५} गायत्रिणाः । ^१ अ

^{१ १ १} र्वन्त्यर्कमर्किणाः३ः । ^{४ ५ ४} ब्रह्माणस्त्वाः३१२३ । ^४ शतापुक्रता

^{१ २} उ । ^{४ ५ ४} ऊद^५शमाः३१२३यि । ^{४ ५ ४} वयोवा । ^५ मापूयिरोद्हा

^{४ ५} यि ॥ (१) ^{३ १ २} यत्सा । ^{४ १ ५} नोःसाः । ^{१ १} नुवारूहाः । भूर्यस्यष्ट

^{१ १ १} कर्तुवारः३म् । ^४ तादिन्द्रोआः३१२३ । ^४ थञ्चेप्रततायि ।

^{१ १ १ २} यूथेनवाः३१२३ । ^{४ ५ ४} षिणरोवा । ^५ जापूतोद्हायि ॥ (२) ^{५ १} युक्ता ।

^{३ १} द्विकाःयि । ^{४ १ ५} शिनाचरायि । ^{१ १} वृषणाकक्षियाप्राः३ । ^१ चा

* क० गा० २ प्र० १ ख० १ सा० ।

यानपा३१२३यि । द्रसोपमपाः । गाथिरामुपा३१२३ ।

अतोवा । चापूरोईहायि(३) ॥ ५* ॥ [३] २३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य दशमस्याध्यायस्य
द्वादशः खण्डः† ॥ १२ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हाईं निवारयन् ।

पुमर्थाद्यतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ ५ ॥

॥ इति पञ्चमः प्रपाठकः ॥ ५ ॥

इति श्रीमद्भ्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-

श्रीवीर-बुद्ध-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-

चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

उत्तराग्रन्थे दशमोऽध्यायः‡ ॥ १० ॥

* ज० जा० १३ प्र० १ अ० ५ पा० ।

† 'द्वादशाक्षरं नवममहं चतुष्टयत्वारिंशत् खोमिकम्—इति वि० ।

‡ 'पञ्चमः प्रपाठकः समाप्तः' इति वि०, ब्रूय-पदपञ्चादिसंज्ञितम् ।

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्धमे तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ ११ ॥

॥ अथैकादशोऽध्याय आरभ्यते ॥

तत्र

प्रथम-खण्डे—

सुषमिह इति चतुर्दशं प्रथमं सूक्तम्,†

तत्र प्रथमा ।

११ २१ १ २१ २ २ १२
सुषमिहोऽननावृद्धेवाग्भ्योऽवियते ।

१ १ २ १ २
हीतः पावकयच्चिच ॥ ११ ॥

हे “अम्भे !” “सुसमिहः” § एतन्नामकस्त्वं “नः” अस्म-

* इदानीं इत्यममहरत्वाग्निहोमः । * * * । तस्य वक्षिष्यवसानं द्वितीय-प्रभृतीनां
पञ्चानामकामनुरूपं * * * नवसं सर्वं मघसादधीतमात्,—इति वि० ।

† इदानीं सुषमिहो मन्वावृद्ध इति इत्यमवाच्यानि भवन्ति—इति वि० ।

‡ “सुसमिहो”—इति ऋ०-पाठः ।

¶ ऋ० वे० १, १, २४, १ ।

§ ‘सुष्टु, समिहः सुसमिहः’—इति वि० । ऋत्विदीय-पाठ मवृद्धेवाग्भ्योऽवियते-
प्रथमं कृतं सावनेन सुषमिह इति, मूलपाठस्तु मूर्द्धन्मन्थः सुषमिह इति “पूर्वपदात्
(८, १, १०६)”—इति च तत्र पत्वम् ।

दीयाय”* “हविष्यते” यजमानाय तदनुग्रहार्थं “देवान्”
 “आवह” । हे “पावक” गोधक ! “होतः” होमनिष्पादकाम्ने !
 “यच्च च” यज च०† [सुसमिहः—समः क्रियाविशेषणत्वेन गति-
 सञ्ज्ञकत्वात् प्रादिसमासः, शोभन-वाचिनः सु-शब्दस्य तु “वि-
 शेषणं विशेष्येण बहुलम् (२, १, ५७)”—इति समिह पदेन
 कर्मधारयः समासः, सु-शब्दः प्रातिपदिक-स्वरेणात्तोदात्तः,
 “कर्मधारयेऽनष्टा (६, २, ४६)”—इति पूर्वपदप्रकृतिस्वरत्व’, क्रि-
 या-विशेषणत्वे हि सु-शब्दस्य गतित्वात् प्रादिसमासे ‘गतिरनन्तरः
 (६, २, ४६)’ इति “समो यदुत्तर इति समो यदुत्तरत्वं तदेव
 उदुत्तर-प्रकृति-स्वरत्वेन (६, २, १३६) स्यास्यतीति सु-शब्दो-
 ऽनुदात्तः स्यात् । देवां ऋन्ने—“दीर्घादटि समानपादे (८,
 ३, ६)”—इति नकारस्य कृत्वम्, “अतानुनासिकः पूर्वस्य तु वा
 (८, ३, २)”—“आतोऽटि नित्यम् (८, ३, ३)”—इत्यनु-
 नासिकः । हविष्यते—हविरस्यास्तीति मतुप्, “तसौ मत्वर्थे
 (१, ४, १६)”—इति भर्त्वन पदत्व-बाधितत्वात् कृत्वम् । होतः—
 पावक—एतच्छब्दयोरामन्वितयोः पृथक् पृथगेव क्रियान्वये
 परस्पर-सामर्थ्यात् पराङ्मन्वावाभावाच्च तन्नियन्धनमैकस्वर्यम् न च
 द्वितीयस्यामन्वितस्याष्टमिक-(८, १, १६)—निघातेनैकस्वर्याम्
 “आमन्वितं पूर्वमविद्यमानवद् (८, १, ७२)”—इति पूर्वस्वा-
 विद्यमानत्वेन पदादपरत्वात् पादादित्वाच्च परस्य सामानाधि-
 कारस्येऽपि होतरित्यस्य विशेषत्वे समानमेवाविद्यमानवत्वम्,

* ‘जः—असाम्यम्’—इति वि० ।

† ‘यच्च च—यच्च भवत्ये, देवानावह भवत्य च’—इति वि० ।

अतएवाविद्यमानवत्त्वात् सामर्थ्येपि न पराङ्गवद्भावः,—इति नेक-
स्वर्थ-सिद्धिः, अतो हीतरिति विशेष्यम्; अतः पुनातीति पावकः
—इत्यवयव-प्रसिद्ध-स्त्रीकारेण विशेषणत्वाद्हीतरिति विशेष्यम्,
तच्च सामान्यवचनम् इति “नामन्विते समानाधिकरणे (८, १,
७३)”—इत्यविद्यमानवत्त्व-प्रतिषेधात् पदात्परत्वादपादादि-
त्वाच्च द्वितीयामन्वितस्याष्टमिक-निघातेन वा पराङ्गवद्भावे सति
शेष-निघातेन वा सर्वानुदात्तत्व-सिद्धिः । यच्च—यत्सेलीपः
सिपि बहुलञ्छन्दसि (२, ४, ७३)”—इति अपो लुक्, ब्रह्मादिना
(८, २, ३६) षत्वम्. “षट्ठोः कस्मि (८, २, ४१)”—इति
कत्वम्, चेर्हिरादेश्छान्दसत्वान्न भवति, सिपः पिप्त्वेनानुदात्त-
त्वाद्वातुस्वरएव (६, १, १६२) शिथ्यते, न च “तिङ्गतिङ्गः (८,
१, २८)”—इति निघातः पूर्वस्य पावकेत्यामन्वितस्य विद्यमान-
वत्त्वेन पदादपरत्वात्, अतएव तस्याव्यवधायकत्वे हीतरित्यपेक्ष्य
निघातः स्यादिति चेत् न, यच्च-पदापेक्षया हीतरित्यस्यापि पूर्व-
त्वेनाविद्यमानत्वात्; ननु “नामन्विते समानाधिकरणे (८, १,
७३)”—इति तस्य नित्यमविद्यमानत्वम्, न च पावक-पदस्या-
विद्यमानवत्त्वेन समानाधिकरण-परत्वाभावः; यच्च-पदस्यैव हि
कार्यं प्रति पावक-पदं पूर्वत्वादविद्यमानवत् स्यात्, हीतः-पदम-
विद्यमानवत्त्व-प्रतिषेधं प्रति तु परत्वाद्द्विद्यमानवदेवेति भवत्येव
हीतरित्यस्याविद्यमान वत्त्व-प्रतिषेधः, अतस्तस्याविद्यमानव-
त्त्वात्तदपेक्षया यच्चीति निघातः प्राप्नोत्येव ? सत्यम्;—अत्र
यच्चीत्यस्य च-शब्द-परत्वात् “चादिषु च (८, १, ५८)”—इति
निघात-प्रतिषेधो भविष्यतीत्यदोषः] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ १ २ ३ १ १
मधुमन्तन्तनूनपाद्यश्चन्देवेषुनःकवे ।

३ १ २ ३ १ २
अद्याह्युष्णतये ॥ २* ॥

हे “कवे” मेधाविबन्धे ! “तनूनपात्”†—एतन्नामकस्वम्
“अद्य” अस्मिन् “नः” अस्मदीयं “मधुमन्तं” रसवन्तं “यच्च”
यजनीयं इविः “देवेषु” “अष्टाहि” कुरु प्रापयेत्यर्थः । किमर्थम् ?
“अतये” अस्मद्रक्षणाय ॥

“अतये”-“वीतये”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ १ ३ २ ३ २ ३ १ ३ १ २ २ २
नराशंसमिहप्रियमस्मिन्यज्ञउपह्वये ।

१ २ ३ १ १
मधुजिह्वुश्चविष्कृतम् ॥ ३‡ ॥

“इह” देवयजन-देशे “अस्मिन्” वर्त्तमाने यज्ञे “नराशं-

* ऋ० वे० १, १, २४, १ ।

† “तनूनपादाब्जं” भवति नपादित्यनन्तराधाः प्रजाधा नामधेयं निर्धिततमा
भवति नौरच तनूदन्ते ततो अर्धा भोगास्तथाः पथी जायते पयस आब्जं जायते ।
अग्निरिति आकपश्चिरापोऽच तन्व उच्यते तत आग्निरथे ताभ्य ओषधिवनस्यतयो
जायन्ते ओषधिवनस्यतिभ्य एव जायते । * * * ।”—इति निरु० दे० २, ५-६ ।

‡ ऋ० वे० १, १, २४, २ ।

सम्”#—एतन्नामकमग्निम् “उपह्वये” आह्वयामि । कौटुभम् ? “प्रियं” देवानां प्रीति-हेतुं, “मधुजिह्वं” मधुर-भाषि-जिह्वोपेतं माधुर्य-रसास्वादक-जिह्वोपेतं वा, “हविष्कृतं” हविषो निष्पादकम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
अग्नेसुखतमेरयेदेवाः ईडितभावह ।

२ ३ २ १ १ २
असिहोतामनुर्हितः ॥ ४† ॥ १

इहं-शब्दाभिधेय हे “अग्ने !” “ईडितः” अस्माभिः स्तुतः सन्ः “सुखतमे” अतिशयेन सुख-हेतौ कस्मिंश्चित् “रघे” “देवान्” स्थापयित्वा कर्म-भूमौ “आ वह” [इहं-शब्दाभिधेयत्व-मत्र सूचयितुमौडित इति विशेषणम्] । “मनुर्हितः” ‘मनुना’ मन्वेन मनुष्येण वा यजमानादि-रूपेण ‘हितः’ अत्र स्थापितः त्वं “होता” देवानामाह्वातामि ॥ ४ ॥ १

* “नराशंसो यज्ञ इति काण्वश्वो नरा अग्निज्ञासीनाः शंसन्ति । अग्निरिति शाकपूषिर्नरेः प्रशस्यो भवति”—इत्यादि निरु० दे० २, ६-७ ।

† अ० वे० १, १, २४, ४ ।

‡ ‘इडितः—प्रीणितः’—इति वि० ।

अथ यदद्येति तृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,*

तत्र प्रथमा ।

२३२७ ३२३ १२ ३ १ २३२
यदद्यमूरुदितेनागामिचोष्यमा ।

३१ २ ३१२ २२
सुवातिसविताभगः ॥ १† ॥

“यत्” धनं “नः” अस्माकम् अपेक्षितं “तत्” “अथ”
अस्मिन् काले “सूरे” “उदिते” सति प्रातःसमये “अनागाः”
पाप-हन्ता, “मित्रः”, “अर्यमा”, “सविता”, “भगः” च—एतत्
प्रत्येकं “सुवाति” प्रेरयत् [अथवा अनागा मिचो अर्यमा भवतु,
तदीप्सितं भगो भजनीयः सविता सुवाति प्रेरयतु] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १२ ३२७ ३१२ २२
सुप्रावीरस्तुसक्षयःप्रनुयामन्सुदानवः ।

२३ १ २ ३ १२
येनोअहोतिपिप्रति ॥ २‡ ॥

“सक्षयः” स-निवासः “सुप्रावीरस्तु” सुष्ठु प्रकर्षेण रक्षिताभ्यु
[प्र-गब्ध आदरार्थः] । “प्र” प्रकर्षण “नु” क्षिप्रं भवत्विति
शेषः । कदा ? इत्युच्यते— हे “सुदानवः” सुदानाः ! युष्माकं

* ‘मैवावदगमाज्यम्’—इति वि० ।

† अ० वे० ५, ५, ८, ४ ।

‡ अ० वे० ५, ५, ८, ५ ।

“यामन्” यामनि गमने सति, कौटशानां गमने ? ये यूयमा-
गत्य “नः” अस्माकम् “महः” पापम् “अति पिपति” अतिपार-
यथ, तेषां गमनइति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२१ २२ ३ १ २ ३ १ २ २ २ २ २
उत्तराजोअदितिरदब्धस्यव्रतस्यये ।

३ १ २ २ २
महोराजानईशते ॥ ३ * ॥ २

“उत” अपिच “ये” मित्रादयस्त्रयः “स्वराजः” सर्वस्य
स्वामिनः “अदितिः”† येषाञ्च माता, सन्ति ; ते “अदब्धस्य”
अहिंसितस्य रक्षकस्य “महः” महतः‡ “व्रतस्य” अस्य कर्मणः॥
“राजानः” स्वामिनः, ते “ईशते” समर्था भवन्ति अभिमतं दातु
मिति शेषः । [अथवैवं योज्यम्—‘ये’ मित्रादयोऽदितिश्च ‘अद-
ब्धस्य’ व्रतस्य ‘स्वराजः’ ईश्वरास्ते “महः” महतः अस्मादभिमत-
धनस्य “राजानः” स्वामिनः सन्तः “ईशते” अस्माभ्यं दातुम्
॥ ३ ॥ २

* अ० वे० ४, ५, ६, १ ।

† ‘अदितिः—अदो जल-सम्पन्नाः—इति वि० ।

‡ ‘महः—अभिमान-सम्पन्नाः—इति वि० ।

॥ ‘मत्स्य—कर्मणः अस्मस्य वा’—इति वि० ।

बाधस्व । हे इन्द्र ! त्वं “महान् असि” “त्वा” त्वया “प्रति”
प्रतिनिधि-सदृशः “कश्चन” कश्चिदपि देवोऽसुरो मनुष्यो वा “न
हि” नास्ति खलु ॥

“पत्नीनराधसः”—“पत्नीरराधसः”—इति पाठो ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२ ११ १ १ ११२ २२
त्वमीशिषेसुतानामिन्द्रत्वमसुतानाम् ।

२३ १ १ १
त्वराजाजनानाम् ॥ ३ * ॥ ३

हे “इन्द्र !” “त्वं” “सुतानाम्” अभिषुतानां सीमानाम्
“ईशिषेः” ईश्वरो भवसि, तथा “त्वम्” “असुतानाम्” वर्त्तमा-
नानाश्च ईशिषे, किञ्च “त्वं” सर्वेषां “जनानां” “राजा”
भवसि ॥ ३ ॥ ३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराचन्यस्य एकादशस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः† ॥ १ ॥

● सू० वे० १, ४, ४३, ३ ।

† ‘इन्द्राग्रोऽजागतमित्यष्टावाकसाम’—इति वि० अतः परं अथवार्थमिति शेषः ।

‘उक्तं प्रातःसवनम्’—इति च वि० ।

अथ द्वितीय-खण्डे*—

आजागृविरिति त्रचाब्जकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१२ २२३ १२ ३ १२ ३ १२
 आजागृविर्विप्रश्चतम्मतीनाः

२२ ३ १ २ ३ १ ०
 सोमःपुनानो असदश्चमूषु ।

१२३ १ २३२ ३ १ २
 सपन्तियन्मिथुनासोनिकामा

३१२ ३ १ २ ३ १ २
 अध्वर्यवोरथिरासःसुहस्ताः ॥ १ १ ॥

“जागृविः” जागरणशीलः “ऋतम्” ऋतनां सत्य-भूतानां
 “मतीनां” स्तुतीनां “विप्रः” ज्ञाता स “सोमः” “पुनानः”
 पूयमानः सन् “चमूषु” चमसेषु “आ सदत्” आसीदति, “मिथु-
 नासः” परस्परं सङ्गताः, “निकामाः” नितरां कामयमानाः
 “रथिरासः” यज्ञ-नेतारः “सुहस्ताः” कल्याण-पाणयः “अध्व-
 र्यवः” पवित्रेण “यं” सोमं “सपन्ति” स्पृशन्ति [सप समवाये
 (म्वा० प०) । ‘सपन्तिः स्पृशन्ति-कर्णा’—इति नैरुक्ताःः] ॥

“ऋतम्”—“ऋता”—इति पाठौ ॥ १ ॥

* ‘इदानीं साध्यन्दिनं सवनमभिधीयते’—इति षि० ।

† ऋ० वे० ७, ४, १८, २ ।

‡ ‘सपन्ति’—इति परिचरय-कर्मसु (३, ५) चर्षन्ति-कर्मसु च (१, १४) वृज्जते
 निषण्ठी ।

अथ द्वितीया ।

१ १ १ १ ७ १ २ ३ १ २ ३
 सपुनानउपहरेदधान
 १२ २२ ३ १ १ १ १२ २२
 श्रीभेअप्रारोदसीवीषआवः ।
 ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 प्रियाचिद्यस्यप्रियसासजतो
 ३ १२ २२ ३ २ ३ १२ २२
 सतोधनङ्कारिणेनप्रयत्सत् ॥ २ * ॥

“पुनानः” पूयमानः “दधानः” यज्ञादि-कर्म-धारकः “सः” सोमः “सुरे” प्रेरके इन्द्रे “उप” गच्छति । किञ्च “उभे रोदसी” दावा-पृथिव्यौ “आ अप्राः” स्व-महिम्ना आ पूरयति । तथा “सोमः” “आवः” स्व-तेजसा मां विवृणोति [वृणोते: “मन्त्रे षवेति (२, ४, ८१) चूर्लुक्, “छन्दस्यपि दृश्यते (६, ४, ७३) ” —इत्यङ्गागमः । “पूर्वपदात् (८, ३, १०६) ”—इति स-इत्यस्य साहित्यिकं षत्वम्] “प्रिया” [षष्ठ्या आकारः (७, १, ३६)] प्रियस्य “यस्य” “सतः” विद्यमानस्य सोमस्य [यद्वा, ‘प्रिया’ प्रियाणि प्रयच्छतः सोमस्य] “प्रियसासः” अत्यन्तं प्रियतमा धाराः “जतो” जयै रक्षणाय भवन्ति “सः” सोमः “नः” अस्मभ्यम् “धनं” “प्रयंसत्” प्रयच्छतु [यच्छतेर्लेटि सिष्यङ्गागमः] । तत्र दृष्टान्तः—“कारिणे न” यथा कारिणे भृतकाय भृतिं प्रयच्छति तद्वत् ।

* सू० वे० ७, ४ १८, २ ।

“दधानओभे”-“दधानोभे”—इति पाठौ, “सतोधनं”-“सतू-
धनम्”—इति च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १२ २२ ३ १ २ ३
स्वर्विंतावर्द्धनःपूयमानः

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
सोमोमीढां अभिनोज्योतिषावीत् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
यत्रनःपूवपितरःपदज्ञाः

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
स्वर्विंदोअभिगाअद्रिमिष्णन् ॥ ३ * ॥ ४

“वर्द्धिता” देवानां स्व-कला-प्रदानेन वर्द्धयिता “वर्द्धनः”
स्वयं वर्द्धमानः “पूयमानः” पवित्रेण पूयमानः “मीढान्”
कामानां सेक्ता “सः” सोमः “नः” अस्मान् “ज्योतिषा” स्व-
तेजसा “अभ्यावीत्” अभिरक्षतु “यत्र” यस्मिन् सोमि प्रसन्ने सति
“पदज्ञाः” पणिभिरपद्धतानां गवां पदानि जानन्तः “स्वर्विंदः”
सर्वज्ञाः सूर्यं जानन्तो वा “नः” अस्माकं “पूर्वे” चिरन्तनाः
“पितरः” अङ्गिरसः “गाः” पशून्† लक्ष्मुम् “अद्रिम्” शिलो-
क्षयम् “अभि” लक्ष्य गन्तुम् “इष्णन्” ऐच्छन् ॥

“यत्रनः”-“येनानः”—इति पाठौ, “इष्णन्”-“ष्णन्”—
इति च ॥ ३ ॥ ४

* सू० वे० ७, ४, १८, ४ ।

† ‘गाः’-उदकानि रक्षन्तो वा—इति वि० ।

॥ गौरीवित्तम् ॥ ^{५२ २} आजा । ^{३२} गृवाश्रयिः । ^{५ ५} विप्रञ्चताम् ।

^{१ २ २} मतीना^२ सोमः ^{२ २} पुनानो^२ असद^२ चमूषू^२ र३ । ^{१ २} सापन्तिया ३ १

^५ र३म् । ^{२ २} मिथुना^२ सोनिका^२ मापू^२ ध्वर्या । ^{१ २} बोरथिरा^२ ३ १ २ ३ ।

^५ सः सोवा । ^५ चापू^२ स्तोई^२ चायि ॥ (१) ^५ सपु । ^{३ २} नानाः । ^५ उ

^{२ ५} पसूरायि । ^{१ २} दधानः ^{२ २} ओभे ^{२ २} अप्रारोद^२ सीवीष^२ चावारः । ^२ प्रा

^२ याचिद्या^२ ३ १ २ ३ । ^५ स्यप्रियसा^२ सजती^२ सापू^२ तोधा । ^{१ २} नाङ्गा

^२ रिणा^२ ३ १ २ ३ यि । ^{५ ५} नप्रोवा । ^५ यापू^२ सोई^२ चायि ॥ (२) ^५ सब

^{३ २} द्विताः । ^{५ ५} वर्द्धनः पू । ^{१ २} यमानः ^{२ २ २ २} सोमोमी^२ ढा^२ अभिनोज्यो

^२ तिषावा^२ ३ ३ यित् । ^{१ २} यात्रनः पू^२ ३ १ २ ३ । ^{५ २} र्वपितरः ^२ पदत्वाः च्छू

^१ वर्वायि । ^१ दो^२ अभिगा^२ ३ १ २ ३ । ^{५ ५} अद्रोवा । ^५ चापूयिष्मो

^५ ई^२ चायि (३) ॥ १४ * ॥ [१]

॥ अशनम् ॥ ^{१ २} आजा । ^१ गृविर्विप्रञ्चताम् । ^२ मतीः

* क० मा० ६५० १५० १४सा० ।

नाम् । सोमःपुना । नो३अस । द३मूषू । सपन्ति

यन्मिथुनासो । निकार३माः । अध्वर्य३वो । रथिरा ।

सार३४३ः । सू३हा३स्ता३पु३ः ॥ (१) सापू । नानउपसू

रे । द३धा३नाः । अ३भि३अ३प्राः । रो३द३सी । वी३ष३आ

वाः । प्रिया३चि३द्य३स्थ३प्रिया३सा । स३ऊ३र३तौ । स३तो३ध३ना३म् ।

कारिणे । ना३४३३ । प्रा३श्या३पु३सा३ई३पु३द३त् ॥ (२) सावा ।

धि३ता३व३र्द्ध३नः३पू । य३मा३ह३नाः । सो३मो३मी३का३त् । अ३भि

नः । ज्यो३ति३षा३वी३त् । य३त्र३नः३पूर्व३पि३तराः । प३दा३र३ज्ञाः ।

सु३व३र्वि३दो । अ३भि३गाः । आ३४३३ । द्रा३श्या३मा३पु३यि३ष्णा

इ३पु३ई३न् ३ ॥ ५ # ॥ [२]

॥ य३ज्ञाय३ज्ञी३य३म् ॥ आ३जा३ऽपु३गृ । वा३र्वा३३यि३प्र३ञ्च

ता३म् । मा३ती३ना३त्सो३मः३पु३ना३नो३अ३सा । दा३श्या३मू३षू ।

सपारन्तियन्मिथुनासोनि । कामारश्चा । ऊन्मायि ।

ध्वार्य्या । वोरथिदासःसूरश्चन्ताउ ॥(१) तासाः । पुना

नउपखरेदधानओभेअप्रारोदसी । वी३ षाआ ३ वाः ।

प्रियाश्चिद्यस्यप्रियसासः । जतीरश्सा । ऊन्मायि ।

तीश्धा । नाङ्कारिणेनप्रार्य्युउ ॥(२) सात्साः । वह्नि

तावर्हन्ःपूयमानःसोमोमीढ्वाअभिनो । ज्योश्तीवाश्वी

त् । यत्रारनःपूर्वेपितरःप । दक्षारश्सू । ऊन्मायि ।

वाह्वार्य्यि । दोअभिगाआद्रार्य्यि । मिष्णाउ । वार३

४पू(३) ॥ १३* ॥ [३]

॥ गोष्टङ्गम् ॥ आजगृविविप्रः । ऋताश्मम् । मा

२३४ । तीनासोमः । पूना । नोअसदच्चमूषुसपन्ति

यन्मिथुनासोनिकामारध्वार्य्यार । वारजजवायि । वीरा

यि । रासःसोवाश्चो२३४वा । हा५स्तो ६ ह्यायि ॥(१)

सपुनानउप । खरा३यि । दा२३४ । धानशोभेअ ।

प्रारो । दसौवीषभावःप्रियाचिद्यस्यप्रियसासक्तौसा२तो

धा२ । हा२ऊऊवायि । नङ्कारिणेनप्रोवाश्चो२३४वा ।

वा५सो६ह्यायि ॥(२) स्वर्द्धितावर्द्ध । नःपू३ । या२३

४ । मानःसोमोमी । द्वा७षा । भिनोज्योतिषावीद्य

चनःपूर्वेपितरःपदज्ञाःख२वर्वा२यि । हा२ऊऊवायि ।

दोअभिगाअद्रोवाश्चो २ ३ ४ वा । आ ५ यिष्षो ६ हा

यि(३) ॥ १०* ॥ [४] ४

अथ माचिदन्यदिति प्रगाथात्मके द्वितीयसूक्ते—

प्रथमा ।

माचिदन्यद्विशसतसखायोमारिषण्यत ।

इन्द्रमितस्तोताशृषणसचासुतेमुऊरुव्याचशसत ॥११॥

* क० मा० १३प्र० २ष० १०सा० ।

† ख० षा० २, १, ५, १० (१मा० ५०० ४०) = ऋ० ष० ५, ७, १०, १ ।

हे “सखायः” समान-ख्यानाः स्तोतारः! इन्द्र-स्तोत्रात्
 “अन्यत्” स्तोत्रं “मा चित् विशंसव” मैवीश्वारयत, “मा रिष-
 ख्यत” मा हिंसिता भवत अन्यदीय-स्तोत्रोच्चारणेन वृथोपचीणा
 मा भवत, “सुते” अभिषुते सोमे “वृषणं” कामानां वर्धिता-
 रम् “इन्द्रम् इत्” इन्द्रमेव हे प्रस्तोत्रादयः! “सखा” सह
 “स्तोत” स्तुत। हे प्रशास्त्रादयः! “उक्था च” उक्थानि
 शस्त्राणि च इन्द्रविषयाणि यूयं “मुहुः” पुनः पुनः “शंसत्” ॥१॥

अथ द्वितीया ।

३ १२ ३१२ ५२५ १ २२ ३ १२
 अवक्रक्षिणं वृषभं यथा जुवङ्गान्न चर्षणी सहम् ।

३१२ ३१२ ३१ २२ ३ १२
 विद्वेषणं संवननमुभयङ्गरं मंहिष्ठमुभयाविनम् ॥२*॥५

“वृषभं यथा” वृषभमिव “अवक्रक्षिणम्” अवचर्षणशीलं
 शत्रूणां हिंसितारं “जुवं” शौचकारिणं “गां न” गामिव वृष-
 मिव “चर्षणीसहम्” मनुष्याणां शत्रुसुतानामभिभवितारं,
 “विद्वेषणं” विद्वेषारं शत्रूणां, “संवननं” सम्यक् सन्नजनीयं
 स्तोत्रभिः “उभयङ्गरं” निग्रहानुग्रहयोरुभयोः कर्त्तारं “मंहिष्ठं”
 दाह्यतमम् “उभयाविनं” दिव्य-पार्थिव-लक्षणेन उभय-विधा-
 नेनोपेतम् [यद्वा, स्यावर-जङ्गम-रूपेण द्विप्रकारेण रक्षितव्ये-
 नोपेतम् । अथवा उभयविधै स्तोत्रभिर्होष्टृभिर्दोषितम्]—एवं
 विध मिन्द्रमितस्तांतेति पूर्वणान्वयः ॥

* अ० वे० ३, ७, १०, २ ।

† ‘गां न—न-शब्द उपमाधीनः । गामिव इत्यथैवमिव—इति वि० ।

“सुव”-“सुर”-इति पाठौ, “संवननं”-“संवनना”-इति
च ॥ २ ॥ ५

॥ मैधातिथम् ॥ ^{२२}माचिद^{१ २}न्यदो^{३ २}हायि । ^४विशा^{१ २}त्सं^{३ २}सा
^५ता । ^{१ २}सखाया^{३ २}श्चो^४शयि । ^{१ २}मा^{३ २}श्री^४श्चो । ^{१ २}रायि^{३ २}षा^४उवा ।
^{१ २}प्याता^{३ २}उवा । ^{१ २}इन्द्र^{३ २}मित्सो^४तावृषणा^५श्री^६श्चो । ^{१ २}साचा^{३ २}उ
वा । ^{१ २}सता^{३ २}उवा । ^{१ २}मुज्ज^{३ २}रुक्था^४श्री^५श्चो । ^{१ २}चशा । ^{१ २}श्री^{३ २}श्चो ।
^{१ २}वा^{३ २}श्चो^४श्चवा । ^५सा^६प्रतो^७द्दहायि ॥ (१) ^{१ २}मुज्ज^{३ २}रुक्थो^४हायि ।
^{१ २}चशा^{३ २}त्संसा^४ता । ^{१ २}मुज्ज^{३ २}रु^४श्चो^५श्चो । ^{१ २}कथा^{३ २}श्री^४श्चो । ^{१ २}चाशा
उवा । ^{१ २}साता^{३ २}उवा । ^{१ २}अव^{३ २}क्रक्षिणं^४वृषभा^५श्री^६श्चो । ^{१ २}याथा
उवा । ^{१ २}जूवा^{३ २}उवा । ^{१ २}गान्ना^{३ २}चा^४श्री^५श्चो । ^{१ २}षणा । ^{१ २}श्री^{३ २}श्चो ।
^{१ २}वा^{३ २}श्चो^४श्चवा । ^५सा^६प्र^७श्चो^८द्दहायि ॥ (२) ^{१ २}गान्ना^{३ २}चो^४हायि ।
^{१ २}षणा^{३ २}श्रियि^४सा^५हाम् । ^{१ २}गान्ना^{३ २}श्चो^४श्रियि । ^{१ २}चा^{३ २}श्री^४श्चो । ^{१ २}षा
णा^{३ २}उवा । ^{१ २}सा^{३ २}हा^४उवा । ^{१ २}वि^{३ २}द्वे^४षण^५त्सं^६वनन^७मा^८श्री^९श्चो ।

भायाउवा । काराउवा । काराउवा । म^१ष्टिष्टमा^२चौ^३
 षो^४ । भया^५ । औ^६दो^७ । वा^८दो^९२३४वा^{१०} । वा^{११}पू^{१२}यिने^{१३}
 द^{१४}हायि(३) ॥ १५* ॥ [१] ५

अथ उदुत्यइति प्रगाथात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ १ २ २ ३ २ ३ १ २
 उदुत्ये^१मधु^२मत्त^३मागिरः^४स्तोमा^५सई^६रते ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
 सत्रा^१जितो^२धनसा^३अ^४क्षितो^५तयो^६वाज^७यन्तो^८रथा^९इव ॥ ११ ॥

“त्वे” ते प्रसिद्धाः “मधुमत्तमाः” अतिशयेन मधुराः “गिरा”
 स्तुति-रूपया वाचा “स्तोमासः” त्रिवृदादि-स्तोमाश्च “उदीरते”
 हे इन्द्र ! त्वामुद्दिश्य उद्गच्छन्ति जङ्घं प्रसरन्ति [ईर गतो आदा-
 दिकः (आ०)] । तत्र दृष्टान्तः—“सत्राजितः” सहैव
 शत्रून् जयन्तः “धनसा” धनानि सम्भजन्तः [वन षण सम्भक्तौ
 (भा० प०), “जन-सन-स्नन-क्रम-गमो विट् (३, २, ६७),
 “विद्युनोरनुनासिकस्यात् (६; ४, ४१)”—इत्यात्वम्, “अक्षि-
 तोतयः” अक्षिताः क्षय-रहिताः जतयो रक्षा येषां ते तथोक्ताः
 [क्षियो भावे निष्ठा, “निष्ठायामण्यदर्धे (६, ४, ६०)”—इति

* क० मा० ६ प्र० १ ख० १ प्र० १ ।

† ख० मा० ३, २, १, ८ (१ भा० ५१८ दृ०) = ख० वे० ५, ७, १७, ५ ।

पर्युदासाहीर्षाभावः अतएव “क्षियो दीर्घात् (८, २, ४६)”
—इति निष्ठा-नत्वाभावश्च “वाजयन्तः” वाजमन्त्रमिच्छन्तः,
वाचि “न छन्दस्यपुत्रस्य (७, ४, ३५)”—इतीत्व-दीर्घयोः
प्रतिषेधः], एवङ्गुणविशिष्टाः “रथाइव” ते यथा विविधमित-
स्तत उत्तिष्ठन्ति तद्दुदीरतइत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ ३१ ११ १२ १ २ २२ ३ ११
कण्वाइवभृगवःसूर्याइवविश्वमिद्वीतमाशत ।

१ ३ १ २ ३१ २ ११ ३१ २
इन्द्रं स्तोमेभिर्महयन्त आशतः प्रियमेधा सो अस्वरन् ॥२॥६

“कण्वाः” कण्व-गोत्रीत्यत्रा ऋषयः “इव” स्तुवन्तः “भृगवः”
भृगु-गोत्रीत्यत्रा ऋषयः† “धीतम्” आध्यान्तम् “विश्वमित्”‡
व्याप्तं तमेव “इन्द्रम्” “आशत” आनशिते “सूर्याइव”
यथा सूर्य-रश्मयः सर्वं जगद् व्याप्नुवन्ति, तद्वत् । अपिच
“प्रियमेधासः” प्रिययज्ञाः एतस्मिन् यज्ञका वागा “आशतः”
मनुष्याः तमेवेन्द्रं “महयन्तः” पूजयन्तः “स्तोमेभिः” स्तोत्रैः
“अस्वरन्” अस्तुवन् [स्वृ शब्दोपतापयोः भोवादिकः (प०)]
“आशत”-“आनशुः”—इति पाठौ ॥ २ ॥ ६

* ऋ० वे० ५, ७, २८, १ ।

† अथाथ याज्ञः—“अर्चिषि भृगुः सन्वभूष भृगुर्भूष्यागो न देवे”—इति निरु०
ने० २, १७ । ‘भृगवः’—भर्जनकराः सूर्याइव यथा आदित्य-रश्मयः—इति वि० ।

‡ ‘इत्’—इति पाठ-पूरणः—इति वि० ।

॥ अथाथ याज्ञः—“प्रियमेधः प्रिया अस्मि मेधाः”—इति निरु० ने० ६, १७ ।

॥ अभीवर्त्तम् ॥ ^{५ ४ १ ४ ५ ४ ५ १} उदूश्येऽमाधुमन्तमोवा । गायिर

^{१२ २ १ २ १ २ २} स्तोमा । सञ्जायिराशन्तार्यि । सात्राजितौऽ१२३४ ।

^{३ ४२ ५ २ १ २ २ १ २ २ २ २} धनमाश्र । क्षितोताश्याः । वाजायाशन्तारः । रथाः ।

^{१ २ १ १ १ १ ५२ ४ २ ४ ५२ ४} चार३४५यि । वार३ ४ ५ ॥(१) वाजाश्राशन्तोरथाइवो

^{५ १ २ १ २ १ २ १ २ २} वा । वाजयन्तः । रथाञ्चाश्रियवार । काणवाइवाऽ१२३

^{३ ४ ५२ २ १ २ १ २} ४ । भृगवः । रियाञ्चाश्रियवार । विश्वामाश्रियञ्ची ।

^{५ २ १ २ १ १ १ १ ५ ४ २ ४} तमाश्र । शाऽ३४५ । तारऽ३४५ ॥(२) विश्वाऽमाश्रियञ्ची

^{५२ ४ ५ १ २ २ १ २ १} तमाश्रतोवा । वायिश्चमिञ्ची । तमाशातार । आयिन्द्र

^{२ २ १ ४ ५ २ १ २ १} स्तोमाऽ१२३४यि । भिर्महय । तषायाश्वारः । प्रिया

^{१ २ १ १ १ १} माश्रियधार । सोचाश्र । स्वाऽ२३४५ । राऽ२३

^{१ १} ४ पुन्(३) ॥ १६* ॥ [१] ई

* क० मा० ६प्र० १७० १६सा० ।

अथ पर्युच्यति तृचात्मकं चतुर्थं सूक्तम्—

तत्र प्रथमा ।

२ ३ १ २ ४ ३ १ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पर्युधुप्रधन्ववाजसातये परिवृत्राणिसक्षणिः ।

३ १ ३ १ १ ३ १ १
द्विषस्तरध्याऋणयानईरसे ॥ १* ॥

हे सोम ! “सु” सुष्ठु, “वाजसातये” अस्त्रभ्यमन्नदानायैव “परि प्रधन्व” परितः प्रगच्छ [यदा, “वाजसातये” अस्त्रस्य लाभाय सङ्ग्रामं प्रगच्छ] । किञ्च “सक्षणिः” सहनशीलस्त्वं “वृत्राणि” शत्रून् परिगच्छ । तदेवोच्यते—“नः” अस्माकम् “ऋणया” ऋणानां यापयिता विनाशयिता त्वं “द्विषः” शत्रून् “तरथ्ये” तरौतुं हन्तुम् “ईरसे” परिगच्छति ।

“ईरसे”-“ईयसे”—इति पाठो ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
अजीजनोऽपवमानस्यैर्विधारे शक्ननापयः ।

१ २ ३ १ १ ३ १ २
गोजीरयारुहमाणःपुरन्ध्या ॥ २† ॥

हे “पवमान” सोम ! त्वं “पयः” पयस उदकस्य “विधारे” विधारके अन्तरिक्षे “शक्नना” सामर्थ्येन बलेन “सुर्थम्”

* अ० आ० ५, १, ५, २ (१ भा० ८७१ इ०) = अ० वे० ७, ५, २२, १ ।

† अ० वे० ७, ५, २२, १ ।

“अजीजनः द्वि”* उत्पादितवान् भवसि खलु । कौट्यः ?
 “गोजीरया” स्तोत्रभ्यो गवां प्रेरकेण स्तोत्राणां प्रेरित-पशुकेने-
 त्वर्थः, तादृशेन†; “पुरन्ध्या” बहुविध-प्रज्ञानेन युक्तः‡ “रंह-
 मानः” वेगं कुर्वीणस्त्वं सूर्यमजीजनः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ ३ १ २ ३ १ १ ३ १ २

अनुद्वित्वात्सुतस्यसोममदामसि ॥ ३ ण ॥ ७

—इति तृतीयाया ऋचः प्रतीकमिदम् । सा चान्यत्र (५, १,
 ५, ६ = १ भा० ८७७४०) व्याख्याता ॥ ३ ॥ ७

३ २ २ ४ ५ १
 ॥ श्यावाश्वम् ॥ परा३१यि । ऊ३षू । प्रध । न्वा
 ४ २ ५ १ १ २ १ १ १ १
 ३वा । एद्वियाजा । सातयेपा । रि । वृत्रा२ । एहि
 १ २ ४ ५ २ २
 या२ । पिसच्छणायिर्दा३यिषाः । ता२३४रा । ऐद्वा
 १ २ १ २ ४ १
 २यि । एद्विया२ । धियाऋणयाना३ई३ । रा३४५सो
 ५ ३ २ २ ४ ५ १ ४ २
 ईद्वायि ॥ (१) अजा३१यि । जा३नो । द्विप । वा३मा ।

* 'द्वि-इति पद-पूरणः'—इति वि० ।

† गोजीरया रंहमानः—गोजी, द्वि संयुक्तया दध्ना वा मिश्रया, रंहमानः वेगेन गच्छमानः—इति वि० ।

‡ 'पुरन्ध्या—उदकेन'—इति वि० ।

¶ इ० भा० ५, १, ५, ६ (१ भा० ८७७४०) = इ० वे० ७, ५, २२, २ ।

^५ ^१ ^१ ^{२२} ^{१२} ^{१२}
 षड्विधा । ना । स्वरियंवायि । धा । रेष्वा२ । षड्विधा
^{२१} ^२ ^४ ^५ ^{२२}
 २ । क्कनापृषोगो३जी३जी३ । रा२३४या । ऐद्वा२यि ।
^{१२} ^{१२} ^२ ^४
 षड्विधा२ । र७हमाणाःपू३रा३म् । धा३४५ यो ई
^४ ^{३२} ^२ ^४ ^५ ^१ ^४
 वायि ॥ (२) । अनु३१ । हा३यित्वा । सुतम् । सो३म ।
^५ ^१ ^२ ^{२२} ^१ ^{१२}
 षड्विधा । षा । दाममिमा । हे । समा२ । षड्विधा
^{२१} ^२ ^४ ^५ ^{२२}
 २ । र्यराजियेवा३जा७३ । आ२३४भी । ऐद्वा२यि ।
^{१२} ^{१२} ^५
 षड्विधा२ । पवमानाप्रा३गा३ । हा३४५ सो ईद्वा
 यि(३) ॥ १८ * ॥ [१]

^{१२} ^१ ^{१२}
 ॥ चान्धीगवम् ॥ पर्युषुप्रधा१न्वावा । जसात ।
^२ ^१ ^१ ^{२२} ^१ ^१ ^{२१} ^२ ^{२१}
 येपा२३री । ऊम्ना२३३ । वृत्राणिसक्षणिर्द्विषस्तरा२३
^{११} ^१ ^२ ^१ ^२ ^१ ^१
 ४५ । धारया३उवार्णा३या । ना२३ई । रसा । औ
^४ ^५ ^{२२} ^२ ^२
 ह्वोवा ॥ (१) । अजीजनोद्दिपाश्वामानह्वरि । षंवा २ ३

यिधाङ्गमा २१५२ । रेशक्लनापयोगोजीरया ३ ४ ५ ।

रा०हा०उवा । मा०रपगम् । पू०रराम् । धिया । औ

३होवा ॥(२) अनुदित्वासुतां१०सोमा । मदाम । रु

मा०३३३ । ऊम्मा २१५३ । समर्याराज्येवाजा०अभी०३

४५ । पावा०उवा । मा०रना । प्रा०३गा । हसा । औ

३होवा । हो०ई । डा(३) ॥ १८* ॥ [२]

॥ विराट्सुवामदेव्यम् ॥ पा०५रि । ऊ० ३ प्रा०३ध

०वा । जा । सातयेपरिवृत्राणिसक्षणिर्दिषस्त । रा ।

औ०होहायि । जा । सातयेपरिवृत्राणिसक्षणिर्दिषस्त ।

रा । औ०होहायि । धियार०क्षणायाः । नऔ०हो३ ।

ऊम्मा २ । रा०२सो३प्रहायि ॥(१) आ०५जी । जनो३

यिपवमा । ना । खरियंविधारेशक्लनापयोगोजीर ।

या । औ३होहायि । ना । हरियंविधारे शक्ननापयोगो
^{३२१}जीर । या । औ३होहायि । र्छा३श्माणः । पुरी
^३हा३ । ऊम्ना २ । धाऽरयो३प्रहायि ॥ (२) आऽप्रनु ।
^{४ २ ४ ५ १ २ २ २ १ २ २}दित्वा३छ३त३सोमा । मा । दामसिमहेसमर्थ्यराज्ये
^{१ २ २ १ २ २ २ २ २}वाजा३अ । भा । औ३होहायि । मा । दामसिमहेसम
^{२ २ २ २ २ १ २ २ २ २}र्थ्यराज्येवाजा३अ । भा । औ३होहायि । पवार३मा
^{२ २ ३ २ २ १ १ २ २ २}माना । प्रगौचो ३ । ऊम्ना २ । हाऽ २ सो ३ प्र हा
 यि(७) ॥ ८* ॥ [३]

॥ गौरीवितम् ॥ परि । ऊषू३ । प्रधन्वावा । जसा
^{२ १ २ ४}तयेपरिवृत्रा३३ । णायिसक्षणा३१२३यिः । द्विषाप्रस्तरा ।
^{२ २ ४ ५ ४ ५}ध्याकृणया३१२३ः । नभोवा । रापुसो३हायि(१) ॥ ५† ॥ [४]

* ऊ० मा० २ प्र० २ अ० ८ सू० १ ।
 † अ० मा० २ प्र० २ अ० ५ सू० १ ।

॥ ओकोनिधनम् ॥ अजाइयिजनोद्धिपवमा । नसू ।

रिंविधारे शक्नना २ पाया २ः । गोजारैयिराया २ ।

रुहमार३४णाः । पुरम् । धार्या२३४ औहोवा । औ

होवा । ओ२३४काः(२) ॥ ६ * ॥ [५] ७

अथ परिप्रधन्वेति-लृचात्मकं पञ्चमं सूक्तम्—

तत्र प्रथमायाञ्चतः

परिप्रधन्व ॥ १ † ॥

—इति प्रतीकमिदम् । सा चान्यत्र (५, १, ५, १ — २भा०
८६८४०) व्याख्याता ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

एवामृतायमहेक्षयाथ

सप्तक्रोचर्षदिव्यःपीयूषः ॥ २ ‡ ॥

* क० मा० २० प्र० २ ख० ६ सा० ।

† क० भा० ५, १ ५, १ (२भा० ८६८४०) = क० वे० ७, ५, २०, १ ।

‡ क० वे० ७, ५, २०, १ ।

हे सोम ! “इन्द्रः” द्यौः “दिव्यः” दिवि भवः
 “पीयूषः” देवैः पातव्यः “सः” त्वम् “अमृताय” अमरत्वाय
 “महे” महते “अथाय” निवासाय च “एव अर्ष” एवं पवस्व
 अर ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ १ १ १
 इन्द्रस्तेसोमसुतस्वपेयात्

१ १ १ १ १ १ १ १
 क्रत्वेदसायविश्वेचदेवाः ॥ ३ * ॥ ८

हे “सोम !” “सुतस्व” अभिषुतस्व “ते” तव स्वभूतं
 (रसमिति शेषः) “इन्द्रः” “पेयात्” पिबतु [पिवतेराशी-
 लिङ्गि रूपम्] । किमर्थम् ? “क्रत्वे” क्रतवे प्रश्नान्नाय “इसाय”
 बलाय “च” किञ्च, अमी “विश्वे” सर्वे “देवाः” च त्वदीयं रसं
 पिबन्तु ॥

“पेयात्”-“पेयाः”—इति पाठो ॥ ३ ॥ ८

॥ वाङ्निध्नमसौहविषम् ॥ प । येपारी । प्रधन्वा ।
 १ १ १ १ १ १ १ १
 होवाश्होयि । इन्द्रायसोमा । होवाश्होयि । स्वादु
 १ १ १ १ १ १ १ १
 म्निचाया । होवाश्होश्शयि । पूष्णौवाचोश्शवा । भ

^{१ १ १ १} गाप्रयाउ ॥ (१) एव । एआयिवा । एव । एआयिवा ।
^{१ १ १ १} अमृताया । होवा ३ होयि । महेक्षयाया । होवा ३
^{१ १ १ १} होयि । सशुक्रोर्षा । होवा ३ हो २ ३ यि । दिव्यौवां
^{१ १ १ १} हो २ ३ वा । ^{१ १ १ १} पीयूषाउ ॥ (१) इन्द्रः । एआयिन्द्राः ।
^{१ १ १ १} इन्द्रः । एआयिन्द्राः । तेसोमा । होवा ३ होयि । सु
^{१ १ १ १} तस्यपेयात् । होवा ३ होयि । क्वेदक्षया । होवा ३
^{१ १ १ १} हो २ ३ यि । विश्वौवांशो २ ३ ४ वा । वदाप्रयिवाउ ।
 वा(३) ॥ २०* ॥ [१]

^{१ १ १ १} ॥ वारवन्तीयम् ॥ परिप्रधाञ्चौहोहायि । ^{१ १ १ १} न्वाई २ ३ ४
^{१ १ १ १} न्द्रा । ^{१ १ १ १} यसोमा २ ३ ४ हायि । ^{१ १ १ १} स्वादुर्मित्रा ३ ३ । ^{१ १ १ १} औहोवा ।
^{१ १ १ १} इहा २ ३ ४ हायि । ^{१ १ १ १} उज्ज्वार २ ३ ४ या । पू । ^{१ १ १ १} ष्णायिभगा ३ ४ ।
^{१ १ १ १} औहोवा । ^{१ १ १ १} इहा २ ३ ४ हायि । ^{१ १ १ १} औहो ३ १ २ ३ ४ । या । ए

* क० गा० ६ प्र० १ ख० २० पा० ।

^५ द्वियाईहा ॥ (१) ^{१२२} एवा^२मृता^२श्री^१हो^१हायि । ^३ यामार^५३४हे ।

^{१२१} कायाया^५२३४हायि । ^१ मगु^२क्रो^२आ^५३४ । ^{३२ ४२ ५} श्री^१होवा । ^{१३} इहा

^५ २३४हायि । ^{२ ३ ५} उज्जवा^{२ १ २ २}२३४र्षा । ^{३२ ४२} दित्याः^५पीयू^{३४}३४ । ^{३२ ४२} श्री^५हो

^५ वा । ^{१ ३ ५} इहार^{३२ १}३४हायि । ^{५२} श्री^५हो^{३ १ २ ३ ४}३१२३४ । ^{५२} षाः । ^{५२} एहिवा

^५ इहा ॥ (२) ^{२ २ २ २ १ २} इन्द्र^३स्ते^३मो^३श्री^३हो^३हायि । ^३ मा^३ह^३३३४ता । ^२ स

^१ पेया^५२३४हायि । ^{१ २ २} क्रत्वे^{३२ ४२ ५}दत्ता^{१ ३ ४}३४ । ^{३२ ४२} श्री^५होवा । ^{१ ३ ४} इहा २ ३

^५ हायि । ^{२ ३ ५} उज्जवा^{२ १ २}२३४या । ^{३२ ४२} वि । ^२ श्वायि^{३ ४ ५}चदा^{३४}३४ । ^{३२ ४२} श्री^५हो

^५ वा । ^{१ ३ ५} इहार^{३२ १}३४हायि । ^{५२} श्री^५हो^{३ १ २ ३ ४}३१२३४ । ^{५२} वा । ^{५२} एहियाई

^५ हा । ^३ हो^३पुई । ^३ डा ३ ॥ १०* ॥ [२]

॥ सफम् ॥ ^{२ १ २ ५ ५ ३ ५ १ १} परि^३प्रा^३धान्वा^३ई^३२३४न्द्रा । ^{१ १} यसो^३मार^३३ ।

^० स्वा^५३२३४दूः । ^{२ १} मि^२त्रा । ^{२ ४} य^३पू^३ष्ण^३भा^३३ । ^{१ ५} गा^३३४पु^३यो^३इ^३हा

यि ३ ॥ ६ ॥ [३]

* क० ग० १० प्र० २ अ० १० मा० ।

† क० गा० १० प्र० १ अ० १० मा० ।

॥ वाजदावर्यम् ॥ परिप्रधा । न्वारइर३४द्रा । या
 २ सो २ ३ ४ मा । स्वा २ दूः । मा २ ३ यिन्ना । या
 २ २ २ १ ५ ५ ५ २ २ २
 र्पू । ह्योभोर३४वा । गाप्रयोइहायि ॥ (१) एवामृता ।
 १ २ ५ १ २ ५ १
 वारमार३४चे । चारयार३४या । सार२द्र । क्रो २ ३
 २ १ १ २ १ ५ ५ ५
 आ । षारहायि । व्यःपोर३४वा । यूपोइहायि ॥ (२)
 २ २ १ २ ५ १ २ ५
 इन्द्रस्तेसा । मारसूर३४ता । स्यारपेर३४यात् । क्कार
 १ २ १ २ २ २ १ ५ ५
 ले । दार३हा । यारवायि । श्वेचोर३४वा । दापू
 ५
 यिवोइहायि (३) ॥ ७* ॥ [४]

॥ खनिधनम् ॥ परीश्हायि । प्रधार३४म्बा । इन्द्रा
 १ २ ५ २ २ २ २
 ३ हो । यसो २ ३ ४ मा । स्वादू ३ ह्योयि । मिन्ना
 ५ २ २ १ २ ५ ५ ५ ५ ५
 २ ३ ४ या । पूष्णे ३ ह्योयि । भगा २ ३ ४ या । पूष्णे
 ५ ५ २ २ २ २ ५
 भगाय । पूष्णा ३ ४ ३ । हो ३ ४ ३ यि । भा ३ गापुया ३

* अ० मा० १२ प्र० १ ख० ७ पा० ।

^{३ २ २ १} ^१ ^५ ^{३ २ १}
 पु६ ॥ (१) एवा३होयि । अमृता२३४या । महे३होयि ।
^२ ^५ ^{३ २ १} ^{१ ३ ५} ^{३ २ १}
 क्षया२३४या । स५ठ्ठहो । क्रोषा२३र्षा । दिव्या३हो
^{२ ३} ^५ ^{४ ३ १ ५} ^{३ २}
 यि । पीयू२३४षाः । दिव्यःपीयूषः । दिव्या३४३ः ।
^२ ^{२ ४} ^{३ २ १} ^{१ ३}
 हो३४३यि । पी३यू५षा६पु६ः ॥ (२) इन्द्रा३हो । तेसो
^५ ^{३ २ १} ^{१ ५} ^{१ २ १}
 २३४मा । सुता३हो । स्यपे२३४यात् । ऋत्वे३होयि ।
^३ ^५ ^{३ २ १} ^३ ^५ ^{४ ३ २}
 दक्षा२३४या । विश्वे३होयि । चदा२३४यिवाः । विश्वे
^{४ २ ५ २} ^{३ २} ^१ ^{२ ४}
 चदेवाः । विश्वे३४३ । हो३४३यि । चा३दा५यिवा६पु
^३ ^१ ^{३ १ १ १ १}
 ६ः । ए३ । सुवर्बते२३४पु (३) ॥ ४* ॥ [५]

^१ ^२ ^१
 ॥ वाजजित् ॥ परिप्रधन्वा । होवा३होयि । इन्द्रा
^२ ^२ ^१ ^२ ^१
 वसोमा । होवा३होयि । स्वादुर्भिन्नाया । होवा ३
^१ ^{२ २} ^२ ^१ ^१ ^{५ २}
 होयि । पूषे भगाया । होवा३हो३ । वा २ ३ ४ हो
^२ ^{१ २ २} ^२ ^१ ^१ ^{२ २}
 होवा ॥ (१) एवामृताया । होवा३होयि । महेक्षया

या । होवा३होयि । सप्रुकोअर्षा । होवा३होयि ।

दिव्यःपीयूषाः । होवा३हो३ । वा २ ३ ४ औहोवा ॥

इन्द्रस्तेसोमा । होवा३होयि । सुतस्यपेयात् । होवा

३होयि । क्वेदक्षाय । होवा३होयि । विश्वे चदेवाः ।

होवा३हो३ । वा२३४औहोवा । वाजीजिगीवाविश्वध

ना३नौ२३४५(२) ॥ ६* ॥ [६]

॥ पौष्कलम् ॥ परिप्रा३ध । गार्३२३४न्द्रा । यसो ।

मास्वा२३४दूः । मित्रा । या२३४५ । पू६५६ । षा

गाया२३४५(१) ॥ १८† ॥ [७] ८

इति सामवेदार्धप्रकाशे उत्तरायणस्य एकादशस्राध्यायस्य

द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

* अ० मा० १०प्र० २ख० ६सा० ।

† अ० मा० ११प्र० १ख० १८सा० ।

अथ तृतीय-खण्डे—

सूर्यस्येवेति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१२ ३१२ ३१२
सूर्यस्येवरश्ययोद्रावयिन्नवो

३१२ ३१२ ३१२
मात्सरासः*प्रसुतःसाकमौरते ।

१२ ३ २७ ३१२ ३२०
तन्तुन्ततम्यरिसर्गासभाशवो

१ २ ३ २२ ३ २ ३ २ ३ २
नेन्द्रादृतेपवतेधामकिञ्चन ॥ १† ॥

“सूर्यस्य” सर्वस्य प्रेरकस्य सुवीर्यस्यादित्यस्य “रश्मय इव” सर्वतो व्यापकाः किरणा इव “द्रावयिन्नवः” सर्वत्र द्रवणशीलाः “मात्सरासः” मदकराः “प्रसुतः” प्रकर्षण सुताः अभिषुताः [एकवचनं छान्दसम् (३, १, ८५)] “भाशवः” ग्रहेषु चमरेषु च व्याप्ताः “सर्गासः” सृज्यमानाः सोमाः “ततं” विस्तृतं “तन्तु” तन्तुभिः कृतं वस्त्रं दद्यापवित्रं “साकं” सह युगपत् “परि-
रते” परितो गच्छन्ति । ते सोमाः “इन्द्रादृते” इन्द्रं वर्ज-
यित्वा अन्यत् “किञ्चन धाम” ऋदेव-शरीरं लक्षीकृत्य “न पवते”

* “प्रसुतः”—इति ऋ०-पाठः ।

† ऋ० वे० ७, २, १२, १ ।

‡ ‘इन्द्रं’ मुक्ता मान्यत् सोमस्य स्यापनमन्त्रि—इति वि० ।

न गच्छन्ति ॥ [इन्द्रस्य धाम्नी यष्टव्यत्वञ्च “अयानीन्द्रस्य प्रिय-
धामानि”—इति मन्त्र-वर्णादवगम्यते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ ३ १ ३ १ २ ३ २ १ १ २
उपोमतिःपृच्यतेसिच्यतेमधु

३ १ २ ३ २ १ १ २
मन्द्राजनीचोदतेअन्तरासनि ।

१२ ३ १ २ ३ १ १ ३
पवमानःसन्तनिःसुन्वतामिव

१२ ३ १ ३ ३ १ २
मधुमान्द्रसःपरिवारमर्षति ॥ २* ॥

अस्मिन् परिवाद-रूपे स्तोत्रे इन्द्रे “मतिः” स्तुतिरूपा
“पृच्यते” स्तोत्रभिः संयोज्यते [पृची सम्पर्के (द्वि० आ०)] ।
तथा “मधु” मदकरः सोमः इन्द्रार्थं “सिच्यते” अद्विर्यव-सक्तु-
भिश्च सिक्तो भवति, ततः “मन्द्राजनी” [अज गति-क्षेपणयोः
(अदा० आ०)—इत्यस्य ल्युटि ङीपि रूपम्] मदकरस्य रसस्य
प्रेरयित्री सोमधारा तस्येन्द्रस्य “आसनि” आस्ये “अन्तर्”
मध्ये “चोदते” प्रेर्यते [आस्य-शब्दस्य “पद्मोमासित्वादिना
(६, १, ६३) आसन्नित्यादेशः] । किञ्च “सन्तनिः” यद्वादिषु
सम्यक् विस्तृतः “सुन्वताम्” अभिषुतवतां यजमानानां सम्बन्धिनी,

* अ० वे० ७, २, २१, २ ।

† ‘सन्तनिः—सन्तनिः, सुन्वतामिव—यथा सुन्वतां सन्तनिः कर्म-सन्तनिः एवं
सोमस्य चारयेति’—इति वि० ।

“पवमानः” पूयमानः सोमः “द्रष्टः” द्रुत-गमन-शीलः “वारम्”
अवि-वास्तमयं पवित्रं “परि”परितः “अर्षति” गच्छति । “इव”
—इति पाद-पूरणः ॥

“सुन्वतामिव”—“प्रप्लतामिव”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
उक्षामिमेतिप्रतियन्तिधेनवो

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
देवस्यदेवीरूपयन्तिनिष्कृतम् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३
अत्यक्रमौदक्ष्युर्नवारमव्यय

३ १ २ ३ २ ३ ३ १ २
मत्कञ्जनिक्तम्परिक्षामोअव्यत ॥ ३* ॥ ८

“उक्षा” रेतसः वेत्ता वृषभः पुरतो “मिमेति” शब्दायते
[माङ् माने शब्दे च (द्वा० आ०) तं वृषभं “धेनवः” गावः
“प्रति यन्ति” अनुगच्छन्ति । तथा “देवस्य” द्योतमानस्य संस्कृतं
स्थानं “देवीः” देव्यः स्तुतयः “उप यन्ति” उपगच्छन्ति [अनेना-
र्हित-सोमः स्तुतिभिश्चाभिधीयते । सोमो हि द्रोणकलशाभि-
गमन-काले शब्दं करोति, तमगु धेनवः प्रीणयिष्यः स्तुतयः
परियन्ति देवस्य स्थानं स्तुतयोऽभि गच्छन्ति । तथा सोऽव

* ऋ० वे० ०, २, २१, ४ ।

+ धेनवः—षेड् पाने (आ०प०), विवत्युदकानि चादित्य-रश्मयः । अथवा

***— इति वि० ।

सोमः “अर्जुनं” श्वेतवर्णम् “अव्ययम्” अविमयम् अवेः स्वभूतं
 “वारं” वालं पवित्रम् “अत्यक्रमीत्” “अतिक्रामति [अतिक्रम्य
 पात्राणि गच्छतीत्यर्थः] । किञ्च सोमः “अत्कं न” आत्मीय-
 कवचमिव “नित्तम्” उज्वलं अथवा-द्रव्यम् “परि अव्यत” परितः
 संवृणोति ॥

“मिमिति”-“मिमाति”—इति पाठो ॥ ३ ॥ ९

॥ वाजजित् ॥ ^{२२ १२} सूर्यस्येवा । ^{२ १ २} रश्मयोद्गा । ^{१२ १} वायिद्म
 वाः । ^{१ १} होवाश्चोयि । ^{१ १२} मत्सुरासाः । ^{२ १} प्रचुतःसा । ^{१२} का
^{१२} मीरतायि । ^{१ १} होवाश्चायि । ^{१ १} तन्तुन्तताम् । ^{२ १} परिसर्गा ।
^{२२ १२} सांभाशवाः । ^{१ १} होवाश्चोयि । ^{१२ १ १} नन्दोदृतायि । ^{२ १ २} परतेधा ।
^{१२ १} माक्किञ्चना । ^{१ १} होवाश्चोर् । ^२ वा २ ३ ३ श्रीहोवा ॥ (१)
^{२ २ १} उप्रोमतायिः । ^{१ १ २} पृच्यतेसायि । ^{१२ १२} च्यातेमधू । ^{१ १} होवाश्चो
^{१ २ १} यि । ^{१२ १ २} मन्द्राजनायि । ^{२ २ १२} चोदतेषा । ^{२ २ १२} तारासनायि । ^{२ १} हो
^{२ १} वाहोयि । ^{१ १२} पवमानाः । ^{२ १} सन्तनिःमू । ^{१२ १२} न्वातामिवा । ^{२ १} हो
^{१ १} वाश्चोयि । ^{१ १२} मधुमन्द्रा । ^{२ १} षःपरिवा । ^{२ २ १} रामर्षतायि ।

^२ होवा३^१हो२ । ^१ वा२३^४४^२औ^२होवा ॥ २) ^२ उ^२त्ता^१मि^२मा^१यि ।
^२ ति^२प्र^१ति^२वा । ^२ ती^२धे^१न^२वाः । ^२ होवा३^१हो^२यि । ^२ दे^२व^१स्य^२दा^१यि ।
^२ वी^२रु^१प^२या । ^२ ती^२नि^१ष्कृ^२ता^१म् । ^२ होवा३^१हो^२यि । ^२ अ^२त्य^१क्त्वा^२
^२ मा^१यिन् । ^२ अ^२र्जु^१न^२म्वा । ^२ रा^२म^१व्य^२या^१म् । ^२ होवा३^१हो^२यि ।
^२ अ^२त्क^१ञ्ज^२ना^१यि । ^२ क्र^२म्प^१रि^२से । ^२ मो^२च^१व्य^२ता । ^२ हो^२वा३^१हो^२
^२ २ । वा२३^४४^२औ^२होवा । ^२ वा^२जी^१जि^२मी^१वा^२वि^२श्व^१ा^२ध^१न^२२^१नी^२२
^२ ४५ ॥ २१* ॥ [१]

^२ ॥ का^२व^१म् ॥ ^२ ह्य^२म्यो^१वा । ^२ स्ये^२वर^१भ्य^२यो^१द्रा । ^२ व^२सि^१त्वा
^२ वा२ः । ^२ म^२त्स^१रा^२सः । ^२ त्र^२सु^१तः^२सा । ^२ क^२मी^१रा^२ता^१र^२यि ।
^२ त^२न्तु^१न्त^२म्य^१रि^२सर्गा । ^२ स^२चा^१शा^२वा^१र३ः । ^२ ने^२न्द्रा^१श्दा^२र्त्ता
^२ यि । ^२ प^२क्ता^१यि^२धा^१र३ । ^२ मा^२का^१श्चि^२ञ्चा^१पू^२ना^१ ई^२धु^१ ई ॥ (१)
^२ उपो^२वा । ^२ म^२तिः^१पृ^२थ^१ते^२सा^१यि । ^२ अ^२ते^१मा^२धू^१र । ^२ म^२द्रा^१ज

* क० ना० ६ प्र० १ अ० २१ पा० ।

^{२ २ २} नीचोदतेत्रा । ^{२ २ १} तरामाना^२यि । ^{१ २} पवमानःसन्तनिःहृ ।
^{२ २ १} न्वतामायिवा^२३ । ^{१ २ ४ ५} माधू^३मान्द्रा । ^{२ १} सःपरायिवा २ ३ ।
^{२ २ ४} रामार्षा^४पुता^४ई^४पु^४ई^४यि ॥(२) ^{१ १} उक्षोवा । ^२ मिमेतिप्रतिया ।
^{२ २ १} तिधेनवा^२ः* । ^{१ २ २ २} देवस्यदेवीरूपया । ^{२ १} तिनिष्क्रार्त्ता^२म् ।
^{१ २} अत्यक्रभीद^२ज्जनम्वा । ^{२ १} रमव्याया^२३म् । ^{१ २ ४ ५} आत्का^४श्नानी ।
^{२ १} क्तम्परायिसो^२३ । ^{१ २ ४} मोआ^४श्व्यापुता^४ई^४पु^४ई^४(३) ॥२१*॥ [२] ९

अग्निन्नरइति तृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,†

तत्र प्रथमा ।

^{२ २ ४ ३ १ २} अग्निन्नरोदीधितिभिररण्यो ^{३ २ ३}

^{१ २} ईस्तच्यतञ्जनयतप्रशस्तम् । ^{३ २}

^{३ १ २ ३ १ २} दूरेदृशङ्गु^३हपतिमथव्युम् ॥ १३ ॥ ^{३ २}

* ऊ० गा० ९ प्र० २ ख० ११ सा० ।

† 'अग्निन्नः—एतदग्निष्टोमसाम । वामदेव्यम्'—इति वि० ।

‡ ह० षा० १, २, २, १० (१ भा० २१४ ङ०) = ऋ० वे० ५, १, ३३, १ ।

हे “नरः” नेतार ऋत्विजः ! यूयं “प्रशस्तं” प्रकर्षेण स्तुतं
 “दूरेदृशं” दूरे दृश्यमानं दूरे पश्यन्तं वा “गृहपतिम्” गृहाणां
 पालकम् “अथव्यम्” अगम्यम् अतनवन्तं वा “अग्निम्”
 “अरण्यीः” सकाशात् “हस्तच्युतं” हस्तगतं “दौधितिभिः”
 अङ्गुलिभिः “जनयन्त” उत्पादयन्त ॥

“हस्तच्युतञ्जनयन्त”—“हस्तच्युतौजनयन्त”—इति पाठौ,
 “अथव्यम्”—“अथर्युम्”—इति च ॥ १ ॥ •

अथ द्वितीया ।

२ ३ १७ ३ १ १ १७ २२

तमग्निमस्तेवसवोन्यृण्वन्त

३ २ ३ १ २ ३ १ १

सुप्रतिचक्षमवसेकुतश्चित् ।

३ २ ३ १७ ३ २ ३ १ १

दक्षाय्योयोदमआसनित्यः ॥ २* ॥

“यः” अग्निः “दमे” गृहे गृहे “दक्षाय्यः” पूजनीयो हविर्भिः
 समर्हनीयो वा “नित्यः” अजस्रः “आस” बभूव “तं” “सुप्रति-
 चक्षं” सुप्रतिदर्शनम् “अग्निं” “कुतश्चित्” सर्वस्मादपि भय-
 हेतीः “अवसे” रक्षणाय “वसवः” वासकाः वसिष्ठाः स्तोतारः
 “अस्ते” गृहे “न्यृण्वन्” न्यदधुः ॥ २ ॥

• ऋ० वे० ४, १, ११, २ ।

+ विवरण-नये आसनित्य इत्येकं पदम्, तथाहि—‘आसनित्यः—आसनासनं
 नित्यं यजमान-गृहे बस्य’—इति तद्गोष्ठानम् । विवरण-नये पदकारादीनाम्

१ १२ १ १२
 ‘आस । नित्यः’—इति दर्शनात् वज्रवीचि-स्वरात्प्रुतेति विचार्यम् ।

अथ तृतीया ।

१ २ १ १ २ ३ १ २
 प्रहो अग्ने दीदिहि पुरो नो जस्रया सूर्या यविष्ठ ।

१ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २
 त्वां शश्वन्त उपयन्ति वाजाः ॥ ३* ॥ १०

हे “यविष्ठ” युवतमाग्ने ! “प्रेहः” प्रकर्षेण समिद्धः त्वम्
 “जस्रया” अस्रणशीलया “सूर्या” ज्वालया “नः” अस्मदर्थं
 “पुरः” पुरस्तात् आहवनीयायने “दीदिहि” दीप्यस्व । “त्वां”
 “शश्वन्तः” बहवः “वाजाः” अन्नानि हवींषि “उपयन्ति” उप-
 गच्छन्ति ॥ ३ ॥ १०

* ख० वे० ४, १, २२, २ = य० वे० १७, ७६ ।

† अने ये महोत्तर-वाक्या—“हे ‘यविष्ठ !’ [अतिशयेन युवा यविष्ठः । अतिश-
 वने तमविष्ठनौ, स्फूर्जद्दूरयुषेत्यादिना व-लोपे पूर्वगुणः] हे युवतम् ! हे ‘अग्ने !’ तं
 ‘नोऽस्माकं ‘पुरो’ अग्ने ‘दीदिहि’ दीप्यस्व [दीप्यतेर्विकरण-व्यत्ययेन जुहोत्यादित्वात्
 ब्रह्मः सौ द्वित्वम्, तुजादीनामिति पूर्व-दीर्घः] । किम्भूतस्त्वम् ? ‘जस्रया’ अनुप-
 षीत्वा ‘सूर्या’ समिद्धाङ्गेन ‘प्रेहः’ प्रकर्षेण दीप्तः [सूमीं शब्दः काठ-वाचकः ; यद्वा,
 सोऽसवी जस्रानो स्फूर्जा सूमीं । जस्रया सूर्या सूमीं-समानया ज्वालया दीदिहि ।
 सूमीं-शब्दो ज्वालोपलक्षकः] । हे अग्ने ! यतः शश्वन्तो निरन्तर-भावितो वाजाः
 अन्नानि हवींषि त्वामुपयन्ति प्राप्नुवन्ति अतो दीप्यसेत्यर्थः”—इति ।

आयङ्गोरिति ह्यचात्मकं तृतीयं सूक्तम्,*

तत्र प्रथमा ।

१२ २२ ३ १ २ २ १ २ ३ २
आयङ्गौःपृश्निरक्रमीद्सदन्मातरम्पुरः ।

३ १ २ ३ १ २

पितरञ्चप्रयन्स्वः ॥ ११ ॥

“गौः” गमनशीलः “पृश्निः” प्राष्टवर्णः व्यासतेजाः “अयं” सूर्यः “आक्रमीत्” आक्रान्तवान् उदयाचलं प्राप्तवानित्यर्थः । आक्रम्य च “पुरः” पुरस्तात् पूर्वस्यां दिशि “मातरं” सर्वस्य भूतजातस्य निर्मात्रीं भूमिम् “असदन्” आसीदति प्राप्नोति [सदेच्छान्दसो लुङ्, लृदित्वात् च्चेरङ्गादेशः । ततः “पितरं” पालकं द्युलोकं “च”-शब्दादन्तरिक्षञ्च “प्रयन्” प्रकर्षेण शीघ्रं गच्छन् “स्वः” सु अरणः शोभन-गमनो भवति [यदा, पितरं स्वर्द्युलोकं प्रयन् वर्त्तते] ॥ १ ॥

* ‘उक्तमग्निष्टोमसाम । इदानीं मानसं स्तोत्रं भवति । * * * । मनसाहि-
ङ्करोति । मनसोद्गायति । मनसा प्रतिहरति । मनसा निधनमुपयन्ति । एतन्मानसं
येनात्यग्निष्टोमायङ्गौः पृश्निरक्रमीदिति’--इति वि० ।

† ङ० षा० प० ३, ५, ४ (१भा० ३४३ पृ०) = ङ० वे० ८, ८, ४०, १ = ष०

वे० ३, ६ ।

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ २३ ३ १ २ ३ २
अन्तश्चरतिरोचनास्यप्राणादपानती ।

१ २ २ २ ३ २ २ २ २
व्यस्यन्महिषोदिवम् ॥ २* ॥

“अस्य” सूर्यस्य “रोचना” रोचमाना दीप्तिः “अन्तः” शरीर-मध्ये मुख्य प्राणात्मना “चरति” वर्तते । किङ्कुर्वती ? “प्राणादपानती” मुख्य-प्राणस्य प्राणाद्या वृत्तयः, तत्र प्राणनं नाडीभिरुद्धं वायोर्निर्गमनम्, तथाविधात् प्राणात् प्राणनात् अनन्तरम् अपानती, अपानं तन्नाडीभिरवाप्तुखं वायोर्नमनं तत् कुर्वती, [अप-पूर्वादनितेः लटः शट्, अदादित्वाच्छपोलुक्, “उगितश्च (४, १, ६)”—इति ङीप्, ‘शतुरनुमः (६, १, १०३)’—इति नद्यनुदात्तत्वम् । यद्वा, ‘अन्तर्’ द्यावापृथिव्योर्मध्ये ‘अस्य’ सूर्यस्य ‘रोचना’ रोचमाना दीप्तिः ‘चरति’ गच्छति । रुच दीप्तौ (म्वा० आ०), ‘अनुदात्तेतश्च हलादेः (३, २, १४६)’—इति युच् । किङ्कुर्वती ? ‘प्राणात्’ प्राणनात् उदयादनन्तरम् ‘अपानती’ सायं समये अस्ति गच्छतीति । ईदृश्या दीप्त्या युक्तः] अतएव “महिषः” महान् सूर्यः “दिवम्” अन्तरिक्षम् उदयास्तमयोर्मध्ये “व्यस्यन्” विचष्टे प्रकाशयति ॥ महिषः—महेः “अविमह्योष्टिषज् (उ० १, ४५)”—इति

* ख० आ० प० १, १, ५ (२भा० ३, ४६) = ख० वे० ८, ८, ४७, २ = य० वे० ३, ७ ।

श्रीषादिकः षिषच् प्रत्ययः । व्यत्यन्—“चत्तित्तः ख्याञ् (२, ४, ५४)”, छान्दसे लुङि “अस्यतिवक्ति (३, १, ५२)”— इत्यादिना चै रङादेशः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २४ ३ १ २ ३ १ २ २ १ २
त्रिंशद्दामविराजतिवाक्पतङ्गायधीयते ।

२ ३ २ ३ २ ३ १ २
प्रतिवस्तोरह्युभिः ॥ ३* ॥ ११

“त्रिंशत्” “धाम” धामानि स्थानानि [वचन-त्यत्ययः (३, १, ८५)] “वस्तोः” वासरस्वाहोरात्रस्वावयवभूतानि “अह” [शब्दोऽवधारणे] “युभिः” सूर्यस्य दीप्तिभिरेव “विराजति” विशेषेण दीप्यन्ते [व्यक्तयेनैकवचनम् (३, १, ८५)] । मुहूर्त्तान्यत्र धामान्युच्यन्ते ; पञ्चदश रात्रेः, पञ्चदशाह्नः] । “पतङ्गाय” [पतन् गच्छतीति पतङ्गः सूर्यस्तस्मै] सूर्याय, स्तुतिरूपा “वाक्” “प्रति धीयते” पतिमुखं धीयते प्रतिमुखं स्तोत्रमि विधीयते क्रियते [यद्वा, ‘वस्तोः’ अहनि ‘त्रिंशद्दामानि’ घटिकाभिप्रायमेतत्, त्रिंशत् घटिकाः ; “अत्यन्त-संयोगे द्वितीया (२, ३, ५)”] । एतावन्तं कालं ‘युभिः’ दीप्तिभिः असौ सूर्यो ‘विराजति’ विशेषेण दीप्यते, तस्मिंश्च समये ‘वाक्’ अथौरूपा ‘पतङ्गाय’ ‘प्रतिधीयते’ प्रतिमुखं धीयते तं सूर्यं सेवत

* अ० आ० प० ३, ५, ६ (२मा० ३४८४०) = अ० वे० ८, ८, ४७, २ = प० वे० ३, ८ ।

इत्यर्थः । श्रूयते हि—“ऋग्भिः पूर्वाङ्गे दिवि देव ईयते यजुर्वेदे
तिष्ठति मध्ये अङ्गः”—इत्यादि ॥ ३ ॥ ११

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य एकादशस्याध्यायस्य

द्वितीयः खण्डः* ॥ ३ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।

पुमथाश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ ११ ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमोऽर्द्धप्रपाठकः ॥ ६ * ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-

श्रीवीर-बुद्ध-भूपाल-साम्बान्य-धुरन्धरेण सायणा-

चार्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

उत्तरायन्ये एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

—000—

* 'समाप्तवाचं ह्यदशाष्टः सनात्मकोऽपीनात्मकश्च'—इति वि०

† 'षष्ठस्य प्रपाठकस्य प्रथमोऽध्यायः समाप्तः'—इति वि० ।

यस्य निःश्वसितं वेदा यी वेदेभ्योऽखिलं जगत्
निर्भमे तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ १२ ॥

॥ अथ द्वादशोऽध्याय आरभ्यते* ॥

तत्र

प्रथमखण्डे उपप्रयन्तइति चतुर्द्वयं प्रथमं सूक्तम्—

तत्र प्रथमा ।

३ १२ ३१८ २८ ३ १२
उपप्रयन्तोऽध्वरमन्त्रवोचेमाग्रये ।

३२ ३१९ ३२
आरेभस्मिचपृष्टवते ॥ १३ ॥

० 'इदानीं' गवामयनं संवत्सरं सचमुच्यते । तत्रादौ अ्योतिष्ठोमेऽतिरावः पुनः प्रापणीयमहरं तदुक्तम् । पुनश्चत्वारोऽभिज्ञवाः । पृष्ठः षडहः समाप्तः । स द्वितीयः तृतीयः स चतुर्थः स पञ्चमः तयोऽभिज्ञवाः षडहाः पृष्ठः षडहस्यसिं शारश्चत्वारोऽभिज्ञवाः समाप्ताः । स द्वितीयः स तृतीयः स चतुर्थः तयोऽभिज्ञवाः षडहः आयुष मौष द्वे अहनी द्वादशाहानि महाव्रतश्चातिरावश्च संवत्सरस्यैतद् ब्राह्मणम् । अत्राहं परि-
णामं सषष्टानि यौषि भ्रतानि । एकादशाष्टषष्टाः पञ्चसत्वारिंशदभिज्ञवाः अभिजित् तवाहं आयुषौ आयुषौ द्वादशाहस्य दशाहानि अतिरावः । चतुर्विंशत्या सह षष्ठो-
मासः पूर्वस्मिन् पञ्चसि व्रतांतरावाभ्यां प्रथमं उत्तरास्मिन् गवामयने अतिरावसौरि-
तम् अध्याय-परिसमाप्तेः ब्राह्मणेभ्योऽहानि आर्षच्छन्दोदैवतानि । इदानीं तेषां सार्धं
स्तोदीयाः ते यज्ञव्या इत्येवमारभ्यते—इति वि० ।

† 'आग्नेयमाच्यम्'—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० १, ४, ९, १ = य० वे० ३, ११ ।

“अध्वरं” हिंसा-प्रत्यवाय-रहितम् अग्निष्टोमादि-यज्ञम् “उप प्रयन्तः” उपेत्य प्रकर्षेण यन्ती गच्छन्तः प्राख्यविच्छेदेन सम्यग-नुष्ठितवन्त इत्यर्थः । तादृशा वयम् “अग्नये” अङ्गनादि-गुण-युक्ताय देवाय “मन्त्रं” मनन-साधनमेतत् सूक्तरूपं स्तोत्रं “वोचेम” वक्तारो भूयाम इत्याशास्यते । कौटुशायाग्नये ? “अस्य अस्मै च ऋणुते” च-शब्दोऽप्यर्थे आरे-शब्दात् परो द्रष्टव्यः आरे च दूरेऽपि स्थित्वास्माकं स्तुतीः ऋणुते अस्मासु प्रीत्यतिशयेन सर्वत्र विद्यमानोऽग्निः अस्मदीयमेव स्तोत्रं ऋणोतीति भावः । [वोचेम—ब्रुवोवचिः (२, ४, ५३), लिङ्गाशिष्यङ्, “वचउम् (७, ४, २०)”—इत्युमागमः । ऋणुते—“शतुरनुमः (६, १, १७३)”—इति विभक्तेरुदात्तत्वम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ १२ ११ १ २१ ११ ११
यःस्त्रीद्वितीषुपूर्व्यःसञ्जग्मानासुक्लृष्टिषु ।

११ ११ ११ ११
अरक्षद्दाशुषेगयम् ॥ २* ॥

“पूर्व्यः” चिरन्तनः “यः” अग्निः “स्त्रीद्वितीषु” बधकारिणीषु “क्लृष्टिषु” शत्रुरूपासु प्रजासु “जग्मानासु” सुसङ्गतासु सतीषु “दाशुषे” हवींषि दत्तवते यजमानाय “गयं” धनम् “अरक्षत्” रक्षति । तस्मै मन्त्रं वोचेमेति पूर्वेण सम्बन्धः । [स्त्रीद्वितीषु—

* ऋ० वे० १, ५, २१, २ ।

† ‘यस्यं प्राणम् यद्यपि सर्वासु मनुष्यजातिषु अन्तर्हृदयान्तःस्थितं ज्योतिः तथापि य यजमानाः तेषां गयान् प्राणान् रक्षति’—इति वि० ।

ष्णिह छेहने चुरादिः ; “छेहयति”—इति वध-कर्मसु (निघ० २, १६, १३) पठितम् ; जिह्यन्ते हिंस्यन्ते प्रजा आभिरिति स्त्रीहितवः करणे “तितुनेष्वग्रहादीनाम् (७, २, ६ वा०)”— इति वचनात् निगृह्येतिर्निपतितिवदिङागमः व्यत्ययेनैकारस्व ईकारः, क्तिनीदीर्घश्च ; निष्वादाद्युदासत्वम् । सञ्चम्मानासु —“समोगमि (१, ३, २६)”—इत्यात्मनेपदम्, लिटः कानच्, गमहनेत्यादिनोपधालोपः । अरचत्—“हृन्सि लङ् सुङ् लिटः (३, ४ ६)”—वर्तमाने लङ् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२३ १२ ३ १ २३ १ २ ३ १ २
सनेवेदेाअमात्यमग्नीरक्षतुशन्तमः ।

२२७ ३ १ २
उतास्मान्पात्व्क्षसः ॥ ३* ॥

“सः” अग्निः “नः” अस्माकं “वेदः” धनम् “अमात्यम्”^१ अन्तिके भवं सहभूतं वा “रक्षतु” शत्रोः सकाशात् पालयतु । कीदृशः ? “शन्तमः” सुखतमः “उत” अपिच “अस्मान्” वसिष्ठान् “अहसः” पापात् “पातु” रक्षतु ॥

“शन्तमः”—“विश्वतः”—इति पाठो ॥ ३ ॥

* ऋ० वे० ५, २, १८, ३ ।

१ ‘अमत् माचः, प्राक्लं हृदयावस्थितं ज्योतिः’— इति पि० ।

अथ चतुर्थी ।

३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
उतम्रवन्तुजन्तवउदग्निर्वृत्रहाजनि ।

३ १२ १२
धनञ्जयोरणोरणे ॥ ४* ॥ १

“अग्निः” “उदजनि” अरण्योः सकाशात् उत्पन्नः “उत” अनन्तरं “जन्तवः” जाताः सर्वे ऋत्विजः भुवन्तु तमग्निं स्तुवन्तु । कौटुशोऽग्निः ? “वृत्रहा” वृत्राणामावरकाणां शत्रूणां हन्ता “रणे रणे” सर्वेषु सङ्ग्रामेषु “धनञ्जयः” शत्रु-धनानां जेता’ [“सञ्-ज्यायां (३, २, ४६)”—इति खच्, “अरुर्हिषदजन्तस्य (६, ३, ६७)”—इति मुम्, चित्स्वरेशान्तोदात्तः । रणेरणे—रणणि दुन्दुभयोऽस्मिन्निति रणः सङ्ग्रामः [“वशिरण्योरुपसङ्ग्रामम् (३, ३, ५८ वा०)”—इत्यप्, “नित्यवीषयोः (८, १, ४)”—इति द्विवचनम्, आम्नेडितानुदात्तत्वम् ॥ ४ ॥ १

अथान्येयुङ्क्षाहीति ढचाम्बकं द्वितीयं सुक्तम्‌‡,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २
अग्नेयुङ्क्षाद्वियेतवाश्वासोदेवसाधवः ।

२ ३ १ २ ३ १ २
अरंवहन्त्याशवः ॥ ११ ॥

* ऋ० वे० १, ४, २१, २ ।

† ‘धनञ्जयः—अग्निधनानां जेता’—इति वि० ।

‡ ‘वशिरण्योस साम’—इति वि० ।

॥ ऋ० आ० १, १, ३, ४. (१ भा० १३३३०) = ऋ० वे० ४, ५, २८, २ ।

हे “देव” द्योतमानाग्ने ! तान् अश्वान् “युङ्क्ष्व” आत्मीये
 रथे योजय । “ये” “तव” त्वदीयाः “साधवः” साधकाः
 सुशीला वा “अश्वानः” अश्वानः “आशवः” शीघ्रगामिनः सन्तः
 “अरम्” अलम् पर्याप्तं त्वदीयं रथं वहन्ति “हि” खलु । तान-
 श्वान् रथे युङ्क्ष्वे त्वर्थः ॥

“युङ्क्ष्व”-“युङ्क्ष्वा”—इति पाठौ, “आशवः”-“मन्ववः”
 —इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
 अश्वानायाश्चावहाभिप्रयासिवीतये ।

२ १ १ २ २ २
 आदेवात्सोमपीतये ॥ २* ॥

हे अग्ने ! “नः” अश्वान् “अच्छ” आभिमुख्येन “याहि”
 आगच्छ, तथा “प्रयांसि” हविर्लक्षणान्यन्नानि “अभि” लक्ष्य
 “देवान्” “आवह” । किमर्थम् ? “वीतये” तेषां हविर्भक्ष-
 णार्थं, तथा “सोमपीतये” सोमपानार्थञ्च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ १ १ २ २ २ १ १ २
 उदग्नेभारतद्युमदज्ञेणदविद्युतत् ।

१ २ १ २
 शोचाविभाञ्जजर ॥ ३† ॥ २

* अ० वे० ४, ५, २९, ४ ।

† अ० वे० ४, ५, २९, ५ ।

हे “भारत” हविषां भर्त्तरग्ने ! * “उत् शीच” उद्धततरं दीप्यस्व । तदेव विवृणोति— हे “अजर” जरा-रहिताग्ने ! “द्विद्युतत्” भृशं द्योतमानस्व “द्युमत्” द्युमता दीप्तिमता सुपांसुलुगिति (७, १, ३८) तृतीया-लुक् “अजस्त्रेण” अविच्छेदेन “तेजसा” “वि भाहि” विशेषेण प्रकाशयस्व [यद्वा, भाति रन्तर्णीत-स्यर्थः । त्वं प्रथममुद्दीप्यस्व पश्चादात्मीयेन तेजसा सर्वं जगत् प्रकाशयेति योजनीयम्] ॥ ३ ॥ २

अथ प्रसुन्वानायेति तृचात्मकं तृतीयं सूक्तम् ।†

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १८ २२ ३ २३ १ २ ३ १८ २२
प्रसुन्वानायान्धसोमर्त्तानवष्टतद्वचः ।

२ ३ १ २ ३ १ ९ ३ २ ३ १८ २२
अपश्चानमराधसत्त्वं तामखन्नभृगवः ॥ १३ ॥

“सुन्वानाय” सुन्वानस्याभिषूयमाणस्य “अन्धसः” अदनीयस्य सोमस्य “तत्” प्रसिद्धं “वचः” वचनं घोषं “मर्त्तः” मारकः कर्म-विघ्नकारी ख्वा “न वष्ट” [वश कान्तौ (अदा० प०) —इति धातुः] न कामयतां न शृणोत्विति यावत् । तथा, हे स्तोतारः ! “राधस” साधक-धर्म-रहितं “श्चानम्” “अपहत” ।

* ‘भारत — भरतामहुषाहै निर्मथिताग्ने’—इति वि० ।

† इतानीमाभिष्टुविद्युतस्यते’—इति वि० ।

‡ अ० आ० ६, २, १, ८ (२ भा० १६८ ङ०) = पुनरप्येव पुरस्तात् १, २, १९, ३ (३ भा० २८० ङ०) = अ० वे० ७, ५, १, २ ।

तत्र दृष्टान्तः—“मखं न” यथा पुरा अपराद्धं मखं एतन्नामानं
“भृगवः” अपहृतवन्तः तथा अपहृतेत्यर्थः ॥

“सुन्वानाय”-“सुन्वानस्य”—इति पाठौ, “वष्ट”-“वृत्”—
इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ ३ १८ २८ ३२७ ३२ ३ २८
आजामिरत्केअव्यतभुजेनपुत्रओष्योः ।

१२३ १८ २८ ३१८ २८३१२
सरज्जारोनयोषणांवरोनयोनिमासदम् ॥ २* ॥

“जामिः” बन्धुभूतो देवानां † सोमः “अत्के” आच्छादके
पवित्रे “आ अव्यत” आहृषोति मग्बन्धो भवति । तत्र दृष्टान्तः—
“भुजे न” यथा “ओष्योः” रक्षकयोः मातापित्रोः भुजे “पुत्रः”
आहृषोति, तद्वत् । ततः सोऽयं सोमो “योनिं” स्व-स्थानभूतं
कलयन् “आसद्” आसत्तुं “सरत्” सरति । तत दृष्टान्तद्वयम्
—“जारो न” यथा जारो “योषणा” असतीं स्त्रियं प्राप्तुं सरति,
यथा वा “वरः” कन्यां प्राप्तुं गच्छति, तद्वत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ ३ १ २ ३ १ २ ३ २७ ३ १ ३ १ २
सवीरोदक्षसाधनोवियन्तस्तभरोदसी ।

१ ३ ३ १ २ ३ १ ८ २ ८ ३ १ २
हरिःपवित्रेअव्यतवेधानयोनिमासदम् ॥ ३‡ ॥ ३

* ऋ० वे० ७, ५, ३, ४ ।

† जामिः—सोमस्य भगिनौ—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, ५, ३, ५ ।

“दक्षसाधनः” बल-साधनः “सः” सोमः* “वीरः” समर्षो भवति, “यः” सोमः “रोदसी” व्यावापृथिव्यौ “वि तस्तन्म” स्व-तेजसा व्यस्तत्वात् आच्छादयदित्यर्थः । किञ्च “हरिः” हरित-वर्णः सोमः “विधा न” यथा विधाता यजमानः स्व-गृहमासी-दति, तद्वत् “योनिं” स्व-स्थानं कलगम् “आसदम्” आसत्तुं पवित्रे “अव्यत” आहृणोत् सम्बद्धो भवति ॥ ३ ॥ ३

५ ३२ १ ४ ५
॥ मद्वागौरीवितम् ॥ प्रसु । न्वाना३ । यञ्चन्धसाः ।

१२ १ २ २ ४
मर्त्तानवष्टतद्वचा२३ः । आपश्चाना३१२३म् । अरा५ध

१ २ २ ४ ५ ४
साम् । दातामखा३ १२ ३म । नभोवा । गा ५ वो ई

५
दाइ(१) ॥ १०† ॥ [१]

५ ३२ २२ २ ४ ५ १ १ ३
॥ गौतमम् ॥ प्रसुन्वानायञ्चन्धसाः । मर्त्तिनिवो ।

२ १ १ ३ ३२ ४ १२ २ १ ३
ष्टतद्वचा२ः । अपा । औहो२३४वा । श्वानमराधसा

* 'सः—सोमः प्रजापतिः नृपो वा'—इति वि० ।

† ऊ० गा० १प्र० २अ० १०वा० ।

१ १ १ १ ३ २ १ २ ५ ४ २ ३ ३
 २३४५म् । हता । औहो२३४वा । मखा । औहो२३
 ४वा । नभृपृगवाः । होइ । डा(१) ॥ १८* ॥ [२]

५ ३ २ २ ४ ५
 ॥ महागौरीवितम् ॥ प्रसु । नाना३ । यञ्चन्धसाः ।

१ २ १ २ २ ४
 मत्तीनिवष्टतद्वचा२३ः । आपश्चाना३१२३म् । अरापृध

१ २ २ ४ ५ ४ ५
 साम् । हातामखा३१२३म् । नभोवा । गापुवोद्दहा

५ २ २ ३ २ ४ २ ५ १ २
 यि ॥ (१) आजा । मिरा३ । त्कीष्व्यता । भुजेनपुत्र

२ १ २ २ ४ १ २
 औणियो२३ः । सारञ्जारा३१२३ः । नयोपृषणाम् । वारो

१ ४ ५ ४ ५ २
 नयो३१२३ । निमोवा । सापुदोद्दहायि ॥ (२) सबी ।

३ २ ४ २ ५ १ २
 रादा३ । क्षसाधनाः । वियस्तस्तम्भरोदसा २ ३ यि ।

१ २ ४ २ १ २ २
 हारिःपवा३१२३यि । चोआपृव्यता । वायिधानयो३१२३ ।

४ ५ ४ ५
 निमोवा । सापुदोद्दहायि(३) ॥ १७† ॥ [३]

* क० गा० १प्र० २अ० १८सा० ।

† क० गा० ६प्र० २अ० १७सा० ।

॥ ओकोनिधनम् ॥ ^{५२ ४} ^{१ १ ४ २} ^५ ^{१ १}
 षाजाश्मिरत्केभव्यता । भुजा

यि । नपुत्रओरणायो ३ः । ^१ ^१ ^१ ^१
 सरञ्जारोनयो र्षाणा २

म् । ^{१२} ^५ ^{१ १ २} ^१ ^{५ २ २}
 षरोनार३४यो । निमा । सारदार३४षीशेवा ।

^१ ^५
 ओर३४काः(२) ॥ १८० ॥ [४]

॥ औदलम् ॥ ^{१ २ २ २ १} ^१ ^{१ १}
 सवीरोदा । चासारधनाः । वियस्त

स्ता ३ । ^१ ^१ ^{२, ३} ^५ ^{१ २}
 भारोदार३४मायि । हरिःपवायि । चेआर

व्यता । ^१ ^{२ २ २} ^१ ^१ ^५ ^१
 बेधानार३यो ३ । नार३यिमा ३ । सा३४पुदो

^५
 द्वायि(३) ॥ १८१ ॥ [५]

॥ साध्रम् ॥ ^५ ^१ ^{४ २ ५ ४} ^५ ^{१ १ २ १ १}
 प्रसुग्वाइनायअन्धसाः । मर्त्तिनिवार ।

^{१ २} ^१ ^५ ^{१ १ १ २} ^{२ २} ^{१ ३} ^{१ १ १ १}
 दृता३४पुत् । वार३४चाः । अपश्चानमराधसार३४पुम् ।

^{१ २ ३} ^१ ^{१ २, ३} ^५ ^५
 द्वाताओर३४वा । माखाओर३४वा । नभूपुगवाः ॥(१)

^{५ २ २ १} ^{४ ५ २ ४} ^५ ^{१ १} ^{१ १} ^{१ २}
 षाजामाश्यिरत्के अव्यता । मुजायिनपूरत् । चओर

• अ० मा० ६३० १ ख० १८५० ।

† अ० मा० ६३० २ ख० १८५० ।

४५ । णी२३४योः । सरज्जारोनयोषणा२३४पुम् । वा
 १ ३ ५ १ २ ३ ५ ४
 राओ२३४वा । नायाओ२३४वा । निमाप्रसदाम् ॥२)
 ५ २ २ ४ ५ ४ ५ २ १ २ १ २ २ ३ ३
 सुवीरोद्दक्षसाधनाः । वियास्तस्तार । भरो३४पु । दा
 ५ १ १ १ २ २ ३ १ १ १ १ १ १ २ ३ ३
 २३४सी । हरिःपवित्रेअव्यता२३४पु । वायिधाओ२३४
 ५ १ २ ३ ५ ४ ४
 वा । नायाओ २ ३ ४ वा । निमाप्रसदाम् । होपुई ।
 डा(३) ॥ २०* ॥ [६]

५ २ २ ३ २ ३ ४ ५ २ १ २ १
 ॥ गौतमम् ॥ आजामिरत्केअव्यता । भजायिनपूत् ।
 २ २ १ ३ ३ ३ ३ ५ २ २ १ २ २
 चओणियोः । सरा । औहो२३४वा । जारोनयोष
 ३ १ १ १ १ १ ३ २ ३ ३ ५ ३ १ ३ ३
 णा२३४पुम् । वरा । औहो२३४वा । नाया । औहो
 ५ ४ ४
 २३४वा । निमाप्रसदाम् । होपुई । डा(२) ॥ ११ ॥ [७]

३ २ २ ४ ५ २ ४
 ॥ श्यावाश्वम् ॥ प्रसू३१ । न्वा३ना । यअ । धा३सः ।
 ५ १ २ २ १ १ २
 एदिया । मा । तोनवष्टा । तत् । वचारः । एदिया२ ।

* क० गा० ६प्र० २अ० २०सा० ।
 † क० गा० ६प्र० १अ० १सा०

^{१२} अपश्चानामाश्चाश् । ^२ धारश्चसाम् । ^४ ऐच्चारयि । ^{२२} एच्चि

^{२१} याश् । ^१ हतामखान्नाश्भृश् । ^{२४} गाश्पुवोद्दहायि ॥ २* ॥ [८]

॥ ^{१२} औदलम् ॥ ^२ प्रसुन्वाना । ^१ याच्चारन्वसाः । ^{२१२} मर्त्तो

^१ नवाश् । ^{१२३} ह्यतद्दारश्चः । ^४ अपश्चानाम् । ^{१२२१} आरार्श्ध

^१ साम् । ^{२१२} हतामार्श्खाश्म् । ^२ नार्श्भृश् । ^१ गाश्पुवोद्

^४ ह्ययि ॥ १) ^{१२२२} आजामिरा । ^१ त्क्वैच्चारव्यता । ^{२१२} भुजेनपूश्

^१ त् । ^२ चाच्चारणार्श्चयोः । ^४ सरज्जाराः । ^१ नायोश्षणाम् ।

^{२१२} वरोनार्श्चयोश् । ^२ नार्श्चयिमाश् । ^४ साश्पुवोद्दहायि ॥ (२)

^{१२२२} सवीरोदा । ^१ चासाश्धनाः । ^{२१} विश्लस्ताश् । ^२ भारोदा

^४ श्चसामयि । ^{१२} हरिःपवायि । ^१ त्क्वैच्चारव्यता । ^{२२१२} वेधानार्श्च

^१ योश् । ^१ नार्श्चयिमाश् । ^४ साश्पुवोद्दहायि (३) ॥ ३† ॥ [९]

* क्र० मा० ११प्र० २अ० २मा० ।
† क्र० मा० १२प्र० २अ० ३मा० ।

॥ गौतमम् ॥ प्रसुन्वानायअन्धसाः । मर्त्तिनिवा ।

२ १ १ २ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

४वा । नभृपुगवाः ॥(१) आजामिरत्केअव्यता । भजा

यिनपूत् । त्रओणियो२ः । सरा । औहो २ ३ ४ वा ।

जारोनयोषणार२३४पुम् । वरा । औहो२३४वा । नया ।

औहो२३४वा । निमापुसदाम् ॥(२) सवीरोदक्षसाध

नाः । वियास्तस्ता । भरोदसारंय । हरा । औहो

२३४वा । पवित्रेअव्यतार२३४पु । वधा । औहो२३४वा ।

नया । औहो २ ३ ४ वा । निमापुसदाम् । होपुई ।

डा(३) ॥ १३* ॥ [१०]

॥ आकूपारम् ॥ प्रसुन्वार३नाय । अन्वार३४साः ।

मर्त्ती^१र^१नवा । छुतद्व^२चाः । अपश्चाना^२र^१म् । अराध-

साम् । हतामाखा^२र^१म् । नार^१भृ^४म् । गा^१र^४पु^४वो^४द्व^४हा

यि ॥ (१) आजामार^२शिर^४त्को । अव्या^२र^४र^४ता । भुजा

रयिन^१पू^२त् । अओ^२षि^१योः । सर^२ज्जारो^१र । नयो^२षण^१ाम् ।

धरोनायो^२र^३ । नार^२श^४यिमा^३ । सा^२र^४पु^४दो^४द्व^४हायि ॥ (२)

सवीरो^२र^३द्व^४ । साधा^२र^४र^४नाः । विया^२र^४स्त^४स्ता । भरो

दसायि । हरिः^२पावा^१र^२यि । अ^२व्य^१ता । वेधानायो

र^३ । नार^२श^४यिमा^३ । सा^२र^४पु^४दो^४द्व^४हायि (३) ॥ १६॥ [११]

॥ दैवोदासोत्तरम् ॥ प्रा^१र^४चु^४न्वा^४ना । द्यौ^२ । य^२अ^४न्ध

सा^४द्व^४ । मर्त्तान^२व^४छु^४त^४द्व^४चो^४अ^४प^४श्चान^४म^४रा^४धा^४र^४साम् । हता

मखा^२र^४ । औ^४द्वो^४वा । नार^२र^४भृ^४म् । गवो^२र^४र^४पु^४द्व^४ ।

डा(३) ॥ १४० ॥ [१२]

* क० मा० १५ प्र० १५० १६ सा० ।

† क० मा० १६ प्र० १५० १४ सा० ।

१ २२ २ १ २ १ २
 ॥ शुद्धाशुद्धीयम् ॥ प्रसुन्वानायअन्धसाः । मर्त्ताना
 २ १ १ २ २ २ १ २ २
 नवष्टतद्वाश्चाः । अपश्चानमराधारश्साम् । हतामा
 २ १ २ २ ५ २ २ १ १ १ १ १
 २३स्वाश्म् । नार । भृगाश्शौहोवा । वाश्शुष्पुः ॥(१)
 १ २ २ १ २ २ २ १ २ १ २ १ २ १
 आजामिरत्केअव्यता । भुजेनपुत्रओणाश्शयोः । सर
 २ २ १ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 आरोनयोषाश्शणाम् । वरीनाश्शयोश् । नारश्शयो
 १ २ २ १ ५ २ २ १ १ १ १ १ १
 ३ । नार्यिम् । आसाश्शौहोवा । दारश्शुष्पुम् ॥(२)
 १ २ २ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 सवीरोदक्षसाधनाः । वियस्तम्भरोदाश्शसायि । हरिः
 २ २ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 पवित्रेअव्याश्शता । वेधानाश्शयोश् । नार्यिम् । आ
 २ ५ २ २ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 साश्शौहोवा । दारश्शुष्पुम् ३) ॥ १७* ॥ [१३]

३ ४ २ २ २ १ ५ २ २ ३
 ॥ वैश्वामित्रम् ॥ प्रसुन्वानायअन्धसः । मर्त्तानाश्श
 ५ २ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 वा । ह्यश्शताद्वाश्चाः । आपश्चानाश्शौहोवायि । अरा
 २ ५ १ २ २ १ २ ५ २ ३
 श्धार ३ ४साम् । हतामाखौवाओश्श ३ ४वा । नभृपुग-

* ऊ० गा० १८प्र० १अ० १७सा० ।

वाः ॥(१) ^{३२ ४२} ^{३२ ४५} ^{२ १} ^३ ^५ ^५
 षाजामिरत्केअव्यत । भुजायिनार ३ ४ पू ।

^{२ १} ^१ ^१ ^१ ^{१ २ २ १} ^१ ^१ ^{१ २ १}
 चाश्चोणाशयोः । सारज्जाराश्च ३ ४ ३ । नयोर्षार ३ ४

^५ ^१ ^{१ २ ३} ^५ ^४
 णाम् । वरो । नायोवाओश्च ३ ४ वा । निमापुसदाम् ॥(२)

^{३ ४ २} ^{१ २ ४ ५} ^{२ १} ^५ ^{१ १ २ १}
 सवीरोदक्षसाधनः । वियास्ताश्च ३ ४ स्ता । भाश्चोदाश्चा

^{१ २} ^१ ^२ ^१ ^{१ २ ३} ^५
 यि । चारिःपवा २ ३ यिच्चा ३ यि । त्रे चारव्यार ३ ४ ता ।

^१ ^{१ २} ^१ ^५ ^४ ^४
 वेधाः । नायोवाओश्च ३ ४ वा । निमापुसदाम् । चोपु

ई । डा(३) ॥ १८० ॥ १४

^२ ^{२ २} ^२ ^{१ २}
 ॥ स्वारकौत्सम् ॥ प्रसुन्वानायाश्चअन्धसाः । मर्त्तान

^{१ २ २} ^२ ^{१ १ २ २}
 वष्टताश्च ३ ४ ३ चाः । अपश्चानाश्चम् । चाश्चराधाश्चसाम् ।

^१ ^{२ ३} ^५ ^{३ १ ४}
 चाश्चयि । चतामखोरश्च ३ ४ चायि । नभूश्चगापुवाद् ५ ६ ॥(१)

^{१ २ २} ^१ ^{१ २} ^{२ १ १}
 षाजामिरत्केअव्यता । भुजेनपुत्रओश्णाशयोः । सर

^२ ^{१ १ २ २} ^१ ^१ ^{२ ३}
 ज्जारोश्च । नाशयोषाश्चणाम् । आश्चयि । वरोनयोश्च

^५ ४^३ २^४ ४^५ १ २ २ १ २
 ४^३दायि । निमा^३सा^५दा^६पू^६ ॥(२) स^१वी^२रो^३द^४क्ष^५सा^६ध
^१नाः । वि^२य^३स्त^४स्त^५म्भ^६रो^७दा^८सा^९यि । ह^१रिः । प^२वा^३श^४यि ।
^१चे^२श^३आ^४व्या^५श^६ता । आ^१ऽर^२यि । वे^३धा^४न^५यो^६र^७श^८श^९दा^{१०}यि । नि
^१मा^२सा^३पू^४दा^५पू^६ई^७म्(३) ॥ २०* ॥ १५

^१ २ २ २ १ १ १ २ १
 ॥ उ^१रु^२क्ष^३य^४म् ॥ प्र^५सु^६व्वा^७ना^८य^९अ^{१०}न्ध^{११}साः । म^{१२}र्त्ती^{१३}न^{१४}व^{१५}ष्ट
^१ त^२द्वा^३र^४श^५चाः । अ^६प^७श्र्वा^८न^९म^{१०}रा^{११}धा^{१२}र^{१३}श^{१४}साम् । ह^{१५}ता^{१६}म^{१७}खा^{१८}र
^१म् । ना^२ऽर^३भृ । गा^४र । या^५र^६श^७श्रौ^८हो^९वा । वा^{१०}र^{११}श^{१२}श्रौ
^१हो^२वा । वा^३र^४श^५पुः ॥(१) आ^६जा^७मि^८र^९न्के^{१०}अ^{११}व्य^{१२}ता । भु^{१३}जे
^१ न^२पु^३त्र^४शो^५णा^६र^७श^८योः । स^९र^{१०}ज्ज्वा^{११}रो^{१२}न^{१३}यो^{१४}षा^{१५}र^{१६}णाम् । व^{१७}रो^{१८}न
^१यो^२र । ना^३ऽर^४यि^५मा । सा^६र । या^७र^८श^९श्रौ^{१०}हो^{११}वा । दा
^१२३४५म् ॥(२) स^१वी^२रो^३द^४क्ष^५सा^६ध^७नाः । वि^८य^९स्त^{१०}स्त^{११}म्भ^{१२}रो
^१दा^२र^३श^४सा^५यि । ह^६रिः^७प^८वि^९त्रे^{१०}अ^{११}व्या^{१२}श^{१३}ता । वे^{१४}धा^{१५}न^{१६}यो^{१७}र ।

* ऊ० मा० १८प्र० १ अ० १० वा० ।

नाऽ २ यिमा । साराया २ ३ ४ औहोवा । दा २ ३

४ ५ म्(३) ॥ २१* ॥ [१६]

॥ कण्वरथन्तरम् ॥ प्रासुन्वानायमन्धसाः । मर्त्तानवा ।

ष्टाऽतादाऽचाः । अपश्चानमराधसार३४मैही । हता

मार३४खाम् । नभू३आउवार३ । ए३ । गवआ ॥(१)

आजामिरत्केषव्यता । भुजेनपूत् । चा३ओणा३योः ।

सरस्वारोनयोषणा२३३मैही । वरोना२३४यो । निमा३

१उवार३ । ए३ । सदमा ॥(२) सावीरोदक्षसाधनाः ।

वियस्तस्ता । भा३रोदा३सायि । हरिःपवित्रे चव्यता

२३४ऐही । वेधाना२३४यो । निमा३१उवार३ । ए३ ।

सदमा(३) ॥ ०† ॥ [१७] ३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्वस्य द्वादशस्थाध्यायस्य

प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

० क० मा० १८प्र० २ख० २१सा० ।

† क० मा० १९प्र० २ख० ०वा० ।

अथ द्वितीय-खण्डे —

अभ्राह्मव्यद्विति प्रगाथात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ ३ ३ १ २२ ३ २ २ २ ३ १ २
अभ्रातृव्योअनात्वमनापिरिन्द्रजनुषासनादसि ।

३ १ २ ३ १ २
युधेदापित्वमिच्छसे ॥ १* ॥

हे “इन्द्र !” त्वं “जनुषा” जन्मनैव “अभ्राह्मव्यः” [“व्यन् सपत्ने (४, १, १४५)”—इति व्यन् प्रत्ययः] सपत्न-रहित इत्यर्थः, “अना” अनेहकः [“ऋतश्चन्दसि (५, ४, १५८)”—इति कपः प्रतिषेधः] अनियन्तृके इत्यर्थः, “अनापिः” बन्धु-वर्जितश्च, “सनादसि” चिरादेव भ्राह्मव्यादि-वर्जितोऽसि, यत्र त्वया “आपित्व” बान्धवम् “इच्छसे” इच्छसि, तत्र “युधेत्” युद्धेनैव युद्धं कुर्वन्नेव स्तोतृणां सखा भवसि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ २
नकीरवतस्रस्र्यायविन्दसेपीयन्तितेसुराश्वः ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ २ ३ १ २
यदाकृणोषिनदनुस्रस्रस्र्यादीत्यितेवश्यसे ॥ २† ॥ ४

* ऋ० आ० ५, १, २, १ (१भा० ८१६७०) = ऋ० वे० ६, २, १, ४ ।

† ऋ० वे० ६, २, २, ५ ।

हे इन्द्र ! “रेवतं” केवल-भनवन्तं यागादि-रहित मय-
 छार माठय मन्थं मानवं “सख्याय” सखिभावाय “न किः
 विन्दसे” न लभसे नाश्रयसीत्यर्थः । अथष्टारो जनाः किं सन्ती
 त्वतप्राह—“सुराश्वः” [टु ओ श्वि गति-वृद्धोः ; सुरया वृद्धाः
 तद्वत्] प्रमत्त-नास्तिज्ञाः । “ते” त्वां “पीयन्ति” [पीयति
 हिंसा-कर्मा] हिंसन्ति तन्नाश्रयतीत्यर्थः । “यद्वा” त्वं
 “नदनु” [नद अव्यक्ते शब्दे (म्वा० प०)] यं स्तोतारं
 “हृषीषि” मदीयोऽयमिति यदा भावयसि, तदानीं संवहसि
 धनादिकं तस्मै वहसि । “आदित्” अनन्तरमेव तेन लब्ध-
 धनेन स्तोत्रा “पिता इव” पालयिता जनक इव “हृषसे”
 स्तुतिभिराहृषसे स्तूयस इत्यर्थः ॥ २ ॥ ४

॥ उक्थामहीयवम् ॥ ^{५२ २ ४२} अभातृश्वोचनातुवाम् । ^२ अ
^{१ २} नापाश्विराश्वि । ^{१ २} द्रजनुषासनाश्वदसायि । ^{१ २ २ २ १} यूधेदाषा
^१ यि । ^{५२ १ ४ ५} त्वमाश्विक्साउ । वा ३ ॥ (१) ^{५२ १ ४ ५} युधेदाश्वित्वमि
^{१ १} क्सायि । ^१ नकायिराश्विवा २ । ^{१ २} तश्विषयायवाश्वि
^१ न्दसायि । ^{१ २ १} षायिन्तितायि । ^१ सुरा २ ३ श्रुवाउ । वा
^{५२ २ ४२ ५२} ३ ॥ (२) ^{२ १ १} पीयन्ताश्वितेसुराश्रुवाः । ^१ यदाकाश्वि २ । ^१ षि

तदमु^१त्समू^१श्चसायि । आदित्यितायि । व^१ह्नश्चयसा^१

उ । वा३ । स्तौषे^{१२}श्च^{१११}४५(३) ॥ १०* ॥ ४

आत्वासहस्रमिति ऋचात्मकां द्वितीयं सूक्तम्,†

तत्र प्रथमा ।

१ १ २ २ १ १ १ १ २ १ १ २ १ १
आत्वासहस्रमाशतंयुक्तारथे^१हिरण्यये ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
ब्रह्मयुजो^१हरयइन्द्रकोशिनोवहन्तु^१सोमपीतये ॥ १३ ॥

हे “इन्द्र !” “त्वा” त्वां “सहस्र” सहस्र-सहस्राका
“हरयः” त्वदीया अग्नाः “आ वहन्तु” आनयन्त्वस्मद्यज्ञं, तथा
“शतं” शत-सहस्राकाश्च भवदीयाग्नाः त्वाभावहन्तु [यद्यपि
द्वावेवास्य हरौ तथापि तद्विभूतयोऽन्येऽपि बहवोऽग्नाः सन्ति ।
ननु युगपदेनेकैरग्नेः कथं वाहयितुं शक्यत इत्यत आह—
युक्ता इति] “हिरण्यये” स्वर्ण-विकारे [हिरण्य-शब्दाद्
विकारार्थे विहितस्य मयटः “ऋतव्यवास्त्वा (६, ४, १७५)”—
इत्यादौ म-स्तोपो निपात्यते] तादृशे “रथे” “युक्ताः” सम्बन्धाः
[बहूना मग्नाना शीघ्र-गमनाय रथे नियुक्तत्वाद् युगपदेव
सर्वैरग्नेर्गन्तुं शक्यत इति भावः] । कीदृशा हरयः ? “ब्रह्म-

* अ० मा० ७ प्र० १ अ० १० सू०

† ‘समीपतं’ ‘सोमीयम्’—इति वि० ।

‡ अ० आ० १, १, १, १ (१ मा० ५०५४०) = अ० वे० ५, ७, १४, ४ ।

युजः” ब्रह्मणा परिवृढे चोन्नेन युक्ताः [यद्वा, ब्रह्मणाऽऽदीयेन स्तोत्रेण अस्माभिर्हृत्तेन हविषा वा युक्ताः] “केशिनः” केशाः सटाः तैर्युक्ताः । किमर्थम् इन्द्रस्य वह्नम् ? तत्राह—“सोमपीतये” सोमस्य पानाय यथाऽऽदीयं सोमं पिबेत्, तथा वहन्त्वित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
आत्वारथे हिरण्यये हरीमयूरशेष्या ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
श्रितिपृष्ठावहतामध्वोऽभन्धसोविवक्षणस्यपीतये ॥ २* ॥

[पूर्व हरीं विभूतिरूपा अश्वः इन्द्र मावहन्त्विति प्रार्थितम्, अधुना तावैवेन्द्र मावहतामिति प्रार्थ्यते—] “हिरण्यये” हिरण्यये “रथे” युक्तो “मयूरशेष्या” मयूरवर्णः शेषी ययोस्तौ [सुपां सुलुगिति (७, ३, ३८) विभक्तेर्डादेशः] “श्रितिपृष्ठा” श्वेतपृष्ठो† एवम्भूतो “हरी” आश्वो हे इन्द्र ! “त्वा” त्वाम् “आ वहताम्” । किमर्थम् ? “मध्वः” मधुर-रसस्य “विवक्षणस्य” वक्तुमिच्छस्य स्तुत्यस्य‡ यद्वा वीढव्यस्य प्राप्तव्यस्य “अभन्धसः” अन्नस्य सोमरूपस्य “पीतये” पानार्थम् ॥ २ ॥

* अ० वे० ५, ७, १४, ५ ।

† ‘श्रितिपृष्ठा—श्वेतपृष्ठा’—इति वि० ।

‡ ‘विवक्षणेन विवक्षितभूतस्य’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

२३ १ १ १ २१२ २१२
पिवात्वाऽऽस्यर्गिर्वणःसुतस्यपूर्वपाइव ।

११ ३ १२ १२ २ २ २१२
परिष्कृतस्यरसिनइयमासुतिश्चारुर्मदायपत्यते ॥ ३* ॥ ५

हे “गिर्वणः” गौर्भिवेननीयः स्तुतिभिः सम्भजननीयेन्द्र !
“सुतस्य” अभिषुतस्यास्य सोमस्य [क्रियाग्रहणं कर्त्तव्य मिति
कर्मणः सम्प्रदानत्वाच्चतुर्थ्यं षष्ठी (२, ३, ६२)] इम मभिषुतं
सोमं “नु” चिप्रं “पिब” । तत्र दृष्टान्तः—“पूर्वपाइव”† [पूर्वः
पूर्वेभ्यो देवेभ्यः प्रथमभावी सन् पिबतीति पूर्वपा वायुः, सञ्चै-
न्द्रवायवे मुख्ये षष्ठे सर्वेभ्यो देवेभ्यः पूर्वं प्रियति “वस्य देव
दधिषे पूर्वपेयम्”—इति निगमान्तरम् ; तादृशः] वायुरिव
त्वमपि सर्वेभ्यो देवेभ्यः पूर्वं पिबेत्त्वर्थः । कीदृशस्य सोमस्य ?
“परिष्कृतस्य” अभिषवादिभिः संस्कृतस्य [“सम्पर्युषेभ्यः (६, १,
१३८)”—इति करोतेर्भूषणे सुट्, “परिनिविभ्यः (८, १, ७०)”
—इति सुटः षत्वम्], “रसिनः” रसवतः । अपिच “इयमा-
सुतिः”‡ अयमासुतो महत्कारः “वारः” शोभनः सोमरसः “मदाय”
हृषाय हृष-जननाय “पत्यते” सम्पद्यते [पत्य गतो (उवा०
प०), यद्वा पत्यतिरेष्वर्थ-कर्मा । मदाय—मदस्य पत्यते इष्टे
मदीत्यादने शक्त इत्यर्थः] ॥ ३ ॥ ५

* सू० वे० ५, ७, १५, १ ।

† ‘पूर्वपातारो ये ते सवा पिबन्ति तदन् पिबन्’—इति वि० ।

‡ ‘आसुतिद्वपरित्यर्षः’—इति वि० ।

५२४ १ ४ ५२ ४ ५ १ २
 ॥ अभीवर्त्तम् ॥ आत्वा३सा२हस्रमाशतोवा । यूक्ता
 २२ १ २ १ २ ३ ४
 रथे । हिराण्याश्या२रयि । ब्राह्मयुजौ३१२३४ । हरय
 ३ १ १ २ १ २ ३ १
 इ । द्रुकायिशाशयिना२ः । वहान्दृ१सोर । मपा३यि ।
 १ १ १ १ ५२४ २ ४ ५ ४ ५ १ २
 ना२३४५यि ॥(१) आत्वा३रा३थायिहिरण्ययोवा । हारी
 १ २ १ २ २ ३ ४ ५
 मयू । रशायिपा३श्या२ । यितिप३ष्टा३१२३४ । वहता
 ५ २२ १ १ १ १ ३ १ १
 म्नाध्वो३आन्धा३सा२ः । विवाहा३णा२ । स्यपा३यि । ता
 ३ १ १ १ १ ५ ४ १ ४ ५ ४ ५
 ३३४५ । या२३४५यि ॥(२) पिवा३तू३वस्रगिर्वणोवा ।
 १ २ १ १ २ ३
 छतस्य५ । र्षपा३या३यिबा२ । पारिष्क५ता३१२३४ । स्य
 ४ ५ १ १ १ २ १ २ ३ १
 रसिनइ । वमा३शता३यिः । चाहृ३र्मा३दा२ । यपा३ ।
 १ ३ १ १ १ १ १
 त्वा२३४५ । ता२३४५यि(३) ॥ १५* ॥ १

१ २ २ १ १ २
 ॥ भारद्वाजम् ॥ आत्वासहा । समाशा १ ता२म् ।
 १ २ २ २ ५ १ २ १ २ १
 यूक्तारथेहिरण्यवे । ब्रह्मायू३जा२ः । चारयइ । द्रुका

* अ० ना० ७३० १५० १५सा० ।

^२यिशाशयिना^२ः । ^१व^१हान्तू^१सोर^३३ । ^१मा^१रपा^३र^३४^५औ^२हो
^३वा । ^५ता^२र^३४^५ये ॥ (१) ^{२२}आ^२त्वार^२थायि । ^१हि^२रा^२ण्या^२श्या^२
^१यि । ^२हारी^२मयूर^२शेष्या । ^१शि^२नायि^२पा^२र्श^२र्त्ता^२ः । ^१वा^२हता^२
^२म्ना । ^२ध्वो^२भान्वा^२शसा^२ः । ^१वि^२वा^२क्षा^२शणा^२३३ । ^१स्था^२रपा^२
^५३४^२औ^२हो^२वा । ^१ता^२र^३४^५ये ॥ (२) ^२पि^२वा^२तु^२वा । ^१स्य^२गा^२यि^२र्वा
^१शणा^२ः । ^१ह्य^२तस्य^२पूर्व^२पा^२द्व । ^१परा^२यि^२ष्का^२शर्त्ता^२ः । ^१स्यार
^१सिन^२इ । ^१यमा^२ह^२श^२ता^२ःयिः । ^१वा^२रु^२न्मा^२श^२दा^२र^३४ । ^१या^२र^२पा
^५३३^२४^२औ^२हो^२वा । ^१त्यो^२र^३४^५ते (३) ॥ १२० ॥ २

॥ अभिनिधनं काण्वम् ॥ ^१औ^२हो^२हो^२हायि । ^१आ^२या^२हो^२ ।
^१आ^२त्वा । ^१सा^२र^३४^५हा । ^१सामा^२शा^२र^३४^५ता^२म् । ^१यू^२क्ता^२रा^२र^३४^५थायि
^२हो^२रण्यायि । ^२ऐ^२हो^२यि । ^१आ^२र^३४^५यि^२हो^२ । ^१ब्रा^२ह्मा^२यू^२३
^५४^२जो । ^१हारा^२या^२र^३४^५ई । ^१द्रा^२क्ते^२शि^२नाः । ^१ऐ^२हो^२यि । ^१आ

२३४यिही । वा इन्त्वर३४सो । मपा३यिताप्रया६५६यि ॥ (१)

पौहोहोहायि । आयिही । आत्वा । रा२४४यायि ।

हायिरण्या२३४यायि । हारीमा२३४यू । राशेपिया ।

ऐहोयि । आ२४४यिही । ग्रायितायिपा२३४र्षा । वा

हाता२३४म्मा । ध्वोचन्धसाः । ऐहोयि । आ२४४यि

ही । वायिवचार३४णा । स्यापा३यिताप्रया६५६यि ॥ (२)

पौहोहोहायि । आयिही । पायिवा । तूर ३४वा ।

स्यागिर्वा२३४णाः । सूतस्या२३४पू । र्वापाइवा । ऐहो

यि । आ२३४यिही । पारिष्कार३४र्षा । स्यारासी२३

४नाः । इयमासुतायि । ऐहोयि । आ२३४यिही । वा

हर्मार ३ ४दा । यपा३त्याप्रता ६ ५ ६ यि । आ २ ३ ४

भौ(३) ॥ ३ * ॥ [३] ५

* अ० गा० २१प्र० ३अ० ३सा० ।

अथ आसीतेति प्रगाथात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 आसीतापरिषिञ्चताश्चन्नस्तोमममुरर्जरस्तुरम् ।

१ १ १ ३ १ २
 वनप्रक्षमुदप्रुतम् ॥ १ * ॥

हे ऋत्विज ! “आसीत” सोमम् अभिषुणुत [षुञ् अभिषवे (स्ना० उ०), लोटि छान्दसो (२, ४, ७२) विकरणस्य लुक्, “तप्तनप्तनद्यनाञ्च (७, १, ४५)”—इति तस्य तवादेशः] । किञ्च, “परिषिञ्चत” परितस्तं वसतीवर्यादिभिः सिञ्चत । कीदृशम् ? “अश्नं न” अश्नमिव वेगिनं “स्तोमं” स्तोतव्यम्, “अमुरम्” अन्तरिक्षस्थितानामुदकानां प्रेरकम् “रजस्तुरं” तेजसां प्रेरकम्, “वनप्रक्षम्” उदकवत् क्षरणशीलम्, “उदप्रुतम्” उदके गच्छन्तं प्रवमानं सोममभिषुणुत अभिषिञ्चत च ॥

“वनप्रक्षं”—“वनक्षम्”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 सक्षस्रधारंबृषभम्पयोदुहम्प्रियन्देवायजन्मने ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 ऋतेनयऋतजानोविवावृधेराजादेवऋतम्ऋतम् ॥ २ † ॥ ६

* ऋ० षा० ६, १, ४, २ (२था० १२८५०) = ऋ० वे० ७, ५, १८, १ ।

† ऋ० वे० ७, ५, १८, १ ।

“सहस्रधारं” बहुधारोपेतं, “दृषभं” कामानां वर्षकं, “पयो-
दुहं” क्षीरवत् सारभूतं रसं सिञ्चन्तं “प्रियं” प्रीणयितारं सोमं
“देवाय” देव-सम्बन्धिने “जन्मने” * देवेभ्यस्तदर्थम् अभिषुणुत ।
“ऋतजातः” उदकाज्जातः “यः” “राजा” सोमः “ऋतेन”
वसतीवर्यास्थेनोदकेन “वि वादधे” विशेषेण वर्धते । कीदृशः ?
“देवः” द्योतमानः स्तोतव्यो वा, “ऋतं” सत्यभूतः, “बृहत्”
महान् । तमासुनुतेति पूर्वेषु समन्वयः ॥

“पयोदुहम्”-“पयोदधम्”—इति पाठौ ॥ २ ॥ ६

१२ ४२ ५२ १२ ३ ४ ५ ६
॥ वाचःसाम ॥ आसीतापा । क्षोरिषिञ्चता ईण ।

१ २ २ १ ० १ २ ०
आश्वान्नस्तो । मामग्नुरारम् । राजस्तुरम् । वानप्रा
१ ४ १ ५
क्षारम् । ऊरुदा३ । प्रु३४५तोई५चाइ(१) ॥११॥ [१]

१२ ४२ ५२ १२ ३ ३ ५ ५
॥ वाचःसाम ॥ आसीतापा । क्षो । रिषिञ्चताईण ।

१ २ २ १ ० १ २ १ ०
आश्वान्नस्तो । मामग्नुरारम् । राजस्तुरम् । वानप्रा
१ ४ १ ५ २ ४ ५
क्षारम् । ऊरुदा३ । प्रु३४५तोईचायि ॥(१) वनप्र
२ ३ ४ ५ ५ १ २ १ ०
क्षाम् । क्षीयि । उदप्रुताइमे । साहस्रधा । राम्भु

* ‘जन्मवतां मूलभूताय’—इति वि० ।

† क० मा० २ प्र० २ च० १ पा० ।

^{१२ २} षभा२ । ^{१ ०} पायोदुहम् । ^१ प्रायन्दायिवा२३ । ^१ या२३जा३ ।
^२ आ३४पुनो३हायि ॥ (२) ^{१ ४ ५ २} प्रियन्देवा । ^१ हो । ^{५ ४ ५ ५} यजन्मना३६ ।
^{१२ १} आर्त्तेनयः । ^{१ ०} आर्त्तेजाता२ । ^१ वायिवावृधे । ^{२ २ २} राजादा
^१ यिवा २ ३ः । ^१ आ २ ३ ता ३ म् । ^१ वृ ३ ४ ५ हो ३
^५ हायि (३) ॥ १७ * ॥ [२]

^{१२ १२ १} ॥ सफम् ॥ ^{४ ५} आसीता३परि । ^{२ ३} विश्वा२३४ता । ^५ अ
^{१ २ १} श्वन्नस्तोमा२म् । ^१ अग्नुरा३रा३जा३ । ^२ सू३२ ३ ४ राम् ।
^१ वना । ^२ प्रक्षामू३दा३ । ^१ प्रू३४पुतो३हायि ॥ (१) ^{२ २ २} वनप्रा३
^{४ ५} क्षामु । ^{२ २} दप्रू२३ताम् । ^{२ २ २ १} सच्चधारा२म् । ^१ वृषभाया३
^५ यो३ । ^१ दू३३३४क्षाम् । ^{२ १} प्रियाम् । ^२ देवाया३जा३ । ^४ न्या
^५ ३४पुनो३हायि ॥ (२) ^{२ २ २ ४ ५} प्रियन्देश्वाय । ^{२ ३} जन्मा२३४नायि ।
^{२ २ २ १} ऋतेनयाआ२ । ^१ तजातो३बा३यि । ^१ वा३ २ ३ ४ हायि ।

* ज० मा० ७ प्र० १ अ० १७ पा० ।

^{२ १ १ १} ऋतेनयाच्चा२ । ^{१८ १ ४} तजातोवाश्चिवा३ । ^{१ ५} वा३२३४र्चायि ।
^{२ १ २ १} ऋतेनयाच्चा२ । ^{१ १ ४} तजातोश्वा३ । ^{१ ५} यि । वा३२३४र्चायि ।
^{२ २ १} राजा । ^{२ १ ४} देवाच्चा ३ र्त्ता ३ म् । ^{१ ५} वृ३ ४ ५ षो ईर्चायि(३)
 ॥ १३* ॥ [३] ई

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य द्वादशस्याध्यायस्य
द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

अथ तृतीय-खण्डे—

अग्निर्वासीति तृत्वान्नकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

^{२ १ ३ १ २} अग्निर्वा^{१ १ २ १ १ २} षीति तृत्वान्नकं^{१ १ २ १ १ २} प्रथमं सूक्तम् ।
^{१ १ २ १ २} तत्र प्रथमा ।

^{१ १ २ १ २} अग्निः प्रकृतः ॥ ११ ॥

“विपन्यया” सुस्तूयमानः “द्रविणसुः” द्रविणं धनं स्तोतृ-
सामिच्छन् [अद्वा, इविलंघनं धनमात्मन इच्छन् “अग्निः”

• अ० मा० १२अ० १ख० १३सा० ।

† अ० मा० १, १, १, ४ (१भा० २८४०) = अ० वे० ४, ५, २७, ३ ।

“हृत्वाणि” आवरकाणि रक्षः-प्रभृतीनि तमांसि वा “जङ्गनत्”
 हिंसन्तु । कौटुशोऽग्निः ? “समिद्धः” सम्यक् दीप्तः अतएव
 “शुक्रः” शुक्लवर्णः “आहुतः” हविर्भिरभिहुतः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
 गर्भमातुःपितुष्यताविदिद्युतानोअक्षरे* ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 सीदन्नृतस्ययोनिमा ॥ २१ ॥

[अत्र मातृ-पितृ-शब्दाभ्यां भूर्धोषाभिधीयेते “योः पिता,
 पृथिवी मातेति श्रुतेः] “मातुः” भूम्याः गर्भं” गर्भस्थाने मध्ये
 “अक्षरे” अरण्य-रहिते वन्याख्ये स्थानेः “वि दिद्युतानः” विशे-
 षेण दौष्यमानः “पितुः पिता” द्युलोकस्य पालयिता हविषां
 प्रदानेन, एवभूतोऽग्निः “ऋतस्य” यज्ञस्य “योनिम्” उत्तरवे-
 द्याख्यं “धिष्णां” [सप्तम्यर्थे द्वितीया (३, १, ८५)] “आसीदन्”
 उत्तरवेद्यामुपविशन् अग्निर्हृत्वाणि जङ्गनदित्यन्वयः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१
 ब्रह्मप्रजावदाभरजातवेदोविचर्षणे ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१
 अग्नेयद्दीदयद्विवि ॥ ३१ ॥ ७

* “अक्षरम्”—इति क० पु० पाठः ।

† क० वे० ४, ५, २७, ४ ।

‡ ‘अक्षरे—अद्वीचमात्रे स्थाने’—इति वि० ।

¶ क० वे० ४, ५, २७, ५ ।

हे “जातवेदः” जातानां वेदितः ! “विचर्षणे” विशेषेण द्रष्टः
 अग्ने ! “प्रजावत्” पुत्र-पौत्र-सहितं “ब्रह्म” अन्नम् “आ भर”
 आहर “यद्” ब्रह्म “दिवि” द्यल्लोके “दीदयत्” दीप्यते । देवेषु
 यत् प्रशस्तमन्नं राजते तदाहरेत्यर्थः ॥ ३ ॥ ७

अस्यप्रेषेति ढचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 अस्यप्रेषाहेमनापूयमानो

३ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २
 देवोदेवेभिःसमपृक्तरसम् ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 सुतःपवित्रमर्ष्येतिरेभन्

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
 मितेवसन्नपशुमन्तिहोता ॥ १* ॥

“अस्य” सोमस्य “प्रेषा” [प्रेषतिर्गत्यर्थः क्विपि रूपं, “सावे-
 काच (६, १, १६८)”—इति विभक्तेरुदात्तत्वम् ;] प्रेरणेन, “हे-
 मना” हिरण्येन “पूयमानः” [“हिरण्यपाणिरभिषुणोति”—इति
 हिरण्य-सम्बन्धः, तादृशः] “देवः” दीप्यमानः सोमः “रसम्”
 आत्मीयं “देवेभिः” देवैः सह “समपृक्त” सम्पर्चयति संयोजयति
 [पृची सम्यक् (अदा०आ०)] ततः “सुतः” अभिषुतः सोमः “रेभन्”
 शब्दायमानः सन् “पवित्रम्” ऊर्णास्तुकेन निर्मितं “पृष्टेति”

* इ० आ० ६, १, ४, ४ (२भा० ११५, २०) = ऋ० वे० ७, ४, ११, १ ।

परिगच्छति । कस्मिन् ? “होता” देवानामाह्वाता ऋत्विक् “मिता
इव” निर्मितान् “पशुमन्ति” बहूपशून् “सन्न” सदनानि यज्ञ-
गृहान् यथा पर्येति तद्वत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३१ ३२ ३३ ३४
भद्रावस्त्रासमन्याऽऽवसानो

३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
महान्कविर्निवचनानिश्ंसन् ।

३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
आवच्यस्वचम्बोःपूयमानो

३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
विचक्षणोजागृविह्वीवती ॥ २* ॥

“भद्रा” भद्राणि कल्याणानि “समन्या” [समनमिति
सङ्ग्राम-नाम (२, १७, १६), तच्च साधुरिति यत्] सङ्ग्राम-
योग्यानि “वस्त्रा” वस्त्राणि आच्छादकानि तेजांसि “वसानः”
आच्छादकम् “महान्” “कविः” क्रान्तदर्शी अतएव “निवच-
नानि” नितरां वक्तव्यानि स्तोत्राणिः “शंसन्” “विचक्षणः”
विशेषेण सर्वस्य द्रष्टा “जागृविः” जागरणशीलः । हे सोम !
एवञ्च तस्त्वं “देववीती” देवानां वीतिर्भक्ष्यं यस्मिन् तद्देववीति-
र्यज्ञः तस्मिन् “चम्बोः” अधिवच्य-फलकयोः वा “आ वच्यस्व”
पात्राण्यानिश् [वचिर्गत्वञ्चः (आ० प०) व्यत्ययेन श्वन् ॥ २ ।

* सू० वे० ७, ४, ११, २ ।

† ‘वचनानि—वच्यन्तुः—साम-वचनानि’—इति वि० ।

‡ ‘चम्बोः—अधिवच्य-फलकयोः—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१२ ३१ २ ३२ ३ १२
समुप्रियोमृज्यतेसानोअव्ये

३१२ ३२ ३१ २ ३२
यशस्तरोयशमाङ्गैतोअस्मे ।

३ १२ ३१ २ ३१ २ ३
अभिस्वरधन्वापूयमानो

३१२ ३२ ३१२
यूयम्यातस्वस्तिभिःसदानः ॥ ३ * ॥ ८

“यशसां” यशस्विनां मध्ये “यशस्तरः” अतिशयेन यशस्वी
“चैतः” क्षितो भावः “प्रियः” प्रीणयिता सोमः “सानो” समुच्छ्रिते
“अव्ये” अवि-भवे पवित्रे “अस्मे” अस्मदर्थं “सम्भृज्यते” ऋत्विग्भिः
परिपूयते “उ” [—अवधारणे] “पूयमानः” त्वं “धन्वा” अन्त-
रिक्षे “अभिस्वर” अभितः शब्दय “यूयम्” [प्रजायां बहुवचनम्]]
हे सोम ! त्वं “नः” अस्मान् “स्वस्तिभिः” कल्याणतमैः पालनैः
“सदा” सर्वदा “पात” रक्षत पालयेत्यर्थः ॥ ३ ॥ ८

३ १ ३ २ ३ २ ३ २
॥ उङ्गवायिवासिष्ठम् ॥ उङ्गवायि । अस्या३ ४ औ

४२ ५ १२ २ १ २ २ २ ५ ३ २ २ ३ २
होवा । प्रेषा । हे३मना । पूयमानाः । देवा३ ४ औ

४२ ५ १२ २ १ २ २ ५ ५ ३ २
होवा । देवायि । भी३ःसम । पु३त्तरसाम् । सुता३

* ऋ० वे० ७, ४, ११, ३ ।

† ‘यूयं पात—बहुवचनमिदं सच देवैरित्यर्थः’—इति वि० ।

^{१ १ १} ४४^१चौहोवा । ^१पवायि । ^{१ १}चाश्परि । ^{१ १ ४ ४}रतिरेभान् । ^{३ २}मिता
^{१ १ ४ ४}४४^१चौहोवा । ^१वसा । ^{१ १}घाश्पशु । ^१माश्शु । ^{१ ४}तौश्चो
^{३ १}पूताइपूइ ॥ (१) ^{१ १ ४ ४ ४}भद्राश्चौहोवा । ^१वस्त्रा । ^{१ १}समनि ।
^{१ १ ४ ४}यावसानाः । ^{३ १}महाश्चौहोवा । ^{१ ४ ४ ४ ४}कवायिः । ^{१ १}निवच ।
^{१ १ ४ ४}नानिग्रसन् । ^{१ १ १}आवाश्चौहोवा । ^{१ ४ ४ ४}च्यखा । ^{१ १ १}चमुवीः ।
^{१ १ ४ ४}पूयमानाः । ^{३ १}विषाश्चौहोवा । ^{१ ४ ४ ४ ४}चखे । ^{१ १ १}जायुविः ।
^१दाश्चयि । ^{१ ४}वाश्चापुषिताइपूइउ ॥ (२) ^{१ १ ४ ४ ४ ४}समूश्चौहोवा ।
^१प्रियो । ^{१ १ १}मृज्यते । ^{१ १ ४ ४ ४ ४}सानोश्चव्यायि । ^{१ १ ४ ४ ४ ४}यशाश्चौहोवा ।
^१क्षरो । ^{१ १ १}यशसाम् । ^{१ १ ४ ४ ४ ४}चैतोश्चायि । ^{१ १ ४ ४ ४ ४}पभाश्चौहोवा ।
^१क्षरा । ^{१ १ १}धनुवा । ^{१ १ ४ ४ ४ ४}पूयमानाः । ^{१ १}उज्जवायि । ^{१ १ ४ ४ ४ ४}यूयाश्चौ
^{४ ४ ४ ४}होवा । ^{१ १}पाता । ^{१ १}सुषक्षि । ^१भाश्शुयिः । ^{१ ४}साश्दापु
नाइपूइ (३) ॥ ६ * ॥ [१] द

अधेतोन्विन्द्रमिति वृषाजकं वृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

११ ११ ११ ११ ११११ १

इतोन्विद्रंस्तवामशुद्धंशुद्धेनसाक्षा ।

१११११११ १ १११-११
शुद्धैरुक्थैर्वावृध्वात्संशुद्धैराग्नीर्वाण्यमस्तु ॥ १ * ॥

[अत्रेतिहासमाचक्षते—पुरा किलेन्द्रो वृषादिकान् असुरान् हित्वा ब्रह्महत्यादि-दोषेषाज्जान मपरिशुद्ध मित्यमन्यत एव तद्दोष-परिहारार्थं यदेन्द्र ऋषीन्ब्रवीत्—यूय मपूतं मां युष्मदीषेन साक्षा इहं ब्रुवतेति । ततस्ते च शुद्धत्पादकेन साक्षा शस्त्रैश्च परिशुद्ध मकार्षुः । पश्चात् पूतायेन्द्राय यागादिकर्मणि सोमादौनि हवींषि च प्रादुरिति । एषोऽर्थः यांटायायनक-त्राङ्गश्चे प्रतिपादितः—“इन्द्रो वा असुरान् हत्वाऽपूत इवानेध्वो अमन्यत सोऽकामयत शुद्धमेवमाचक्रं शुद्धेन साक्षा स्तुयुरिति च ऋषीन्ब्रवीत् स्तुतमिति ततएव ऋषयः सामापश्यन् तेनास्तु-वधेतोन्विन्द्रमिति ततो वा इन्द्रः पूतः शुद्धो मेध्वो भवदिति । तथाच अस्या ऋचोऽयमर्थः—] ऋषयः परस्परं ब्रुवन्ति—“तु” चिप्रम् “एत उ” आगच्छतैव । आगत्य च “शुद्धेन” शुद्धत्पाद-केन साक्षा, तथा “शुद्धैः” शुद्धि-हेतुभिः “उक्थैः” शस्त्रैश्च इन्द्रम् शुद्धमपापिणं कृत्वा “स्तवाम” स्तुयाम । ततः “साक्षा” शस्त्रैश्च “वावृध्वासं” पाप-राहित्येन वर्धमानं तमिममिन्द्रं “शुद्धैः”

* अ० आ० ४, १, १, ८ (१भा० ७१४पृ०) = ऋ० वे० ६, ६, ११, १ ।

शुद्धात्पादकैर्गव्यादिभिः “आशीर्वान्” आश्रयणवान् [“छन्द-
सीरः (८, २, १५)”—इति मनुषो वत्वम्, तादृशः सोमः]
“ममत्तु” तमिन्द्रं मादयतु [माद्यतेच्छान्दसः (२, ४, ७६)ञ्जुः] ॥

“शुद्धैराशीर्वान्”—“शुद्धआशीर्वान्”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ २ २ २ १ २ २ १ १ १ २ २ १ २
इन्द्रशुद्धोन्आगच्छिशुद्धःशुद्धाभिरुतिभिः ।

१ १ १ १ ८ १ ८ १ १ २
शुद्धोरयिन्निधारयशुद्धोममद्विसोम्य ॥ २ * ॥

हे “इन्द्र !” “शुद्धः” अस्मदीयैः सामभिः शस्त्रैश्च परिशु-
द्धत्वं “नः” अस्मान् “आ गच्छि” आगच्छ “शुद्धाभिः” “जतिभिः”
जतयो मरुतः [अवन्ति सर्वत्र गच्छतीति वा] तेऽपि सामभिः
शस्त्रैश्च परिपूताः तैः मरुद्भिः सह “शुद्धः” पाप-रहितः त्वम्
आगच्छि । आगत्य च “शुद्धः” त्वं “रयिं” धनं अस्मासु “निधा-
रय” अतितरां स्थापय । किञ्च, हे “सोम्य” सोमार्ह ! “शुद्धः”
त्वं “ममद्वि” सोमेन माद्य [मदी हर्षे (दि० प०) लोटि
“बहुलच्छन्दसि (२, ४, ७६)”—इति शपः ञ्जुः] ॥

“ममद्विसोम्य”—“ममद्विसोम्यः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १२ २२ ३ १२ १२ ३ १ १
इन्द्रशुद्धोच्चिनोरयिं शुद्धोरत्नानिदाशुषे ।

३ १ ३ १ १ ३ १२ २२
शुद्धोवृत्राणिजिघ्रमेशुद्धोवाजसिषाससि ॥ ३ * ॥ ८

हे “इन्द्र !” “शुद्धः हिः” [—अवधारणे] शुद्ध एव त्वं “नः”
अस्मभ्यम् “रयिं” धनं प्रयच्छ । तथा “शुद्धः” त्वं “दाशुषे”
हृदिर्दत्तवते यजमानाय “रत्नानि” रमणीयानि कनक-गवादीनि
देहि । ततः “शुद्धः” पाप-रहितः त्वं “वृत्राणि” अपामावरकान्
कर्म-विघ्नकारिणं शत्रून् पापानि वा “जिघ्रमे” हंसि । ततः
“शुद्धः” शत्रु-हनन-दोष-परिहाराय अस्मदीयैः सामभिः शस्त्रैश्च
परिशुद्धस्त्वं वाजमस्रमस्मभ्यं “सिषाससि” प्रदातुमिच्छसि †
[यदा शत्रून् हं हन्यां तदा शुद्धात्पादकैः सामभिः शस्त्रैश्च यूयं मां
परिशुद्धं कुरुतेत्येवमस्मभ्यं धनमस्रश्च दातुमिच्छसीत्यर्थः] ॥ ३ ॥ ८

१२ २ १
॥ शुद्धाशुद्धीयोत्तरम् ॥ एतोन्विद्रस्तवाहमा । शु

१ १ १ १ १ १ १ १
द्धशुद्धे । न । साम्ना २ । शुद्धायिकुश्वथाश्रयिः । वा

१ १ १ १ १ १ १ १
वारद्वा २ ३ ४ साम् । शुद्धैरा २ ३ शी । वान्ममत्तु । इडा

* अ० वे० ६, ६, ११, ४ ।

† ‘हि तस्मादर्थे, शुद्धस्त्वं अस्मान् रयिं धनं शुद्धं निधारय’—इति वि० ।

‡ ‘सिषाससि—साधयसि’—इति वि० ।

२३ ॥ (१) इन्द्रशुद्धीनथागाश्ची । शुद्धः शुद्धा । भिद्ध ।
 तायिभारयिः । शुद्धीराश्वीश्म । निधाराररश्धया ।
 शुद्धीमारश्मा । धीसीमिय । इडाश् ॥ (२) इन्द्रशुद्धी
 चिनोराश्वीम् । शुद्धीरत्नानिदा । शुष्पाश्वि । शुद्धी
 वाश्नीश्व । षिजार्त्नारश्धसायि । शुद्धीवाश् २३ जाम् ।
 सायिषाससि । इडा २३ भाश् ४४ । औ २३ ४ ५ ई ।

डा(३) ॥ १२ * ॥ [१] ८

इति सामवेदार्धप्रकाशे उत्तराध्यायस्य द्वादशोऽध्यायस्य

तृतीयः खण्डः ॥ २ ॥

अथ चतुर्थ-खण्डे—

अग्नेस्तीममिति द्वाभ्याकं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२ १ ८ १ ८ २ २ १ १ २ २ १ १
 अग्ने स्तीममनामचेसिद्धमद्यदिविस्पृशः ।

२ १ २ २ १ २
 देवस्यद्रविणस्यवः ॥ १ † ॥

* क० गा० ७ प्र० २ च० १२ वा० ।

† क० वे० ४, १, ५, २ ।

हे “अग्ने !” “जुष्टः” सर्वदा प्रीतः “वरेष्यः” सर्वैर्वरणीयः
 “होता” त्वं “सप्रथाः असि” सर्वतः पृथुर्भवसि [तथाहि यास्तः—
 “सप्रथाः सर्वतः पृथुः (निरु० नै० ६.७)”—इति] । किञ्च, सर्वे
 यजमानाः “त्वया” साधनेन “यज्ञं” “वि तन्वते”* ॥ ३ ॥ १०

अभिन्निपृष्ठमिति ष्चत्वार्षिकं द्वितीयं सूक्तम्,†

तत्र प्रथमा ।

२ १ २ ३ १२ १ १
 अभिन्निपृष्ठं वृषणं वयोधा

० ३ १ २ ३ १ २
 मङ्गोषिणमवावशन्तवाणी ।

२ १ १ २ ३ १ २ ३ १ ३ ३
 वनावसानो वरुणो न सिन्धु-

१ २ ३ १ २ ३ १ २ १ ३ ॥
 विरत्नधादयते वार्याणि ॥ १ ॥ ३ ॥

“त्रिपृष्ठं” त्रीणि पृष्ठानि स्तोत्राणि सवनानि वा यस्य स
 तथोक्तत्वं “वृषणं” वर्षकं “वयोधाम्” अन्नस्य दातारम् “अङ्गो-
 षिणम्” अपोषवन्तं सोममभिलक्ष्य “वाणीः” स्तीतृणां वाचः
 “अवावशन्त” शब्दायन्ते । “वना” वनानि उदकानि “वसानः”
 आच्छादयन् “वरुणो न” वरुणो यथा सिन्धूनाच्छादयति तद्वत् ।

* ‘अत्विजः विशारथणि’—इति वि० ।
 † ‘षष्ठमस्त्राङ्कः सम्यक्त्या मध्यन्दिनम्’—इति वि० ।
 ‡ इ० आ० ६, १, ४, ६ (२भा० १२० छ०) = अ० वे० ७, २, २६, २ ।

“सिन्धुः” स्वन्दनशीलः, “रत्नधाः” रत्नानां दाता सोमः “वार्याणि” धनानि “दयते” प्रयच्छति स्तोत्रभ्यः ॥

“अङ्गोषिणम्”—“अङ्गूषाणम्”—इति पाठौ, “सिन्धुः”—
“सिन्धून्”—इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
शूरग्रामःसर्ववीरःसहावान्

१ २ ३ १ २ ३ १ २
जेतापवस्त्रसनिताधनानि ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
तिग्मायुधःक्षिप्रधन्वासमत्

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
अषाढःसाङ्गान्पृतनासुशत्रून् ॥ २* ॥

हे सोम ! त्वं “पवस्त्र” । कीदृशस्त्रम् ? “शूरग्रामः” शूराणां ग्रामः सहो यस्य सः, “सर्ववीरः” सर्वे वीरा यस्य स तद्योक्तः, “सहावान्” सहनवान् “जेता” जयशीलः “सनिता” सम्भक्ता “धनानि” धनानां, “तिग्मायुधः” तीक्ष्ण-प्रहरण-साधनः, “क्षिप्रधन्वा” क्षिप्र-सहनशील-धन्वा, “समत्सु” सङ्ग्रामेषु “अषाढः” असोढा, “साङ्गान्” अभिभवन् । कुत्र ? “पृतनासु” शत्रु-सेनासु । कान् ? “शत्रून्” ॥ २ ॥

* अ० वे० ७, ३, २६, ३ ।

† ‘तोक्ष्यायुधः’—असि-प्ररश्म-पाश-प्रभतिभिरायुधैः सम्पन्नः—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

उरुगव्यूतिरभयानिक्लपवन्
 त्समीचीने आपवस्वापुरन्धी ।
 अपःसिषासन्नपसःस्वाऽऽर्गाः
 सच्चिद्रदोमहो अस्मभ्यंवाजान् ॥ ३१ ॥ ११

हे सोम ! “उरुगव्यूतिः” विस्तीर्ण-मार्गः त्वम् “उभयानि” स्तोत्रभ्यः “क्लपवन्” कुर्वन्, “पुरन्धी”ः इमे यावापृच्छिव्यौ “समीचीने” सङ्गते कुर्वन्, “आ पवस्व” आचर । “अपः” “उषसः” “स्वः” आदिव्यं “गाः” रश्मीष “सिषासन्” सञ्चक्षु-मिच्छन् “सं चिद्रदः” वा सङ्गृह्ये । “मदः” महतः महान्ति “वाजानि” अन्नानि अस्मभ्यं दातुमिति शेषः ॥ ३ ॥ ११

॥ सम्पावैयञ्चम् ॥ ओ३हायि । ओ३हा । ओहा ।
 इयार । ओ३हा३ण । अभिन्निपा । छा३वष । णम्ब

* “स्व” — इति ऋ० पाठः ।

† ऋ० वे० ७, ३, २६, ४ ।

‡ ‘पुनं धारयितः’ — इति वि० ।

१ ‘चिद्रदः’ — इत्यं कुर्वन् — इति वि०

^{४ ५} योधाम् । ^{१ १२} अङ्गोषिणाम् । ^{१ १२} अवाव । ^{१ १ ४ ५ ५} शन्तवाणीः । ^१ व

^{१२} नावसा । ^{१ १} नोश्वरु । ^{१ १ ४ ५} षोनिशिधूः । ^१ विरल्लथाः । ^{१ १} ह्य

^२ ते । ^१ वा३४३ । ^{१ ४} रीयापूणाईपूईयि ॥ (१) ^{१ १ १ २} गुरग्रामाः ।

^{१ १ २} सर्ववी । ^{१ १ ४ ५} रःसहावान् । ^{१ २ १ २} जेतापवा । ^{१ १} स्वा३सनि । ^१ ता

^{१ ४ ५} धनानी । ^{१ १ २} तिग्मायुधाः । ^{१ १} क्षिप्रध । ^{१ १ ४ ५} ग्वासमतसू । ^{१ १ २} अषा

^{१ १} ढःसा । ^{१ १} झा३न्युत । ^{१ ४} ना३४३ । ^{१ ४} सू३शापूजूईपूईन् ॥ (२)

^{१ १} उरुगव्य । ^१ ती३भर । ^{१ १ ४ ५} यानिकृणवान् । ^{१ १ २ २} समीचीने ।

^{१ १} आ३पव । ^{१ १ ४ ५} स्वापुरन्धी । ^{१ १} अपःणिषा । ^{१ १} सा३नुष । ^१ सः

^{१ ४ ५} सुवर्गाः । ^{१ १} ओ३हायि । ^{१ १} ओ३हा । ^{१ २ २} ओहा । ^१ इया३ ।

^{४ १ १} ओ३हा३ण । ^१ सञ्चिकदी । ^{१ २} महोष । ^१ ग्मा३४३ । ^१ भ्या

^४ वापूजाईपूईन् (३) ॥ १७३ ॥ [१] ११

अथ त्वमिन्द्रेति प्रगाथात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१२ ३१ २ ३ १ २२३ १२
 त्वमिन्द्रयशाचसृज्जीषीश्वसस्यतिः ।

२३ १ २ ३२७ ३१ ३१ २ ३१ २
 त्वंवृत्राणि हृष्यप्रतीन्येकइत्पूर्वनत्तश्चर्षणीधृतिः ॥ १० ॥

हे “इन्द्र ! “त्व” “श्वसस्यतिः” श्वसोऽन्नस्य बलस्य वा पालयिता, “ऋज्जीषी” ऋज्जीषोऽभिषुतः सोमः तद्दान्, त्वं “यशा असि” यशस्वी भवसि । कथमस्य यशस्वित्वं ? तदाह— “अप्रतीनि” बलिभिरपि अप्रतिगतानि “वृत्राणि” रक्षांसि “अनुत्तः” अन्यैर्नेतुमशक्यः त्वम् “एकइत्” एकएव असहाय एव “चर्षणीधृतिः” रक्षात्वेन यजमानादि-मनुष्याणां धारकः “पुरु” बहुलं यथा भवति तथा “हंसि” सम्प्रहरसि । अतएवास्य यशस्वित्वम् ॥

“श्वसस्यतिः”-“श्वसस्यते”—इति पाठो, “इत्पूर्वनत्तश्चर्षणीधृतिः”—“न एकइदनुत्ताचर्षणीधृता”—इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ ३१२ ११२ ३ ११ ३१ २
 तमुत्वानूनमसुरप्रचेतस्राधोभागमिवेमहे ।

३२ ३१ २ ३१२ ३१२ ३१ २
 मदीवकृत्तिःशरणातइन्द्रप्रतेसुखानोअश्रुवन् ॥ २१ ॥ १२

० ङ० षा० ३, २, १, ६ (१ भा० ५१२४०) = ङ० वे० ६, ६, १३, ५ ।

† ङ० वे० ६, ६, १३, ६ ।

हे “असुर” बलवत् ! प्राणवत् ! वा हे “इन्द्र !” यः उक्त-
 गुणोऽस्ति “तं” च “प्रचेतसं” प्रकृष्ट-ज्ञानं “त्वा” “उ” [—इत्यव-
 धारणे] पितृवत् पोषकं त्वामिव “राधः” धर्मादि-साधनं धनं
 “नूनम्” * इदानीम् “इमहे” याचामहे । तत्र दृष्टान्तः—“भाग-
 मिव” यथा कश्चित् पितृतो भागभूतं धनं याचते, तद्वत् ; इन्द्रो
 यजमानेभ्यः स्तीरुभ्यश्च धनं प्रयच्छत्येव तस्मात् भागभूतं धनं
 यष्टारो वयं याचामहे । किञ्च हे इन्द्र ! “महीव कृत्तिः” [कृत्ति
 र्यशोऽन्नं वा कृत्तीच्छेदने (६० प०) करणे कृत्तिन् । कृतम्यनेनेति,
 ईदृशी] कृत्तिरिव “ते” तव “शरणा” शरणं गृह्यन् अन्तरिक्षं
 व्युल्लोके महद् वर्धते [अत्र यास्तः—“कृन्ततेर्यशोवाचं वा । महीव
 कृत्तिः शरणा त इन्द्र । सुमहत्त इन्द्र शरचमन्तरिक्षे कृत्तिरिव
 (निर० नै० ५, २२) ”—इति] । किञ्च, “ते” तव स्व-भूतानि
 “सुक्ता” सुक्तानि मन्त्रादि-विषय-सुखानि च “नः” अस्मान्
 “प्राप्नुवत्” प्रकषेणाप्नुवतां व्याप्नुवन्तु [अश्रीतेर्लैद्यङागः
 (३, ४, ८४)] ॥ २ ॥ १२

५ ४ २ ४ ४ ४ ४ ४ १
 ॥ अभीवर्त्तम् ॥ तुवाश्माश्चिन्द्रयशाअसोवा । आ

२ १२ १ २ १ २ २
 ञ्जीषौश । वसास्याशताश्चिः । त्वमवृत्राश्चिश्चिश्चि । णि

४ ५ २ २ २ १ २ १ २
 च्छस्यप्रतीनि । कश्चायिन्पूश्चिश्चिश्चि । अनूत्ताश्चिश्चि ।

२ २ १ २ १ १ १ १ ५ ४ २ ४
 षणाश्चि । धारश्चिश्चि । तारश्चिश्चिश्चिश्चिश्चि ॥ (१) अनूत्ताश्चिश्चि

* 'निश्चितम्'—इति वि० ।

^{५८ ४ ५} ^{१ २} ^{१ २} ^१
 र्षणीधृतोवा । आनुत्तश्च । षणायिधाश्र्त्तारयिः । ता
^{२२} ^{३ ४ ५} ^{२१ २} ^{२ १}
 मुत्वानू३१२३४ । नमसुर । प्रचायिताश्साश्म । राधो
^२ ^{३ २} ^१ ^{३ १ १ १ १}
 भाशगाश्म । इवा३यि । मार३४५ । चार३४५यि ॥ (२)
^{४२ ४ १ ४ ५ ५} ^{१ २ २ २} ^{१ २}
 राधो३भा३गमिवेमहोवा । राधोभागम् । इवायिमाश्
^{१ २} ^{३ ४ ५ ६} ^{१ १ १}
 चारयि । माहोवका३१२३४ । तिःशरणा । तत्रात्राश्
^{१ २} ^{३ ४ ५} ^१
 यिन्द्रार । प्रतायिहश्मनार । नोत्रा३ । आर३४५ ।
^{३ १ १ १ १}
 वार३४५न(३) ॥ १८* ॥ [१]

^{२ १} ^{४ ५ ६}
 ॥ द्विद्विङ्कारम्वामदेव्यम् ॥ तुवमार३यिन्द्रयशाअसा
^{१ २} ^३ ^४ ^५
 यि । आज्जोषीशवसस्यतिस्त्वम्वृत्राणिहृष्यप्रतीनआयि
^{१ २ ३} ^४ ^{५ ६} ^{७ ८}
 कओहो३ । ऊम्मार । पूर३हृ । अनुत्तश्चार्षणीहो३ ।
^१ ^२ ^{३ ४ ५} ^{६ ७ ८}
 ऊम्मार । धृतायिः । और३होवा ॥ (१) अनुत्तार३श्च
^{५ ६} ^{७ ८} ^९
 र्षणीधृतायिः । आनुत्तश्चर्षणीधृतस्तमुत्वानूनमसुराऽप्र

* ज० गा० ७ प्र० २ अ० १८ सा० ।

^{३२३}चौहो३ । ^१ऊम्मा२ । ^१ता२३साम् । ^{१२३४}राधोभागाऽमिवी
^२चो३ । ^१ऊम्मा२ । ^१महा । ^२औ३होवा ॥(२) ^{२२१२}राधोभा
^४३गमिवेमहायि । ^१राऽधोभागमिचेमहेमहोवृत्तिःशरणा
^{१३२१}स्तचौहो३ । ^१ऊम्मा२ । ^१षा२३यिन्द्रा । ^{१२}प्रतेसुम्नाऽन
^{१२१}चौहो३ । ^१ऊम्मा२ । ^१अवान् । ^४औ३होवा । ^४हो३ई ।
 डा(३) ॥ ७ • ॥ [२]

^{११}॥ यशम् ॥ ^१त्वमिन्द्रा । ^{२१२}यशाः । ^३असायि । ^३ऋजो
^{१२}षीशवसः । ^२पतायिः । ^२त्वम्बृत्राणी३हृ३सिया । ^{१३२}प्रती
^१नाह२ । ^१कद्रपूह२हो३ । ^१तश्च । ^१षारणा२३४औहो
^३वा । ^४धा२३४र्त्ताः ॥(१) ^{१२}अनुत्तश्चा । ^१अनुत्तश्चा । ^{१२}षणी ।
^३धृतायिः । ^३अनुत्तश्चर्षणी । ^१धृतायिः । ^२तमुत्वानू३नम
^{३२}सुरा । ^१प्रावा२यि । ^१तासा२म् । ^{१२}राधा२हो३यि ।

^{२ २} भागम् । ^१ आर^२यिवा^३२३४^{५ ६ ७}अ^८ी^९होवा । ^३ मा २ ^४ ३ ^५ ४ ^६ हे ॥ (२)
^{१ २ ३ ४} राधोभागाम् । ^{५ ६ ७ ८} राधोभागाम् । इवे । मद्वायि । राधो
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} भागमिवे । मद्वायि । मद्दीवका^{१०}इ^{११}र्त्तिः^{१२}शरा । षाता^{१३}२
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०} यि । आयिन्द्रा^{२१}२ । प्रता^{२२}२यि^{२३}हो^{२४}शयि । सुक्ता । नो^{२५}२
^{३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०} आ^{३१}२३४^{३२}अ^{३३}ी^{३४}होवा । आ^{३५}२३४^{३६}वान्(३) ॥ १४ * ॥ [३] १२

यजिष्ठन्वेति प्रगाथात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

^{१ २} यजिष्ठन्त्वाववृमहे^{३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०} देवन्देवनाहोतारममर्त्यम् ।

^{३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०} अययज्ञस्यसुक्रतुम् ॥ १ * ॥

हे अग्ने ! “यजिष्ठं” यष्टृतमं “त्वा” त्वां “ववृमहे” वृची-
 महे सन्धजामहे । कौटुशं त्वाम् ? “देवना” देवेषु मध्ये “देवम्”
 अतिशयेन दानादि-गुणकम्, “होतारं” देवानामाह्वातारम्,
 “अमर्त्यम्” अविनाशनम्, “अस्य” “यज्ञस्य” यागस्य “सुक्रतुं”
 सुष्ठु कर्त्तारम् ॥ १ ॥

* क० आ० १८०० १५० १४५० ।

† क० आ० २, १, २, ६ (१भा० १८३ प०) = सू० वे० ६, १, १८, १ ।

अथ द्वितीया ।

२१ २२ २१ २ २१ २ २ २३ १२
 अपान्नपात^१सुभग^२*सुदौदितिमग्निमुश्रेष्ठ^३शोचिषम् ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 सनोमिन्नस्यवरुणस्यसोअपामासुस्रंयक्षतेदिवि ॥ २३ ॥ १३

“जर्जः” अन्नस्य “नपातं” न पातयितारंण [यद्वा, नप्तारं चतुर्धं हविर्लक्षणेनाद्येन आपो जायन्ते, अद्भ्यस्योषधि-वनस्यतय-स्तेभ्य एष जायत इति चतुर्धत्वम्^१ । “नभ्रान्नपात् (३, ३, ०५)”—इति नञ् प्रकृतिभावः] “सुभगं” शोभन-धनं “सुदौदितिं” सुष्ठु दौदयन्तं “श्रेष्ठशोचिषं” प्रशस्यतम-तेजस्कम् अग्निं स्तोमीति शेषः । स तादृशोऽग्निः “नः” अस्मदर्थं “दिवि” स्योतमाने देवयजने सुलोके वा “मिन्नस्य” देवस्य “वरुणस्य” च “सुस्रं” सुखम् “आ” अभिलक्ष्य “यक्षते” यजतु । तथा सोऽग्निः “अपाम्” अन्धेवतानाञ्च सुज्जमभि यजतु ॥ २ ॥ १३

३ ४ १ ४ ५
 ॥ साध्यम् ॥ याऽपुजि । छन्त्वाश्वाश्वाश्चुमहायि ।

१२ १२ २२ २ १ १ १ ०
 देवन्देववाहोतार^२राम । आमर्त्तियम् । आस्रयाशा

* “जर्जनिवातं”—इति ऋ० पाठः ।

† “अग्निंश्रेष्ठ”—इति च ऋ०-पाठः ।

‡ ऋ० वे० ६, १, २८, ४ ।

¶ अन्धेदोषपाठनवसंज्ञैः च आस्रयाजम् ।

§ ‘अपां नपातम्—अपां शोचमग्निम् । अपां पुत्रका इत्याः, नेषु सज्जातं पुत्रं शोचन्’—इति वि० ।

^१२३ । ^४स्यार३सू३ । ^२क्रा३४५तो६हायि ॥(१) ^५आऽपुस्य ।
^४यज्ञा३स्या३सुक्रतूम् । ^३अपान्नपात^५सुभार३गाम् । ^२सुदी
^२दितिम् । ^{१०}अग्निमूश्रे३३ । ^१ष्टार३शो३ । ^२चा३४५विषो
^५इहायि ॥(२) ^१आऽपुग्निम् । ^५उश्रे३ष्टार३शोचिषाम् । ^१स
^२नोमिन्नस्यवद्वर३णा । ^२स्यासोअपाम् । ^{१०}आसुम्नाया३३ ।
^१चार३रता३यि । ^२दा३४५यिवोइहायि(३) ॥ ३* ॥ [१]

^१॥ ऐधावाइसम् ॥ ^२यजिष्ठन्त्वाववृमाहायि । ^२देवन्देव
^२नाहोतारममर्त्तियाम् । ^२अस्ययज्ञस्यसुइहा । ^२अस्ययज्ञ
^१स्यसूइहा । ^५जयायि । ^५जवोर३४वा । ^५क्रा५तो६हा
^२यि ॥(१) ^१असायज्ञस्यसुक्रातूम् । ^२अपान्नपात^५सुभग^५
^२सुदीदितायिम् । ^२अग्निमूश्रेष्ठशोइहा । ^२अग्निमूश्रेष्टाशो
^५इहा । ^५जवायि । ^५जवोर३४ । ^५वा । ^५चापुयिषोइहा

यि ॥ (२) ^१ अग्निमु^२ श्रेष्ठ^३ शोचा^४ यिषाम् । ^१ सु^२ नो^३ मि^४ त्रस्य^५ वरुण
^६ सो^७ च^८ पाम् । ^९ आ^{१०} सु^{११} न्नं^{१२} य^{१३} क्ष^{१४} ताऽ^{१५} इ^{१६} हा । ^{१७} ज^{१८} वा^{१९} यि । ^{२०} ज^{२१} वो^{२२} र
 ३४ । वा । ^{२३} दा^{२४} प्र^{२५} यि^{२६} वो^{२७} ई^{२८} हा^{२९} यि (३) ॥ ३* ॥ [२] १३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरार्चन्यस्य द्वादशस्याध्यायस्य
 चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चम-खण्डे—

यमग्ने इति षड्चात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

^१ य^२ म^३ अ^४ ग्ने^५ पृ^६ त्सु^७ म^८ र्त्त्य^९ म^{१०} वा^{११} वा^{१२} जे^{१३} षु^{१४} य^{१५} ञ्जु^{१६} नाः ।

^{१७} स^{१८} य^{१९} न्ता^{२०} श^{२१} श्च^{२२} ती^{२३} रि^{२४} षः † ॥ १ ‡ ॥

हे “अग्ने !” “पृत्सु” सङ्ग्रामेषु “यं” “मर्त्यं” यजमानम्
 “अवाः” अवसि रक्षसि, “यं” पुरुषं “वाजेषु” सङ्ग्रामेषु
 “ञ्जुनाः” अवसि, “सः” नरः यजमानः “शश्वतीरिषः” नित्यान्य-

* क० मा० १८ प्र० १ ख० १ सा० ।

† “आवा” — इति यजुष्यधिकः पाठः ।

‡ ख० वे० १, ९, २३, २ = य० वे० ६, २८ ।

अथ तृतीया ।

१८ १८ ११ ११ ३ १ १ ३ १ १
सवाजं विश्वचर्षणिरर्वङ्गिरस्तुतरुता ।

१ १ ३ १ १
विप्रेभिरस्तुसनिता ॥ ३* ॥ १४

“विश्वचर्षणिः” सर्वैर्मनुष्यैरुपेतः† “सः” अग्निः “अर्वङ्गिः”
अश्वैः‡ “वाजं” सङ्ग्रामं “तरुता” तारयिता “अस्तु”
“विप्रेभिः” मेधाविभिः ऋत्विग्भिः सहितः तुष्टोऽग्निः
“सनिता” फलस्य दाताणां [विश्वचर्षणिः—विश्वे चर्षणयः अस्य
“बहुव्रीहो विश्वं सञ्ज्ज्ज्यायाम् (६, २, १०६)”—इति पूर्वपदा-
न्तोदात्तत्वम् । अर्वङ्गिः—ऋ मती (म्वा० प०), “अग्नेभ्यो-
ऽपि दृश्यते (३, २, ७५)”—इति वनिप्, भिस्वि “अर्वञ्ज्ज्जसा-
वनञ्जः (६, ४, १२७)”—इति नकारस्य ङ-इत्ययमादेशः ।
तरुता—तु प्रवन-तरणयोः (म्वा० प०), अस्मात् “असित-स्तमित-
(७, २, ३४)—इत्यादौ ङञन्तो निपातितः, निपातनादेवेकार
स्तीत्वम्] ॥ ३ ॥ १४

* अ० वे० १, १, ११, ४ ।

† ‘विश्वञ्ज्ज्ज द्रव्य’—इति वि० ।

‡ ‘अर्वङ्गिः—तृतीयावज्जवचनं चतुर्थीवज्जवचनस्य स्थाने द्रव्यम्, अर्वङ्गः—
इति वि० ।

॥ ‘विप्रेभिः—विप्रेभ्यः सनिता, तां मुक्ता न कश्चिदन्तो दाता’—इति वि० ।

अथ साकमुचइति ढचाळकां द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२ १२ २ १ २ ३
साकमुचोमर्जयन्तस्वसारो

२ २ १ २ २ २ १ २
दशधीरस्यधीतयोधनुत्रीः ।

२ ३ १ २ २ १ २ २ २
हरिःपर्यद्रवज्जाःसूर्यस्य

१ २ २ २ २ २ २
द्रोणन्नक्षेत्र्योनवाजी ॥ १* ॥

“साकमुचः” सह युगपत् सिद्धयः [उच्ये चने (म्वा० प०) क्विपि रूपम्, तादृश्यः] “स्वसारः” कर्म-करणार्थम् इतस्ततः सुष्ठु गच्छन्त्यः अङ्गुलयः “मर्जयन्त” सोमं शोधयन्ति [मृजू शोध-नालङ्करणयोः (अदा० प०)] । तथा “दश” दश-सङ्ख्याकाः “धीतयः” [अङ्गुलि-नामैतत् (निघ० २, ५, ७)] “धीरस्य” समर्थास्य यज्ञस्य वा देवैर्ध्यातव्यस्य काम्यमानस्य वा सोमस्य “धनुत्रीः” प्रेरयित्रो भवन्ति । ततः “हरिः” हरितवर्णः सोमः “सूर्यस्य” “जाः” प्रादुभूता जाया दिशः ताः “पर्यद्रवत्” परितो गच्छति [सूर्यस्य तेजसा हि आविर्भवन्तीति दिशान्तस्व जायात्वम्] “अत्यः” अतनशीलः “वाजी न” अस्मद्भव स्थितः सोमः “द्रोणं” द्रोणकलयं “नक्षेत्र्ये” व्याप्नोति [नक्षत्रिर्व्याप्तिकर्मा (निघ० २, १८, २)] ॥ १ ॥

* अ० आ० ६, १, ५, ६ (२भा० १९६४०) = अ० वे० ७, ४, १, १ ।

अथ द्वितीया ।

१ ३ २ ३ २२ १ १२
सम्नातृभिर्नृशिशुर्वावशानो

२२ १ १ २ ३ २
वृषादधन्वेपुरुवारोअङ्गिः ।

१ १ १२ २२ २ १ १ १२
मयीनयोषामभिनिष्कृतंयत्

२२ ३ १ २ २ १ २
सङ्गच्छतेकलशउस्त्रियाभिः ॥ २* ॥

“वावशानः” देवान् कामयमानः “वृषा” कामानां वर्षकः
अतएव “पुरुवारः” बहुभिर्वरणीयः सोमः “अङ्गिः” मातृ-
भूताभिः वसतीवरीभिः “सं दधन्वे” सन्धार्यते । तत्र दृष्टान्तः—
“मातृभिर्नृशिशुः” कामयमानः पुत्रो यथा मातृभिः पयःप्रदा-
नेन सन्धार्यते [अवि गत्यर्थः (भा० प०) कर्मणि सिटि रूपम्]
“मयी न” मनुष्यो यथा “योषां” युवतिम् अभिगच्छति तद्वत्,
“निष्कृतं” संस्कृतं स्वस्थानम् “अभि यन्” अभिगच्छन्
“कलश” द्वीषाभिधाने “उस्त्रियाभिः” अङ्गिः गोर्विकारैः
क्षीरादिभिर्वा “सङ्गच्छते” [गमिरकर्मकात् “समोगम्युच्छि-
भ्याम् (१, ३, २८)]—इत्यात्मने पदम् ॥ २ ॥

* अ० वे० ७, ४, २, २ ।

† ‘आदिन्वरिभिः’—इति वि० ।

अथ षट्तीया ।

३ १ ८ २ ८ ३ १ ३ १ २ ३
 उतप्रपिष्यजधरभ्याया
 ३ ३ १ २ ३ २
 इन्दुर्भाराभिःसचतेसुमेधाः ।
 ३ १ ३ २ ३ १ १ ३ २ ३ २
 मूर्धानङ्गावःपयसाचमूषभि
 ३ ३ १ २ ३ ३ ३ ३
 श्रीणन्तिवसुभिर्नित्तैः ॥ ३* ॥ १५

“उत” अपि च “अत्रयायाः” [“अत्रया”—इति गो-नाम
 (निघ० २, ११, १)] अहं तथाविधाया गोः “जधः” पयः-
 खानं सोमः “प्रपिष्ये” श्रीवध्वादिषु सोमः प्रविश्य प्रकर्षेण
 प्याययति [प्यायतेर्लिङि “लिङ्गञ्जोष (६, १, २८)”—
 इति षी-भावः] “सुमेधाः” शोभन-प्रज्ञः सोऽयम् “इन्दुः”
 सोमः “भाराभिः” “सचते” समवेति सङ्गच्छते । ततो “गावः”
 “चमूषु” [चमन्ति भक्षयन्त्यत्र सोममिति चम्बो अहादयः, तेषु]
 स्थितं “मूर्धानं” ससुच्छितमिमं सोमं “पयसा” उदकेन “अभि
 श्रीचन्ति” अभित आच्छादयन्ति† । तत्र दृष्टान्तः—
 “नित्तैः” प्रक्षालितैः “वसुभिः” वस्त्रैः यथा आच्छादयन्ति
 तद्वत् ॥ ३ ॥ १५

* अ० वे० ७, ४, ९, ३ ।

† ‘अभिशीचन्ति मिचचन्ति’—इति वि० ।

॥ इहवद्वासिष्ठम् ॥ ^{१२ २२ ३२ २} श्रीहोवाहा ३ ^१ होयि । ^{३ २} इहा ।

^२ साकमुत्तो । ^१ मर्ष्यय । ^{२ १} तस्वसाराः । ^{२ ३ ४ ५} दशधीरा । ^{२ १ २} स्या

^{१ २} अधीत । ^{२ ३ ४ ५} योधनुत्रीः । ^{२ १} हरिःपर्या । ^{२ १ २} द्रवज्जाः । ^{२ ३} हरि

^{४ ५} यस्या । ^{२ २} द्रोणन्नना । ^{२ १} क्षेत्रति । ^२ योऽ४३ । ^{२ ४} नाश्वापु

^{२ १ २} जा६ ५ ^६ यि ॥ (१) ^{२ १} सम्मातुभायिः । ^{२ ३ ४} नशिष्णुः । ^{२ ३ ४} वावशा

^५ नाः । ^{२ १ २} वृषादधा । ^{२ १} न्वेऽपुरु । ^{२ ३ ४ ५} वारोअङ्गायिः । ^{२ १ २} मर्ष्यी

^{२ १} नयो । ^{२ ३ ४ ५} षाश्मभि । ^{२ १} निष्कृतयान् । ^२ सङ्गच्छतायि । ^२ क

^{१ २} लशे । ^२ ऊ३४३ । ^{२ ३ ४ ५} स्त्रीश्यापुभा६पु६यिः ॥ (२) ^{२ १} उतप्रपायि ।

^{२ १ २} प्याश्जधः । ^{२ ३ ४ ५} अघ्नियायाः । ^{२ १ २} इन्दुर्द्वारा । ^{२ २} भीःसच ।

^{२ २ ४ ५} तिसुमेधाः । ^{२ १ २} मूर्द्धानङ्गा । ^{२ १} वाःपय । ^{२ १ ४ ५} साचमूषू । ^{१ २} श्री

^{२ २ ३ २ १} होवाहा३होयि । ^{३ २} इहा । ^{१ २} श्रीभिःश्रीणा । ^{२ १} तीःवसु । ^२ भा

^{२ ४} ३४३यिः । ^{२ ४} नाश्नापुयिक्ता६पु६यिः (३) ॥ ७ ॥ [१]

॥ पार्थम् ॥ ^{२ २ २} श्रीश्चोश्चोयि । ^{२ १} साकमुत्तो । ^{२ १} मर्ज्य
^{१ १ ४ ५} य । ^{२ १ २} तस्वमाराः । ^{२ १} दशधीरा । ^{१, १ ४} स्याश्धीत । ^{१, १ ४} योधनु
^५ चीः । ^{१ १} हरिःपर्या । ^{२ १ २} द्रवज्जाः । ^{२, ३ ४ ५} हरियस्या । ^{२ १} द्रोणन्न
^{२ १} ना । ^२ ज्ञेश्चति । ^{२ ४} योश्चश्च । ^{२ ४} नाश्वाप्रजाईपुईयि ॥ (१)
^{२ २ १} सम्मातुभायिः । ^{२ १} नशिष्टुः । ^{२, ३ ४ ५} वावशानाः । ^{२ २ १} वृषादधा ।
^{२ १} न्वेश्पुरु । ^{२, ३ ४ ५} वारोश्चङ्गायिः । ^{२ २ १} मर्त्यिनयो । ^{१ १} षाश्मभि । ^२ नि
^{२ ४ ५} ष्कतंयान् । ^{२ १} मङ्गच्छतायि । ^{२ १ २} कलशे । ^२ ऊश्चश्च । ^२ श्री
^४ श्याप्रभाईपुईयिः ॥ (२) ^{१ १} उनप्रपायि । ^{२ १ २} प्याश्चक्षुः । ^{२ ४} अघि
^{४ ५} यायाः । ^{२ १ २} इन्दुर्हारा । ^{२ १} भोश्चसच । ^{२, ३ ४ ५} तेसुमेधाः । ^{२ २ २} मूर्धा
^१ नङ्गा । ^{२ १} वाश्चपय । ^{२, ३ ४ ५} साचमूष् । ^{२ १ २} श्रीश्चोश्चोयि । ^२ अभि
^{३ २} श्रीणा । ^{२ १} तीश्चवसु । ^२ भाश्चश्चश्चिः । ^{२ ४} नाश्नाप्रयिक्ताईपुई
 यिः (३) ॥ ८ ॥ [२]

॥ औशनम् ॥ साकाम् । उत्तमर्जयन्ता । स्वसा
 २ १ २ २ १ २ २ १
 ३राः । दशधीरा । स्याद्धीत । योधनुत्रीः । हरिः
 २ १ २ १ २ १ २ १
 पर्यद्रवञ्जाःसू । रियारक्ष्या । द्रोणमना । क्षीर्यति ।
 २ १ २ १ २ १ २ १
 योश्छर । नाश्वापूजाद्दृष्टयि ॥ (१) साम्ना । तृभिर्भ
 २ २ १ २ १ २ १ २ १
 शिशुर्वा । वशाश्नाः । वृषादधा । न्वेष्टपुरु । वारो
 ४ ५ १ २ २ १ २ २
 अङ्गायिः । मर्यान्नयोषासभिनायिः । कृतारक्ष्यान् ।
 १ १ १ १ १ २ २ १ २
 सङ्गच्छतायि । कलशे । जश्छर । स्त्रीश्यापूभाद्दृष्ट
 १ १ २ १ २ १ २ १
 यिः ॥ (२) कता । प्रपिष्यजधरा । घियाश्याः । इन्द
 २ २ १ २ १ २ २ १ २ १
 द्दारा । भीश्सच । तेसुमेधाः । मूर्धानङ्गावःपयसा ।
 ० २ २ २ १ २ १ २ १
 चमूश्छ । अभिश्रीणा । तीश्वसु । भाश्छर्यिः । ना
 ४
 श्नापूयिक्ताद्दृष्टयिः (३) ॥ ४ ॥ [३] १५

* क० ना० १८ प्र० २ ख० ४ पा० ।

अथ पिबासुतस्येति प्रगाथात्मकं तृतीयं सूक्तम्,—

तत्र प्रथमा ।

१ १ ३ १ १ ३ २ ३ १ १ ३ १ २
पिबासुतस्यरसिनोमत्स्वानइन्द्रगोमतः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ १ २ ३ १ २
आपिन्नीबोधिसधमाद्येवृधेऽऽस्मान् अवन्तुतेधियः ॥ १* ॥

हे “इन्द्र!” “रसिनः” रसवतः “गोमतः” गोर्विकारैः
पयः-प्रभृतिभिः अपण-द्रव्यैर्युक्तस्य “नः” अस्मदीयस्य “सुतस्य”
अभिषुतस्य [“क्रियाग्रहणं कर्त्तव्यम्”—इति कर्मणः सम्प्रदान-
त्वाच्चतुर्थ्यै (२, ३, ६२)—षष्ठी] ईदृशं सोमं “पिब”, पीत्वा च
“मत्स्व” तृप्तो भव । अपि च त्वं “सधमाद्ये” सह मादयितव्ये
सहितैरस्माभिस्तर्पयितव्ये सोमे “आपिः” आपयिता बन्धुः सन्
“नः” अस्माकं “वृधे” वर्द्धमानाय “बोधि” बुध्यस्व “ते”
त्वदीया “धियः” बुद्ध्यः अनुग्रहात्मिकाः “अस्मान्” स्तोतृन्
“अवन्तु” रक्षन्तु ॥

“सधमाद्ये”—“सधमाद्यः”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २
भूयामतेसुमतौवाजिनोवयम्मानन्तरभिमातये ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अस्माञ्चित्राभिरवतादभिष्टिभिरानःसुन्नेषुयामय ॥२†॥१६

* ऋ० षा० ३, ४, ५, ७ (१भा० ४८५८०) = ऋ० वे० ५, ७, २५, १ ।

† ऋ० वे० ५, ७, २५, १ ।

हे इन्द्र! “सुमती” शोभनायां बुद्धौ अनुग्रह-बुद्धौ “वाजिनः”
हविषन्तो वयं “भूयाम” वर्त्तमाना भवाम “अभिमातये”
अभिमन्यत इत्यभिमातिः शत्रुः * तस्मै तदर्थं “नः” अस्मान्
“मा स्तः” माहिंमीः [स्तृङ् हिंसायाम् (क्रा० प०) माङि
लुङि छान्दसञ्चे लुङ्] । अपितु “अभिष्टिभिः” अभ्येषणीयाभिः
प्रार्थनीयाभिः “चित्राभिः” चायनीयाभिः बहुविधाभिर्वा त्वदी-
याभिः “ऊतिभिः” “अस्मान्” “अवतात्” [अव रक्षणे (म्वा०
प०)] । तथा “नः” अस्मान् “सुखेषु”† सुखेषु “आ यामय”‡
आयतान् कुरु सर्वदा सुखिन एव कुरु ॥ २ ॥ १६

४ ४ २ ४ ५ ४ ५ १ २ २
॥ अभीवर्त्तम् ॥ पिवा३सू३तस्यरसिनोवा । मात्स्वान

१ २ १ २ २ ३ ४ ५ २
इ । द्रगोमा१ता २ः । आपिर्नीवा३१२३४ । धिसधमा ।

२ १ २ १ २ ३ २ १
दियेवा१र्द्वा २यि । अस्मात् ३आश्वार । तुता३यि । धा

३ १ १ १ ५ ४ २ ४ ५ २ ५ ५
२३४५ । यार३४५ः ॥(१) अस्मात् ३आ३वन्तुतेधियोवा ।

१ २ २ १ २ १ २ २
आस्मात् ३अव । तुतायिधाश्या २ः । भूयामता३१ २ ३ ४

३ ४ ५ २ १ २ २ १ २
यि । सुमतीवा । जिनोवा१या २म् । मानास्ताश्रा २ ।

* ‘अथवा कश्चिद्रोगः’—इति वि० ।
† ‘सुखेषु—वलेषु’—इति वि० ।
‡ ‘स्त्राययेत्यर्थः’—इति वि० ।

^{३ २} ^१ ^{१ १ १ १ १} ^{५२ ४} ^२
 भिमा३ । तार३४५ । या२३४पुयि ॥(२) माना३स्ता३
^{४ ५२ ४ ५} ^{१ २} ^{१ २} ^{१ २}
 रभिमातयोवा । मानस्तर । भिमाताश्या२यि । आसा
^२ ^{३ ४ ५२} ^{२ १ २}
 श्विन्ना३१२३४ । भिरवतात् । अभायिष्टा१यिभा२यिः ।
^{२ १ २} ^{३ २} ^१ ^{२ १ १}
 आनाः३शन्ना२यि । पुया ३ । मा २ ३ ४ ३ । या २ ३
^{१ १}
 ४ पु(३) ॥ ८* ॥ [१]

^{४ २२ ४ २ ४ ५ ४ ५} ^२ ^{३ २}
 ॥ उत्सेधम् ॥ पिवासुतस्यरसिनः । मत्स्वा । नषा
^{२२ ४२ ५} ^{२ १२} ^२
 ३४औहोवा । द्रगोमताऽ२ः । हा३१उवा२३ । ऊ३४
^{५ ३२ १} ^{४२} ^{५२ ४ ५} ^१ ^{२ १}
 पा । आपा३यिर्नोवो । औहोवाहायि । धायिसधमा ।
^{२ २ १ २२} ^२ ^५ ^{३ २}
 दियेवाह्वे । हा३१उवा२३ । ऊ३४पा । असा
^४ ^{५२ ४ ५} ^{३ २} ^४
 ३५षव । औहोवाहायि । तुता३यिधा५या६पु६ः ॥(१)
^{४ ३२ ४} ^{२ ४२} ^२ ^{३ २} ^{३२ ४ ५}
 असा५षवन्तुतेधियो । स्नान् । अवा ३ ४ औहोवा ।
^{१ १२} ^२ ^५ ^{३ २२ ४}
 तुतेधियाऽ२ः । हा३१उवा२३ । ऊ३४पा । भूयाश्म

* क० ग० ८५० १अ० ८सा० ।

ता । ^{५ ३ ५} औहोवाहायि । ^{१ १८ १} खमतौवा । ^{१ ४ १ २} जिनोवायम् ।

^{२ ५} हा३शुवा२३ । ^{३२१ ४} ऊ३४पा । ^{५ ४ ५} माना३स्तर । औहोवाहा

यि । ^{३ २ ४} भिमा३तापुया६५६ ॥ (२) ^{३४ ४} मानस्तरभिमातये । ^{३ ५ ४ ५ ४} मा

नः । ^{३ २ ३ ४ ४ ५} स्तरा३४औहोवा । ^{२ १८} भिमातयाऽरयि । ^{३ २ ४ ५} हा३शुवा

२३ । ^{२ ५} ऊ३४पा । ^{३ २ ४} अस्मा३श्चिवा । ^{५ ४ ४ ५} औहोवाहायि ।

^{१ २ १} भायिरवतात् । ^{३ १ २} अभिष्टायिभिः । ^{२ ५} हा३शुवा । ^{२ ५} ऊ३४

पा । ^{५ ३ २ ४ ४ ५} आना३ःसुन्ने । ^{५ ४ ४ ५} औहोवाहायि । ^{३ २ ५} पुया३मापुया

^{३ १ १ १ १} ६५६ । ^{३ २ ४ ५} ऊ३४पा (३) ॥ १५* ॥ [२]

॥ निषेधम् ॥ ^{३ २} पिवाचुतस्या३रसिनाः । ^{२ १ २ १} मत्स्वानआ

^{३ २ १} यि । ^{१ २} द्रुगोमता३ः । ^{१ २ ४ ५} इहा३ । ^{२ ५} आपा३यिर्नीवो । ^{२ ५} हा

^{२ ५} होर३४हा । ^{१ २ २ २ १ २} धायिसधमा । ^{२ २ १ २} दियेवार३र्हयि । ^{१ २} इहा३ ।

^{१ २ ४ ५} आस्मा३श्चावा । ^{२ ३ ५ ३ २ ४} हाहोर३४हा । ^{३ २ ४} तुता३यिधापुया६५

^{२ २} ^{२ २} ^{१ २ १} ^{२ २ १}
 ईः । अस्मात्^२अवन्तू^२तेधियाः । अस्मात्^२अवा । तुमेधि
^{१ २} ^{१ २ ४ ५} ^{२, ३} ^५ ^१
 या^२ः । इहा^३ । भूया^३मातायि । हा^३दो^२३४हा । सू
^{२ २ १} ^{२ २ १} ^२ ^{१ २} ^{१ २ ४ ५}
 मतौवा । जिनीवा^२३याम् । इहा^३ । माना^३स्तारा ।
^{२, ३} ^५ ^{३ २ ४} ^{२ २}
 हा^३दो^२३४हा । भिमा^३तापूया^३ईपू^३ईयि ॥(२) मानस्तर
^{२ २} ^{२ १ २ १} ^{२ २ १} ^{१ २}
 भौ^३मातयायि । माना^३स्तरा । भिमा^३तया^३इयि । इहा
^{१ २ ४ ५} ^{२, ३} ^५ ^{१ २ १}
 ३ । आस्मा^३श्चायिचा । हा^३दो^२३४हा । भायिरवतात् ।
^{२ १} ^२ ^{१ २} ^{१ २ ४ ५} ^२
 अभिष्टा^३३यिभायिः । इहा^३ । आना^३ःसन्नायि । हा
^३ ^५ ^{३ २ ४} ^{३ १ १ १ १}
 दो^२३४हा । पुया^३मापूया^३ईपू^३ई । हो^३३४पू(३) ॥२६॥[३]
^{५ ४ २ ३ ४ ५} ^{१ २} ^२
 ॥ पृष्ठम् ॥ पिवा^३स्तुतस्यरसिनाः । मन्स्वानइन्द्रगो
^१ ^{२ २ २ २} ^{२ २} ^१
 मता^३३दोइया । आपिनी^३बोधिसधमाद्येवृधा २ ३ होइ
^{२ १ २} ^२ ^१ ^२
 या । अस्मात्^२आ^२३वा । तुतायिधा^२ ३या ३ ४ ३ः ॥(१)
^{५ ४} ^{२ ३ ४ २ ५} ^{१ २} ^२ ^१
 अस्मात्^२अवन्तु^२तेधियाः । अस्मात्^२अवन्तु^२तेधियार ३ हो

इया । भूयामतेसुमतौवाजिनोवयार३^१चोइया । मा

नस्तार३रा । भिमातार३या३४३यि ॥२) माना३स्तर

भिमातयायि । मानस्तरभिमातयार३यिहोइया । अस्मा

च्चिन्नाभिरवतादभिष्टिभार३यिर्होइया । चानःसूर३स्मा

यि । षुयामार३या३४३ । ओर३४५इ । डा(३) ॥१२*॥[४]

॥ जमदग्नेःसाम ॥ पिवास्तुनस्यरसिनोमन्त्वाहाउ ।

नारः । इन्द्रारगोमनार३ः । हाउ । आपिन्ना^१रवो ।

धिसाधमार । दियेवृधार३ । हाउ । अस्मा^१अवा

र३ । हा । तुने३होर । यार३४चौहोवा । धियज

र३४५ ॥१) अस्मा^१अवन्तुतेधियोस्मान्हाउ । चार ।

वन्तु^१रतेधियार३ः । हाउ । भूयामार^१ते । सुमतौवा

र । जिनोवयार३म् । हाउ । मानास्तरार३ । हा ।

* ज० मा० १६५० १७० १९आ० ।

^{३ २ १ ३ ४ २ २ ३ १ १ १ १}
 भिमाश्चो२ । या२३४ औ॒द्योवा । तयज्ज २ ३ ४ ५ ॥ (२)
^{२२ २ २ २ २ १ १ १२}
 मानस्तरभिमातयेमानोहाउ । स्ता२ः । अभा२यिमा
^{२ १२ २ १०}
 तया२यि । हाउ । अस्माञ्चा२यिवा । भिरावता२
^{१ १ २ १ ०}
 त् । अभिष्टिभा२यिः । हाउ । आनाःसुम्ना २ ३ यि ।
^{२ ३ २ १ २ ४ २ १ ३}
 हा । षुया३ हो २ । या २ ३ ४ औ॒द्योवा । मयज्ज
^{१ १ १ १}
 २ ३ ४ पु(३) ॥ १६* ॥ [पु] १६

अथ त्रिरस्मैसमेति तृवात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,
 तत्र प्रथमा ।

^{१ २ ३ २ ३ १ २}
 त्रिरस्मैसप्रधेनवोदुदुह्रिरे
^{३ २ ३ १ २ ३ १ २}
 सत्यामाशिरम्यरमेव्योमनि ।
^{३ २ ३ १ २ २ ३ २ ३}
 चत्वार्यन्याभुवनानिनिर्णजे
^{१ २ ३ १ ३ १ २ २}
 चारुणिचक्रेयहृत्तैरवहुत ॥ १७ ॥

* क० गा० १८प्र० २अ० १६सा० ।
 † क० आ० ६, १, २, ० (२भा० १८८४०) = क० वे० ०, १, २३, १ ।

“परमे व्योमनि” विविधमोममवनं गमनं देवानामत्रेति व्योमा यज्ञः, तस्मिन् स्थिताय यद्वा परमे व्योमनि अन्तरिक्षे वसन्मानाय “त्रिः सप्त” एकविंशति-सङ्ख्याकाः “धेनवः” ग्रीण-यित्रो गावः “सत्यां” सत्यं यद्यार्थभूतम् “आशिरम्” आश्रयमाणं “दुदुञ्चिरे” दुहन्ति [यद्वा, त्रिःसप्त द्वादश मासाः पञ्चर्त्तवः अथ इमे लोका असावादित्य एकविंश इति, एतैः सर्वैः सह गोषु उत्पद्यते तद्वावो दुहन्तीति] । किञ्चायं सोमः “अन्या” अन्यानि “चत्वारि” “भुवनानि” उदकानि वसतीवरीस्त्रिस्त्रैकधना इति, तानि चतुःसङ्ख्याकानि “चारुणि” कल्याणानि उदकानि “नि-र्षिजे” निर्सेजनाय परिशोधनाय “चक्रे” करोति । “यद्” यदा अयम् “ऋतैः” यज्ञैरेव “वर्धितः” वर्धितवान् तदा करोति ॥
 “दुदुञ्चिरे,” “परमेव्योमनि”-“दुदुञ्जे,” “पूर्वेव्योमनि”— इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ २२ ३ १ १ १ १ १

सभक्तमाणो अमृतस्य चारुण

३ २ ४ ४ १ १ १ १ १

उभेद्यावाकाव्येनाविश्रयये ।

१ २ ३ २ ३ १ २ १ २ ३

तेजिष्ठा अपोमध्वनापरिव्यत

१ २ ३ २ १ १ २ २ १ २ ३ २

यदीदेवस्यश्रवसासदीविदुः ॥ २* ॥

“सः” “भक्ष्यमाणः” “चारुणः” कल्याणस्य “अमृतस्य” उदकस्य [“क्रियाग्रहणमिति कर्मणः सम्प्रदान-सञ्ज्ञा, “चतुर्थ्यर्थे बहुलम् (२, ३, ६२)”—इति षष्ठी] चारुदकं भक्ष्यमाणः [इकारलोपश्चान्दसः (३, ४, ६७)] भिष्यमाणः यष्टृभिः याच्यमानः सन् “उभे” “द्यावा” [द्यावादेशस्य इन्द्रे विहितत्वात् उत्तरपदाभावेऽपि इन्द्रः प्रतीयते] उभे द्यावापृथिव्यौ “काव्येन” कवि-कर्मणा “वि शश्वये”* विवृतकारातिशयेन निमित्तेन प्रह्वे-नोदकेन सम्पूरयतीत्यर्थः । किञ्च “तेजिष्ठाः” अतिशयेन दीप्तानि “अपः” उदकानि “मंहना” महत्त्वेन “परि व्यत” तदा परित आच्छादयति । “यद्दि” यदा ऋत्विजः “देवस्य” द्योतमानस्य सोमस्य “सदः” स्थानं “अवसा”† हविषा युक्ताः सन्तः “विदुः” यागार्थं जानन्ति लभन्ते तदा आहृणीतीति । [विद् ज्ञाने (अदा० प०) “सिजभ्यस्त (३, ४, १०६)”—इति केर्जु-सादेशः ॥

“भक्ष्यमाणः”—“भिष्यमाणः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२ ३ १२ २२ ३ १
तेषस्यसन्तुकेतवोमृत्यवो

२ ३ १ २ ३ १२ २२
दाभ्यासीजनुषीउभेषमु ।

* ‘विशश्वये—दिविधं प्रियञ्चोकरोति’—इति वि० ।

† ‘अवसा—अन्नेन बल्लेन वा’—इति वि० ।

^{१ २} चत्वार्यन्याभुवना । ^{१ १} निनिर्णायिजाश्चयि । ^{२ १} चारुणाश्च
^५ षयिवा । ^{१ २ १ २} क्रोयहृतेः । ^{५ २} आवाश्वाप्रताद्वृष्ट ॥ (१) ^१ सारश्च
^{५ २ २ ४} षः । ^{५ २} भक्षमाणोऽमृतस्यचौ । ^{४ ५} चारुणाः । ^{१ २ २ २ २} उभेद्यावाका
^४ व्येना । ^{१ २} विश्रआथाश्चयि । ^{५ २ २} तेजिष्ठाऽप्योमहृणा । ^१ परि
^{१ २} व्याताश्च । ^{५ १ १ २} यादीदारश्चयिवा । ^{१ १} स्यश्चवसा । ^{१ १} सादीश्च
^४ वापुयिद्वृष्ट ॥ (२) ^१ तेश्च । ^{५ २ ४ ५ २} अस्यसन्तुकेतवोऽमौ ।
^४ होर्थावाः । ^{१ २ २ २} अदाभ्यासोजनुषी । ^{१ २ १} उभेषानूश्च । ^{१ २} येभि
^{२ २} नृष्णाश्चदेव्या । ^{१ १} चपुनादाश्चयि । ^{१ १} आदिद्राश्च । ^५ चयि ।
^{१ १ २ २} नमननाः । ^{१ २} आगाश्मर्णाप्रताद्वृष्ट ॥ (३) ॥ १२* ॥ [१] १७

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायणस्य हादशस्थाध्यायस्य

पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठे खण्डे—

अभिवायुमिति ढचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ २ ३ २ ३क २८ ३ २
अभिवायुंवौत्यर्षागृणानो

१ ३-१८ १८ ३ १ २
ऽभिभिन्नावरुणाप्यमानः ।

३ १८२८ ३ १ २ ३ २
अभौनरन्धीजवनरथेष्ठा

३ १ ३ १ २ २ १ २
मभौन्द्रं वृषणं वज्रबाहुम् ॥ १* ॥

हे सोम ! “गृणानः” स्तूयमानस्त्वं “भिन्नावरुणा” भिन्ना-
वरुणौ च पानाय “अभि” गच्छ । किञ्च “नरं” सर्वस्य नेतारं,
“धीजवनं” बुद्ध्या समं वेगं कुर्वाणं,† “रथेष्ठा” रथे तिष्ठन्तम्
[अनेनाश्विनावभिधीयते ; एकवचनन्तु प्रत्येक-विवक्षया समु-
दाय-विवक्षया वा ; एतादृशावश्विनौ चाभिगच्छ] । तथा “वृषणं”
कामानां वर्षकं “वज्रबाहु” वज्र-युक्त-हस्तम् “इन्द्र” च त्वं
पानाय “अभि” गच्छ ॥ १ ॥

* ऋ० वे० ७, ४, २०, ४ ।

† ‘धीजवनं’—धीर्बुद्धिः तथा जवनं वेगवन्तम् अथवा मनोजवेरश्वः जगारम्
—इति पि० ।

अथ द्वितीया ।

३१ २२ ३१ २ ३ ३३ २ ३१ २ ३१ २
अभिवस्तासुवसनान्यर्षाभिधेनूःसुदुघाःपूयमानः ।

३ २ ३ १८ २८ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अभिचन्द्राभर्त्तवेनोहिरण्याभ्यश्चात्प्रथिनोदेवसोम ॥ २* ॥

हे "सोम !" अस्माकं "सुवसनानि" सुपरिधानानि "अभि" गमय [यदा, सुवसनानि शोभन-वस्त्र-सहितानि "वस्त्रा" वस्त्रा-ख्याच्छादकानि धनानि "अभि" गमय । किञ्च "पूयमानः" पवित्रेण त्वं "सुदुघाः" सुष्ठु पयसो दोग्ध्रीः "धेनूः" नवप्रसूति-का गाः "अभि" प्रापय । अपिच "चन्द्राणि" आच्छादकानि† "हिरण्यानि" "भर्त्तवे" भरत्वाव षोडश्याम् "नः" अस्माकम्‡ "अभि" गमय । तथा हे "देव" स्तोतव्य ! हे "सोम !" "प्रथिनः" रथवतः अश्वान् अस्माकम् "अभि" प्रापय ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३१ २ ३१ २ २८ ३ २८ ३ १ १ ३ ३१ ३
अभिनोअर्षदिव्यावसून्यभिविश्वापार्थिवापूयमानः ।

३ १८ ३१ २ ३१ २ ३८ २८ ३१ २ ३१ २
अभियेनद्रविणमश्रवामाभ्यार्षेयञ्जमदग्निवज्रः ॥ ३१ ॥ १८

हे सोम ! पवित्रेण "पूयमानः" त्वं "दिव्या" दिव्यानि

* सू० वे० ७, ४, १०, ५ ।

† 'चन्द्राणि-ज्ञानानि'—इति वि० ।

‡ 'नः—अस्माकम्'—इति वि० ।

१ सू० वे० ७, ४, २१, १ ।

दिवि भवानि “वसूनि” धनानि “नः” अस्माकम् “अभ्यर्ष”
 अभिममय तथा “पार्थिवा” पार्थिवानि पृथिव्यां भवानि
 “विष्वा” विष्वानि सर्वाणि धनान्यभिममय । तथा “येन”
 त्वद्दीयेन सामर्थ्येन “द्रविचं” धनं “वयम्” “अस्रवाम” अभि
 व्याप्नुयाम तत् सामर्थ्यम् “अभि” गमय । किञ्च “आर्षेयम्”
 ऋषीणां ऋषिपुत्राणां योग्यं धनं “जमदग्निवत्” जमदग्नेर्वशा
 त्वं प्रापय एवं “नः” अस्माकमपि अभ्यर्ष [यद्वा, आर्षेयम्,
 ऋषीणां योग्यं मन्त्रं जमदग्नेः स्वभूतं मन्त्रं यद्वा स्वादुतमम्
 अकार्षीः एतमस्माकं तादृशं मन्त्रं स्वादुतमं कुर्विति मन्त्र-इष्टा
 स्तोता कुर्वी नाम ऋषिः प्रार्थयते] ॥ ३ ॥ १८

॥ पार्यम् ॥ ^१ओ^२३^२हो^२होयि । अभिवायूम् । वी३

^१तिप । ^{१ २ ४ ५}षा^२गृ^१णा^१नाः । ^{१ १}अभि^{१ २ ४ ५}मि^{१ २}त्रा । ^{१ १ २}वरु^{१ २ ४ ५}णा । ^{१ १}पू^{१ २ ४ ५}य^{१ २}मा^{१ २}नाः ।

^{१ २ १}अ^{३ १}भी^{१ २ ४ ५}न^{१ १}रा^{१ १}म् । ^{३ १}धो^{१ २ ४ ५}र्ज^{१ १}व । ^{१ १}न^{१ २ ४ ५}्र^{१ १}ये^{१ १}ष्ठ^{१ १}ाम् । ^{१ १}अभि^{१ २ ४ ५}इ^{१ १}न्द्र^{१ १}ाम् ।

^{१ १}वृ^१ष^१ण^१म् । ^१वा ३ ४ ३ । ^{१ ४}जा^{१ ४}श्वा^{१ ४}पू^{१ ४}रु^{१ ४} ६ ५ ६ म् ॥(१)

^{१ १}अभि^{१ २ ४ ५}व^{१ २ ४ ५}स्त्रा । ^{१ १}सु^{१ २ ४ ५}व^{१ २ ४ ५}स । ^{१ २ ४ ५}ना^{१ २ ४ ५}नि^{१ २ ४ ५}य^{१ २ ४ ५}र्षा । ^{१ २ ४ ५}अभि^{१ २ ४ ५}धे^{१ २ ४ ५}नूः । ^{१ २ ४ ५}सु^{१ २ ४ ५}दु

^{१ २ ४ ५}घाः । ^{१ २ ४ ५}पू^{१ २ ४ ५}य^{१ २ ४ ५}मा^{१ २ ४ ५}नाः । ^{१ २ ४ ५}अ^{१ २ ४ ५}जि^{१ २ ४ ५}च^{१ २ ४ ५}न्द्रा । ^{१ २ ४ ५}भ^{१ २ ४ ५}र्त्त^{१ २ ४ ५}व^{१ २ ४ ५}म् । ^{१ २ ४ ५}नो^{१ २ ४ ५}दि^{१ २ ४ ५}र

^{१ २ ४ ५}ण्या । ^{१ २ ४ ५}अभि^{१ २ ४ ५}य^{१ २ ४ ५}श्चान् । ^{१ २ ४ ५}रथि^{१ २ ४ ५}नः । ^{१ २ ४ ५}दा^{१ २ ४ ५}३^{१ २ ४ ५}४^{१ २ ४ ५}३^{१ २ ४ ५}यि । ^{१ २ ४ ५}वा^{१ २ ४ ५}३^{१ २ ४ ५}सो

^{२ २ १२} ^{२ १} ^{२ ३ ४ ५}
 पूमा६पू६ ॥ (२) अमीनोआ । षा३दिवि । यावसूनी ।
^{२ १} ^{२ १ २} ^{२ ३ ४ ५} ^{२ १२}
 षभिविश्वा । पा३र्थिवा । पूयमानाः । अभियेना ।
^{२ १} ^{२ ३ ४ ५} ^{२ २ १} ^{१२}
 द्रविणम् । अन्नवामा । औ३हो३होयि । अभियर्ष ।
^{२ १} ^२ ^{१ ४ ३} ^{१ ४}
 या ३ जमत् । षा ३ ४ ३ । ग्रा ३ यिवा ५ न्ना ६ पू ६ :

(३) ॥ १४* ॥ [१] १८

अथ' यज्जायथाइति ढचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

^{१२ १२} ^{३ १ २} ^{३ १ २}
 यज्जायथाअपूर्वमघवन्वृत्रहत्याय ।

^{१ २ ३ १ २} ^{३ १ २} ^{३ १ २} ^{२२}
 तत्पृथिवीमप्रथयस्तदस्तम्नाउतोदिवम् ॥ १ः ॥

हे "अपूर्व" वा त्वत्तो व्यतिरिक्तेन पूर्वेण वर्जित ! हे "मघवन्" मंहनीय-धनवन् ! "इन्द्र !" "वृत्रहत्याय" वृत्रहननायऽ "यद्" यदा त्वं "जायथाः" उत्पन्नः प्रादुर्भूतोऽसि "तत्" तदानीमेव

* ऊ० गा० ८प्र० १ अ० १४ सा० ।

† 'उक्तोऽभिष्टवः । उक्तः इडाः । उक्तोऽभिजित् । इदानीं स्वरसामानः— इति वि० ।

‡ अ० वे० ६, ६, १२, ५ ।

॥ 'अपूर्वगुणः'—इति वि० ।

§ 'वृत्रहत्या इन्द्रोऽभिजीयते, तस्मै वृत्रहत्याय हविर्दत्त इति वाचस्पतयः'—इति वि० ।

“पृथिवी” प्रथमानां भूमिम् “अप्रथयः” प्रथितां दृष्टामकरोः ।
 “उत” अपि च “तत्” तदानीमेव “दिवं” द्युलोकम् अन्तरि-
 चेष “अस्तथाः” निरुहामकार्षीः [एतादृशं वीर्यं त्वदन्यस्य न
 सम्भवतीत्यर्थं द्योतयति अपूर्व्येति पदम्] ॥

“उतोदिवम्”-“उतद्याम्”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

तत्तेयञ्चोअजायततदकउतहस्कृतिः ।

१२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

तद्विश्वमभिभूरसियज्जातंयञ्चजन्त्वम् ॥ २* ॥

हे इन्द्र ! “यद्” यदा त्वम् अजायथाः तदानीं “ते”
 त्वदर्थं “यञ्च” अग्निष्टोमादिः “अजायत” सोम-पानार्थमभूत् ।
 “उत” अपि च “तद्” तदानीं “हस्कृतिः” [हस हसने (म्वा०प०)
 हासकारो प्रीत्यर्थं क्रियमाणो हर्ष-सुचको द्वितीय-मन्त्रोऽपि
 अजायत । किञ्च तदा “यद्” “जातं” भूतजातं “यञ्च”
 “जन्त्वम्” [कृत्यार्थे त्व-प्रत्ययः] जनितव्यं विश्वमस्ति, “तत्”
 “विश्व” सर्वम् “अभिभूः असि” स्व-महिम्ना अभिभूत-
 वानसि ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

आमासुपकमैरयआख्य्यैरोद्योदिवि ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

धर्मज्ञसामन्तपतासुवृक्तिभिर्जुष्टिर्विषणसेवृहत् ॥ १ † ॥ १९

हे इन्द्र! “आमासु” अपक्वासु गोषु “पक्वं” पयः “ऐरयः”
 ऐरय [तथा च मन्त्रः—“आमासुचिहृधिषे पक्कमन्तः” इति ।
 किञ्च, “दिवि” द्युलोके “सूर्यम्” “आरोहयथ” [पूर्वं पञ्चयो-
 नामासुरा अङ्गिरसां गा अपहृत्यान्धकाराहते कस्मिंश्चित् पर्वते
 स्थापितवन्तः, ततोऽङ्गिरसः इन्द्रं स्तुत्वा याः पुनरन्ध्र-
 माहरेति तैरुक्तम् इन्द्रो मवां स्थानं तमसाहतं दृष्ट्वा तत्र गो-
 प्रदर्शनाय द्युलोके सर्वप्रकाशाकं सूर्यमारोहितवान्] स्थापित
 वानसि [“चादि-लोपे विभाषा (८, १, ६२)”—इति पूर्वस्य
 ऐरयइत्यस्य न निघातः । अथ परोक्षतोऽर्द्धर्चः—] हे
 स्तोतारः ! “सुवृत्तिभिः” शोभनाभिः स्तुतिभिः “न तपत”
 इन्द्रं तीष्णीकुसत [इन्द्रं स्तुतिभिः यथा तपन्ति तद्वत्] ।
 ततः “गिर्वणचे” गीर्भिर्वननीयायेन्द्राय “चुष्ट” प्रीतिकरं
 पर्याप्तं वा “बृहत्” महत् बृहदाख्यं वा “साम” गायत ॥३॥१८

अथ मस्यपायीति ष्वात्मकं ष्ठतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१८ २८ ३२३ १२ ३ १८ २८
 मस्यपायितेमहःपात्रस्येवहरिवोमत्सरोमदः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 वृषातेवृष्णइन्दुर्वाजीसहस्रसातमः ॥ १* ॥

हे “हरिवः” हरिभ्यां तद्वन्निन्द्र ! “महः” महान् पूज्यो-
 ऽयं सोमः “पात्रस्येव” पात्रेष्वेव सोमपात्रेषु यथा धार्यते सोमः;

तत्सदृशेन त्वया [तृतीयार्धे षष्ठी (३, १, ८५) । यद्वा, 'पात्रस्य' 'ते' तव स्वभूतः 'महः' महान् सोमइति वा योजना] "अपायि" पौतः [आशंसाया विवक्षितार्थत्वात् भूतेऽर्थे प्रयोगः] यतः पिब अतो "मक्षि" मायसि मादयस्व वा । "मत्सरः" मद-साधनः, "मदः" तर्पयिता ; "वृषा" वर्षिता, "इन्दुः" क्लेदयिता आह्लाद-कारित्वर्थः, "वाजी" अन्नवान् अन्नकार्य-दक्षि-सन्नावात् अन्नवानित्युच्यते, "सहस्रसातमः" अपरिमित-दाढतमः सहस्र-पुरुष-सम्भजन-पर्यन्त-शक्त्यतिशयो वा एवं महानुभावः सोमः सम्पादितस्तं पिबेत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २८ ३ १ २ १ २
आगन्तुमत्सरोवृषामदोवरेण्यः ।

२ १ १ ३ १ १ ३ १८ २८
सहावाइन्द्रसानसिःपृतनाषाडमर्त्यः ॥ २* ॥

हे इन्द्र ! "ते" त्वां "मत्सरः" मर्षण-साधनः सोमः "आगन्तु" आगच्छन्तु । कीदृशोऽयम् ? "वृषा" वर्षकः "मदः" तर्पयिता, "वरेण्यः" वरणीयः, "सहावान्" सहायवान् अस्म-इत्तेन सोमेन सहायवान् सन् "सानसिः" अस्माभिः सम्भजनीयः, "पृतनाषाट्" शत्रुसेनाया अभिभविता अमर्त्यश्च भवेति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१७ ३ १ २ ३ २ १ १ २ १ २
 त्वं हि शूरः सनिता चोदयो मनुषोरथम् ।

३ २ ३ १ २ ३ १ ७ ३ २ ३ २ ३ १ २
 सहावान्दस्युमव्रतमोषः पात्रन्नशोचिषा ॥ ३* ॥ २०

हे इन्द्र ! “त्वं” “हि” खलु “शूरः” शौर्योपेतः “सनिता” दातासि । अतः “मनुषः” मनुष्यस्य मे “रथं” रंहणं स्थन्दनं मनोरथं वा स्वर्ग-गमन-साधनं यन्मार्थं रथं वा “चोदयः” प्रेरय । किञ्च त्वं “सहावान्” भूत्वा “दस्युम्” उपचयितारम् “अव्रतम्” अकर्माणम् अननुष्ठायिनम् “ओषः” † दह । किमिव ? “शोचिषा” दौष्ट्या ज्वालया अग्निः “पात्रन्न” स्वाधारं पात्र-विशेषमिव यागाधिकारी सन् यो न यजते, तं देहीत्यर्थः ॥ ३ ॥ २०

५ २ ४ ५ ४ २ ५ १ २ १ २ १
 ॥ कालेयम् ॥ मत्सियाश्पायितेमहाः । पात्रास्येवा ।

२ ३ २ २ १ १ २ २ २ १ २ २ २
 हरिवोमा २३ । त्सरोमदा ३ । वार ३४ । पातेवृष्णे ।

२ २ १ २ ३ २ २ ५ ४
 आशयिन्दूः । वाजायिसहौ । वा ३४ ३ ओ ३४ वा । ससा

४ २ १ ४ ५ ४ ५ २ १ २ १ १ २
 प्रतमाः ॥ (१) आनस्तेऽगन्तुमत्सराः । वृषामदो । वरे

* सू० वे० १, ४, १८, २ ।

† ‘ओषः पात्रं न—दौष्टेः पात्रं न’—इति पि० ।

^{१ १} षिया२३ः । ^२ सहा३ । ^१ वा^५२३४ । ^{५५} इन्द्रसा । ^{२ २} ना३सा
^{१ ३२ २} यिः । ^{१ ५} पृतना^४पौ । ^{१ ५} वा३४३ओ३४वा । ^४ अमा^५पूर्त्तियाः ॥ (२)
^{५ २ ४२ ५ ४} तुव^५ह्यौ^{२ १ २ २ १}इशूरःसनिता । ^{३ ३ २ १} चोदायोमा । ^{३ ३ २ १} नुषोरथा२३म् ।
^{२ १} सहा३ । ^५ वा२३४न् । ^{२ २} दस्युम । ^{१ २} ब्रा३ताम् । ^{१ २} ओषाः ।
^{३ २ २} पात्रौ । ^{१ ५} वा३४३ओ३४वा । ^४ नशो^५प्रचिषा । ^५ द्यो^५पई ।

डा(३) ॥ १६# ॥ [१] २०

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराचन्यस्य द्वादशस्थाध्यायस्य
षष्ठ खण्डः ॥ ६ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो षाहं निवारयन् ।
पुमर्थांश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ १२ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीयोऽर्द्धप्रपाठकः ॥ *

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-
श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्नाय्य-धुरन्धरेण सायणा-
चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
उत्तराचन्ये द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

* क० गा० २१ प्र० १ ख० १६ पा० ।

† 'षष्ठस्य प्रपाठकस्य द्वितीयोऽध्यायः समाप्तः'—इति वि० ।

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्धमे तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ १३ ॥

॥ अथ त्रयोदशोऽध्याय आरभ्यते ॥

तत्र,

प्रथमे खण्डे—

पवस्ववृष्टिमिति पञ्चर्षं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
पवस्ववृष्टिमासुनोपामूर्ध्निन्दिवस्परि ।

३ १ २ ३ ४ ५ ६
अयच्छ्मावृद्धतीरिषः ॥ १० ॥

हे सीम ! त्वं “दिवः” द्युलोकात् “वृष्टि” वर्षं “नः”
अस्माकं “सु” सुष्ठु, “आ पवस्व” समन्तात् चरन् । एतदेव दर्श-
यति—“अपाम्” उदकानाम् “जर्मि” तरङ्गं दिवः “परि”
आपवस्व । अपिच “अयच्छ्माः” यच्च-रहितानि अनामयानि
“बृहतीः” महान्ति “इषः” अन्नानि आपवस्व ॥ १ ॥

* अ० वे० ७, १, ६, १ ।

† विकरच-मते तु ‘आसु’—इत्येकं पदम् अतएव ‘आसु सोमधारासु’—इति
शास्त्रात् ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ १ १ २ २
 तथापवस्वधारयाययागावद्द्वागमन् ।

१ २ ३ १ २ ३ २ २
 जन्यासुपमोगृहम् ॥ २* ॥

हे सोम । त्वं “तया” तादृश्या “धारया” “पवस्व” चर ।
 क्रीदृशेत्स्वाह—“यया” यादृश्या त्वदीयया धारया “जन्यासः”
 जन्याः शत्रु-जनपद-भवाः† “गावः” “इह” अस्मिंल्लोके “नः”
 अस्माकं सम्बन्धि “गृहम्” “उप आ गमन्” उपागच्छन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
 घृतम्यवस्वधारयायज्ञेषुदेववीतमः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २
 अस्मभ्यंवृष्टिमापव ॥ ३‡ ॥

हे सोम ! “यज्ञेषु” “देववीतमः” अतिशयेन देवकामः त्वम्
 “अस्मभ्यं” स्त्रीद्वभ्यः “घृतम्” उदकं “धारया” “पवस्व” चर ;
 “वृष्टिं” वर्षश्च “आ पव” ॥ ३ ॥

* सू० वे० ०, १, ६, २ ।

† ‘जन्यासः—जनसन्निताः’—इति वि० ।

‡ सू० वे० ०, १, ६, २ ।

अथ चतुर्वी ।

१ १ १ २ १ २ २ १ १ २ १ २
सनजर्ज्व्याऽऽव्ययः॥पवित्रं॥भावधारया ।

३ १ २ २ १ २ १ २
देवासःशृणवन्हिकम् ॥ ४† ॥

हे सोम! “सुतः” अभिषुतस्त्वं “नः” अस्माकम् “जर्जे” अन्नाय “अव्ययम्” अविमयंः‡ “पवित्रं” धारया सम्पाति “वि भाव” प्राप्नुहि “देवासः” देवा अपिणा “हि कं शृणवन्” गमन-विलाया-मुत्पन्नं त्वदीयं शब्दं शृण्वन्तु ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ १ २ १ २ ३ १ २
पवमानोअसिष्यद्द्रक्षां॥स्यपजङ्घनत् ।

२ २ २ २ २ १ २
प्रलवद्रोचयन् चः ॥ ५ § ॥ १

“रक्षांसि” राक्षसाः “अप जङ्घनत्” “रुचः” आत्मीया
दीप्तौ: “प्रलवत्” पुराणवत् “रोचयन्” दीपयन् “पवमानः” सोमः
“असिष्यदत्” स्यन्दते ॥ ५ ॥ १

० “अव्ययं”—इति ऋ०-पाठः ।

† ऋ० वे० ७, १, ६, ४ ।

‡ ‘अथवा वि अन्तरिक्षात् अव्ययं पवित्रं भाव’—इति वि० ।

¶ ‘देवासः शृणवन् हि कम्—एतच्छृण्वन् हे देवाः! कं प्रजापतिरूपं सोमम्
अथवा कं प्राणीयं सोमं’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ७, १, ६, ५ ।

अथ प्रत्यस्मादिति चतुर्ऋचं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ १ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
प्रत्यस्मैपिपीषतेविश्वानि विदुषे भर ।

३ १ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
अरङ्गमायजग्मयेपश्चाद्घुनेनरः ॥ १* ॥

हे अध्वर्यो ! “नरः” नेता यज्ञानां त्वम् “अस्मै” इन्द्राय “प्रति भर” अभिभर सोमं प्रयच्छेत्यर्थः । कौटुशायेन्द्राय ? “पिपीषते” पातुमिच्छते “विश्वानि” सर्वाणि वेदानि “विदुषे” जानते “अरङ्गमाय” पर्याप्त-गमनाय “जग्मये” यज्ञेषु गमन-श्रीलाय “अपश्चाद्घुने” [दक्षिर्गतिकर्मा निघ० २, १४, ६२)] अपश्चाद्गमनाय सर्वेषामयगामिने ॥

“नरः”-“नरे”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
एमेनम्यत्येतनसोमेभिःसोमपातमम् ।

१ १ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अमत्रेभिर्ऋजीषिष्मिन्द्रसुतेभिरिन्दुभिः ॥ २† ॥

हे अध्वर्यव ! “सोमेभिः” सोमैः करणभूतैः “सोमपातमं” प्रतिशवेन सोमस्य पातारम् “एनम्” इन्द्रम् “आ” अभिसुखं

* ख० आ० ४, २, १, १ (१भा० ०१८ घ०) = ख० वे० ४, ०, १४, १ ।

† ख० वे० ४, ०, १४, २ ।

“प्रत्येत” प्रतिगच्छत [“ईम्”—इति निपातोऽनर्घकः] । कीदृश
मिन्द्रम् ? “अमत्रेभिः” अमत्रैः सोमपात्रैः ग्रह-चमसादिभिः
“ऋजौषिणम्” ऋजौषं शत्रूणासुपार्जकं बलं, तदन्तं, [यद्वा,
ऋजौषिणमित्युत्तरत्र सम्बन्धनीयं, ‘सुतेभिः’ अभिषुतैः ‘इन्दुभिः’
सोमैः, ‘ऋजौषिणं’ गतसारः सोमः ऋजौषः तदन्तम् । अथवा
अमत्रैः अपरिमितैरभिषुतैः सोमैः ऋजौषिणम् । ऋजेर्गत्वर्षा-
होणादि-साधन ऋजौष-ग्रन्थः, ततो मत्वर्षीयइति सङ्गतमित्यर्थः ।
एवंविधमिन्द्रं प्रति गच्छतेत्यन्वयः । अन्य आह—अमत्रेभिः
ग्रहचमसादिभिः गतैः सोमैः ऋजौषिणं बलवन्तमिन्द्रं प्रति
गच्छतेति] ॥ २ ॥

अथ षतीया ।

१२ ३२ ३४ २ १ १ २ ३ १२
यदौसुतेभिरिन्दुभिःसोमेभिःप्रतिभूषथ ।

२३ १२३ १२ ३२७ ३ १५ १२
वेदाविश्वस्यमेधिरोधृषत्तन्तमिदेषते ॥ ३* ॥

हे अध्वर्यवः ! “सुतेभिः” अभिषुतैः “इन्दुभिः” उन्दनशील
दीप्तैर्वा “सोमेभिः” सोमैः “यदि प्रतिभूषथ” इन्द्रं प्रति यदि
ययं गच्छथ [भू प्राप्नो (आ० उ०)—इत्यस्यैतद्रूपं] तदानीं
“मेधिरः” मेधावीर्ण [मेधो यज्ञः (निघ०३,१७,४) तद्दान् वा]
स इन्द्रः “विश्वस्य” विश्वं सर्वं भवदीयं कामं “वेद” वेत्ति
जानाति ज्ञात्वा च “धृषत्” शत्रूणां धर्षकः सन् “तमित्” तं तं
काममेव “एषते” प्रापयति ॥ ३ ॥

* ऋ० वे० ४, ७, १४, ३ ।

† ‘मेधिरः’—पयसः पश्यादेः, धृषत् धारणार्थम्—इति वि० ।

अथ चतुर्थी ।

३ १ २३ २७ ३ १ २ ५ ११ २ २
 अस्माअस्माद्दन्धसोध्वर्योप्रभरासुतम् ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ५ १ २ ३ १ २
 कुवित्समस्यजेन्यस्यशर्द्धतोभिश्शस्तेरवस्वरत्* ॥ ४१ ॥ २

“अस्माअस्माद्दत्” अस्माएवेन्द्राय नान्यस्मै, हे अध्वर्यो! त्वम्
 “अन्धसः” सोम लक्षणस्यान्धस्य “सुतम्” अभिषुतं रसं “प्र भर”
 प्रहर प्रयच्छेति यावत् । सचेन्द्रः “समस्य” सर्वस्य जेतव्यस्य
 “शर्द्धतः” उक्तहमानस्य शलोः “अभिश्शस्तेः—अभिश्शंसनात् तत्-
 कृतात् हिंसनात् “कुवित्”ः कुवदुशः “अवस्वरत्” अस्मान् पालय-
 त्वित्त्वर्थः ॥

“अवस्वरत्”—“अवस्वरद्”—इति पाठो ॥ ४ ॥ २

३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 ॥ नानदम् ॥ प्रत्यस्मैपिपी । षताश्चि । वारश्चि ।

२ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 चानिविदुषे । भारा । अरङ्गमायज । म्मयोश्चिहायि ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 आपश्चादा । घुनोश्चिहावा । नापुरोश्चिहायि ॥ (१) एमन

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 स्पृत्ये । तनाश्चि । सोश्चिहा । मेभिःसोमपा । तामाम् ।

* “अवस्वरत्”—इति ख०-पाठः ।

† ख० वे० ४, ७, १४, ४ ।

‡ ‘कुवित्—कु-शब्देन उचित्वभिधीयते, तस्मा वित्’—इति वि० ।

^{२ ४ ३ ४ ५ ६} अमत्रेभिर्ऋजी । ^{१ ५} षिणो२३४हायि । ^{४ ६ ३ ४ ५ ६} अमत्रेभिर्ऋजी ।

^{२ ५} षिणो२३४हायि । ^{१ २ १ २} आयिन्दुच्छतायि । ^{१ ४} भिरो२३४वा ।

^{४ ५} दूपभोईहायि ॥ (२) ^{१ ४ ६ ३ ४ ५ ६ २ १} यदीसुतेभिरि । ^१ दुभाशयिः । सो

^{६ ५ ६ ४ ५ ३ ४ ५ ६ ३} २३४ । ^{६ ५} मेभिःप्रतिभू । ^{३ ४ ५ ६ ३ ४ ५ ६ ३} षाथा । वेदाविश्वस्यमोधिरो२

^{५ ४ ६ ६ ५ ६ ३ ५ ६ ३ १ १ १} ३४हायि । वेदाविश्वस्यमोधिरो२३४हायि । ^{१ १ १} धार्षणाए

^{२ १ ५ ४ ५} ताम् । इदो२३४वा । ^{५ ५} षापूतोईहायि(३) ॥ १ * ॥ [१]

^{५ ३ २ ४ ६ ५} ॥ गौरौवितम् ॥ ^{५ ३ २ ४ ६ ५} प्रति । अस्माशयि । ^{४ ६ ५} पिपीषतायि ।

^{१ ६} विश्वानिविदुषेभरा२३ । ^{१ २} आरङ्गमा३१२३ । ^४ यजापृग्मया

^{१ ६ १ ४ ५ ४ ५} यि । आपश्वादा३१२३ । ^{४ ५ ४ ५} ध्वनोवा । ^५ नापूरोईहायि ॥ (२)

^{५ ६ १ ५ ६ ५ १ ६ ६ ६ ६} इमे । ^{१ २} नम्प्रा ३ । ^{४ ५ ४ ६ ५ ६ ६ ६ ६} तियेतना । सोमेभिःसोमपातमा २

^{१ ६ १ ४} इम् । ^४ आमत्रेभा३१२३यिः । ^१ ऋजापृयिषिणाम् । आयि

^{१ ४ ५ ५} द्रुसुता३१२३यि । ^{४ २ ४ ५} भिरोवा । ^५ दूपभो ईहायि ॥ (२)

^५र ^३र ^४ ^५ ^{१२}र ^२
यदी । सुतायि । भिरिन्दुभायिः । सोमेभिःप्रतिभू

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२} ^{१३} ^{१४} ^{१५} ^{१६} ^{१७} ^{१८} ^{१९} ^{२०} ^{२१} ^{२२} ^{२३} ^{२४} ^{२५} ^{२६} ^{२७} ^{२८} ^{२९} ^{३०} ^{३१} ^{३२} ^{३३} ^{३४} ^{३५} ^{३६} ^{३७} ^{३८} ^{३९} ^{४०} ^{४१} ^{४२} ^{४३} ^{४४} ^{४५} ^{४६} ^{४७} ^{४८} ^{४९} ^{५०} ^{५१} ^{५२} ^{५३} ^{५४} ^{५५} ^{५६} ^{५७} ^{५८} ^{५९} ^{६०} ^{६१} ^{६२} ^{६३} ^{६४} ^{६५} ^{६६} ^{६७} ^{६८} ^{६९} ^{७०} ^{७१} ^{७२} ^{७३} ^{७४} ^{७५} ^{७६} ^{७७} ^{७८} ^{७९} ^{८०} ^{८१} ^{८२} ^{८३} ^{८४} ^{८५} ^{८६} ^{८७} ^{८८} ^{८९} ^{९०} ^{९१} ^{९२} ^{९३} ^{९४} ^{९५} ^{९६} ^{९७} ^{९८} ^{९९} ^{१००}
षथा२३ । वायिदाविश्वा ३ १ २ ३ । स्यमाप्रयिधिराः ।

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२} ^{१३} ^{१४} ^{१५} ^{१६} ^{१७} ^{१८} ^{१९} ^{२०} ^{२१} ^{२२} ^{२३} ^{२४} ^{२५} ^{२६} ^{२७} ^{२८} ^{२९} ^{३०} ^{३१} ^{३२} ^{३३} ^{३४} ^{३५} ^{३६} ^{३७} ^{३८} ^{३९} ^{४०} ^{४१} ^{४२} ^{४३} ^{४४} ^{४५} ^{४६} ^{४७} ^{४८} ^{४९} ^{५०} ^{५१} ^{५२} ^{५३} ^{५४} ^{५५} ^{५६} ^{५७} ^{५८} ^{५९} ^{६०} ^{६१} ^{६२} ^{६३} ^{६४} ^{६५} ^{६६} ^{६७} ^{६८} ^{६९} ^{७०} ^{७१} ^{७२} ^{७३} ^{७४} ^{७५} ^{७६} ^{७७} ^{७८} ^{७९} ^{८०} ^{८१} ^{८२} ^{८३} ^{८४} ^{८५} ^{८६} ^{८७} ^{८८} ^{८९} ^{९०} ^{९१} ^{९२} ^{९३} ^{९४} ^{९५} ^{९६} ^{९७} ^{९८} ^{९९} ^{१००}
धार्षत्तन्ता ३ १ २ ३ म् । इदोवा । षा पू तो ६ हायि

(३) ॥ १२^५ ॥ [२] २

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य त्रयोदशस्याध्यायस्य
प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

अथ द्वितीय-खण्डः—

बभ्रवेन्विति षडृचं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

^३ ^२ ^३ ^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२} ^{१३} ^{१४} ^{१५} ^{१६} ^{१७} ^{१८} ^{१९} ^{२०} ^{२१} ^{२२} ^{२३} ^{२४} ^{२५} ^{२६} ^{२७} ^{२८} ^{२९} ^{३०} ^{३१} ^{३२} ^{३३} ^{३४} ^{३५} ^{३६} ^{३७} ^{३८} ^{३९} ^{४०} ^{४१} ^{४२} ^{४३} ^{४४} ^{४५} ^{४६} ^{४७} ^{४८} ^{४९} ^{५०} ^{५१} ^{५२} ^{५३} ^{५४} ^{५५} ^{५६} ^{५७} ^{५८} ^{५९} ^{६०} ^{६१} ^{६२} ^{६३} ^{६४} ^{६५} ^{६६} ^{६७} ^{६८} ^{६९} ^{७०} ^{७१} ^{७२} ^{७३} ^{७४} ^{७५} ^{७६} ^{७७} ^{७८} ^{७९} ^{८०} ^{८१} ^{८२} ^{८३} ^{८४} ^{८५} ^{८६} ^{८७} ^{८८} ^{८९} ^{९०} ^{९१} ^{९२} ^{९३} ^{९४} ^{९५} ^{९६} ^{९७} ^{९८} ^{९९} ^{१००}
बभ्रवेनुस्वतवसेरुणायदिविस्पृशे ।

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२} ^{१३} ^{१४} ^{१५} ^{१६} ^{१७} ^{१८} ^{१९} ^{२०} ^{२१} ^{२२} ^{२३} ^{२४} ^{२५} ^{२६} ^{२७} ^{२८} ^{२९} ^{३०} ^{३१} ^{३२} ^{३३} ^{३४} ^{३५} ^{३६} ^{३७} ^{३८} ^{३९} ^{४०} ^{४१} ^{४२} ^{४३} ^{४४} ^{४५} ^{४६} ^{४७} ^{४८} ^{४९} ^{५०} ^{५१} ^{५२} ^{५३} ^{५४} ^{५५} ^{५६} ^{५७} ^{५८} ^{५९} ^{६०} ^{६१} ^{६२} ^{६३} ^{६४} ^{६५} ^{६६} ^{६७} ^{६८} ^{६९} ^{७०} ^{७१} ^{७२} ^{७३} ^{७४} ^{७५} ^{७६} ^{७७} ^{७८} ^{७९} ^{८०} ^{८१} ^{८२} ^{८३} ^{८४} ^{८५} ^{८६} ^{८७} ^{८८} ^{८९} ^{९०} ^{९१} ^{९२} ^{९३} ^{९४} ^{९५} ^{९६} ^{९७} ^{९८} ^{९९} ^{१००}
सोमायगाथमर्चत ॥ ११ ॥

* क० जा० १प्र० १ख० १५सा० ।

† 'उक्ताः सरसामानः'—इति वि० ।

‡ 'इदानीं विषयानभिधीयते'—इति वि० ।

¶ ख० वे० ६, ७, १६, ४ ।

हे स्तोतारः ! “बभ्रवे” बभ्र-वर्षाय “स्वतवसे” स्व-बलाय*
 “अरुणाय” कदाचिदरुणवर्षाय “दिविस्तुमे” दिवं स्पृशते सोमाय
 “गायं” स्तुतिरूपां वाचम्† “अर्चत” उच्चारयतेत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
 इस्तच्युतेभिरद्रिभिःसुत॑सोमस्युनीतन ।

३ ३ १ २ ३ १ २
 मधावाधावतामधु ॥ २ ॥

हे ऋत्विजः ! “इस्तच्युतेभिः” इस्त-प्रच्युतैः “अद्रिभिः” अभि-
 षव-आवभिः “सुतम्” अभिषुतं “सोमं” “पुनीतन” पवित्रे
 पावयत । अपिच “मधौ” मदकरे सोमिण् “मधु” गन्धं पयः “आ-
 धावत” प्रक्षिपत ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
 नमसेदुपसीदतदध्नेदभिश्चीणीतन ।

३ ३ १ २
 इन्दुमिन्द्रेदधातन ॥ ३ ॥

* ‘स इति घादपूरवे’—इति वि० ।

† ‘गायं—सन्नक्रमात् चक्षुषामस्यचक्षुम्’—इति वि० ।

‡ सू० वे० ६, ७, १६, ५ ।

§ ‘मधौ—सपुधते द्रोणकस्ये’—इति वि० ।

§ सू० वे० ६, ७, २०, १ ।

हे ऋत्विजः । “नमसेत्” नमस्कारेणेव* “उप सीदत” सोम-
मुपगच्छत “दधेत्” दधेव† “अभि श्रीषीतन” सोममभि
श्रीषीत च । “इन्द्रे” “इन्दु” सोमं “दधानत”‡ धत्ते च ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३ १८ २८ ३११ ३१ १८
अमित्रहाविचर्षणिःपवस्वसोमशङ्गवे ।

३१२ ३२
देवेभ्योअनुकामकृत् ॥ ४॥ ॥

“अमित्रहा” “विचर्षणिः” विद्रष्टा “देवेभ्यः” “अनुकाम-
कृत्” अभीष्ट-कर्त्ता§ त्वं “गवे” अस्माकं पशवे “शं” सुखं
“पवस्व” चर ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१२ ३१२३१२ ३१२
इन्द्रायसोमपातवेमदायपरिविच्यसे ।

३ १८ २८३१
मनश्चिन्मनसस्पतिः ॥ ५ ॥ ॥

“इन्द्राय” “सोमपातवे” “मदाय” “परिविच्यसे” परितः
पात्रेषु सिच्यसे ॥ ५ ॥

* ‘इच्छदः पादपूरकः’—इति वि० ।

† ‘इत् अन्वः एवेत्यर्थे’—इति वि० ।

‡ “श्रीषीतन”, “दधानत”—इत्यत्र “तप्तनप्तनयनाथ (७, १, ४५)” —इति तजप् ।

§ ऋ० वे० ६, ७, २७, २ ।

§ ‘अनुकामकृत्—ये देवानां कामाः, तेषां कर्त्ता सोमः’—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ६, ७, २७, २ ।

अथ षष्ठी ।

^{११} पवमानसुवीर्यं ^{११ २ ११ २} रविः सोमरिरीहिणः* ।

^{११ १ १ ३२} इन्द्रविन्द्रेणनोयुजा ॥ ६† ॥ ३

इ “इन्द्रो” क्लियमान “पवमान” सोम ! त्वं “सुवीर्यं” शोभन-वीर्योपेतं “रविं” धनं “नः” अस्माकं सम्बन्धिनम् “इन्द्रेण” “युजा” सहायेन “नः” अस्मभ्यं “रीरिहि” देहि ॥ ६ ॥ ३

अथोद्देदभीति षष्ठात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

^{१७ ३ १ २ १ १ २ १ २ २} उद्देदभिश्रुतामघंवृषभन्नर्यापसम् ।

^{१ २} अस्तारमेषिसूर्य्य ॥ १‡ ॥

हे “सूर्य्य” [द्वादशसु भानुषु इन्द्रोऽपि सूर्यात्मना पठितः । तस्मात्] सूर्यात्मक ! सुवीर्य्य ! हे इन्द्र ! “श्रुतमघं” सर्वदा देवत्वेन विख्यात-धनम्, अतएव “वृषभं” याचमानानां धनस्य वर्षितारं “नर्यापसं” नर-हितं नर्यं नर-हित-कर्त्तव्यम् “अस्तारम्” दान-

* “रीरिहिणः”—इति ऋ०-पाठः ।

† ऋ० वे० ६, ७, १७, ४ ।

‡ ऋग्वेदोप-प्राठ-पत्तीकनिदम् ।

¶ ऋ० ऋ० २, १, ४, १ (१भा० ३०७ प्र०) = ऋ० वे० ६, ६, २१, १ ।

श्रीकृष्णम् श्रीदार्यवन्तमेतादृशं स्तोतारम् “अभि” लक्ष्य “उदेषि”
[ईदवधारणे] त्वमेव तस्य यज्ञे सूर्यात्मना उद्गातासि । “ब”
—इति प्रसिद्धौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ १ ३ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
नवयोनिवतिमपुरीविभेदवाङ्मोजसा ।

१
अहिञ्चवृचवावधीत् ॥ २* ॥

“यः” इन्द्रः† “नवति” नवति-सङ्ख्याकाः ततः नव-सङ्ख्याकाः
एकोनशत-सङ्ख्याकाः शम्बरस्य “पुरः” पुरीः “वाङ्मोजसा”
वाङ्-बलेनैव “विभेद” दिवोदासाय भिनत्ति स्म [तद्याच
मन्त्रान्तरे—“दिवोदासाय नवतिश्च नवेन्द्रः पुरोधैरञ्चम्बरस्य”
—इति] । स च “वृचवा” वृचासुरस्य इन्ता । स इन्द्रः “अहिं
च” केनाप्यइन्ताय्यं मेघमपामावरकं वृचासुरं वा अवधीत् । स
इन्द्रोऽस्माकं धनं ददात्वित्युत्तरेण सम्बन्धः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ १ ३ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
सनइन्द्रःशिवःसखाश्चावद्गोमद्यवमत् ।

१
उरुधारेवदीक्षते ॥ ३‡ ॥ ४

* ऋ० वे० ६, ६, २१२ ।

† अथ इन्द्र इति सुर्योऽभिधीयते तद्याच तारुणम्—“दिवोदासाय भिनत्ति स्म
कर्मानुया” —इत्यादि ।

‡ ऋ० वे० ६, ६, २१, २ ।

“सः” पूर्वोक्त-गुण-विशिष्टः “शिवः” कल्याणतमः “सखा”
 यष्टृयष्टव्य-स्तोत्रस्तोतव्य-लक्षणेन सम्बन्धेन “नः” अस्माकं
 मितभूतः एतादृश इन्द्रः “अश्ववत्” अश्वयुक्तं “गोमत्” पश्यादि-
 सहितं “यवमत्” [“अयवादिभ्यः”—इति प्रतिषेधात् मतुपो
 वत्वाभावः । यव इति धान्य-विशेषः] धान्ययुक्तं* घनं “नः”
 अस्मभ्यं “दोहते” दोग्धुं ददातु । तत्र दृष्टान्तः—“उरुधारिव”
 दोहन-काले प्रभूत-पयोधारा यद्वा बद्धनां पोषयित्री गोः
 यथा वत्सस्य पयो दोग्धि तथा प्रभूत-घनम् अस्माकं दोग्धुं
 ददातु [दुहेर्लेट्टाङ्गागमः (१, ४, ८४) ॥ ३ ॥ ४

॥ स्वारसौपर्णम् ॥ ^{१ २} उडेदभिश्च्युतामाश्चाम् । ^२ वृषभ
^{४ ५ ६} न्नर्या । ^१ ऊम् । ^२ पारश्चसाम् । ^{३ ४} आस्ताश्चवा । ^{५ ६} रामा
^{१ २} यि । ^३ षिद्धश्चवा । ^४ राप्रयोद्दद्यायि ॥ (१) ^{५ ६} नवयोनवति
^१ म्पूश्चाः । ^{२ ३ ४ ५ ६} विभेदबाहुवो । ^१ ऊम् । ^२ जारश्चसा । ^{३ ४} आहा
^५ श्चवा । ^६ चवृ । ^{१ २ ३ ४ ५ ६} त्रक्षोश्चवा । ^{१ २} वापु धोद्दद्यायि ॥ (२)
^३ सनद्द्रःशिवःसाश्खा । ^{४ ५ ६ ७ ८ ९ १०} अश्रावद्गोमद्या । ^१ ऊम् । ^२ वाश्च

* 'यवमत्'—यवपदस्यसुपस्यस्यार्थम्, धान्यसंयुक्तम्—इति वि० ।

५ १ २ २ २ १ २ १ ५ ४
 ४मात् । अराठउवा । धारे । वदो२३४वा । द्वाप्तो

५
 ईहायि(३) ॥ १६० ॥ [१] ४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य त्रयोदशस्याध्यायस्य
 द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

अथ तृतीय-खण्डे —

विभ्राडिति षट्चात्मकं प्रथमं सूक्तम्,†

तत्र प्रथमा ।

३ २ ३ १ २ २ १ ७
 विभ्राड्बृहत्पिबतुसोम्यम्

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 मध्वायुर्द्धयज्ञपतावविहृतम् ।

१ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २
 वातजूतोयोअभिरक्षतित्मना

१ १ २ ३ १ २ २
 प्रजाःपिपर्त्तिबद्धधाविराजति ॥ १३ ॥

“विभ्राट्” विभ्राजमानः विशेषेण दीप्यमानः सूर्यः “बृहत्”
 परिवृढं “सोम्यं” सोममयं “मधु” “पिबतु” । किं कुर्वन् ? “यज्ञ-

* क० मा० १४प्र० १अ० १६सा० ।

† ‘महादिवाकीर्णं पृष्ठम्’—इति वि० ।

‡ ख० मा० प० ३३० ख० वे० ८, ८, २८, १ ।

पतौ” यजमाने “अविष्कृतम्” अकुटिलम् “आयुः” “दधत्” कुर्वन्
 “यः” सूर्यः “वातजूतः” वातेन महावायुना प्रेर्यमाणः सन्
 “जना” आत्मना स्वयमेव “अभि रक्षति” सर्वं जगदभिपश्यन्
 पालयन्ति [राशि-चक्रस्य वायु-प्रेर्यत्वात् सूर्यस्यापि तत्प्रेर्यत्वम्] ।
 स सूर्यः “प्रजाः” “पिपर्त्ति” वृद्धादि-प्रदानेन पालयति “बहुधा
 वि राजति” विशेषेण दौष्यते च ॥

“पिपर्त्तिबहुधा”-“पुपोषपुरुधा”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २ १ २ २ २ २ २ २ २
 विभ्राड्बृहत्सुभृतंवाजसातमं

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 धर्मन्दिवोधरुणेसत्यमपितम् ।

१ २ २ २ २ २ २ २
 अमित्रहावृत्रहादस्युहन्तम्

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 अजोतिर्व्यञ्जि असुरहासपत्नहा ॥ २* ॥

“विभ्राट्” विभ्राजमानं, “बृहत्” प्रौढं, “सुभृतं” सुपुष्टं,
 “वाजसातमं” वाजस्यास्रस्य बलस्य वा दाढतमं, “धर्मन्” धर्मणि
 वायुना धारयितव्ये “दिवः” द्युलोकस्य “धरुणे” धारके सूर्य-
 मण्डले “अपितं” निक्षिप्तं, “सत्यम्” अनश्वरम् “अमित्रहा”
 अमित्राणामप्रियाणां हन्तृ, “वृत्रहा” आश्वत्तां हन्तृ, “दस्यु-

* सू० वे० ८, ८, १८, २ ।

† ‘वृत्रहा—अश्वत्ता, मेघस्य हन्तृ’—इति सि० ।

हन्तम्” दस्यूनामुपक्षयिदृषीं हन्तृतमम्, “असुरहा” असुराणां
 चेसृषीं घातकं “सपत्नहा” सपत्नानां शत्रूणामपि घातकम्,
 ईदृग्भूतं “ज्योतिः” सौरं तेजः “जज्ञे” प्रादुर्भवति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

११७ १ १ २२ १ २ ३२
 इदंश्रेष्ठञ्ज्योतिषाञ्ज्योतिरुत्तमं

२२ १२१ १२ २२
 विश्वजिह्वनजिदुच्यतेवृक्षत् ।

३ २ १ १७ २१२ ३२
 विश्वभाड्भाजोमहिष्यर्षीदृश

३१२ ३२३२ ३ १२
 उरुपप्रथेसहञ्जोञ्ज्युत्तम् ॥ ३ ॥ ५

“इदं” सौरं तेजः “श्रेष्ठं” प्रशस्यतमं “ज्योतिषाम्” अन्येषां
 ग्रहनक्षत्रादीनामपि “ज्योतिः” प्रकाशकम् अतएव “उत्तमम्”
 उत्कृष्टं “विश्वजित्” विश्वस्य सर्वस्य जेद “धनजित्” धनस्य
 जेद “वृक्षत्” प्रभूतमुच्यते एवंगुणविशिष्टमिति सर्वैरभिधीयते
 अपिच “विश्वभाट्” विश्वस्य प्रकाशयिता “भाजः” भाजमानः
 “महि” महान् “स्यर्ष्यः” “दृशे” दर्शनाय “उरु” विस्तीर्णं
 “सहः” तमसोऽभिभवित् “अच्युतं” च्युति-रहितम् अविनाशम्
 “ञ्जोः” तेजोरूपं बलं “पप्रथे” विस्तारयति ॥ ३ ॥ ५

अथ इन्द्रक्रतुमिति प्रगाथात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ १ २ २ १ २ २ २ २ २ १ १
इन्द्रक्रतुन्नआभरपितापूत्रेभ्योयथा ।

१ २ २ १ २ २ १ २
शिक्षाणोअस्मिन्पुरुइतयामनि

३ १२ १२
जीवाज्योतिरशीमहि ॥ १ * ॥

हे “इन्द्र !” “नः” अस्मभ्यं “क्रतु” कर्म प्रदानं वा “आ भर” आहर । अपिच “यथा” “पिता” “पुत्रेभ्यः” प्रयच्छति तथा “नः” अस्मभ्यं “शिक्ष” धनं देहि । हे “पुरुइत” बहुभिराहुत ! “यामनि” यन्ने “जीवाः” वयं “ज्योतिः” सूर्यम् “अशीमहि” प्रतिदिनं प्राप्नुयामः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ १ २ २ १ २ २ १ २ १ २ १ २
मानीअज्ञातावृजनादुराध्योऽऽमाशिवासीवक्रमुः ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २
त्वयावयम्पुवतःशश्वतीरपोतिशूरतनामसि ॥ २ † ॥ ६

हे इन्द्र ! “अज्ञाताः” अज्ञात-गमनाः “वृजनाः” हिंसकाः “दुराध्यः” दुष्टाभिसन्धयः “नः” अस्मान् “मा अव क्रमुः” माव

* अ० आ० १, २, २, ० (१भा० ५२५ पृ०) = अ० वे० ५, २, २१, ६ ।

† अ० वे० ५, २, २१ ० ।

‡ ‘वृजनाः—वक्र-कर्मणः’—इति वि० ।

१३ अ० ३ ख० २ सू० १, २] उत्तरार्द्धिकः । ५२८

चक्रमुः । हे "शूर!" "त्वया" "वयं" स्तोतारः "प्रवतः" प्रव-
चकाः सन्तः "शश्वतीः" बह्वीः "अपः" "अति तरामसि" अति-
तरामः ॥ २ ॥ ई

॥ मद्वावैष्टभम् ॥ इन्द्रक्रतोद्वायि । नञ्चाभरोवा ।

पायितापुत्रे । भियोयाश्थार३ । होवा३द्वायि । शि

क्षाणोअस्मिन्पुरु३ । तयामा१नी२३ । होवा३द्वायि ।

जीवाज्यो१शतार३यिः । होवा ३ द्वायि । अग्नी । मा २

हार३४औद्वावा ॥(१) जीवाज्योतोद्वायि । अग्नीमद्वा

वा । जायिवाज्योतिः । अग्नायिमा१द्वा३३यि । होवा

३द्वायि । मानोअज्ञातावृजनाः । दुराधा १ या २ ३ ।

होवा३द्वायि । माग्नायिवा१सार३ः । होवा ३ द्वायि ।

अव । क्रा२मू३३औद्वावा ॥(२) माग्निवासेद्वायि ।

अवक्रमोवा । माग्निवासः । अवाक्रा१मू३३ः । होवा

२ १ २ १ १ १ १ १ २ १ १
 ३हायि । त्वयावयम्प्रवतःश । श्रुतायिराशपारः । चो

२ १ १ २ १ २ १ १ १ २
 वाशहायि । अतायिष्शराः३ । होवाशहायि । तरा ।

२ ५ २ ३ ५
 मारसारः३ औचोवा । दीरः३शाः(३) ॥ १७ * ॥ [१]

५ ३ ४ ५ २ २ ३ ४ ५
 ॥ श्यतम् ॥ इन्द्रक्रतुन्ना । भरा ३ ४ औचोवा ।

१ २ २ २ १ ० ५ ५ १ २ २ २
 पायितापुत्रे । भियोयथारः३ । ओईहा । शिक्षाणो

१ २ १ ३ ५ १ २ २
 अस्मिन् । पूरुः३३ । तथार । मारः३नी । जीवा

२ २ २ १ ३ ५ २ २
 ज्योतायिराः३शा । ऊन्मायि । मारः३रः३ औचोवा ॥(१)

५ २ २ २ ४ ५ २ २ ३ ४ ५ १ २ २ २
 जीवाज्योतिरशी । महाः३ औचोवा । जायिवाज्योतिः ।

१ ० ५ ५ १ २ २ १ २ २ २ १
 अशायिमहारः३यि । ओईहा । मानोअज्ञाताः । वा

२ १ ३ ५ १ २ २ २
 र्जः३नाः । दुरार । धारः३याः । माश्रिवासेआः३

२ १ ३ ५ २ २ ४ २
 वा । ऊन्मायि । क्रारमूरः३ औचोवा ॥(२) माश्रिवा

३ ४ ५ १ २ ३ ४ ५ १ २ १ ०
 सोअवक्रिमूरः३ औचोवा । माश्रिवासः । अवाक्रमूरः३

४: । ओ३हा । त्वयावयम्प्र । वातार३ःशा । श्वतार

यिः । आ२३ ४पाः । अतिशूराता३रा । ऊम्मायि ।

मारसार३४औ३ोवा । वार३४ख(३) ॥ १८ * ॥ [२]

॥ नौधसम् ॥ आ२३४यि । द्रक्तुन्नया । भारा ।

पितापुत्रे । भौ३योया३था । शा३३यि३त्ता । षोअस्मिन् ।

पुरु । इ । तायामार३४नी । जा२३यिवाः । ज्योतिर

शी३३४वामार३४ही ॥ (१) जा२३४यि । वाज्योतिरशी ।

माहायि । जौवाज्योतायिः । आ३शायिमा३३यि ।

मार३४नो । आ३ज्ञाताः । वृज । नाः । दूराधार३४

याः । मा३३शायि । वा३ोअवो३३४वा । का२३४मू ॥ (२)

मार३४ । शिवासोअव । कामूः । माशिवासो । आ३

वाक्रा३मः । त्वा३३या । वायम्प्र । वतः । शा । श्वता

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

॥ मानवाद्यम् ॥ इन्द्रकलूम् । नचाभार३४रा । न

आमार३४रा । पायितापुत्रे । भियोया१था२ । शि ।

क्षा । षोत्र । स्नायिन्पु३४३ । तया२मा३४नी । जी

वाज्योता२३यिः । आ२ग्ना२३४औहोवा । मा२३४ही ॥(१)

जावाज्योतायिः । अशीमा२३४द्यायि । अशायिमा२३४

द्यायि । जायिवाज्यातिः । अशायिमा१द्या२यि । मा ।

नः । अज्ञा । तावृजना३ः । दुरा२धा२३४याः । मा

शिवासा२३ः । आ२वा२३४औहोवा । क्रार३४मूः ॥(२)

माशिवासाः । अवाक्रा२३४मूः । अवाक्रा२३४मूः । मा

शिवासः । अवाक्रा१मू२ः । त्व । या । वयम् । प्रावतः

शा३ । अ॒वा॒क्रा॒यि॒रा॒३४४पाः । अ॒ति॒गृ॒हा॒३४ । ता॒रा

२३४औहोवा । मा२३४सी(३) ॥ १ * ॥ ५

* क० मा० १८५० २५० १सा० ।

१ १ २ ५
 ॥ भारद्वाजम् ॥ इन्द्रक्रतूम् । नषाभाशर २ । पा
 २ २ २ २ २ १ २ १ २ २
 यितापुत्रेभ्योयथा । शिक्षाणोश्च २ । स्नायिन्पुरुः ।
 १ २ १ २ १ २ ५
 तयामाशनी २ । जीवाज्योश्तारश्चिः । आरशाश्च २
 २ २ ५ २ २ २ १
 द्रोवा । मारश्च २ ॥ (१) जीवाज्योत्तायिः । अशायि
 १ १ २ २ २ १ २ २
 माश्चाश्चि । जायिवाज्योतिरशीमहि । मानोश्चाश्चा
 १ २ २ १ २ २ २
 २ । तावृजनाः । दुराधाश्या २ । माशायिवाशसारः ।
 १ २ ५ २ २ २ २ २
 आश्वाश्च २ ॥ (२) मारश्च २ । माशियासा ।
 १ २ २ २ २ १ २
 अवाक्राशमू २ । माशियासोअवक्रमुः । त्वयावाश्या २म् ।
 १ २ १ २ १ २ १
 प्रावतःश । अतायिराश्या २ । अतायिशूशरश्च । ता
 १ ५ २ २ २ ५
 ररारश्च २ ॥ (३) मारश्च २ ॥ ५ * ॥ [६] ६

अथाद्याद्येति प्रगाथात्मकं तृतीयं सूत्रम्,

तत्र प्रथमा ।

३ १ ३ २ ३२ ३१ २ ३१२

अथाद्याश्वःश्वइन्द्रत्रास्वपरेचनः ।

१२ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २

विश्वाचनोजरितृन्सत्यतेअद्यादिवानक्तञ्चरक्षिषः ॥१०॥

“अथाद्या” यदस्य शब्द-वाच्यमहरस्ति, तत्र सर्वत्र, हे “इन्द्र!”
 “श्वः श्वः” श्वः-शब्द-वाच्यं च यत्, तत्र सर्वत्र,† त्वं “त्रास्व”
 अस्मान् रक्ष । तथा “परे च” “परस्मिन्” तृतीयेऽहनि च त्रास्व ।
 हे “सत्यते” सतां पालकेन्द्र ! “विश्वा च” सर्वास्त्रपि “अद्या”
 अद्यानि सर्वेष्वप्यहःसु “नः” अस्मान् “जरितृन्” स्तोत्रृन्
 “रक्षिषः” रक्षसि । तथा “दिवान् क्तञ्च” रक्षिषः रक्षसि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १२ २२ ३१ २ ३१ २ ३ १ २ २ ३ २ २ २

प्रभङ्गौशूरोमघवातुवीमघःसन्मिहोवीर्यायकम् ।

३ १ २ ३ १२ २२ ३ १२ २२ ३ १ २ २ ३ २ २

उभातेबाह्वृषणाशतक्रतो नियावज्जग्मिमिहत्तुः ॥ २३ ॥ ७

अयं “मघवा” धनवान्, इन्द्रः, “प्रभङ्गी” प्रभञ्जन-शीलः,
 “शूरः” विक्रान्तः, “तुवीमघः” प्रभूत-धनः “सन्मिहः” सम्यङ्

* ऋ० वे० ६, ४, २८, २ ।

† ‘अहन्यहनि’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ४, २८, २ ।

मित्रयिता । किमर्थम् ? “वीर्याय”* वीर्य-करणाय “उभा”
उभौ “बाहू” “वृषणौ” कामानां वर्धको “या” यौ बाहू “वल्गुम्”
आयुधं “नि मिमिक्षतुः” परिगृह्णीतः ॥ २ ॥ ७

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य त्रयोदशस्याध्यायस्य
द्वितीयः खण्डः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थ-खण्डे—

जनियन्त इत्येकर्चं† प्रथमं सूक्तम्‡
सैषोचते ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अनीयन्तीन्वयवःपुत्रीयन्तःसुदानवः ।

१ २
सरस्वन्तं५हवामहे ॥ १ ॥ ८

“जनियन्तः” [जायन्तआस्रपत्यानीति] जनयः जायाः
ता इच्छन्तः, § “पुत्रीयन्तः” पुत्रान् कामयमानाः, “सुदानवः”
श्रीभन-दानाः, “अयवः” उपगन्तारो वयं “नु” अद्य ॥ “सर-
स्वन्तं” तं देवं मध्यम-स्थानं “हवामहे” आह्वयामहे ॥ १ ॥ ८

* ‘वीर्याय—चतुर्थेणा द्वितीया-स्थाने द्रव्या, वीर्येण युक्तः’—इति वि० ।

† विवरणमते स्तेतसूक्तं प्रगाथात्मकं न लोकर्चं तथाच उतनदत्त्वपिमा च्छ
अस्वस्यैव सूक्तस्य द्वितीया ननु सूक्तान्तरम् ; नूत्पाठदर्शनमादाहसूक्तमिति ध्येयम् ।

‡ ‘इदानीं विश्वजित्’—इति वि० ।

॥ अ० वे० ५, ६, १०, ४ ।

§ ‘जनियन्तः—जननं कुर्वन्तः’—इति वि० ।

॥ ‘नु—इति पाठपूरणः’—इति वि० ।

उतनइत्येकचं द्वितीयं सूक्तम्,
सैषोच्यते ।

१ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
उतनःप्रियाप्रियासुसप्तस्वसासुजुष्टा ।

१ २ ३ १ २
सरस्वतीस्तोम्याभूत् ॥ १* ॥ ९

“उत” अपि च “नः” अस्माकं “प्रियासु” प्रियार्था मध्ये
“प्रिया” प्रियंतमा “सप्तस्वसा” गायत्र्यादीनि सप्त छन्दांसि स्व-
सारो यस्यास्तादृशी नदीरूपया स्तुत्या गङ्गाद्याः सप्त नद्यः
स्वमारः “सुजुष्टा” सुष्ठु पुरातनैर्ऋषिभिः वेविता, एवञ्चूता “स-
रस्वती” देवी “स्तोम्या”† भूतस्तोतव्या “भूत्” भवतु ॥ १ ॥ ९

अथ तत्सवितुर्वरेण्यमिति तृतीयसूक्तरूपा,‡
सैषा ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
तत्सवितुर्वरेण्यभर्गोदेवस्यधीमहि ।‡

२ ३ १ २ ३ १ २
धियोयोनःप्रचोदयात् ॥ ११ ॥ १०

* सू० वे० ४, ८, २१, ४ ।

† ‘स्तोम्या—स्तोमानां क्रतुनाम् अथवा नृदस्यचन्द्रमप्रभृतीनाम्’—इति वि० ।

‡ अथाप्यसि मत्तान्तरम्, तथाहि—विवरचमते संचितादि-समस्त-मूल पन्थ-लिपि-
दर्शनाद्यैतत् तृचं सूक्तम् एवञ्चापिमे स्तोमानंस्वरचमिति अग्न्यायूँषीति च द्वे अथा-
वस्तौव द्वितीय-तृतीये न तु सूक्तान्तरे इति विवेकः ।

§ सू० वे० १, ४, १०, ५ ।

“यः” सविता देवः “नः” अस्माकं “धियः” कर्माणि, धर्मादि-
विषया वा बुद्धीः “प्रचोदयात्” प्रेरयेत्, “तत्” तस्य “देवस्य”
द्योतमानस्य “सवितुः” सर्वान्तर्यामितया प्रेरकस्य जगत्स्रष्टुः
परमेश्वरस्य “वरेण्य” सत्स्वरूपतया ज्ञेयतया च भजनीयं
“भर्गः” अविद्या-तत्कार्ययोर्भजनात् भर्गः स्वयंज्योतिस्तेजः
परब्रह्मात्मकं “धीमहि” वयं ध्यायामः । इदं भर्गो धियः प्रचोद-
यति तद् ध्यायाम इति समन्वयः । [यद्वा, यः सविता सूर्यः
‘धियः’ कर्माणि ‘प्रचोदयात्’ प्रेरयति, तस्य ‘सवितुः’ सर्वस्य
प्रसवितुः ‘देवस्य’ द्योतमानस्य सूर्यस्य ‘तत्’ सर्वैर्दर्शनीयतया
प्रसिद्धं ‘वरेण्य’ सर्वैः सभजनीयं ‘भर्गः’ पापानां तापकं तेजो-
मण्डलं ‘धीमहि’ ज्ञेयतया मनसा धारयेम । यद्वा, भर्ग-शब्दे-
नात्ममभिधीयते ‘यः’ सविता देवः ‘धियः’ प्रचोदयति, तस्य ‘देवस्य’
प्रसादात् ‘तद् भर्गः’ अन्नादि-लक्षणं फलं ‘धीमहि’] धारयामः
तस्याधारभूता भवेमित्यर्थः । भर्ग-शब्दस्यान्-परचैवमाध्वर्णिक-
वेद-च्छन्दसि—“सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य कवयोऽन्नमाहुः,
कर्माणि धियस्तनुते प्रब्रवीमीति प्रचोदयात् सविता याभि-
रेतीति* । भर्गः—असृज पाप्मे (तु० उ०) असृज “असृजोरोप-
धयोरमन्यतरस्याम् (६, ४, ४७)”—इति रोपधयोर्लोपो रमागमश्च,
न्यङ्गादि-पाठात् कुत्वम् (७, ३, ५३) । धीमहि—ध्यायते लीटि
“बहुलच्छन्दसि (२, ४, ७६)”—इति सम्प्रसारणं, व्यत्ययेनात्मने-
पदम् ; यद्वा धीङ् आधारे (दि० षा०) लिटि “बहुलच्छन्दसि

* ‘यः’ अस्मादीया बुद्धयः प्रकषेच चोदयति ध्यान-धारणा-समाधिभिः तस्य सवितु
देवस्य दानादिभिर्गुणैर्दत्तस्य तत्परं प्रविशाम इति सङ्क्षेपः—इति वि० ।

(२,४,७३)"—इति विकरणस्य लृक् । प्रचोदयात्—चोदयते-
लृटि आडागमः, यद्दृत्तयोगादनिधातः, आगमस्यानुदात्तत्वे
णित्स्वरः ॥ १ ॥ १०

अथ

^{३ १ ३ १ २}
सोमाना^३स्वरणम्० ॥ १* ॥ ११

—इति,

^{२ २ १ २}
अग्रभायू^२षिपवसे० ॥ १† ॥ १२

—इति, चतुर्थ-पञ्चम-सूक्तात्मैकयोर्द्वयो ऋचोः प्रतीके ;
ते चान्यत्रान्जाते (छ० आ०—२, १, ५, ५ ; १भा०३२८पृ०),
(उ० आ०७, ११, १२, १) ॥ १ ॥ ११—॥ १ ॥ १२

अथ तानःशक्तमिति ढवात्मकं षष्ठं सूक्तं,

तत्र,

^{१ २ ३ १ २}
तानःशक्तम्यार्थिवस्य० ॥ १ ‡ ॥

—इति प्रथमाया ऋचः प्रतीकमिदं सा चान्यत्र (उ० ४,२,
४, ३) आन्जाता ॥ १ ॥

* छ० आ० २, १, ५, ५ (१भा० ३२८पृ०) = ऋ० वे० १, १, ३४, १ ।

† उ० आ० ७, १, ११, १ = ऋ० वे० ७, २, १०, ४ ।

‡ उ० आ० ४, १, ४, २ = ऋ० वे० ४, ४, ६, १ ।

अथ द्वितीया ।

३ २ ३ २ १ १ २ ३ १ २ २ २
 ऋतमृतेनसपन्तेषिरन्दसमाशाते ।

३ १ १ ३ १ १
 अद्र चादेवौवर्हेते ॥ २* ॥

“ऋतेन” उदक्नेन निमित्त-भूतेन “ऋतं” वचनं “सपन्ता”
 सृशन्तो “इषिरम्” एषणवन्तं “दचं” प्रहृष्टं यजमानं इविर्वा
 “माशाते” व्याप्ततः “अद्रुहा” अद्रोन्धारी “देवो” स्योतमानो
 मित्रावरुणौ “वर्हेते” प्रहृष्टौ भवत ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ १ ३ ४ २ २ ३ १ ४ ३ १ १
 वृष्टियावारीत्यापेषस्पतीदानुमत्याः ।

३ २ १ १ २
 बृहन्तङ्गर्त्तमाशाते ॥ ३† ॥ १३

“वृष्टियावा” वृष्ट्यर्था स्योः स्तुतिर्यंयोस्तौ वृष्टियावा अथवा
 वृष्टि-वर्षिका द्यौरन्तरिक्षं याभ्यां तौ तादृशौ, “रीत्याप” [री-
 गति-रेषणयोः (ऋग० प०)] रीतिः प्राप्तिः सैव आप्तिरभिमत-
 प्राप्तिर्यंयोस्तौ तादृशौ, “इषः” अन्नस्य “पती” स्वामिनो [वृष्टि-
 प्रदत्वात् स्वामित्वम्], “दानुमत्याः” दानमत्याः दातुंमुचिताया
 इत्यर्थः एतद्विशेषणम् एवमहानुभावो मित्रावरुणौ “बृहन्तं

* ऋ० वे० ४, ४, ६, ४ ।

† ऋ० वे० ४, ४, ६, ५ ।

महान्तं “गर्तं”* रघम् “आशति” व्याप्तः अधितिष्ठतो
यागार्थम् ॥ ३ ॥ १३

अथ युञ्जन्तीति ढवात्मकं सप्तमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ १ १ २ १ २ २ १ २ २ २ १ २ २ १ २

युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषश्चरन्तमपरितस्थुषः ।

१ १ २ २ २ २

रोचन्ते रोचनादिवि ॥ १ १ ॥

इन्द्रा हि परमैश्वर्य-युक्तः परमैश्वर्यं चाग्निवाप्त्वादित्य-नक्षत्र-
रूपेणावस्थानात् उपपद्यते “ब्रध्नम्” आदित्यरूपेणावस्थितम्,
“अरुषम्” हिंसारहिताग्निरूपेणावस्थितं, “चरन्तं” वायुरूपेण
सर्वतः प्रसरन्तमिन्द्रं “परि तस्थुषः” परितोऽवस्थिता लोकाश्च-
वर्तिनः प्राणिनो “युञ्जन्ति” स्वकीये कर्मणि देवतात्वेन सम्बन्धं
कुर्वन्ति । तस्यैवेन्द्रस्य मूर्तिविशेषाणि “रोचना” नक्षत्राणि “दिवि”
दुलोके “रोचन्ते” प्रकाशन्ते [अस्य मन्त्रस्योक्तार्थपरं ब्राह्मणा-
न्तरे व्याख्यातम्—“युञ्जन्ति ब्रध्नमित्याह—असौ वा आदित्यो
ब्रध्नः आदित्यमेवास्मै युनक्ति । अरुषमित्याह—अग्निर्वा अरुषः
अग्निमेवास्मै युनक्ति । चरन्तमित्याह—वायुर्वै चरन् वायुमेवास्मै
युनक्ति । परितस्थुष इत्याह—इमे वै लोकाः परितस्थुषः इमा-
नेवास्मै लोकान् युनक्ति । रोचन्ते रोचना दिवीत्याह—नक्षत्रा-
ण्येवास्मै रोचयतीति ॥ १ ॥

* ‘गर्तं’ नरलीयम्—इति वि० ।

† ऋ० वे० १, १, ११, १ = य० वे० ३१, ५ ।

अथ द्वितीया ।

३ १ १ ३ १ ३ १ ३ १ ३ १ ३
 युञ्जन्त्यस्य काम्या हरौ विपक्षसारथे ।

१ १ ३ १ ३ १ ३
 शोणाधृञ् नृवाहसा ॥ २ * ॥

“अस्य” ब्रह्मादि-शब्द-प्रतिपाद्यत्वादित्यादि-मूर्त्तिभिस्तत्र तत्रावस्थितस्येन्द्रस्य “रथे” “हरौ” एतन्नामानौ हावञ्चो सारथयो “युञ्जति” [इन्द्र-सम्बन्धिनोरश्वयोर्हरिनामत्वं “हरी इन्द्रस्य”-“रोहितीऽम्नेः” (निघ० १, १५, १-२)—इति पठितत्वात् । कौटुम्भी हरौ ? “काम्या” कामयितव्यो “विपक्षसार” विविधे पक्षसौ रथस्य पार्श्वी ययोस्तौ विपक्षसौ रथस्य द्वयोः पार्श्वयोर्योजितावित्यर्थः,† “शोणा” रत्नवर्णौ, “धृञ्” प्रगल्भौ, “नृवाहसा” नृणां पुरुषाणामिन्द्र-तक्षारधि-प्रमुखाणां वोढारौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ ३ ३ १ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
 केतुञ्जपवन्नकेतवेपेशोमर्या अपेशसे ।

३ ३ १ ३
 समुषङ्गिरजायथाः ॥ ३ † ॥ १४

* ऋ० वे० १, १, ११, १ = ष० वे० ३३, ६ ।

† ‘अथ पक्षसौ न विद्येते स विपक्षी रथः’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० १, १, ११, ३ = ष० वे० २९, १० ।

हे “मर्याः” मनुष्याः ! इदमाचर्यं पश्यतेत्यध्याहारः । कि-
माचर्यम् ? इति तत्रोच्यते—प्रादित्यरूपोऽयमिन्द्रः “उषस्त्रिः”
दाहकैः रश्मिभिः प्रतिदिनमुषःकाले वा सम्भूय “अजायथाः”
उदपद्यत [अथवा सूर्यस्वेवास्तमये मरणमुपचर्य व्यत्ययेन बहु-
वचनं कृत्वा सम्बोधनं क्रियते—हे मर्या ! प्रतिदिनं त्व मजायथा
इति योज्यम्] । किङ्कर्तव्यं ? “अकेतवे” रात्रावभिभूतत्वेन
प्रज्ञान-रहिताय प्राणिने “केतुं कृत्वन्” प्रातः प्रज्ञानं कुर्वन्*
“अपेशसे” रात्रावन्धकाराहृतत्वेनाभिव्यक्तत्वात् रूप-रहिताय
पदार्थाय प्रातरन्धकार-निवारणेन “पेशः” [रूपनामैतत्
(निघ० ३, ७, १०)] रूपमभि व्यक्ष्यमानं कुर्वन् [अकेतवे,
अपेशसे—इति चतुर्थी षष्ठार्थे द्रष्टव्यो] ॥ ३ ॥ १२

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायनस्य त्रयोदशस्याध्यायस्य

चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमे खण्डे—

अयं सोमइति हृत्वात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ १ २ १ २ ३ १ २ ३
अयं सोमइन्द्रतुभ्यस्तु

१ २ ३ १ २
तुभ्यम्यवतेत्वमस्यपाहि ।

* ‘केतुर्ध्वजः तं कृत्वन्, अकेतवे ; यः कश्चित् मर्तः अकेतुरध्वजः तमसि केतु-
वचनं कुर्वति अतिवचनस्यप्रतीकात्’—इति वि० ।

२ ३ १ १ ३ १ २ २ २ २ ३
 त्वं ह्ययञ्च कृषे त्वं ववृष

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 इन्दुमदाय युज्याय सोमम् ॥ १ * ॥

हे “इन्द्र !” यः सोमः इन्द्राय “तुभ्यं” “सुन्वे” सयते [सु-
 नीतेः कर्माथै लटि “क्षीपस्त आत्मने पदेषु (७, १, ४१)”—इति
 क्षीपः] “तुभ्यं” त्वदर्धमेव “पवते” पूयते । त्वञ्च “अस्य” अमुं
 “पाहि” पिव “त्वं ह” “यम्” “इन्दु” “सोमं” “चक्षणे”
 करोषि “त्वं” च यं “ववृषे” वृतवानसि । किमर्थम् ? “मदाय”
 मदार्षं “युज्याय” सहायाय [सोम इन्द्राय बलकरत्वात् सहाय
 इति प्रसिद्धम् । यमेवं करोषि त्वं तं पाहीति समन्वयः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 सईरथोनभूरिषाडयोजि

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
 महःपुरुषि सातये ववृनि ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 आदीं विश्वान ऊष्याणि जाता

२ ३ १ २ ३ १ २
 स्वर्षातावन ऊर्ध्वानिवन्त ॥ २ † ॥

“स ईम्” सोऽयं “भूरिषाट्” भूतस्य भारस्य सोढा “रथो न”
 रथइव “अयोजि” युज्यते, कीदृशः सः ? “महः” महान् ।

* ऋ० वे० ७, ३, २४, १ ।

† ऋ० वे० ७, ३, २४ २ ।

‡ ‘ईम् पादपूर्व’—इति वि० ।

किमर्जनधीनि ? “पुरुषि” बह्वनि “वसूनि” धनानि “सातये”
 अस्त्राभ्यं दातुम् “आर्दी” योगानन्तरं “विष्ठा” विष्टानि
 कर्माणि “नहुष्याधि” नहुषो मनुष्याः तेषां सम्बन्धीनि “जाता”
 जातानि अस्त्रहिरोधीनि “अर्हा उष्णखानि “वने” वननीये
 “स्वर्घाता” स्वर्घाते [—सङ्ग्रामनामैतत् स्वर्गलाभ-युक्ते सङ्ग्रामे*
 “नवत्” नच्छन्तु [नवतिर्गति-कर्मा (२, १४, २९) । यद्वा,
 सोऽयं सङ्ग्रामे युद्धार्थिनः सङ्गच्छन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ ३ ३ १ २ २ ३ १
 शुष्नीशर्षीनिमारुतमपवस्वा
 २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 नभिगस्तादिव्यायथाविट् ।
 १ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 आपोनमक्षसुमतिर्भवानः
 ३ १ २ ३ २ ३ ३ २
 सहस्राश्वाःपृतनाषाड्नयश्चः ॥ ३ १ ॥ १५

हे सोम ! “शुष्नी” बलवांस्त्वं “शर्षी न मारुत” मरुतां
 बलमिव “पवस्व” । तत्र दृष्टान्तमेव स्पष्टयति—“यथा” “दिव्याः”
 “विट्” ‡ प्रजाः “अनभिगस्ताः” अभिगस्ता निन्दिताः अनि-

* ‘स्वर्घाता—स्वर्गोक्तस्य दाता’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, ३, २४, ३ ।

‡ ‘विट्—इतिवि’—इति वि० ।

न्दिताः* पवन्ते [“मरुतो वै देवानां विशः”—इति हि ब्राह्म-
णम्] किञ्च “आपो न” उदकानीव “मघ” क्षिप्रं पवमानस्त्वं
“सुमतिः भव” “नः” अस्माकं । किञ्च, “सहस्राणाः” [अण्ड
इति रूपनाम (निघ० ३, ७, ६)] बहुरूपस्त्वं † “पृतनाघाट्
न” पृतनानामभिभवितेन्द्र इव “यज्ञः” यष्टव्यो भवसीति
॥ ३ ॥ १५

॥ इहवद्वासिष्ठम् ॥ ^{१२ २२ ३२ २ १ ३ २} औहोवाहाश्होयि । इहा । अ
^{१ २ १ १ २ ३ ५ २ १ २} यत्सोमाः । इन्द्रतु । भ्यत्सुन्वायि । तुभ्यम्पवा । ता
^{१ २ ३ ४ ५ २ १ २ १ २} ह्यितुवम् । अस्यपाही । तुवत्हयाम् । चक्रषे । त्वं
^{३ ४ ५ १ १ १ १ २ १} ववृषायि । इन्दुम्नदा । याशुजि । याश्शुशु । याश्
^{४ २ १ २ १ २ ३ ४ ५ २ १ २ ३ ४ ५} सोपमाद्दृष्टम् ॥ (१) सईत्थरथो । नभुरि । षाडयोजी ।
^{२ १ १ १ २ २ ३ ४ ५ २ १ २ ३ ४} मघःपुरु । णीश्सात । यायिवहनी । आदौविश्वा ।
^{२ १ २ ३ ४ ५ २ १ २ १ २ २} नङ्गषि । याणिनाता । सुवर्षाता । वनऊ । ध्वाश्शुशु ।
^{२ ४ २ १ २ १ २ ३ ४} नाश्वापुन्ताद्दृष्टम् ॥ (२) शुष्मीशर्षी । नमारु । तम्यव

* ‘अनभिज्ञसा—अभिज्ञाप-रक्षिता’—इति वि० ।

† ‘सहस्राणां बहुदका इत्यर्थः’—इति वि० ।

^५ स्वा । ^{२ १} अनभिशा । ^{२ १} स्ताइदिवि । ^{२२३ ४ ५} यायथावीट् । ^{२२ १२} आपो

^{२ १} नमा । ^{२ ३ ४ ५} चूइसुम । ^{१२ २२ ३२ १ १} तिर्भवानाः । ^१ औद्दोवाद्वाइहोयि ।

^{२ २} इहा । ^{१ २} सच्चस्वाप्ताः । ^{२ १ २} पृतना । ^२ षाइइइट् । ^{२ ४} नाइयापु

जाइ५६ः(३) ॥ ५ * ॥ [१] १३

अथ त्वमग्नइति त्वचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

^{१ २} त्वमग्नयज्ञानां ^{२ २ ३} होताविश्वेषां ^{२ १ २} हितः । ^{३ २}

^{३ २ ३ १} देवेभिर्मानुषेजने ॥ १† ॥

हे “अग्ने !” “त्वं” “विश्वेषां” सर्वेषां सप्तसंख्यारूपेण भि-
जानां “यज्ञानां” “होता” होम-निष्पादकोऽसि । यद्वा, यज्ञानां
सम्बन्धी देवानामाह्वाता भवसि । कुतः ? इत्यत आह—यस्मात्
त्वं “मानुषे” मनोः सम्बन्धिनि मनुष्ये “जने” यजमाने “देवेभिः”
देवैः “हितः” होतृत्वेन निहितोऽसि तस्मादित्यर्थः ॥ १ ॥

* क० गा० १५ प्र० २ अ० ५ पा० ।

† क० आ० १, १, १, २ (१ भा० ८६ प्र०) = क० वे० ४, ५, ११, १ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ १ २ ३ २
सुनोमन्द्राभिरध्वरेजिह्वाभिर्यजामहः ।

१ २ १ २ ३ १ २
आदेवान्वाक्षियक्षिच ॥ २ * ॥

हे अग्ने ! “सः” इत् “नः” अस्माकं “अध्वरे” यज्ञे
“मन्द्राभिः” मन्दकरीभिः” स्तुतिभिर्वा “जिह्वाभिः” कात्यादिभिः†
“महः” महतः देवान् यज हविर्भिस्सर्पय च । कथं तत् ?
इति चेत्, उच्यते—“देवान्” यष्टव्यानिन्द्रादीन् “आ वक्षि”
भावह ततो “यक्षि च” यज च हवींषि तेभ्यो देहीत्यर्थः ॥२॥

अथ तृतीया ।

३ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
वेत्याहिवेधोषध्वनःपथश्चदेवाञ्जसा ।

१ २ ३ १ २
अग्नेयज्ञेषुसुक्रतो ॥ ३ ॥ १६

हे “वेधः” विधातः ! “सुक्रतो” शोभन-कर्मन् ! “देव”
दानादि-गुण-युक्त अग्ने ! त्वं “यज्ञेषु” दर्शपौर्णमासादि-यागेषु
“अध्वनः” महामार्गान् “पथश्च” शुभमार्गाश्च “अञ्जसा”

* ऋ० वे० ४, ५, २१, २ ।

† काली, कराली, मनोजवा, सुलोहिता, सुधूमवर्चा, सुखिजिगी, विश्वरूपा,
लीला इति कात्यादयः ।

‡ ऋ० वे० ४, ५, २१, ३ ।

आर्जवेण "वेत्स" जानासि "हि" ब्रह्मादेवं तस्मात् यज्ञ-मार्गात्
अष्टं यजमानं पुनस्तं मार्गं प्रापयेत्यर्थः ॥ ३ ॥ १४

अथ* होतादेव इति षष्ठात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १२ २२ ३ १ २ २ १ १
होतादेवो अमर्त्यः पुरस्तादेति मायया ।

३ १ २ ३ १ १
विद्वानि प्रचोदयन् ॥ १ † ॥

"होता" होम-निष्पादकः "अमर्त्यः" मरण-रहितः "देवः"
द्योतमानः "विद्वानि" वेदितव्यानि कर्माणि "प्रचोदयन्"
सोऽग्निः "मायया" कर्म-विषयाभिज्ञानेन युक्तः सन् "पुरस्तात्"
कर्म-प्रारम्भ-काले एव "एति" अस्मान्नागच्छति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ २ २ ३ १ १ १ १ १
वाजीवाजेषु धीयते ध्वरेषु प्रणीयते ।

१ २ २ २ ३ १ २
विप्रोयज्ञस्य साधनः ॥ २ ‡ ॥

"वाजी" बलवान् अग्निः "वाजेषु" युद्धेषु "धीयते" देवैः
यज्ञ-हृननाद्यं निधीयते । किञ्च "अध्वरेषु" अग्नि-होतादिषु

* 'उक्ती विश्वस्यन् । इदानीं महाव्रते भवान्याप्यानि'—इति वि० ।

† अ० वे० ३, १, २८, १ ।

‡ अ० वे० ३, १, २८, २ ।

“प्रणीयते” अध्वर्यादिभिः प्रकर्षेणाहवनीयादिस्थानेषु प्रक्षि-
प्यते अतएव “विप्रः” मेधावी सन्नग्निः “यन्नस्य” अग्निहोत्रादेः
“साधनः” साधको भवति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
धियाचक्रेवरैण्योभूतानाङ्गर्भमादधे ।

१ २ ३ २ ३ १ २
दक्षस्यपितरन्तना ॥ ३ * ॥ १७

योऽग्निः “धिया” आधान-पवमानेष्टि-रूपेण कर्मणा “चक्रे
आहवनीयरूपतया कृतोऽभूत् अतएव “वरैण्यः” सर्वैर्यजमानैः
कर्माङ्गत्वेन वरणीयः यथाग्निः “भूतानां” स्थावर-जङ्गमात्म-
कानां भूतजातानामन्तः “गर्भं” स्वात्मानमेव गर्भरूपतया
“आ दधे” सर्वत्र दधार “पितरं” सर्वस्य जगतः पालकं तमि-
ममग्निं “दक्षस्य” दक्ष-प्रजापतेः† “तना” तनया वेदिरूपा
भूमिर्दर्शपीर्यामासाग्नि होत्रादिकर्म-सिध्वर्धं धारयति [भूमिर्दक्ष-
दुहितृत्वे मन्त्रवर्णः—“अदितिर्द्विजनिष्ठदक्षस्यदुहिता तव”—
इति ॥ ३ ॥ १५

इति सामवेदार्थप्रकाशे-उत्तरायन्यस्य त्रयोदशस्याध्यायस्य

पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

* सू० वे० २, १, २८, २ ।

† ‘दक्षस्य—यजमानस्य’—इति वि० ।

अथ षष्ठे खण्डे—

आसुतेसिञ्चतमिति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ ३ १ ३ ३ २ २ १ २ २ १ १
 आसुतेसिञ्चतश्चि०रोदस्योरभिश्चियम् ।

३ १ २ ३ २
 रसादधीतवृषभम् ॥ १ * ॥

“सुते” दुग्धे गो-पयसि “श्चियं” अग्रणमाज्यं पयः “आसि-
 चत” आसिञ्चन् । कीदृशमाज्यं ? “रोदस्योः” [कर्मणि षष्ठी]
 द्यावापृथिव्यौ “अभिश्चियम्” अभिश्चयन्तम् अग्नि-संयोगात्
 तावत् पर्यन्तं प्रवृद्धमित्यर्थः [अथवा “तत्कावश्चिनो द्यावापृथि-
 व्याविल्लेके (निरु० दै० ६, १)”—इति यास्केनोक्तत्वात्
 अश्चिनोरभिश्चियमित्यर्थः] । सेचनानन्तरं “रसा”† रसे
 आज्ये पयसि “वृषभं” वर्षकमग्निं “दधीत” धारयेत् [अजाय
 आग्नेयीत्वात् क्षीरस्याप्यग्नि-संयोजनमुचितम् “आग्नेयी वा
 एषा यद्जा”—इति हि ब्राह्मणम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ २ २ २ २ २ ३ २ ३ १ ३
 तेजानतस्त्वमोक्वाऽइ०संवत्सासोनमाटभिः ।

३ १ २ ३ १ २
 मियोनमन्तजामिभिः ॥ २ † ॥

● ऋ० वे० ६, ५, १६, २ ।

† ‘रसा—रसेन’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ५, १, ४ ।

“ते”* ता गावः “जानत” ज्ञानवत्यः [अथवा सामान्या-
कारेण ते इति पुत्रिर्हेयः । किम् ? “स्वम्” स्वकीयम् “श्रीक्वम्”
निवासं महावीरं तत्र दोष्भुमगमन्नित्यर्थः । तदेवाह—
“वक्ष्सासो न” यथा वक्ष्साः “मादमिः” जननीभिः सहतया सङ्ग-
च्छन्ती जामिभिर्वन्धुभिः संहिता गावः “मिथः” प्रत्येकं “नसन्त”
सङ्गच्छन्ती महावीरम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८
उपस्रकोषुवपसतःकृषवतेधरुषण्दिवि ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

इन्द्रेषग्रानमस्वः ॥ ३ १ ॥ १८

महावीरस्य “स्रकोषु” “वपसतः” ज्वालया भक्षयतीत्यर्थः
“नमः” अन्नं “धरुषणम्” “इन्द्रे” “अग्ना”—इति वक्ष्माश्रित्वात्
इन्द्राग्न्योर्हीरकमन्नं “दिवि” अन्तरिक्षेऽः “उप कृषवते” उप
कुर्वते ऋत्विजः यदाग्निर्महावीरं दहति तदा तस्योपर्युभयविधं
वीरम् आशेषयन्तीति शेषः ॥ ३ ॥ १८

* ‘इन्द्राग्नी’--इति वि० ।

† सू० वे० ६, ३, १६, ५ ।

‡ ‘दिवि’—स्रकोके इन्द्रे अग्नौ नमस्कृतं कुर्वते अग्नेऽग्नौऽग्नाभ्यामेतत्तर्पणं
—इति वि० ।

अथ तदिदासइति ष्चाम्बकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१२ २२ ३ १२ ३ १ ११ ११ ३ २ १२ ३ १२

तदिदासभुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेषनुम्णः ।

११ २३ १२ १२ ३ ३२ ३२ ३ ३ १३ १ २

सद्योज्ञानोनिरिणातिशत्रून्ननूयं विश्वेमदन्त्युमाः ॥ १ * ॥

“तत्” जगत्कारणत्वेन सर्ववेदान्त-प्रसिद्धम्† “इत्” [गण्डो-
ऽवधारणे] “भुवनेषु” [भू सत्तायां (म्वा० प०)] सत्सु पृथिव्यादिषु
लोकेषु मध्ये तत् जगत्कारणं ब्रह्मैव “ज्येष्ठ” प्रशस्ततमम्
“आस” बभूव, तस्य परमार्थ-सत्त्वात् तद्व्यतिरिक्तानां व्यावहा-
रिक-सत्त्वात् [यद्वा, ज्येष्ठं वृद्धतमं जगत्कारणत्वेन सर्वेषां
मादिभूतं बभूव । अस्ते लैटि “छन्दस्युभयथा (३, ४, ११७)”
—इति सार्वधातुकत्वाद् “अस्तेर्भूः (२, ४, ५२)”—इति भू-
भावाभावः । यद्वा, वृद्धं तदेव ब्रह्म स्वप्रकाशतया सन्दीदीपे ।
अस गति दीप्तपादानेषु (म्वा० उ०), अस्माज्जिति रूपम्]
“यतः” उपादानभूतात् यस्माद् ब्रह्मणः “उग्रः” उग्रर्णः त्वेष-
नृम्बः प्रदीप्त-बलः सूर्यात्मकइन्द्रः “जज्ञे” जातो बभूव [श्रूयते
हि—“चक्षीः सूर्यो अजायत”—इति, “सूर्याचन्द्रमणौ धाता
यथापूर्वमकल्पयत्”—इति च । “जनिकर्तुः प्रकृतिः (१, ४,
३०)”—इति प्रकृतेरुपादान-सञ्ज्ञायां यत इति पञ्चमी ।

* ऋ० वे० ८, ७, १, १ ।

† “तत्” इति पादपुराणः—इति वि० ।

जज्ञे इति “गमहनेत्यादिनोपधा-लोपः (६, ४, ८८), “द्विर्बचने ऽधि (१, १, ५८)”—इति तस्य स्थानिवद्भावात् द्विर्बचनादि, “यद्दृत्तान्नित्यम् (८, १, ६६)”—इति—निघात-प्रतिषेधः] । स च “जज्ञानः” जायमानः “सद्यः” शौघं “शत्रून्” श्रातबिद्वृन् सन्देहादीन् राक्षसान् “नि रिणाति” निहिनस्ति [यद्वा, उपासकानां पापरूपान् शत्रून् निहन्ति । यद्वा च “सद्यो ह्येव जातः पाप्मानमपहृत”—इति । जज्ञान इति जनेर्लेटः कानचि रूपमितत् । रिणाति—रौगति-रेषणयोः क्लौर्यादिकः (प०), “प्रादीनां ङस्वः (७, ३, ८०)”—इति ङस्वतम्] “विष्णे” सर्वे जनाः [भवन्ति रक्षन्तीति] “जमाः” प्राणिनः [भवतेरीशादिको मन् प्रत्ययः “ज्वरत्वरेत्यादिना (६, ४, २०) वकारोपधयोः स्थाने जठ्] सर्वे प्राणिनः “यं” सूर्यात्मकमुद्यन्तमिन्द्रम् “अनु” सस्य “मदर्धसुदगात् मदर्थसुदगात्”—इति “मदन्ति” वृथ्यन्ति [मदी हर्षे (दि० प०) व्यत्ययेन शप् (३, १, ८५) ; तथाच ब्राह्मणम्—“भूतानि वै विश्वजमास्तएनमनुमदन्ति उदगादुदगादिति”—इति । तैत्तिरीयकञ्च—“तस्मात्सर्व एव मन्थते मां प्रत्युदगादिति”—इति । यद्वा, यं स्तुत्यादिभिर्माथ्यन्तमनुपस्थात् सर्वे प्राणिनः अभीष्ट-प्राप्त्या वृथ्यन्ति “अनुलं चणे (१, ४, ८५)”—इति अनोः कर्मप्रवचनीयत्वात् “कर्मप्रवचनीय-युक्ते द्वितीया (२, ३, ८)” स इन्द्रो जज्ञे इत्यन्वयः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ १८ २८ ३ ३ २ १ २ २ १ २ ३ १ १

वावृधानःश्रवसाभूर्योजाःश्रुनुर्हासायभियसन्दधाति ।

१ २ २ २ २ २ १ २ २ १ २ २ २ २

अव्यनञ्चव्यनञ्चसञ्चिसन्नेनवन्तप्रभृतामदेषु ॥ २ * ॥

“श्रवसा” बलेन “वावृधानः” वर्द्धमानः, अतएव “भूर्योजाः”
 “श्रुः” श्रातयिता† इन्द्रः “दासाय” उपक्षय-कारिणे श्रववेऽं
 “भियसं” भीतिं “दधाति” विदधाति करोति “अव्यनत् च
 व्यनत् च” [विविधमनिति ऋसितीति व्यनत्, स-प्राश्चकं जङ्गमं,
 तद्विलक्षणमव्यनत् स्यावरम्] तदुभयमपि “सञ्चि” संज्ञातम्
 इन्द्रेण सम्यक् शोधितं भवति [ज्ञातेः “आट्टगमहनः(१,२,१७१)”
 —इति व्यत्ययेन कर्मणि किन् प्रत्ययः । यद्वा, अन्तर्णीत-व्यर्थात्
 कर्त्तर्येव किन्, वृद्ध्यादिना सम्यक् ज्ञापयिता शोधयिता भवति ;
 “न लोकाव्यय (२,१,६६)” —इति कर्मणि षष्ठ्याः प्रतिषेधः] ।
 शिष्टः पादः प्रत्यक्षज्ञतः—हे इन्द्र ! “ते” तव “मदेषु” हृषेषु
 हृषिषा स्तुत्या च जग्येषु सक्तु “प्रभृता” प्रभृतानि प्रकर्षेण धृतानि
 षोषितानि वा सर्वाणि भूतजातानि “सञ्चवन्त” सङ्गच्छन्ते स्तोतुं
 हवींषि च दातुं समूहीभवन्तीत्यर्थः [नवतिर्गति-कर्मा (निघ०
 २,१४,२६) । प्रभृता—प्रपूर्वात् विभर्त्तः कर्मणि निष्ठा, “शे-

* ऋ०वे० ८, ७, १, २ ।

† श्रायुः—प्रथमैकवचनमिदं षष्ठ्यैकवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम् इत्योः—इति वि० ।

‡ ‘दासाय’—षष्ठ्यैकवचनं षष्ठ्यैकवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम् । दासस्य इत्यन-
 लभावस्यः—इति वि० ।

हृन्सि बहुलम् (६, १, ७०)"—इति शि-लोपः, "गतिरनन्तरः
(६, २, ४६)"—इति गतेः प्रकृतिस्वरत्वम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२३ ३ १ २ ३ २ ३ २३ ३ १३ ३ १ २
त्वैक्रतुमपिवृञ्जन्तिविश्वे द्विर्यदेतेत्रिर्भवन्त्यूमाः ।

३ १२ २२ ३ १ २ ३
स्वादोःस्वादीयःस्वादुनाद्यजा

२ १ २३ ३ १ २ ३ १ २ ३
समदःसुमधुमधुनाभियोधीः ॥ ३ * ॥ १६

हे इन्द्र ! "त्वे" त्वयि "सुपां सुलुक् (७, १, ३६)" —इति सप्तम्येकवचनस्य शि आदेशः] "विश्वे" सर्वे यजमानाः "क्रतुम्" अनुष्ठेयं कर्म "वृञ्जन्ति" समापयन्ति "अपि" [—शब्दो ब्राह्मणोक्तः सर्वभूतानां सर्वमनसां समुच्चयार्थः सर्वाणि पृथिव्यादीनि भूतानि सर्वेषां प्राणिनां मनांसि सर्वे यज्ञक्रतवश्च व्याप्ते त्वय्येव यजमानैः परिसमाप्यन्त इत्यर्थः । तथा च ब्राह्मणम्—“त्वयीमानि सर्वाणि भूतानि मनांसि सर्वे क्रतवोऽपि वृञ्जनीत्येतदाह” —इति] “यद्” यस्मात् “एते” “जमाः” तर्पकाः† [अवतेस्तर्पणार्थादीणादिको मन् प्रत्ययः, “ज्वरत्वरेत्यादिना (६, ४, २०) वकारोपधयोरूठ्] ईदृशा यजमानाः पूर्वमेकाकिनः सन्तः पश्चात् “द्विः” द्विवारं स्त्रीरूपेण पुंरूपेण च जाताः सन्तः पुनरपत्येन सार्धं “त्रिः” त्रिवारं जन्मभाजो भवन्ति । एक एवात्मा स्त्रीपुं-

* ऋ० वे० ८, ७, १, ३ ।

† 'जमाः देवाः'—इति वि० ।

रूपेण जायते “अर्द्धा एष यत् पत्नीति” श्रुतेः । पुत्रीऽप्यात्मैव—
 “आत्मा वै पुत्रनामासि”—इति श्रुतेः । यत एवमेभिर्द्वया भवन्ति,
 ततो वा गम्यते त्वय्येवानुष्ठितं सर्वं कर्म परिसमापयन्तीति; तथा
 च ब्राह्मणम्—“हो हो सन्तो मिथुनो प्रजायेते प्रजापत्यै”—इति]
 हे इन्द्र ! त्वच्च “स्वादोः” प्रियाद् गृहधनादेरपि “स्वादीयः”
 स्वादुतरं प्रियतरमपत्यं “स्वादुना” स्वादुभूतेन मातापितृत्वात्मकेन*
 “संसृज” संयोजय [यद्वा, “स्वादुना” मिथुन-भावेनोत्पन्नं
 तदपत्यमपि संयोजय] । एतदेवाह—“अद्ः” अपत्यं “मधु”
 मधुरं “मधुना” मद्-हेतुना मिथुनान्तरेण पौत्रेण वा “सु” सुष्ठु
 “अभि योधोः” अभियोधय अभितः क्रीडयती [धातूनामने-
 कार्थत्वात् युद्ध्यति रत्र क्रीडार्थे वर्तते । “मिथुनं वै स्वादु प्रजा
 स्वादु”—इत्यादि ब्राह्मणमत्रानुसन्धेयम् ॥ ३ ॥ १८

॥ श्यैतम् ॥ तदिदामभुव । नेषू३४औद्दोवा । ज्या
 यिष्ठं यतो जन्य उग्रः । त्वेषानृम्णार३४ः । औद्दोवा । स
 द्योजज्ञानः । नायिरार३यिणा । तिशा३ । जूर३४
 ना । नुयं विश्वायिमा३दा । ऊम्नायि । त्पूर३मार३४औ

* ‘स्वादोः सोमस्य, स्वादीयः आस्वादमकराः, स्वादुना सोमेन’—इति वि० ।

† ‘सुमधु—शोभनं मधु सोमास्यं, मधुना—द्रोणकलमेन, अभियोधोः—आभि-
 मुन्धेन योधयति’—इति वि० ।

^८ ^{४८ ८ ३ ४ ५} ^{१८ १} ^{१८ ४८ ५} ^१
 होवा ॥(१) वावृधानःश्व । साम्भू४ औहोवा । रा
^{८ २८} ^{८ ८} ^{१ २} ^५
 ओजाःशत्रुर्हासायभिय । सन्दाधाशतार३४यि । औद्
^५ ^{१ २} ^१ ^२ ^१ ^३
 हा । अयनश्चय । नाञ्चार३सा । स्त्रिसारम् । तार३
^५ ^१ ^{२ २} ^१ ^३
 ४यिना । वन्तप्रभार्त्ता३मा । ऊम्नायि । दारयिषूर३
^{४८ ८} ^{१८ ४३ ४ ५} ^{३ २} ^{४८ ४ ५} ^५
 ४ औहोवा ॥(२) त्वे क्रतुमपिवृ । जता ३ ४ औहोवा ।
^{१ १८} ^{८ ८} ^{१ २} ^{५ ५}
 वायिश्चेद्विर्यं देतेत्रिर्भ । वन्ताऊ१मार३४ः । औद्हा ।
^{१८ १८ ८} ^{२ ८ १} ^८ ^१ ^१ ^३
 स्वादोःस्वादीयःस्वादु । नासार३र्जा । समार । दार
^५ ^१ ^{२ २} ^१ ^३ ^{४८}
 २४ःह । मधुमधूना३भा । ऊम्नायि । योरधार३४ औ
^८ ^१ ^५
 होवा । वार३४ह(३) ॥ १२ * ॥ [१] १८

अथ त्रिकद्रुकेष्विति ढचात्मकं ढतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

^{१ २} ^{३ १८ २८} ^{३ २}
त्रिकद्रुकेषुमहिषीयवाशिरन्तुविप्रुय्य

^{३ १} ^{२८} ^{३ १ २} ^{३ १ २} ^{३ २}
स्तु म्पसोममपिबद्विष्णुनासुतंतयथावशम् ।

* अ० भा० १३ प्र० २ अ० १२ सा० ।

१२ ३२ ३३ ३ १९ ३२ ३ १५
 सईममादमहिकर्मकर्त्तवे महामूरुष्ट

३२ ३२ ३३ ३ १५ ३२ ३ १५ ३२
 सैनष्टसम्बद्धेवोदेवष्टसत्यइन्दुःसत्य मिन्द्रम् ॥ १* ॥

“महिषः” महान् पूज्यः “तुविशुषः” बहु-बलः “दृम्यत्” [दृप प्रीणने तुदादिः (प०)] दृप्यन् इन्द्रः “त्रिकटुकेषु” ज्योतिर्गौरायुरित्येतन्नामकेषु आभिप्लविकेष्वहःसु “सुतम्” अभि-
 सुतं “यवाशिरं” यवमयसक्तुभिर्मिश्रितम् [आङ्पूर्वस्य श्रीणातेः
 क्विपि “अपसृधेशाम् (६, १, ३६)” — इत्यादिना “शिरइत्यादेशः”
 तं “सोमं” “विष्णुना” सह “अपिबत्” “यद्यावशम्” अवशत्
 पूर्वं यथा तं सोमं तथा अपिबत् [वश कान्तौ (अदा०प०) “बहु-
 लच्छन्दसि (२, ४, ७३)” — इति शपो लुगभावः] पीतः “सः”
 सोमः “महा” महान्तम् “ऊरु” तेजसा विस्तीर्णम् “ईम्”
 एनम् इन्द्रं “ममाद” अमादयन् । किमर्थम् ? “महि” महत्
 वृष-हननादि-सञ्चयं कर्म कर्त्तवे कर्त्तुं “सत्यः” “इन्दुः”
 स्रवन् “देवः” द्योतमानः “सः” सोमः “सत्यं” यद्यार्थभूतं
 “देवं” सोमं कामयमानम् “ईम्” एनम् “इन्द्रम्” “सद्यत्”
 [सद्यतिर्थासि-कर्मा] व्याप्नोतु ॥

“दृम्यन्” — “तृम्यत्” — इति पाठौ, “सत्यइन्दुसत्यमिन्द्रम्”
 — “सत्यमिन्द्रंसत्यइन्दुः” — इति अस्मिन्वृत्ते प्रत्येकसृगवसाने
 व्यत्ययेन पाठौ ॥ १ ॥

* अ० आ० ५, २, ३, १ (१भा० ८०८ इ०) = अ० वे० ३, ६, २८, १ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १८ १८ ३१८ २८
साकञ्जातःऋतुनासाकमोजसाववक्षिथ

३ २ ३ २ ३ ३ २८ ३ १३ १ १ २
साकंवृद्धोवीर्यैःसासद्धिमृधोविचर्षणिः ।

१ ३ २ २ ३ १३ ३ १ ३ १ १ ३ १ २
दाताराधस्तुवतेकाम्यंवसुप्रचेतनसैन

१ २ ३ २ ३ १८ २८ ३ १८ २८
सश्वदेवोदेवसत्यइन्दुःसत्यमिन्द्रम् ॥ * २ ॥

हे इन्द्र ! त्वं “ऋतुना” कर्मणा प्रज्ञया वा “साकं” सह
“जातः”† “साकम्” “ओजसा” बलेन “ववक्षिथ” विश्वं
वीढुमिच्छसि [वहेः सन्नन्तस्य लिटि मन्वत्वादात् न भवति] ।
किञ्च हे “प्रचेतन” प्रकष्ट-ज्ञानेन्द्र ! त्वं “वीर्यैः” शत्रु-हननादि-
लक्षणैः पराक्रमैः “साकं” “वृद्धः” प्रवृद्धः “मृधः” हिंसकान्
सङ्ग्रामान् वा “सासद्धिः” [“न लोकाव्ययेति (२, ३, ६६) षष्ठी-
प्रतिषेधः] तेषामभिभविताः “विचर्षणिः” पुण्यकृतोऽपुण्यकृतश्च
विशेषेण द्रष्टा “स्तुवते” स्तोत्रं कुर्वाणाय यजमानाय “राधः”
साकं “काम्यं” प्रार्थनीयं “वसु” धनं “दाता” मन् ववक्षिथेति
समन्वयः । सैनमिति परोक्ष-निर्द्देशः सिद्धार्थः ॥

“प्रचेतन”—इति छन्दोगानां विशेष-पाठः ॥ २ ॥

* ऋ० वे० १, ६, २८, ३ ।

† ‘साकं जातः सदा जातः सद्यो वा जातः’—इति वि० ।

‡ ‘सासद्धिः—साधनशीलः’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
अधत्विषीमात् अभ्योजसाक्त्विष्युधा

२ ३ १ २ २ २ ३ १ ३ १ २
भवदारोदसी अपृणदस्यमज्मनाप्रवावृधे ।

१ २ ३ १ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
अधत्तान्वाञ्जठरेप्रेमरिच्यतप्रचेतय

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ २ ३ १ २ २ २
सैनस्यद्देवोदेवसत्यइन्दुःसत्यमिन्द्रम् ॥ ३१ ॥ २०

“अध” अथ सोमपानादनन्तरं “त्विषीमान्” इन्द्रः “भोजसा” बलेन “क्त्वि” क्वि-नामासुरंः “युधा” युधेन “अभ्यभवत्” अभिभूतवान् । किञ्च स इन्द्रः “रोदसी” व्यावापृषिष्यो “आपृणत्” स्वतेजसा समन्तात् पूरयामास । तथा “अस्य” पीतस्य सोमस्य “मज्मना” बलेन “प्रवावृधे” प्रकर्षेण वर्धते [यद्वा, ‘अस्य’ क्विः असुरस्व ‘मज्मना’ सारेण ‘रोदसी’ अपूरयत् स इन्द्रः सोमं द्विधा विभज्य “अन्य” भागं स्वकीये “जठरे” “अधत्त” । “इम्” एनम् अपरं भागं देवेभ्यः “प्रारिच्यत” प्रारिचयत् [एतेनार्धमिन्द्राय अर्धमन्येभ्योऽपि देवेभ्य इत्युक्तं भवति ।

* “क्त्वि” — इति क० पु० पाठः ।

† अ० वे० २, ६, २८, २ ।

‡ ‘क्त्वि’ — कूपस्थानीयम् — इति वि० ।

तथाच तैत्तिरीयकम्—“यत् सर्वेषामर्षमिन्द्रं प्रति तस्मादिन्द्रो
 देवतानां भूयिष्ठभाक्तमः”—इति] । हे इन्द्र ! त्वं “प्रचेतय”
 एवभूतं सोमं देवांस्य सम्यक् ज्ञापय प्रापयेत्यर्थः । अन्यत् पूर्ववत् ॥
 “प्रचेतय”—इति विशेष-पाठः ॥ ३ ॥ २०

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य त्रयोदशोऽध्यायस्य
 षष्ठः खण्डः ॥ ६ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हाईं निवारयन् ।
 पुमर्थांश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ १३ ॥

॥ इति षष्ठः प्रपाठकः* ॥ ६ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्तक-
 श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-
 चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थप्रकाशे
 उत्तराग्रन्ये त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

—000—

* 'षष्ठः प्रपाठकः परिचमात्रः समाप्तश्चेत्तद्गवा मदनश्चामसदम्'—इति वि० ।